

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

**ŽIVOTNÍ OSUDY POLICISTY A ZPRAVODAJSKÉHO
DŮSTOJNÍKA JUDR. OLDŘICHA MALÁČE
(1910–1991)**

Magisterská diplomová práce

Bc. Hana Pospíšilová

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kreisinger

Olomouc

2016

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předloženou práci zpracovala sama a uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne _____

Ráda bych vyjádřila poděkování zejména svému vedoucímu diplomové práce, PhDr. Pavlu Kreisingerovi, který mi v průběhu celé práce poskytl mnoho cenných rad, trpělivě kontroloval mé badatelské kroky a pomáhal mi se všemi těžkostmi. Velké poděkování patří také prof. PhDr. Františku Hanzlíkovi, CSc. za zapůjčení dokumentů ze svého osobního archivu. V neposlední řadě bych však také ráda poděkovala své rodině za neutuchající podporu a motivaci.

„Život dr. Maláče a jeho zkušenost varují. Demokracii je nutno chránit před nebezpečím ultraradikálních projevů, požadavků a činů. To je jeho odkaz všem, kteří milují svobodu.“¹

¹ STRÁNSKÝ, Oldřich: *Zemřel poslední člen Krakovské šestky*. In: *Národní osvobození*, 23. 4. 1991.

Obsah

Úvod.....	5
Literatura a prameny	6
1. Léta mládí a dospělosti (1910–1939).....	13
1.1. Rodinné poměry a povinná vojenská služba (1910–1936)	13
1.2. Působení u policejního ředitelství a zatčení gestapem (prosinec 1936–duben 1939)	16
2. Období druhé světové války (1939–1945).....	26
2.1. Pobyť a činnost v Polsku (duben 1939–duben 1940).....	26
2.1.1. Ústupová anabáze a sovětské zajetí (září 1939–duben 1940)	34
2.2. Pobyť a činnost ve Francii (duben 1940–červen 1940).....	39
2.3. Pobyť a činnost ve Velké Británii (červenec 1940–1945).....	44
2.3.1. Ministerstvo vnitra (únor 1942–1943).....	49
2.3.2. Účastníkem důstojnického kurzu v americkém Charlottesville (1943–1944).....	58
2.3.3. New York a návštěva FBI ve Washingtonu D. C. (únor 1944).....	68
2.3.4. Ministerstvo vnitra po návratu z USA (1944–květen 1945)	72
2.3.4.1. Naujocksův výslech a jeho činnost proti ČSR.....	76
2.3.4.2. Příprava na návrat do ČSR (1944–1945).....	82
3. Poválečné období (1945–1956)	84
3.1. Návrat do Československa a situace na Ministerstvu vnitra (květen 1945–1948)	84
3.2. Obětí akce Kámen (30. duben–1. květen 1948).....	94
3.2.1. Na cestě do žaláře (květen 1948–červen 1949).....	111
3.2.2. Tvrdá léta vězeňská (červen 1949–1956).....	117
4. Období let 1956–1968	124
5. Období let 1968–1991: Život v Kanadě	129
Závěr	136
Přehled použitých pramenů a literatury	139
Seznam použitých zkratk	147
Resumé.....	150
Přílohy.....	151
Anotace	161

Úvod

Vznik Československa, období první republiky, Mnichovská dohoda a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, události února 1948,... Všechny tyto významné dějinné momenty 20. století zasáhly více či méně do životů Čechů a Slováků a měnily jejich osudy. Příběhy těchto lidí odráží bouřlivé politické dění a z jejich vyprávění můžeme zřejmě nejlépe pochopit rozměry těchto událostí a jejich dopady. Jednou z velmi zajímavých osobností, jejíž životní osudy byly udávané rychle se měnící situací v Evropě, byl také policista, zpravodajský důstojník, politický vězeň a posrpnový emigrant JUDr. Oldřich Maláč,² o kterém pojednává předložená práce.

O Oldřichu Maláčovi, který se mimo jiné podílel na založení první československé vojenské jednotky v zahraničí během 2. světové války³ a v letech 1943–1945 pracoval pod vedením generála Bártíka pro zpravodajské oddělení Ministerstva vnitra v Londýně nalezneme v odborné literatuře pouze několik zmínek. Přestože se tedy jedná o osobnost značného významu a důležitosti, až doposud unikal vážnějšímu badatelskému zájmu a podrobnému zpracování. Hlavním záměrem této magisterské práce je podat ucelený obraz života Oldřicha Maláče zasazený do kontextu událostí 20. století a doplnit tak jeden z chybějících dílků československých zpravodajských dějin (1939-1948). Předložená práce si také klade za cíl podrobně reflektovat Maláčovo působení v druhém zahraničním odboji, zejména pak jeho činnost v v Charlottesville ve Virginii, kde se jako jediný Čechoslovák zúčastnil díky vysokému hodnocení svých nadřazených prestižního důstojnického kurzu.⁴

Jako nejvhodnější forma zpracování předloženého tématu se nabízí chronologický postup. Text je tak rozdělen do několika na sebe navazujících kapitol, které rozdělují Maláčův život do jednotlivých etap podle. První část práce se věnuje období let 1910-1939; Maláčovým studentským letům stráveným na právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, a také činnosti pro Schmoranzovu tiskovou skupinu. Obsáhlou částí

² Kromě podoby příjmení Maláč se v dochovaných dokumentech vyskytují také verze Malač či Malac. Pro tuto práci byla zvolena původní podoba příjmení Maláč, jež byla zřejmě později během Maláčových pobytů v zahraničí upravována. Sám Maláč v osobní korespondenci z Kanady po roce 1968 přiznává, že jeho „původní příjmení zůstalo nezměněno, jen háčky a čárky zde (tj. v Kanadě) neexistují“. Národní archiv Praha (dále jen NA Praha), fond (dále jen f.) Ministerstvo vnitra – Londýn (dále jen MV-L), karta (dále jen kart.) 64, signatura (dále jen sign.) 2-1/929, Soukromá korespondence O. Maláče. Nedatováno.

³ Slovníkové heslo *Český a Slovenský legion v Polsku*. In: Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945. In: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf [cit. 18. 2. 2014].

⁴ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále jen VÚA – VHA), f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč.

práce rozdělené na několik tematických podkapitol je období let 1939-1945 pojednávající o Maláčově činnosti v Polsku, Francii, Velké Británii a také Spojených státech amerických. Stěžejní částí práce je poté Maláčův nešťastný pokus o přechod státních hranic roku 1948 a jeho nevědomé zapojení do akce Kámen, na základě čehož byl roku 1949 odsouzen k patnácti letům ve vězení.⁵ Závěrečná část práce se zabývá emigrací manželů Maláčových do Kanady roku 1968 a jejich pozdějším životem v této zemi.

Tato práce vychází především z archivních materiálů dochovaných v NA v Praze, VÚA – VHA a Archivu bezpečnostních složek (dále jen ABS). Pro vytvoření širšího kontextu jednotlivých kapitol a také doplnění informací získaných studiem archiválií bylo při tvorbě práce použito několik odborných monografií, které se zaměřují na dílčí témata. Použitý pramenný materiál a literatura jsou podrobněji analyzovány v následující kapitole.

Literatura a prameny

Jak bylo naznačeno v úvodu této práce, o osobnosti Oldřicha Maláče doposud neexistuje ucelená monografie podrobně se zabývající jeho životními osudy. V roce 1991 však vznikl na základě rozhovoru Zdeňka Jelínka s manželi Maláčovými memoárový medailonek s názvem *Kanadská setkání – U Maláčů*,⁶ jež přehledně a stručně charakterizuje jednotlivá období Maláčova života. Článek pro mě byl cenným zdrojem informací zejména o Maláčově osobním životě a na mnoha místech práce mi pomohl doplnit zlomkovité údaje obsažené v archivních materiálech. Dalšími medailonovými příspěvky k životu Oldřicha Maláče je ve srovnání stručnější článek Oldřicha Stránského s názvem *Zemřel poslední člen krakovské šestky*⁷ a novinový článek *Krakovská šestka – Vzpomínka dr. Oldřicha Maláče, v roce 1939 podporučíka dělostřelectva* od Václava Panocha.⁸ Ten se zaměřuje zejména na Maláčovo působení v Polsku a jeho vztah k dalším pěti zakladatelům první vojenské jednotky.

⁵ Václava Janděčková *Kámen. Svědectví hlavního aktéra akce „Falešné hranice“ u Všerub na Domažlicku* (Dále jen *Kámen*). Domažlice 2013, s. 86-108.

⁶ JELÍNEK, Zdeněk: *Kanadská setkání – U Maláčů* (Dále jen *U Maláčů*). Studentské listy II, 1991, č. 9, s. 8.

⁷ STRÁNSKÝ, Oldřich: *Zemřel poslední člen Krakovské šestky*. In: Národní osvobození, 23. 4. 1991.

⁸ PANOCHA, Václav: *Krakovská šestka. Vzpomínka dr. Oldřicha Maláče, v roce 1939 podporučíka dělostřelectva*. In: Večerní Praha: List všech Pražanů, 29. dubna 1968, roč. 14, č. 101.

Životní osudy JUDr. Oldřicha Maláče zapadají do širšího kontextu nově vznikajících odborných prací, které se zabývají významnými Čechoslováky působícími během druhé světové války ve zpravodajské službě československé exilové vlády. Mezi tyto osobnosti patří brigádní generál, zpravodajský úředník a Maláčův nadřízený armádní generál Josef Bártík, zpravodajský úředník Alois Čáslavka⁹ či brigádní generál Oldřich Tichý.¹⁰ Dílčí informace k profesní kariéře Oldřicha Maláče a především jeho působení u Ministerstva vnitra (MV) v Londýně poskytuje právě odborná monografie Pavla Kreisingera *Brigádní generál Josef Bártík* zpracovávající životní osudy této osobnosti¹¹ a bakalářská diplomová práce od téhož autora o osudech Maláčova spolupracovníka z IV. oddělení MV v Londýně Jana Krčka s názvem *Životní osudy zpravodajského důstojníka plk. gšt. Jana Krčka*.¹²

Klíčové informace k Oldřichu Maláčovi se vyskytují také v několika odborných monografiích a člancích pojednávajících o akci Kámen, jež v několika posledních letech zaznamenala značný badatelský zájem. Mezi významné autory, jež se touto tajnou akcí československých bezpečnostních složek zabývali, patří historik Igor Lukeš. Ten svojí studií vydanou v září 2011¹³ podal podnět k trestnímu stíhání dvou hlavních aktérů celé akce, Evžena Abrahamoviče a Emila Orovana, kteří za své činy nebyli nikdy potrestáni.¹⁴ Právě v této studii se také mimo jiné objevilo jméno Oldřicha Maláče jako jednoho z obětí akce Kámen. Ve své monografii *Československo nad propastí* poté Igor Lukeš zasazuje akci Kámen do širšího rámce událostí spojených s působením amerických diplomatů v poválečném Československu a popisuje ji na pozadí československo-amerických vztahů.¹⁵ O zpopularizování této akce se však o několik let později zasloužila především Václava Janděčková.¹⁶ Ta ve své odborné monografii *Kámen - svědectví hlavního aktéra akce „Falešná hranice“ u Všerub na Domažlic* odhalila mnoho nových skutečností týkajících se tohoto případu a to především díky

⁹ PROCHÁZKOVÁ, Klára: *Životní osudy zpravodajského důstojníka a vojenského diplomata plukovníka Aloise Čáslavky (1899-1963)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2015.

¹⁰ STANĚK, Radim: *Životní osudy zpravodajského důstojníka a vojenského diplomata brigádního generála Oldřicha Tichého (1898-1990)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2015.

¹¹ KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bártík. Zpravodajský důstojník a účastník prvního i druhého československého odboje* (Dále jen: *Brigádní generál Josef Bártík*). Praha 2011.

¹² KREISINGER, Pavel: *Životní osudy zpravodajského důstojníka plk. gšt. Jana Krčka*. Bakalářská diplomová práce, FF MU Brno 2009.

¹³ LUKEŠ, Igor: *KÁMEN: Studenoválečná akce s americkým rozměrem* (Dále jen: *KÁMEN: Studenoválečná akce*). Historie a vojenství (Dále jen: HaV). 60, 2011, č. 3, s. 40-46.

¹⁴ JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948. Nová odhalení v případě falešné hranice Evžena Abrahamoviče* (Dále jen: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*), Paměť a dějiny VII, 2013, č. 2, s. 89.

¹⁵ LUKEŠ, Igor: *Československo nad propastí. Selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945-1948* (Dále jen: *Československo nad propastí*). Praha 2014.

¹⁶ JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 75-89.

materiálům z osobního archivu Stanislava Lišky, velitele stanice ve Všerubech, jehož úkolem v celé akci bylo převádět vybrané osoby přes falešnou hranici. Jandečková podává podrobný popis dramatických událostí, ke kterým došlo v noci z 30. dubna na 1. května ve spojitosti s případem manželů Maláčových a jejich domnělým přechodem státní hranice. Za využití především dokumentů z Vyšetřovacího spisu a. č. V-5317 Maláč a spol. uloženém v ABS (viz dále) poté na případě Maláčových demonstruje důmyslné praktiky členů StB, jež měly akci dodat punc důvěryhodnosti a pravosti.¹⁷ Důležité doplňující informace mi poskytly také odborné studie historika Prokopa Tomka, který zpracoval osudy záhadného Amona Tomašoffa¹⁸ působícího na falešné hranici u Všerub v roli amerického důstojníka sepisujícího s Maláčovými podrobný protokol. Ke zmíněné problematice jsem dále využila Tomkovu podrobnou studii o čs. státních hranicích a historii jejich ochrany s přihlédnutím k období po roce 1948.¹⁹

Na obecnější rovině se akcí Kámen zabývají také dva dokumentární pořady České televize. Prvním z nich je epizoda s názvem *Akce Kameny* odvysílaná v rámci pořadu *Tajné akce StB*.²⁰ K této tematice se poté Česká televize vrátila o několik let později prostřednictvím pořadu *Historie.cs*. Epizoda s názvem *Akce Kámen* se podobně jako první zmíněný dokumentární pořad zaměřuje na celkovou atmosféru doby fingovaných přechodů, jejich počátky a organizaci, ale využívá také nové poznatky vycházející z badatelských závěrů Václavy Jandečkové.²¹

Jelikož Maláčovy životní osudy kopírují v mnohých obdobích politický vývoj první i druhé poloviny 20. století, při tvorbě práce jsem pro doplnění často využívala také odborné monografie, studie, memoárovou literaturu či literaturu faktu. Pro tyto účely mi zejména při tvorbě několika prvních kapitol posloužily poslední dva díly rozsáhlé edice dějin českých zemí s názvem *Velké dějiny zemí Koruny české* od Jana Gebharta a Jana Kuklíka staršího podrobně rozebírající politickou, hospodářskou a kulturní situaci

¹⁷ Tamtéž, s. 94-95.

¹⁸ TOMEK, Prokop: *Amon Tomašoff – dobrodruh ve službách komunistů*. In: *Securitas Imperii. Sborník k problematice bezpečnostních služeb. Sborník k problematice 50. let* (Dále jen: *Amon Tomašoff*), 12, 2005, s. 5-28.

¹⁹ TOMEK, Prokop: *Ochrana státní hranice a Pohraniční stráž*. In: HaV 60, 2011, č. 3, s. 26-39.

²⁰ *Akce Kameny*. In: *Tajné akce StB*, TV, ČT1, 26. ledna 2009.

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221004-akce-kameny/> [cit. 8. 3. 2016].

²¹ *Akce Kámen*. In: *Historie.cs*, TV, ČT24, 26. dubna 2014. 21:05.

In: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/214452801400017> [cit. 8. 3. 2016].

v Československu v letech 1938-1945.²² Nepostradatelné se pro mě staly také publikace právního historika Jana Kuklíka mladšího, které se zaměřují především na specifičnosti vývoje čs. právního systému v období druhé republiky, ale také úpravu právních předpisů po roce 1948 a jejich dopady pro čs. společnost.²³ Pro vytvoření širší základny pro líčení událostí, k nimž došlo během Maláčova působení v Polsku, jsem při tvorbě příslušných kapitol využila především odborné studie historika Jana Němečka. Ten analyzuje problematiku československého vojenského i politického exilu v Polsku a zkoumá jejich aspekty z mnoha různých úhlů pohledu.²⁴ S historikem Janem Němečkem a jeho badatelským výzkumem je také neodmyslitelně spjata jméno armádního generála Lva Prchaly, který díky svému významnému postavení v čs. zahraničním odboji a organizaci čs. vojenské jednotky nemohl uniknout pozornosti této práce.²⁵

Subjektivní pohled na události druhé světové války a líčení osudů jejích přímých účastníků tvoří další neopomenutelný zdroj informací použitých pro dokreslení atmosféry, v níž se ocitl také Oldřich Maláč. Mezi tituly tohoto typu se řadí především editovaný *Deník z doby válečné* od Ludvíka Svobody, jež zachycuje podrobnosti ústupové anabáze z Polska v roce 1939 a následného sovětského zajetí v několika internačních táborech.²⁶ Dalším z memoárových titulů, jež jsem využila, je poté dílo Václava Vuka *Proti přesile*²⁷ mapující osudy čs. armády a druhé čs. zahraniční armády ve Francii či monografie s alegorickým názvem *Pod rozstříleným praporem* od Viléma Sachera, jež autenticky zachycuje období let 1938-1945 a vývoj druhého čs. zahraničního odboje.²⁸ Pro doplnění kapitol pojednávajících o období let 1945-1948 jsem poté využila především monografie českých historiků zaměřujících se na politické

²² GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV. a 1938–1945*. Praha – Litomyšl 2006. GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV. b 1938–1945*. Praha – Litomyšl 2007.

²³ KUKLÍK, Jan: *Londýnský exil a obnovení čs. státu za 2. světové války*, Praha 1998. viz také KUKLÍK, Jan a kol.: *Dějiny československého práva 1945-1989*, Praha 2011.

²⁴ Němeček, Jan: *Polsko a československá politická emigrace v roce 1939*. In *Slovanský přehled. Review for Central, Eastern and Southeastern European History*. Praha: Historický ústav AV ČR 92, 2006, č. 2, s. 203-224.

²⁵ NĚMEČEK, Jan: *Armádní generál Lev Prchala a čs. odboj v Polsku*. HaV 43, 1994, č. 3, s. 107–132. viz také NĚMEČEK, Jan: *Československý odboj v Polsku v roce 1939 a arm. Gen. Lev Prchala*. In: Hájek, Jan – Kocian, Jiří – Zítka, Milan (eds.): *Fragmentsy dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta*. Praha 2006, s. 283–300.

²⁶ SVOBODA, Ludvík. [Ed.]: *Klusáková-Svobodová, Zoe. Deník z doby válečné: červen 1939 – leden 1943*. Praha 2008.

²⁷ VUK, Václav: *Proti přesile. Kapitoly z československých vojenských osudů od Mnichova po La Manche*. Týdeník „Čechoslovák“, Londýn 1942.

²⁸ SACHER, Vilém: *Pod rozstříleným praporem: Vzpomínky*. Praha 1969.

dění v Československu a komunistickou stranu. Jedná se o práce Jiřiny Dvořákové,²⁹ Karla Kaplana³⁰ či Františka Hanzlíka.³¹

Stěžejní informace o životních osudech JUDr. Oldřicha Maláče jsou však obsaženy v pramenném materiálu, který tudíž tvoří hlavní zdroj této práce. V první řadě se jedná především o tři kartony doposud nezpracovaného materiálu uložené ve fondu Oldřich Maláč nalézajícím se v NA v Praze. Tyto materiály jsou velmi rozličné a období jejich vzniku nelze jednoznačně časově zařadit. Jedná se o kusé informace zachycující průběh Maláčova studia na důstojnické škole v Charlottesville v letech 1943-1944, soukromou korespondenci Ludmily Maláčové z let 1949-1956, ve které žádá o přidělení vhodných bytových prostor a vysvětluje svoji složitou situaci po Oldřichově odsouzení k patnácti letům vězení, ale také cenný fotografický materiál zachycující Maláčovi po roce 1968 během cest po americkém kontinentě. Šířku Maláčovy činnosti pro exilové čs. ministerstvo vnitra v Londýně v letech 1942-1945 reflektují četné dokumenty, jež jsou součástí fondu Ministerstvo vnitra Londýn (číslo 828) v NA. Mimořádně cenným zdrojem poznatků o dramatickém období Maláčova života spojeného s odsouzením za pokus o překročení státních hranic, ale také o jeho osobním životě, je Maláčův Vězeňský spis uložený ve fondu Správa sboru nápravné výchovy (dále jen SSNV) spravovaném Alenou Šimánkovou ze 4. oddělení taktéž NA v Praze. Mimo úřední dokumenty Státního soudu podrobně popisující šetření Maláčova případu, závěry státní prokuratury, ale i zprávy o rehabilitačním řízení v 90. letech tyto spisy zahrnují také velmi podrobné protokoly sepsané s Maláčovými ve vazbě, které obsahují citlivé informace o jejich rodinných poměrech či zdravotních stavech.

Dalším cenným zdrojem informací měl být poté rozsáhlý Vyšetřovací spis a. č. V-17301 MV Oldřich Maláč z ABS v Praze, který však byl v roce 1980 skartován. V tomtéž archivu se mi však podařilo dohledat Vyšetřovací spis a. č. V-5317 Oldřich Maláč a spol., jež obsahuje mnoho klíčových informací o akci Kámen a jejích obětech. Tyto materiály mi pomohly společně s doplněním dalších výše popsanych zdrojů detailně rekonstruovat dění na falešné hranici zřízené ve Všerubech na Domažlicku a čtenáři tak co nejvíce přiblížit okamžiky, které Maláčovi v noci z 30. dubna na 1. května prožívali. Informace o Maláčově činnosti pro londýnské MV, ale také další

²⁹ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953. Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek* (Dále jen: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*). Praha 2007.

³⁰ KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha 1990.

³¹ HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1948-1950*. Praha 2003.

podrobné líčení jeho pobytu na důstojnickém kurzu v Charlottesville poskytuje fond 302 s názvem Hlavní správa vojenské kontrarozvědky taktéž uložený v ABS. Pro vytvoření přehledného líčení Maláčova předválečného působení u policejního ředitelství v Moravské Ostravě jsem poté využila především materiál uložený ve fondu 52 (Výpovědi zaměstnanců Gestapa a SD) pod signaturou 52-45-1/68-76. Maláč v nich detailně popisuje vývoj své kariéry od nástupu na policejní ředitelství v roce 1936 až do doby zatčení gestapem v březnu 1939. Kromě dokladů o svých pracovních kompetencích v protokolu uvádí jména svých kolegů a spolupracovníků, díky čemuž jsem mohla vytvořit síť širších souvislostí například se známým vyšetřovatelem Aloisem Vařejkou. Mezi útržkovitými informacemi nalézajícími se ve fondu Vytříděné spisy sekretariátu MV se poté pod signaturou 319-22-6 nacházely dopisy Ludmily Maláčové zasílané Nejvyššímu soudu, ve kterých požaduje revizi případu svého muže a objasňuje, jakou úlohu sehráli v celém případě jejich domnělého přechodu hranic představitelé komunistické strany, jmenovitě především JUDr. Štěpán Plaček a Bedřich Pokorný.³² Maláčův profesní život v Británii v letech 1944-1945 poté pomáhá demonstrovat protokol sepsaný s bývalým členem SS a SD a vrahem ing. Rudolfa Formise Alfredem Naujocksem, na jehož výslechu se Oldřich Maláč 6. března 1945 v Londýně podílel. Originál celého výslechu, jež Maláč překládal do češtiny, se nachází v ABS ve fondu Zemský odbor bezpečnosti (ZOB) číslo 300 pod signaturou 300-7-3/33-54.

Cenným zdrojem informací, jež jsem využila především v několika prvních kapitolách pojednávajících o Maláčově mládí, povinné vojenské službě a odchodu do Polska, jsou Kvalifikační listina a Kmenový list Oldřicha Maláče uložené ve VÚA - VHA v Praze. Zmíněný archiv také disponuje fondem Ministerstvo národní obrany v Londýně, jehož několik signatur zachycuje zajímavé aspekty Maláčova působení v Británii, jako například popis Maláčovy zimní dovolené strávené v oblasti Walesu.³³ Kusé doklady především o životě Maláčových v Kanadě po roce 1968 obsahovaly také dokumenty ze soukromého archivu historika Františka Hanzlíka, který mi je laskavě poskytl k nahlédnutí. Jedná se zejména o Maláčovu soukromou korespondenci, ale také společnou konverzaci profesora Hanzlíka a Josefa Škvoreckého, ve které se snaží zjistit

³² ABS Praha, f. 319, sign. 319-22-6, Opis žádosti Ludmily Maláčové o revizi případu O. Maláče zaslané Nejvyššímu soudu v Praze, 5. 6. 1956.

³³ VÚA-VHA, f. Ministerstvo národní obrany v Londýně (Dále jen: MNO-L), sign. 20-36/8/5, Hlášení o dovolené por. Dr. Oldřich Maláč a npor. Vecerek Oldřich. Nedatováno.

osudy rukopisu pojednávajícího o politickém procesu s Heliodorem Píkou od Rastislava Váhaly, o kterém měl mít Oldřich Maláč s největší pravděpodobností důležité informace.

Kanadské období je z důvodu skromných a spíše útržkovitých informací, které mimo jiné pramení ze skutečnosti, že Maláčovi neměli žádné potomky, nejméně podrobně zpracovanou oblastí Maláčova života. Zmínky z tohoto období by mohly být uloženy v archivu Centra pro československá studia při Katedře historie Filozofické fakulty v Olomouci, který je bohužel z důvodů rekonstrukce univerzitních prostor dlouhodobě uzavřený a přístup k němu tak doposud nebyl možný. Z těchto důvodů jsem také kontaktovala Generální konzulát ČR v Torontě, od kterého jsem obdržela kontakty na různá krajanská sdružení existující v této oblasti, jež by mohla mít o Oldřichu Maláčovi dochované informace. Na další dotaz rozeslaný těmito organizacím jsem obdržela odpověď od redakce exilového periodika s názvem Nový domov, která přislíbila otisknout dotaz týkající se Maláče v některém z dalších čísel tohoto měsíčníku. I přesto, že jsem doposud neobdržela žádné zprávy, doufám, že by se mi touto cestou mohlo do budoucna podařit navázat kontakty s prostředím, ve kterém Maláčovi žili. Jedním z dalších východisek pro získání informací o Maláčově pobytu v Kanadě bylo zajištění rozhovoru s pamětníky. Jedním z nich byl bývalý nacistický vězeň a předseda Českého svazu bojovníků za svobodu Oldřich Stránský (1921-2014), který mimo jiné zprostředkoval uložení Maláčových soukromých písemností do NA v Praze. Oldřich Stránský však bohužel zemřel dříve, než se mohl zamýšlený rozhovor uskutečnit. Mezi další pamětníky, jež Oldřicha Maláče znali a byli s ním v častém kontaktu, patří Mirko Janeček (1927), zakladatel exilového periodika Kanadské listy v současnosti žijící v Roudnici nad Labem, se kterým se mi ale nepodařilo navázat kontakt.

1. Léta mládí a dospělosti (1910–1939)

1.1. Rodinné poměry a povinná vojenská služba (1910–1936)

Budoucí policista a zpravodajský úředník Oldřich Bohuslav³⁴ Maláč se narodil 5. srpna 1910 ve Velkých Karlovicích - valašské obci v podhůří Beskyd a Javorníků³⁵ - do úřednické rodiny hlásící se k českobratrskému evangelickému vyznání.³⁶ Maláčův otec, MUDr. František Maláč (narozen roku 1873), pocházel z rychtářské rodiny v Heršpicích³⁷ a pracoval jako obvodní lékař ve Valašském Meziříčí. Matka Ludmila (rozená Bašová)³⁸ byla z rodiny obchodníka³⁹ v Bolehošti v Orlických horách. Údaje o jejím pozdějším zaměstnání se v archivních materiálech nevyskytují, ale v letech 1938-1945 se věnovala práci v domácnosti.⁴⁰ Oldřich Maláč byl nejmladším ze čtyř dětí. Jeho sestra Ludmila (provdaná Mělková) vystudovala lékařství a pracovala jako lékařka zřejmě ve Valašském Meziříčí, později také v Olomouci.⁴¹ Bratr František se stal právníkem a někdy před rokem 1951 zemřel ve věku 31 let na zápal plic a ledvin. Jméno dalšího bratra není známo, ale víme, že zemřel ještě v dětství.⁴²

Raná školní léta (1916-1921) strávil Oldřich Maláč na obecné škole v rodných Velkých Karlovicích. V dalších letech pak pokračoval ve studiu na osmiletém reálném gymnáziu ve Valašském Meziříčí, jež zakončil maturitní zkouškou. Na Valašské Meziříčí později rád vzpomínal a popisoval ho jako „krásné město v podhorském kraj

³⁴ Maláčovo druhé jméno se v pramenech vyskytuje pouze v jednom případě. Lze tedy předpokládat, že jméno Bohuslav Maláč téměř nepoužíval. Viz NA Praha, f. MV-L, kart. 78, sign. 2-1/944/1c-59, inventární číslo (dále jen inv. č.) 828, Zpráva z letiště ve Washingtonu po Maláčově příletu do USA z 2. 12. 1943.

³⁵ <http://www.velkekarlovice.cz/> [cit. 20. 1. 2016].

³⁶ ABS, f. 52, sign. 52-46-1/72, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra.

³⁷ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

³⁸ Oldřich Maláč uvádí, že jeho matka Ludmila byla příbuzná se známou šlechtickou rodinou Dohalských (JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.). Zemřela roku 1948 krátce po Maláčově zatčení za pokus o ilegální přechod státních hranic (viz dále). Předtím žila „nějakou dobu“ ve stejné domácnosti se svým synem a snachou, její manžel František Maláč byl v téže době vážně nemocný a zemřel 28. srpna 1951. Viz ABS Praha, Vyšetřovací spis V – 5317 MV, Oldřich Maláč a spol., Skupinový spis. Viz také NA Praha, f. SSNV, Dopis Státního notářství ve Valašském Meziříčí pro Prokuraturu státního soudu v Praze, 20. 2. 1952.

³⁹ ABS, f. 52, sign. 52-46-1/72, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra.

⁴⁰ NA Praha, f. SSNV, Osobní spis Oldřich Maláč, Dotazník vězně O. Maláče. Nedatováno.

⁴¹ Ludmila Maláčová se narodila zřejmě roku 1907. NA Praha, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Osobní spisy trestance Oldřicha Maláče. Nedatováno.

⁴² NA Praha, f. SSNV, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního v Praze s Oldřichem Maláčem a Ludmilou Maláčovou, 11. 5.-18. 5.1949.

a přirozené kulturní středisko, kde žilo mnoho vynikajících lidí“.⁴³ Již od dětství měl Oldřich Maláč velkou oblibu v technice, především strojírenství, a snil proto o povolání, v němž by tuto zálibu využil. To se mu bohužel nesplnilo, neboť jak uvádí, o jeho pozdější volbě právnického povolání rozhodly především „hmotné důvody“ a zřejmě také dobré studijní výsledky.⁴⁴ Roku 1929 tak nastoupil ke studiu na právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Zde absolvoval osm semestrů a na základě úspěšně složených rigorózních zkoušek mu byl 27. dubna 1934 slavnostně udělen titul doktora práv.⁴⁵ Dokumenty se však zmiňují také o tom, že Oldřich Maláč vystudoval „část vysoké školy obchodní v Praze“⁴⁶. Na obchodní škole absolvoval Maláč v letech 1933-1934 tři semestry, avšak důvody, kterého ho vedly k nedokončení studia, neuvádí. Svoji oblibu a nadání pro studium cizích jazyků pak prokázal roku 1934 složením zkoušky z anglického jazyka.⁴⁷ Na závěr svých studentských let a volbu budoucího povolání vzpomíná následovně:

„Promoval jsem v roce 1934. Chtěl jsem být zaměstnán v diplomatické službě, ale nebylo to tehdy jednoduché, a tak jsem na radu konzula Smetánky⁴⁸ zažádal o místo u policie. Odtud bych se prý po čase mohl k diplomatické službě dostat. Musil jsem ještě na vojnu, kde jsem to dotáhl až na podporučíka dělostřelectva.“⁴⁹

Přestože období dvouleté prezenční vojenské služby Maláč stručně shrnuje jednou větou, měli bychom se u této kapitoly jeho života více pozastavit. V dokumentech vojenské provenience je Oldřich Maláč zařazován do odvodového ročníku roku 1930. Kvůli dokončení studií si však zažádal o odklad a k výkonu povinné vojenské služby tak u 11. dělostřeleckého pluku sídlícího v košických Malých dělostřeleckých kasárnách

⁴³ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

⁴⁴ NA Praha, f. SSNV, Osobní spis Oldřicha Maláče, Vstupní dotazník, 26. dubna 1951.

⁴⁵ Rigorózní zkoušky absolvoval ve dnech 25. října 1932, 13. června 1933 a 19. dubna 1934. Viz Archiv- Univerzity Karlovy Praha, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 9, Matrika doktorů Univerzity Karlovy IX., folio 3915.

Dostupné též online na

<https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1406262209417789/20/?lang=cs> [cit. 20. 1. 2016].

⁴⁶ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Přihláška pro důstojníky, rotmistry a poddůstojníky aspiranty v záloze z 21. srpna 1947.

⁴⁷ NA Praha, f. SSNV, Popis osoby Oldřicha Maláče, Trestní ústav pro muže v Plzni, 6. 9. 1951.

⁴⁸ Jaroslav Smetánka (1881–1937), který absolvoval teologický seminář na univerzitě v New Yorku (1904) a poté vystudoval práva na univerzitě v Chicagu (1912) působil jako sekretář přistěhovaleckého domu v Baltimoru a později si zřídil vlastní advokátní kancelář v Chicagu. Během první světové války se v Americe velmi aktivně zapojil do protirakouského odboje a po válce se stal honorárním zástupcem Československa v Chicagu. Od roku 1933 byl generálním čs. konzulem v Chicagu, kde roku 1937 zemřel. Viz DEJMEK, Jindřich – NĚMEČEK, Jan – MICHÁLEK, Slavomír: *Diplomacie Československa. Díl 2., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1922)*, s. 220.

⁴⁹ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

nastoupil až 16. července 1934. Jedenáctý pluk vznikl 1. ledna 1923 přejmenováním z Lehkého dělostřeleckého pluku 11 a ve sledovaném období (do září 1934) byl jeho velitelem plukovník generálního štábu Josef Ladislav Bartoš.⁵⁰ Oldřich Maláč nastoupil čtyři dny po svém příchodu, tedy 20. července, do školy pro důstojníky lehkého dělostřelectva v záloze, kde byl školen na funkci dělovod kanónu ráže 8 centimetrů. Studium na této škole ukončil 28. února 1935 s hodnocením velmi dobrý ze závěrečné zkoušky (v pořadí šestý mezi 73 účastníky) a výtečný z praktického výcviku (třetí mezi 25). Celkově byl pak desátník Oldřich Maláč hodnocen jako „výtečně způsobilý“.⁵¹ K tomuto období se váže také menší nehoda, kdy Maláčovi těžké dělo přejelo chodidlo levé nohy a způsobilo mu zlomeninu malíčku. Z lékařských záznamů vyplývá, že po zlomenině na chodidle zůstala patrná stopa, ale již po měsíci léčení byl evidován jako uzdravený.⁵² O přetrvávajících potížích se prameny nezmiňují, proto se zdá, že toto zranění Maláčovi nezanechalo trvalé následky.

V Opavě, kam Maláč přestoupil k 8. dělostřeleckému pluku v březnu 1935, absolvoval další kurz, tentokrát na nižšího důstojníka dělostřelectva v záloze a podle závěrečného hodnocení dosáhl výtečných výsledků. Podle zkušební komise, které předsedal plk. děl. Josef Koudelka, byl Maláč „upřímné povahy, ctižádostivý, chápavý, velmi pilný, snaživý a vytrvalý. Velmi dobře vychovaný, naprosto spolehlivý, samostatný iniciativní, energický“.⁵³ Dne 10. září byl poté Oldřich Maláč na základě prokázaných schopností a znalostí jmenován důstojníkem v záloze.⁵⁴ Poslední kvalifikace vypovídající o kvalitách mladého vojáka se týká období od 1. prosince 1935 do 27. června 1936, kdy působil jako velitel čety u 6. dělostřeleckého pluku⁵⁵ ve Znojmě. V závěru celkové kvalifikace výkonů Oldřicha Maláče figurují slova „velmi dobrý“ s připsanou poznámkou o jeho výborných instruktorských a řídičských

⁵⁰ FIDLER, Jiří – SLUKA, Václav: *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*. (Dále jen: *Encyklopedie branné moci*). Praha 2006, s. 122.

⁵¹ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Evidenční list k vojenské knížce série H číslo 710398.

⁵² K nehodě došlo 22. října 1934. Viz VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Výpis ze záznamu o chorých.

⁵³ Tamtéž, Závěrečné hodnocení zkoušky na důstojníky v záloze u dělostřeleckého pluku 8, Opava 4. září 1935.

⁵⁴ Tamtéž, Prohlášení důstojnického sboru, Opava 10. září 1935.

⁵⁵ Tamtéž, Evidenční list k vojenské knížce série H číslo 710398.

schopnostech.⁵⁶ Oldřich Maláč ukončil vojenskou službu dne 16. července 1936, kdy byl přeložen do zálohy.

Jak je patrné, Oldřich Maláč absolvoval dvouletou povinnou vojenskou službu s velmi pozitivním hodnocením nejen jeho odborných, ale také osobních schopností a zaujetí pro věc. V letech 1937-1938 se ještě zúčastnil instrukčního kurzu pro důstojníky v záloze v Moravské Ostravě,⁵⁷ ale v této době byl již zaměstnancem policejního ředitelství též v Moravské Ostravě.

1.2. Působení u policejního ředitelství a zatčení gestapem (prosinec 1936–duben 1939)

Předtím, než se zaměříme na Maláčovo působení u policejního ředitelství, je nutné alespoň částečně přiblížit organizaci bezpečnostního aparátu Československa v období první republiky. Podoba bezpečnostních složek, které se dělily na četnictvo operující v terénu a policii (státní nebo komunální) ve městech, zůstala po vzniku samostatné republiky v roce 1918 zachovaná podle vzoru Rakousko-Uherska. Činnost četnictva i policie podléhala Ministerstvu vnitra (MV), jež svými předpisy upravovalo jejich pravomoci.⁵⁸ Převzatý systém státní policie čítající dvě policejní ředitelství (v Praze a Brně), dvě policejní komisařství (v Plzni a Moravské Ostravě) a pohraniční policejní komisařství Bohumín, Podmokly a Cheb⁵⁹ se ale začal kvůli nedostatečnosti ve dvacátých letech postupně rozrůstat o nové policejní úřady.

Již v roce 1928 se tak počet státních policejních úřadů zvýšil na 29 a na území republiky fungovalo celkem 9 policejních ředitelství.⁶⁰ Pro oblast Slezska byla zřízena policejní ředitelství dvě; jedno v Opavě a druhé rozsáhlejší v Moravské Ostravě⁶¹, kam zřejmě na radu konzula Smetánky a snad i s představou budoucí kariéry diplomata nastoupil na počátku prosince 1936 na pozici policejního koncipisty JUDr. Oldřich

⁵⁶ Tamtéž, Vložka kvalifikační listiny.

⁵⁷ Tamtéž, Potvrzení o absolvování instrukčního kurzu pro důstojníky v záloze, Slezská Ostrava 5. června 1938.

⁵⁸ UHLÍŘ, Lubomír – MACEK, Pavel: *Dějiny policie a četnictva. Díl 2. Československá republika (1918-1939)* (dále jen *Dějiny policie a četnictva 2*). Praha 1999, s. 19.

⁵⁹ Tamtéž, s. 21.

⁶⁰ Tamtéž, s. 26-27.

⁶¹ Tamtéž, s. 187.

Maláč.⁶² Stal se tak jedním z členů sboru neuniformované stráže bezpečnosti (SNSB), který společně se sborem uniformované stráže bezpečnosti (SUSB) tvořil základní organizační jednotku státní policie. Náplní práce neuniformované složky sborů stráže bezpečnosti byla především služba „zpravodajská, vyšetřovací, dohledací, pátrací, kancelářská, ordonanční, telefonní a telegrafní...“⁶³

Po úvodním proškolení byl Maláč na základě vlastní žádosti přidělen k cizineckému a pasovému oddělení. Na tomto oddělení, kde strávil pouze několik měsíců, se zabýval zejména vyřizováním povolení k pobytu cizinců a také pracovních povolení pro cizince.⁶⁴ V únoru 1937 absolvoval Maláč praxi v kriminálním oddělení, kde setrval až do konce roku. Toto oddělení úzce spolupracovalo s Všeobecnou kriminální ústřednu (VKÚ) zřízenou roku 1929 při policejním ředitelství v Praze. Úkolem zaměstnanců kriminálního oddělení bylo informovat VKÚ o trestných činech spáchaných v daném obvodu⁶⁵, v tomto případě tedy obvodu úřadovny v Moravské Ostravě.

S blížícím se koncem roku 1937 byl Maláč přidělen k prezidiu při policejním ředitelství v Moravské Ostravě vedeného Dr. Stumpfem.⁶⁶ Prezidium se zaměřovalo především na kontrolu činnosti politických spolků a politických stran, polský a německý rozhlas či prověřování vedoucích osob v podnicích označených jako „podniky důležité pro obranu státu“. Jak však Maláč uvádí, jeho pravomoci nebyly příliš velké, neboť „jako mladý koncipista vyřizoval [jsem] drobné konceptní práce, většinou dotazy, též některé spisy podle zákona o obraně státu, ale se sledováním činnosti politických stran nepřišel [jsem] do styku.“⁶⁷ Po dvou či třech měsících strávených na prezidiu Maláč opět změnil pracoviště. Tentokrát byl přidělen k výkonu obranné zpravodajské služby v Odbočce zpravodajské ústředny (OZUs) v Moravské Ostravě, jejímž přednostou byl policejní rada Arnošt Zwieb.⁶⁸

⁶² JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

⁶³ UHLÍŘ, Lubomír – MACEK, Pavel: *Dějiny policie a četnictva 2*, s. 34, 36.

⁶⁴ ABS, f. 52, sign. 52-46-1/73, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra.

⁶⁵ UHLÍŘ, Lubomír – MACEK, Pavel: *Dějiny policie a četnictva 2*, s. 31.

⁶⁶ Dr. Stumpf byl policejní rada, vedoucí prezidia a zástupce policejního ředitele Emila Bači. Viz ABS, f. 52, sign. 52-46-1/74, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra.

⁶⁷ ABS, f. 52, sign. 52-46-1/73, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra.

⁶⁸ A. Zwieb mluvil podle dochovaných záznamů perfektně německy, a proto byl některými úředníky považován za Němce a nebyl moc oblíbený. Po roce 1945 byl odsouzen k pěti letům vězení pro údajnou spolupráci s Němci. ABS, f. 52, sign. 52-46-1/76, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra.

Ochrana vnitrostátních informací Československa po roce 1918 byla důležitým úkolem, který zajišťovala obranná zpravodajská oddělení podřízená MV. To roku 1923 zřídilo na základě zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. z. a n. Zpravodajskou ústřednu (ZUs) v Praze přiřazenou k policejnímu ředitelství a také regionální úřady ZUs nazvané Odbočky zpravodajské ústředny (OZUs).⁶⁹ Těchto oddělení bylo ustanoveno celkem šest a vznikla při policejních ředitelstvích. Jednalo se o OZUs v Praze pro Čechy, OZUs v Brně pro oblast Moravy, OZUs v Opavě pro Slezsko, dvě úřadovny OZUs pro Slovensko v Bratislavě a v Košicích a nakonec také OZUs pro Podkarpatskou Rus, jež existovala v Užhorodě.⁷⁰ Tyto odbočky zpravodajské ústředny „ve svém obvodu vykonávaly obrannou zpravodajskou službu, prováděly vyhledávání a další úřední úkoly k zamezení vyzvědačství“. Po reorganizaci zpravodajského oddělení prezidia policejního ředitelství v Praze roku 1937 se pak ZUs a OZUs staly součástí nového oddělení pro Státní bezpečnost (StB).⁷¹

OZUs, v níž začal Oldřich Maláč roku 1938 pracovat, původně působila v Opavě a do Moravské Ostravy byla přeložena roku 1932.⁷² Důvody pro toto přeložení vycházely z „větší zpravodajské expozice tamního [moravskoostravského, pozn. autorky] průmyslového pásma a také výhodnějších komunikačních podmínek“.⁷³ Důležitým impulzem byl dozajista také zvyšující se zájem německých výzvědných služeb o průmyslovou oblast Moravské Ostravy.⁷⁴ Toto „detašované pracoviště zpravodajské ústředny“ zřízené v Moravské Ostravě mělo mnoho pravomocí a působilo nejen v oblasti spadající pod místní policejní ředitelství, ale fakticky zasahovalo do dění v téměř celé severovýchodní Moravě a Slezsku. Zpravodajci OZUs se zabývali výzvědnou a proti výzvědnou činnostmi se zaměřením především na Německo, ale také Polsko. Důležitou složkou OZUs byla síť tajných a oficiálních agentů, kteří získávali důležité zprávy a předávali je ke zpracování. Hustou sítí těchto agentů zajišťoval především vedoucí „výkonné složky“ OZUs Alois Vařejka.⁷⁵

⁶⁹ UHLÍŘ, Lubomír – MACEK, Pavel: *Dějiny policie a četnictva 2*, s. 29-30.

⁷⁰ STRAKA, Karel: *Pokusy o integraci československého obranného zpravodajství z let 1929-1938 a příčiny jejich nezdaru*. 1. část. HaV. 55, č. 1, (2006) s. 4-5.

⁷¹ UHLÍŘ, Lubomír – MACEK, Pavel: *Dějiny policie a četnictva 2*, s. 29-30.

⁷² Tamtéž.

⁷³ STRAKA, Karel: *Pokusy o integraci československého obranného zpravodajství z let 1929-1938 a příčiny jejich nezdaru*. 1. část. HaV. 55, č. 1, (2006) s. 7.

⁷⁴ Tamtéž, s. 14.

⁷⁵ ŠTĚPÁN, Václav: *Alois Vařejka a jeho doba*. Přerov 2007, s. 20-21.

Alois Vařejka (1905-1985) nastoupil na policejní oddělení v červnu 1932, kdy měl se zpravodajskou službou již bohaté zkušenosti. Dětství strávil se svými prarodiči v Jevišovicích, neboť oba jeho rodiče odešli do Vídně. Po problematickém dospívání a nedokončených studiích na strojírenské škole opustil roku 1920 Československo a odešel také do Vídně. Zde přijal nabídku práce pro rezidenturu výzvědné služby zřízené Ministerstvem zahraničí, které sledovalo politiku Rakouska a Maďarska.⁷⁶ Ve Vídni se v letech 1928-1930 zúčastnil kurzu pořádaného Svazem rakouských soukromých detektivů. Vědomosti a zkušenosti získané v Rakousku měl využít na policejním ředitelství v Moravské Ostravě, kam přešel v srpnu 1931.⁷⁷ K cestě na OZUs Vařejkovi bezesporu pomohlo také přátelství s vedoucím prezidia policejního ředitelství Stumpfem, se kterým se znal již z Vídně.⁷⁸

Z Vařejkových tajných agentů jmenujme pouze ty, se kterými spolupracoval také Oldřich Maláč. Jednalo se o Vařejkova konfidenta Emila Tentscherta, Němce, který přešel do služeb československé policie, za něž získával plat.⁷⁹ Podle Maláče byl ale později během okupace za svoji činnost pro OZUs souzen Němci a během procesu spáchal sebevraždu. Dalšími konfidenty, které Maláč během práce pro OZUs poznal, byl Žid německé národnosti Fuchs a také agent Sabela, jež se zabýval především záležitostmi polské špionáže.⁸⁰ Z těchto agentů se Maláč roku 1953 setkal pouze s Aloisem Vařejkou, neboť všichni ostatní jmenovaní agenti válku nepřežili.⁸¹

Oldřich Maláč se v rámci práce pro OZUs zabýval především vyšetřováním vojenských zrad a průmyslových špionáží, přičemž často spolupracoval s II. (zpravodajským) oddělením Hlavního štábu Ministerstva národní obrany (MNO) v Praze a také II. oddělením IV. armádního sboru v Olomouci. Spolupráce civilního a vojenského zpravodajství byla velmi důležitá, přestože nebyla bezproblémová. Vojenská zpravodajská služba, která byla řízená MNO, představovala ve dvacátých a třicátých letech „nejvýkonnější zpravodajskou organizaci v bezpečnostních složkách

⁷⁶ Tamtéž, s. 10-11.

⁷⁷ Tamtéž, s. 14.

⁷⁸ Tamtéž, s. 18.

⁷⁹ Tamtéž s. 22.

⁸⁰ ABS, f. 52, sign. 52-46-1/74, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra.

⁸¹ ABS, Vyšetřovací spis a. č. V-5317 MV, Oldřich Maláč a spol., Záznam o provedeném pohovoru s Dr. MALÁČEM Oldřichem, 3. 7. 1957.

Československa“⁸² a zejména ve třicátých letech se soustavně pokoušela získat kontrolu nad všemi složkami obranného zpravodajství. Zpravodajská oddělení MV a MNO tedy měla splynout pod dohledem a řízením MNO, což se však u MV setkalo s nesouhlasem, a proto k navrhované integraci nikdy nedošlo.⁸³

Mezi nejvýznamnější případy, na nichž se Oldřich Maláč podílel, patřil případ „Lainka a spol.“, během kterého se vyšetřovala rozsáhlá německá špionáž pohraničního opevnění od Hlučínska až po Králíky.⁸⁴ „Maláčův“ další důležitý případ byl pak spojený s rozsáhlým vyšetřováním a zatýkáním členů Sudetendeutsche partei (SdP) vedené Konrádem Henleinem. Ten byl v úzkém kontaktu s Adolfem Hitlerem a od počátku roku 1938 se podílel na přípravách odtržení československých pohraničních oblastí ve prospěch Německa. Odtud také členové jeho politické strany začali na území Československa ilegálně pašovat zbraně. V srpnu 1938 byly během náhodné prohlídky vozu u Vidnavy objeveny zbraně a střelivo, na základě čehož proběhlo zatýkání několika podezřelých. Jedním z nich byl i Ervín Hauke, cukrář z Jeseníku, jehož případ Maláč vyšetřoval. Ervín Hauke byl členem SdP a během domovní prohlídky u něho byly nalezeny zbraně zalité v cukrářském vosku, konzervy s ekrazitem [trhavina, pozn. autorky], ale také seznamy osob, jež měly být zavražděny. Na základě jeho výpovědi přistoupilo výkonné oddělení OZUs vedené Vařejkou k masovému zatýkání dalších podezřelých a výslechům, jež byly často doprovázeny tvrdým bitím.⁸⁵

Ve spojitosti s tzv. Henleinovým pučem na Jesenicku, který se odehrál v září 1938 s cílem převzít moc v této oblasti, se setkáváme s dalším nositelem jména Hauke, v tomto případě jde o továrního předáka Adolfa Haukeho. Ten byl 22. září přítomen nepokojům v obci Vidnava, které probíhaly mezi místními obyvateli a jednotkami freikorpsu, jež chtěly vniknout do obce. Podle dochovaných informací Hauke zřejmě zabránil neštěstí, neboť přemohl rozrušeného „českého příslušníka finanční stráže“ chystajícího se vrhnout ruční granát do zástupu lidí a zabránit tak vniknutí freikorpsu do města.⁸⁶ Přestože Maláč v pamětech neuvádí křestní jméno vyšetřovaného a zmiňuje

⁸² ŠOLC, Jiří, *Po boku prezidenta. Generál František Moravec a jeho zpravodajská služba ve světle archivních dokumentů*. Praha 2007, s. 24.

⁸³ STRAKA, Karel: *Pokusy o integraci československého obranného zpravodajství z let 1929-1938 a příčiny jejich nezdaru*. 1. část. HaV. 55, č. 1, (2006) s. 17.

⁸⁴ ABS, f. 52, sign. 52-46-1/76, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra.

⁸⁵ ŠTĚPÁN, Václav: *Alois Vařejka a jeho doba*. Přerov 2007, s. 49-50.

⁸⁶ HRADILOVÁ, Jana: „Domů do Říše!“. *Rok 1938 na Jesenicku ve světle literatury a pramenů Soka Jeseník*. In: http://www.archives.cz/zao/resources/jesenik/domu_do_rise.pdf [cit. 21. 1. 2016]

pouze hlavního aktéra případu „Hauke a spol.“,⁸⁷ je velmi pravděpodobné, že vyšetřovaným byl první ze zmíněných mužů, tedy Ervín Hauke, jehož protičeskoslovenskou činnost a zapojení do organizace ozbrojeného povstání moravskoostravská OZUs detailně sledovala.

Březen 1939 přinesl tragické vyvrcholení politického vývoje, kterým Československo procházelo od podpisu Mnichovské dohody v září 1938. Od 14. března začaly na české území pronikat německé jednotky, které následujícího dne zahájily okupaci země a předznamenaly tak vznik Protektorátu Čechy a Morava.⁸⁸ Okupace Československa zastihla Oldřicha Maláče ve výkonu zpravodajské činnosti pro OZUs. Své poslední hlášení pro Policejní ředitelství v Praze odeslal 14. března 1939 a upozorňoval v něm na blížící se německé vojsko, které v 17. hodin téhož dne překročilo Koblovský most v Moravské Ostravě.⁸⁹ Maláč v té chvíli zřejmě ještě netušil, že se stane jedním z prvních Čechoslováků zatčených Němci po jejich příchodu.⁹⁰

Po obsazení Moravské Ostravy jednotkami wehrmachtu vedenými generálmajorem Walterem Keinerem se členové německého zpravodajského oddílu a policie zaměřili na budovu místního Policejního ředitelství, které ihned ovládli. Místní gestapo úředně spadající pod řídicí centrálu v Brně⁹¹ přistoupilo k zatýkání zpravodajců za údajné „týrání zatčených německých vězňů v letech 1936-1939“.⁹² Mezi prvními zatčenými byl kromě Maláče také Alois Vařejka, který byl od konce března 1939 ve vazbě Krajského soudu v Moravské Ostravě a čekal na trestní řízení. V souvislosti s tím byli vyslýcháni i jeho podřízení a spolupracovníci, kteří ve svých výpovědích, s výjimkou Měrky a JUDr. Maláče, přisuzovali zodpovědnost za tvrdé výslechové metody Vařejkovi. Zatímco Maláč byl po několika výsleších propuštěn na svobodu, Vařejka skončil ve

Srovnej DOHNAL, Miloň - FILIP, Zdeněk - SPURNÝ, František: *Pátá kolona na severní Moravě*. Ostrava 1969 nebo nověji HRUŠKA, Emil: *Boj o pohraničí. Sudetoněmecký freikorps v roce 1938*. Praha 2013.

⁸⁷ ABS, f. 52, sign. 52-46-1/76, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra.

⁸⁸ KUKLÍK, Jan: *Londýnský exil a obnovení československého státu 1938-1945*. Praha 1998, s. 45. Viz také GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek XV. a 1938-1945, Praha – Litomyšl 2006.

⁸⁹ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

⁹⁰ Oldřich Maláč uvádí, že byl vězněn již v 19. hodin téhož dne. Viz JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

⁹¹ GEIDT, Lenka: *Gestapačkou z lásky i přesvědčení. Sekretářka Gestapa v Moravské Ostravě Magdalena Siwy*. In: *Paměť a dějiny* 9, 2015, č. 2, s. 91.

⁹² ŠTĚPÁN, Václav: *Alois Vařejka a jeho doba*. Přerov 2007, s. 58-59.

věznicemi v brněnském Špilberku a během války prošel mnoha dalšími věznicemi a také koncentračními tábory Dachau a Buchenwald.⁹³

Ani útrapy koncentračních táborů a nacistické věznění však Vařejku řídícího se heslem „s drzostí nejdál dojdeš“, nezlomily. Po propuštění z Buchenwaldu 3. května 1944 zamířil zpět do Moravské Ostravy. Zde se usadil, ale i nadále byl pod přísným dohledem místního gestapa, na jehož úřadovně se musel pravidelně hlásit. Rozhodl se však, že tuto skutečnost využije ve svůj prospěch a také ve prospěch domácího odboje, jehož činnost chtěl svými bohatými zkušenostmi se zpravodajstvím podpořit. Na Moravě v této době existovala odbojová skupina Vojska lidové armády (VELA) a Obrana národa, které spolupracovaly s řadou zpravodajských skupin Rudé armády operujících na pomezí Moravy, Slovenska a Těšínska. Vařejka se stal v listopadu 1944 jedním ze zakládajících členů nové zpravodajské skupiny nazvané Jiskra-Avantgarda, která byla napojená na další zpravodajská oddělení operující v okolí Moravské Ostravy.⁹⁴ Mezi významné členy této skupiny patřila kromě Vařejky také sovětská rozvědčice Marja Bobyрева (Tamara) shromažďující na Karvinsku důležité informace o německých defenzivních přípravách pro Rudou armádu⁹⁵ či Michajl Ivanovič Butuzov (krycím jménem Petr). Všichni tři zmínění navázali kontakty s moravskoostravským gestapem a získané informace předávali sovětské straně.⁹⁶ Zřejmě nejvýznamnějším gestapákem, s nímž se odbojáři dostali do kontaktu, byl vedoucí referátu II A v Moravské Ostravě Anton Leopold Steindorf⁹⁷ (1897-1947), který byl po válce popraven. Je nesporné, že skupina Jiskra-Avantgarda a její zpravodajská činnost sehrála důležitou roli při plánování osvobozujících akcí sovětských jednotek v oblasti Ostravska na jaře 1945 a kontroverzní Vařejka na tom měl sám velký podíl.⁹⁸

Vraťme se ale zpátky do roku 1939 k Maláčovi. Zprávy o jeho zatčení, věznění a následném propuštění se v pramenech a článkách lehce liší. Z Maláčova vyprávění je patrné, že byl zatčen ihned po příchodu německých jednotek na Moravu „v 6,45 hod. a

⁹³ Tamtéž, s. 59-60.

⁹⁴ Tamtéž, s. 68-69.

⁹⁵ GEIDT, Lenka: *Gestapačkou z lásky i přesvědčení. Sekretářka Gestapa v Moravské Ostravě Magdalena Siwy*. In: *Paměť a dějiny* 9, 2015, č. 2, s. 94.

⁹⁶ ŠTĚPÁN, Václav: *Alois Vařejka a jeho doba*. Přerov 2007, s. 70-71.

⁹⁷ GEIDT, Lenka: *Gestapačkou z lásky i přesvědčení. Sekretářka Gestapa v Moravské Ostravě Magdalena Siwy*. In: *Paměť a dějiny* 9, 2015, č. 2, s. 91.

⁹⁸ Podrobněji ke zpravodajské skupině Jiskra-Avantgarda viz ŠTĚPÁN, Václav: *K historii partyzánské odbojové skupiny „Jiskra-Avantgarda.“* In: *Časopis Slezského zemského muzea. Série B - vědy historické*. Slezské zemské muzeum 55, 2006, č. 3.

uvězněn jako první oběť nacistického teroru“,⁹⁹ tedy 14. března 1939 a nikoliv až 15., jak uvádí Oldřich Stránský ve svém článku.¹⁰⁰ Lze předpokládat, že Maláč byl z policejní vazby propuštěn okolo 28. března 1939, tedy po 14 dnech jak je zmiňováno v pramenech,¹⁰¹ i přesto, že memoárová literatura hovoří pouze o deseti dnech.¹⁰² K metodám výslechu, jemuž byl podroben, pouze uvedl, že byl „týrán bitím pendrekem do hlavy“.¹⁰³ Dostupné informace se zcela neshodují ani v souvislosti s následným propuštěním¹⁰⁴ či útekem z věznice, jemuž měl následovat okamžitý odchod do Polska.¹⁰⁵ Na základě prostudovaných archivních materiálů můžeme konstatovat, že Maláč byl po deseti či čtrnácti dnech z vazby propuštěn, neboť jak sám uvádí, „Němci ještě nepřikročili k masovým represím.“¹⁰⁶ K této verzi přispívá i skutečnost, že Maláč byl v období od opuštění věznice do opuštění Československa dne 20. dubna 1939, tj. přibližně dva týdny, přiřazen ke Schmoranzově tiskové skupině, v rámci níž působil jako cenzor v redakci periodika České slovo.¹⁰⁷

Schmoranzova tisková skupina byla zpravodajská odbojová organizace přičleněná k prezidiu ministerské rady, která po oficiálním zrušení 2. oddělení MNO¹⁰⁸ (tj. po 15. březnu 1939) působila jako hlavní tajná vojenská zpravodajská služba v okupovaném Československu. V jejím čele stál ministerský rada Zdeněk Schmoranz, který dohlížel na chod obou částí této organizace; jak České tiskové kanceláře (ČTK) vedené Dr. Arnoštem Barešem, tak i tiskové dozorčí služby v čele s Dr. Svobodou. Právě v oddělení tiskové dozorčí služby vznikly v březnu 1939 úřady tiskových referentů, kteří působili v místech původních okresních úřadoven a jejich úkolem bylo kromě cenzury protektorátního tisku také předávání informací a úředního materiálu ČTK

⁹⁹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Rozhovor s Oldřichem Maláčem, 23. 3. 1968.

¹⁰⁰ STRÁNSKÝ, Oldřich: *Zemřel poslední člen Krakovské šestky*. In: Národní osvobození, 23. 4. 1991.

¹⁰¹ Uvedeno v dokumentech ABS, f. 52, sign. 52-46-1/72, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořizený Ministerstvem vnitra či VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Přihláška pro důstojníky, rotmistry a poddůstojníky aspiranty v záloze z 21. srpna 1947.

¹⁰² Délku věznění deset dnů uvádí JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8 či STRÁNSKÝ, Oldřich: *Zemřel poslední člen Krakovské šestky*, In: Národní osvobození, 23. 4. 1991.

¹⁰³ NA Praha, f. SSNV, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního v Praze s Oldřichem Maláčem a Ludmilou Maláčovou, 11. 5.-18. 5.1949.

¹⁰⁴ např. JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁰⁵ STRÁNSKÝ, Oldřich: *Zemřel poslední člen Krakovské šestky*. In: Národní osvobození, 23. 4. 1991.

¹⁰⁶ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Přednosta druhého oddělení plukovník František Moravec (1895-1966) odletěl s deseti vybranými důstojníky 14. března 1939 do Londýna, odkud pokračovali ve vojenské zpravodajské činnosti. Tzv. Moravcova jedenáctka se stala „jednou z opor vznikajícího zahraničního odboje“ a udržovala styky s domácím prostředím. GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek XV. a 1938-1945, Praha – Litomyšl 2006, s. 276.

a vládě.¹⁰⁹ Jedním z 16 referentů přidělených pro oblast Moravy¹¹⁰ se stal i Oldřich Maláč. Zda Maláč kromě cenzorské činnosti fungoval také jako zprostředkovatel zpravodajsky důležitých informací pro ČTK není zcela jasné. Je možné, že se těmto úkolům díky velmi krátkému působení v této pozici nestačil začít věnovat. Svoji činnost cenzora nicméně popsal následovně:

„Došel jsem vždycky za příslušnými redaktory a museli jsme se dohodnout. Já jim říkal: Tak podívejte se, to by nešlo, to bych nemohl pustit, musel bych to zabavit, já bych to udělal takhle. Pak jsem dostal upozornění, že to dělám moc laxe...“¹¹¹

K Maláčovu následnému rozhodnutí opustit Československo zřejmě kromě jiných důvodů přispěla také událost, ke které došlo během jedné cesty vlakem do Ostravy. Tehdy se ho měl překvapený kolega ze zpravodajské kanceláře, kterého během cesty potkal, zeptat, jak je možné, že ho potkává ve vlaku, když měl být podle obdržených zpráv před několika dny opět zatčen.¹¹² Oldřich Maláč možná ve stejnou chvíli vytušil hrozící nebezpečí a uvědomil si nestálost situace, ve které se nachází. Narychlo se ještě stihl rozloučit se rodiči a poté za pomoci svého kolegy Dr. Karla Zavadila¹¹³ odcestoval z Ostravy do Těšína. Zde přespal u rodiny Novotných, aby nakonec za pomoci pašeráků¹¹⁴ překročil 20. dubna 1939¹¹⁵ v oblasti Čajkovic (okres Frýdek)¹¹⁶ hranice s Polskem a odešel do emigrace. Ve světle dalších událostí se ukázalo, že toto rozhodnutí pravděpodobně Maláče skutečně zachránilo před další perzekucí. Němci

¹⁰⁹ KOKOŠKA, Stanislav – PIVCOVÁ, Zuzana: *Generál Eliáš a Schmoranzova skupina tiskových důvěrníků*. HaV 45, 1996, č. 6, s. 138-158.

¹¹⁰ Z celkového počtu 38 referentů bylo 22 určených pro Čechy a 16 pro Moravu. KOKOŠKA, Stanislav – PIVCOVÁ, Zuzana: *Generál Eliáš a Schmoranzova skupina tiskových důvěrníků*. HaV 45, 1996, č. 6, s. 146.

¹¹¹ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ JUDr. Karel Zavadil, dlouholetý přítel Oldřicha Maláče, se narodil 1. února 1903 ve Vítkovicích. S Maláčem se zřejmě seznámil na prezidiu při policejním ředitelství v Moravské Ostravě, kde pracoval jako vrchní policejní komisař. Poté, co Maláčovi pomohl odejít do Polska, sám v červenci 1939 opustil zemi, a v Polsku vstoupil do formující se zahraniční armády. Po válce oba pracovali pro ministerstvo vnitra a v roce 1948 byli opět oba i se svými rodinami vylákáni příslušníky StB v rámci likvidace odpůrců komunistického režimu k falešnému přechodu hranic (viz dále). ABS, f. 52, sign. 52-46-1/75, Protokol sepsaný 13. 1. 1950 s trestancem Maláčem Oldřichem pořízený Ministerstvem vnitra. Viz také ABS, f. 2M, sign. 2M 11516, Žádost Ministerstva vnitra o zproštění vojenské služby v mobilizaci pro úředníky odboru pro politické zpravodajství.

¹¹⁴ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8. Další verzi Maláčova odchodu do Polska podává ve svém článku *Zemřel poslední člen Krakovské šestky* také Oldřich Stránský. Podle něho se díky pašerákům Maláč dostal do Těšína, kde přespal u lékárníka Novotného a ten jej poté autem převezl až do polských Katovic.

¹¹⁵ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Přihláška pro důstojníky, rotmistry a poddůstojníky aspiranty v záloze z 21. srpna 1947. V článku Z. Jelínka *U Maláčů* je jako datum Maláčova odchodu do Polska uvedeno již 18. dubna 1939.

¹¹⁶ Tamtéž, Osobní vložka ke kmenovému listu, 30. 7. 1940.

totiž v srpnu 1939 provedli rozsáhlé zatýkání v kruzích Schmoranzovy tiskové skupiny, několik jejích členů popravila a během pár měsíců skupinu zcela zlikvidovali. Většina jejích členů pak skončila v nacistických koncentračních táborech anebo na popravištích. To byl také případ samotného Zdeňka Schmoranze, který byl odsouzen k trestu smrti a dne 19. srpna 1942 popraven v „sekyrárně“ v Berlíně- Plötzensee.¹¹⁷

K období Maláčova života, jež předcházelo jeho odchodu do Polska, se váže ještě jedna zajímavá událost, která by nám neměla uniknout. Jak Maláč po válce uvedl, v prosinci roku 1938 získal od svého otce darem 250 000 Kč.¹¹⁸ Jednalo se o dědický podíl, který MUDr. František Maláč svému synovi vyplatil a tuto částku poté uložil na vkladní knížky. Nabízí se otázka, zda Maláč o odchodu do emigrace začal uvažovat již v pomnichovském období zhoršující se mezinárodní situace a částka z vyplacení dědického podílu mu měla během pobytu v zahraničí pomoci zajistit živobytí či zda mezi zmíněnou donací a Maláčovým pozdějším odchodem za hranice žádná spojitost neexistovala. Z důvodu rychlého odchodu přes hranice v dubnu 1939 nicméně zůstaly tyto vkladní knížky až do Maláčova návratu do vlasti v roce 1945 uloženy u jeho otce.¹¹⁹ Maláč si s sebou do Polska podle svých slov tehdy „nebral vůbec nic.“¹²⁰

¹¹⁷ BAREŠ, Arnošt – PASÁK, Tomáš: *Odbojová organizace Zdeňka Schmoranze v roce 1939*. HaV 1968, č. 6-7, s. 1003-1033.

¹¹⁸ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Protokol Přezkoumací komise čís. 5 pro důstojníky, rotmistry a poddůstojníky aspiranty v záloze u posádkového velitelství Velké Prahy ze dne 14. dubna 1948.

¹¹⁹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Oznámení bernímu úřadu v Praze, 19. listopadu 1945.

¹²⁰ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

2. Období druhé světové války (1939–1945)

2.1. Pobyt a činnost v Polsku (duben 1939–duben 1940)

Vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava se pro mnoho lidí stalo signálem k opuštění Československa. Na několika místech v zahraničí se tak bezprostředně po březnových událostech začala formovat důležitá centra čs. zahraničního odboje, která měla mimo jiné také velký význam z hlediska udržení právní kontinuity předmnichovského Československa, která byla daným politickým vývojem vážně zpochybněna. Kromě Velké Británie, Francie a SSSR proudilo mnoho lidí zejména do sousedního Polska, které mělo s Československem společné hranice a představovalo tak nejrychlejší a nejjednodušší možnost úniku.¹²¹ V Polsku se začaly hlavní skupiny emigrantů soustřeďovat zejména na československém vyslanectví ve Varšavě, které vedl Jiří Zedwitz, a také na československém konzulátu v Krakově¹²², v jehož čele stál Vladimír Znojenský.¹²³ Právě na krakovském konzulátu, který se jako jeden z mála čs. konzulátů na území Polska po vyhlášení protektorátu odmítl poddat německému diktátu,¹²⁴ se v dubnu 1939 hlásil i Oldřich Maláč.¹²⁵

Po přechodu hranic však nejprve dorazil do polských Katovic, které byly podle jeho slov pro příchod emigrantů dobře zajištěné a to i přesto, že podmínky pro přijímání velkého množství emigrantů proudících do země obecně zatím ideální nebyly.¹²⁶ Hlavní zásluhy na zajištění nově přicházejících do Katovic měli především Britové, jejichž konzulát se nacházel v Katovicích a již dříve zde také vznikla organizace s názvem *Czech Refugee Trust Fund*.¹²⁷ Tato organizace poskytující pomoc uprchlíkům z obsazeného Československa byla zřízená roku 1939 a byla jakousi odbočkou velmi

¹²¹ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV. a 1938–1945*. Praha – Litomyšl 2006 (Dále jen *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV. a*), s. 287-288.

¹²² Slovníkové heslo *Český a Slovenský legion v Polsku*. In: Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945. In: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf [cit. 18. 2. 2014].

¹²³ Vladimír Znojenský (1890-?) byl československý diplomat, který v letech 1937-1939 působil jako konzul v Krakově, 1939-1940 jako konzul v Marseille, 1940-1944 byl úředníkem MV v Londýně a v letech 1944-1947 generálním konzulem v Paříži. Viz ČECHUROVÁ, Jana – KUKLÍK, Jan – ČECHURA, Jaroslav – NĚMEČEK, Jan (eds.): *Válečné deníky Jana Opočenského*. Praha 2001, s. 488.

¹²⁴ RAJLICH, Jiří: *Nadporučík letectva Jiří Král. Zakladatel a první velitel čs. vojenské jednotky v Polsku*. HaV 55, č. 1, (2006,) s. 77.

¹²⁵ NĚMEČEK, Jan: *Československý odboj v Polsku a Francii 1939-1940*. In: *Národ se ubránil (1939-1945)*. Sborník prací historiků a pamětníků k 50. výročí konce druhé světové války. Praha 1995, s. 24.

¹²⁶ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV. a*, s. 289.

¹²⁷ NĚMEČEK, Jan: *Československý odboj v Polsku a Francii 1939-1940*. In: *Národ se ubránil (1939-1945)*. Sborník prací historiků a pamětníků k 50. výročí konce druhé světové války. Praha 1995, s. 23.

důležitého Britského výboru pro uprchlíky z Česko-Slovenska (*British Committee for Refugees from Czecho-Slovakia*).¹²⁸ Podle Oldřicha Maláče v Katovicích zajišťoval britské zastoupení Noel Field společně s „ještě jednou Angličankou“, která zřejmě pracovala pro zpravodajskou službu. Maláč se u nich po svém příchodu do Katovic nahlásil a poté se ubytoval u polského Žida jménem Kozubowski.

Maláčovy další osudy však významně ovlivnilo setkání s „bývalým aspirantem z vojny“ Rudolfem Slívou.¹²⁹ Ppor. děl. Rudolf Slíva byl v emigraci již od 7. dubna 1939 a společně s Josefem Kaletou, který se do Polska dostal o několik dnů později než Slíva, začali jako jedni z prvních budovat československou vojenskou skupinu v Polsku.¹³⁰ Slíva měl během setkání Maláčovi říci: „Hele, Oldo, my zakládáme v Krakově armádu, je tam Pepík Kaleta, já jsem tady [v Katovicích, pozn. autorky]. Celé to řídí zástupce konzula Vladimír Henzl [...] Jdeš s námi?“¹³¹ Oldřich Maláč s návrhem ihned souhlasil a již 26. dubna 1939¹³² se hlásil na konzulátě v Krakově, kam dorazil z Katovic autobusem společně s npor. Jiřím Králem.¹³³

Počet zájemců, kteří se chtěli podílet na vytvoření československé zahraniční vojenské jednotky a bránit tak svoji zemi, se v Krakově stále zvyšoval. Kromě emigrace vojenské, do níž můžeme zařadit i Oldřicha Maláče dobrovolně vstupujícího do čs. vojenské jednotky, ale do Polska proudila také emigrace politická a hospodářská, jak je později historiografie začala rozlišovat. Do hospodářské emigrace lze zařadit například Židy utíkající před německou perzekucí. Politickou emigraci, počtem osob nejmenší ze všech tří typů emigrace, pak tvořili příslušníci převážně levicových politických stran, jejichž důvody pro odchod ze země byly motivované strachem z pronásledování pro jejich politickou činnost. Poslední jmenovaná skupina emigrantů však již od svého příchodu do Polska vyvolávala mezi ostatními příchozími nepokoje, především kvůli své často přehnané aktivitě a spontánnímu zakládání „různých komitétů, které si osobovaly právo mluvit jménem celé emigrace.“ Politická emigrace

¹²⁸ Němeček, Jan: *Polsko a československá politická emigrace v roce 1939*. In: *Slovanský přehled. Review for Central, Eastern and Southeastern European History*. Praha: Historický ústav AV ČR 92, č. 2, (2006,) s. 203-204.

¹²⁹ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹³⁰ *Český a Slovenský legion v Polsku*, slovníkové heslo, s. 1. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. In: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf [cit. 18. 2. 2014].

¹³¹ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹³² Jako datum hlášení na krakovském konzulátě Maláč později uváděl 25. duben 1939. VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Pokračování záznamu o důstojníku. Nedatováno.

¹³³ PANOCHA, Václav: *Krakovská šestka. Vzpomínka dr. Oldřicha Maláče, v roce 1939 podporučíka dělostřelectva*. In: *Večerní Praha: List všech Pražanů*, 29. dubna 1968, roč. 14, č. 101.

byla trnem v oku především konzulovi Vladimíru Znojenskému, který dne 28. dubna navrhl, aby vojáci bydleli odděleně od ostatních.¹³⁴ Tak došlo k přesídlení vojenské emigrace do Turystyczného domu na Glównem Rynku č. 28 v Krakově, kde bylo „stravování a ubytování [...] dosti dobré, ale drahé, pro osobu 1 zlotý 40 grošů.“¹³⁵

Problémy s československými politickými emigranty se však netýkaly pouze společného ubytování, ale zahrnovaly také otázky organizace nově vznikající vojenské skupiny. Požadovali například, aby měli možnost zvolit velitele vojenské skupiny podle vlastního uvážení a dosadit do ní také polického komisaře, který by na její činnost dohlížel. V neděli 30. dubna se tedy na konzulátě sešli vicekonzul JUDr. Vladimír Henzl, npor. Jiří Král, por. Jan Kaleta, por. Mojmír Teplý a ppor. JUDr. Oldřich Maláč a dohodli se, že vojenská jednotka bude organizovaná tradičně podle předpisů československé branné moci.¹³⁶ Organizační struktura ozbrojených sil meziválečného Československa známých spíše pod názvem čs. branná moc,¹³⁷ vycházela z organizačního řádu vydaného roku 1920. V rámci něho byla vytvořena základní hierarchie vyšších jednotek a rozlišila se jednotlivá tělesa tvořící vojsko a jejich kompetence.¹³⁸

Téhož dne se na krakovském konzulátě odehrálo ještě jedno jednání, které položilo základy první československé vojenské jednotce v zahraničí s názvem Východní vojenská skupina.¹³⁹ Ani při této historicky důležité události mezi přítomnými nechyběl Oldřich Maláč a stal se tak jedním ze zakladatelů této jednotky, kteří byli později souhrnně označováni jako „krakovská šestka“. Šest zakládajících členů tvořili npor. Jiří Král, por. Jan Kaleta, por. Mojmír Teplý, ppor. Rudolf Slíva, čet. asp. Miloš Kruml, a ppor. JUDr. Oldřich Maláč.¹⁴⁰ Prvním velitelem jednotky, jež byla náhradním tělesem čs. armády přijímajícím a připravujícím čs. vojáky na přesun do Francie, kde měli

¹³⁴ Němeček, Jan: *Polsko a československá politická emigrace v roce 1939*. In: *Slovanský přehled. Review for Central, Eastern and Southeastern European History*. Praha: Historický ústav AV ČR 92, 2006, č. 2, s. 207-208.

¹³⁵ SVOBODA, Ludvík. [Ed.]: Klusáková-Svobodová, Zoe. *Deník z doby válečné : červen 1939 – leden 1943*. Praha 2008, s. 23.

¹³⁶ Slovníkové heslo *Český a Slovenský legion v Polsku*, slovníkové heslo, In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. In: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf [cit. 18. 2. 2014].

¹³⁷ FIDLER, Jiří – SLUKA, Václav: *Encyklopedie branné moci*, s. 7.

¹³⁸ STRAKA, Karel: *Unifikace československé branné moci*. In: <http://www.vhu.cz/unifikace-ceskoslovenske-branne-moci/> [cit. 19. 3. 2016].

¹³⁹ *Výročí téměř zapomenuté. Příspěvek k 29. výročí založení první československé jednotky v zahraničí*. Z archivu Mirko Janečka. Nedatováno. Nepodepsáno.

¹⁴⁰ PANOCHA, Vaclav: *Krakovská šestka. Vzpomínka dr. Oldřicha Maláče, v roce 1939 podporučíka dělostřelectva*. In: *Večerní Praha: List všech Pražanů*, 29. dubna 1968, roč. 14, č. 101.

bojovat na frontě proti nepříteli,¹⁴¹ se stal nadporučík Jiří Král mající ze všech členů nejvyšší hodnost.¹⁴² Věnujme tomuto výjimečnému letci čs. armády, který byl po březnu 1939 jedním z prvních příchozích do Polska, krátkou pozornost. Rodák z malé osady Janová (později začleněné do Polanky nad Odrou) se již od mládí zajímal o letectví. Mladý abiturient Vojenské akademie v Hranicích na Moravě a poručík letectva byl roku 1936 přidělen k stíhací letce 32, jež byla součástí Leteckého pluku 4 v Hradci Králové, a později nastoupil k letce 40 u stejného pluku. Ve velení Východní vojenské jednotky v Polsku zůstal necelé dva měsíce a v červnu 1939 předal velení svému někdejšímu školiteli z Vojenské akademie pplk. Ludvíku Svobodovi. Až do svého odjezdu do Francie, který se uskutečnil 25. července, pak měl v Polsku na starost zejména organizování transportů čs. vojáků na Západ. Ve Francii byl po patřičném výcviku přiřazen ke stíhací skupině Groupe de Chasse I/1 (GC I/1), se kterou se od května 1940 zapojil do bojů na francouzsko – německé frontě. Tento „vynikající, bojovný a statečný stíhač“ vzlétl ke svému poslednímu letu 8. června 1940, kdy byl sestřelen nepřítelem během ofenzivního hlídkového letu. Jiří Král získal in memoriam několik vyznamenání za své zásluhy, z mnohých jmenujme například Československý válečný kříž.¹⁴³

Stejně jako Jiří Král a další členové „krakovské šestky“, se stal i Oldřich Maláč, který v rámci jednotky získal vojenské evidenční číslo 3 D¹⁴⁴, jedním ze „zakládacích otců“ vojenské skupiny, která se později velmi rozrostla a „v jednotě s ostatními složkami domácího a zahraničního odboje proslavila náš legendární odpor proti nacistům“.¹⁴⁵ Její důležitost shrnul ve svém projevu i vicekonzul a hlavní iniciátor založení vojenské jednotky Vladimír Henzl, který prohlásil, že „utvořená vojenská skupina má být pokračováním armády, které nebylo umožněno se zbraní v ruce postavit se na odpor proti fašistům“.¹⁴⁶ Souběžně se vstupem vojenské jednotky také Oldřich podepsal také závazek pro vstup do francouzské Cizinecké legie,¹⁴⁷ na základě čehož byl o rok později, po příchodu do Francie, přidělen k 1. oddělení velitelství 1. divise ve

¹⁴¹ RAJLICH, Jiří: *Nadporučík letectva Jiří Král. Zakladatel a první velitel čs. vojenské jednotky v Polsku*. HaV 55, 2006, č. 1, s. 80.

¹⁴² *Výročí téměř zapomenuté. Příspěvek k 29. výročí založení první československé jednotky v zahraničí*. Z archivu Mirko Janečka. Nedatováno. Nepodepsáno.

¹⁴³ RAJLICH, Jiří: *Nadporučík letectva Jiří Král. Zakladatel a první velitel čs. vojenské jednotky v Polsku*. HaV 55, 2006, č. 1, s. 74-89.

¹⁴⁴ PANOCHA, Václav: *Krakovská šestka. Vzpomínka dr. Oldřicha Maláče, v roce 1939 podporučíka dělostřelectva*. In: *Večerní Praha: List všech Pražanů*, 29. dubna 1968, roč. 14, č. 101.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Osobní vložka ke kmenovému listu, 30. 7. 1940.

Francii.¹⁴⁸ Vraťme se ale zpět k období května až září 1939, ve kterém se Oldřich Maláč stal prvním hlasatelem nově zřízeného rozhlasového vysílání v Katovicích. Spolupracoval přitom s JUDr. Henzlem, který překládal zprávy od Poláků do češtiny a Maláč je poté hlásil. Polská strana však později zažádala, aby hlasatel zprávy zároveň i překládal, a proto Maláč přenechal tento post Henzlovi, který podle něho uměl výborně polsky.¹⁴⁹ Maláč byl následně rozkazem velitelství vojenské skupiny přidělen ke službě pro československý konzulát v Krakově, kde konal službu až do 3. září 1939. Bližší popis jeho činnosti pro krakovský konzulát v prostudovaných archiváliích chybí.¹⁵⁰

Již v květnu 1939 zasáhl do dalšího vývoje Východní vojenské skupiny armádní generál Lev Prchala, který budování čs. vojenských jednotek v Polsku a jejich významu pro boj za osvobození okupované země kladl velkou důležitost. Byl navíc nakloněný myšlence na sjednocení české, polské a slovenské země pod polským vedením v boji proti Německu, což se polské straně, která byla vůči budování čs. legií na svém území jinak spíše skeptická, bezesporu líbilo.¹⁵¹ Prchala, který usiloval o výsadní postavení v rámci vedení čs. odboje v Polsku, avšak nechtěl uznat Benešovu autoritu v Londýně, se postupně dostal do konfliktu jak s vyslanectvím ve Varšavě tak s krakovským konzulátem.

Nastalou situaci měla pomoci vyřešit návštěva majora Josefa Bartíka,¹⁵² člena londýnské zpravodajské skupiny vedené Františkem Moravcem. Bartík, který byl v Polsku od června do srpna 1939, dostal za úkol jednat s Prchalou, podat londýnskému exilu zprávu o situaci v Polsku, ale také předat varšavskému vyslanectví zprávy o vývoji odbojové činnosti za západě. Nejednalo se však o první zpravodajskou cestu, kterou Bartík do Polska podnikl, neboť již předtím, 9. až 14. května téhož roku,

¹⁴⁸ Tamtéž, Velitelství 1. divise, Záznam o důstojníku za dobu služby ve Francii. 31. 8. 1940.

¹⁴⁹ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁵⁰ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Osobní vložka ke kmenovému listu, 30. 7. 1940.

¹⁵¹ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a*, s. 289.

¹⁵² Josef Bartík (1897-1968) působil během první světové války jako legionář v Itálii a v meziválečném období pracoval pro zpravodajské oddělení Hlavního štábu. Jako přednosta obranné sekce pátrací skupiny zpravodajského oddělení byl těsně před vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 společně s dalšími devíti důstojníky vybrán plk. gšt. Františkem Moravcem k zpravodajské službě v Londýně, kam se s ostatními přesunul. Během druhé světové války pak Bartík působil ve Francii, kde velel druhému (zpravodajskému) oddělení (jež vzniklo v rámci Československé vojenské správy) a po pádu Francie v červnu 1940 se opět vrátil do Londýna, kde působil u II. (zpravodajského) odboru Ministerstva národní obrany. Roku 1942 byl ustanoven přednostou IV. (zpravodajského) odboru u Ministerstva vnitra v Londýně, kde se blíže seznámil s Oldřichem Maláčem, jež byl jeho podřízeným (viz. dále). KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík. Zpravodajský důstojník a účastník prvního i druhého československého odboje*. Praha 2011.

vyjednával s polskou zpravodajskou službou vzájemnou spoluprací s československým zpravodajstvím v exilu a navazoval styky s formující se československou vojenskou jednotkou.¹⁵³ Během jeho první květnové návštěvy Polska také došlo k prvnímu setkání Josefa Bartíka a JUDr. Oldřicha Maláče, který později vzpomínal: „[...]setkal jsem se s Bartíkem [...] již v zahraničí v Polsku, kam Bartík přijel na návštěvu tvořící se čl. jednotky“.¹⁵⁴ Během tohoto krátkého setkání Bartíka a Maláče, kteří spolu o několik let později přímo spolupracovali na Ministerstvu vnitra v Londýně, zřejmě k bližšímu kontaktu obou mužů nedošlo, neboť Maláč svoji poznámku doplnil tím, že až do nástupu na Ministerstvo vnitra znal Bartíka „jen povrchně, hlavně podle jména z jeho úřední činnosti“.¹⁵⁵

Dne 1. září 1939 vpadli nacisté do Polska a Evropa tak vstoupila do druhé světové války. Tím se spustila série dalších událostí, které měly velký dopad také na organizaci a další činnost československé vojenské jednotky v Polsku. Na základě jednání Lva Prchaly s generálním štábem polské armády došlo po vyhlášení války k oficiálnímu uznání Východní vojenské jednotky, která byla na základě dekretu prezidenta Polské republiky Ignace Moścického 3. září 1939 přetvořena na Český a Slovenský legion.¹⁵⁶ Hlavním velitelem „čs. vojska v Polsku“ byl ustanoven právě Prchala. Ten pouhé čtyři dny předtím podepsal s vyslancem Jurajem Slávikem prohlášení, ve kterém uznal „Československé zahraniční ústředí v čele s dr. Edvardem Benešem za nejvyšší orgán naší zahraniční akce,“ a také, „že se mu úplně a bez výhrad podřizuj[e] [...]“.¹⁵⁷ Prchala se tak nakonec po dlouhých vyjednáváních rozhodl ke kompromisu a uznal Benešovo vedoucí postavení v čele československého zahraničního odboje. Na druhé straně pak Beneš souhlasil s Prchalovým vedením vojenské akce v Polsku. Jeho plány na reorganizaci jednotky a vytvoření smíšené brigády však byly přerušeny překotným politickým vývojem a především ruským útokem na Polsko 17. září 1939. Když mu pak postupující Rudá armáda zabránila u obce Zaleszczyk v návratu k jednotce, rozhodl se přejít hranice do Rumunska a vydat se na Západ.¹⁵⁸ Klíčové postavení ve vedení vojenské jednotky tak získal pplk. Ludvík Svoboda, který byl faktickým velitelem

¹⁵³ Tamtéž, s. 60, 62.

¹⁵⁴ ABS, f. 215, sign. 215-193-5/20, Protokol sepsaný 16. března 1948.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a*, s. 432.

¹⁵⁷ NĚMEČEK, Jan: *Československý odboj v Polsku v roce 1939 a arm. Gen. Lev Prchala*. In: Hájek, Jan – Kocian, Jiří – Zítka, Milan (eds.): *Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta*. Praha 2006, s. 297.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 299.

jednotky v Malých Bronowicích u Krakova.¹⁵⁹ Jeho vedení hodnotil Oldřich Maláč ve svých vzpomínkách velmi pozitivně: „Ludvík Svoboda, to byl náš otec, náš táta. Svou osobností si získával disciplínu u vojáků. Na tuto dobu u skupiny mám nejlepší vzpomínky.“¹⁶⁰

Vojenská jednotka se 30. června 1939 přemístila z původního místa na Glównem Rynku v Krakově do výcvikového tábora v Malých Bronowicích u Krakova, který skupině lépe vyhovoval z kapacitních důvodů.¹⁶¹ Na konci srpna téhož roku pak došlo k reorganizaci a rozdělení jednotky; menší skupina pod vedením kpt. Františka Divokého zůstala v bronowickém táboře a měla na starost příjem nových uprchlíků¹⁶² a přibližně sedmi set členná skupina přešla pod vedením Ludvíka Svobody do nově zřízeného tábora v Leśné u Branowic.¹⁶³ Vznik tohoto tábora lze také přičíst jednáním Lva Prchaly s polskou stranou, která tábor pro účely čs. zahraniční armády vybavila. Lev Prchala tento tábor v srpnu 1939 navštívil a popsal ho jako „velmi dobře vybavený po stránce ubytovací a stravovací; podmínky pro výcvik [...] rovněž velmi dobré.“¹⁶⁴

Tábor v Leśné se stal místem, kde se v prvních zářijových dnech roku 1939 hlásil ke službě také Oldřich Maláč. Ten však společně s krakovským konzulem Znojenským zamířil z Krakova nejprve do Varšavy, kde byl pověřen přepravou šesti manželek československých úředníků do Kvasilova. O této akci, při které mu pomáhal přítel a kolega z policejního ředitelství v Moravské Ostravě JUDr. Karel Zavadil, se Maláč blíže nezmiňuje, avšak podotýká, že to byla velmi nepříjemná, ale úspěšná cesta.¹⁶⁵ Z Kvasilova, kam společně se Zavadilem přepravili zmíněné manželky úředníků, se oba přesunuli do Leśné k vojenské jednotce, kde se pravděpodobně hlásili někdy po 3. září 1939.¹⁶⁶ Během svého pozdějšího vyprávění týkajícího se příchodu do Leśné však uvedl: „Tam [do tábora v Leśné, pozn. autorky] jsme dorazili s dr. Zavadilem večer,

¹⁵⁹ Po odchodu npor. Jiřího Krále do Francie zřejmě v období května 1939 se stal novým velitelem jednotky plukovník Jan Veselý. Ten byl 20. června 1936 vystřídán pplk. Ludvíkem Svobodou. Viz *Výročí téměř zapomenuté. Příspěvek k 29. výročí založení první československé jednotky v zahraničí*. Z archivu Mirko Janečka. Nedatováno. Nepodepsáno.

¹⁶⁰ PANOCHA, Václav: *Krakovská šestka. Vzpomínka dr. Oldřicha Maláče, v roce 1939 podporučíka dělostřelectva*. In: Večerní Praha: List všech Pražanů, 29. dubna 1968, roč. 14, č. 101.

¹⁶¹ Slovníkové heslo *Český a Slovenský legion v Polsku*. In: Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945. In: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf [cit. 18. 2. 2014].

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ NĚMEČEK, Jan: *Československý odboj v Polsku a Francii 1939-1940*. In: *Národ se ubránil (1939-1945)*. Sborník prací historiků a pamětníků k 50. výročí konce druhé světové války. Praha 1995, s. 25.

¹⁶⁴ NĚMEČEK, Jan: *Armádní generál Lev Prchala a čs. odboj v Polsku*. (Dále jen *Armádní generál Lev Prchala*). HaV 43, 1994, č. 3, s. 118.

¹⁶⁵ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁶⁶ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Osobní vložka ke kmenovému listu, 30. 7. 1940.

ráno už se jelo dál“.¹⁶⁷ Z toho vyplývá, že Maláč dorazil do Lešné až 10. září, neboť podle polského rozkazu museli členové jednotky tábor opustit již 11. září.¹⁶⁸

Než se zaměříme na Maláčovy další osudy, neměli bychom opomenout důležitou událost, jež zasáhla do Maláčova osobního života ještě v Polsku. Před odchodem z krakovského konzulátu, dne 2. září 1939, uzavřel totiž v evangelickém kostele v Krakově sňatek s Ludmilou (rozenou Bumbalovou).¹⁶⁹ Jeho žena, se kterou se Maláč seznámil ještě v Čechách, za ním přišla do Polska¹⁷⁰ a jejich manželství „bylo již manželstvím válečným“. Postupující válka a rychle se měnící politická situace však tomuto manželství nepřály a manželé se v průběhu několika měsíců rychle odcizili: „Já odešel do Londýna a byl jsem v čsl. armádě a z čsl. armády západní přešel jsem do služeb ministerstva vnitra, a také s vládou z Londýna vrátil jsem se do republiky. Moje manželka naproti tomu nenásledovala mne do Anglie, zůstala v Polsku (do tábora v Lešné dorazil Maláč zřejmě již bez ní),¹⁷¹ později přešla do Ruska do armády generála Svobody,“¹⁷² uvedl Oldřich Maláč.¹⁷³ Oficiálně byl pár rozloučen 18. listopadu 1940 Národním komisariátem vnitřních záležitostí Ukrajinské sovětské republiky v Dubné.¹⁷⁴ Přestože však Maláčovo manželství trvalo pouze rok, se svojí první ženou Ludmilou se rozešli v dobrém a „hladce“, neboť oba měli jinou představu o své budoucnosti a úloze v řadách československého odboje.¹⁷⁵

¹⁶⁷ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁶⁸ Němeček, Jan: *Armádní generál Lev Prchala*, s. 119.

¹⁶⁹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Prohlášení Ludmily Maláčové o zrušení manželství. Nedatováno.

¹⁷⁰ Podle důstojníka Jana Krčka Ludmila Bumbalová „utekla z domu“ a přišla za Maláčem do Krakova. Viz ABS Praha, f. 302, sign. 302-72-1/602-603, Protokol s plk. Janem Krčkem, 2. 6. 1950, s. 133-134.

¹⁷¹ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁷² Československé emigrantky vstupovaly v Sovětském svazu do čs. vojenských jednotek a často bojovaly po boku mužů. Problematikou žen bojujících v druhé světové válce se zabývá např. studie Milady Vávrové *Vojáci v sukních* (2001) či diplomová práce Aleny Vitákové *Ženy v řadách 1. čs. samostatného polního praporu: vznik jednotky v Buzuluku a první bojové nasazení u Sokolova* (2007). Viz také nečíslovaný jmenný seznam editovaný Mgr. Vitákovu <http://www.zeny-bojujici.cz/seznam> [14. 2. 2016]. Na tomto seznamu je Maláčová nepřesně uvedena Ludmila Bumbalková. Ta se vrátila zpět do Československa v roce 1945 se Svobodovou armádou. Později se podruhé provdala za budoucího rektora Univerzity Karlovy v Praze Karla Procházku a zemřela roku 1989. Viz JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁷³ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Přípis ohledně manželství. Nedatováno.

¹⁷⁴ Tamtéž, Oddací list manželů Maláčových, 19. 11. 1945.

¹⁷⁵ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

2.1.1. Ústupová anabáze a sovětské zajetí (září 1939–duben 1940)

Podle původního plánu vyrazila skupina čítající asi tisíc osob 11. září vlakem z tábora v Lešné u Branowic směrem na východ do Równého.¹⁷⁶ Tam ale transport nedorazil, neboť byl ještě před Tarnopolem zastaven a přeměrován do necelých dvanáct kilometrů vzdálené obce Hluboczek Wielki, do níž transport dorazil 14. září. Nastalou situaci a důvod náhlé změny směru transportu pomáhá přiblížit Lev Prchala, podle kterého v Równem došlo k náletu na vlakové nádraží a následný výbuch muničního vlaku zcela zničil celé nádraží a ochromil místní dopravu.¹⁷⁷ Vlak přepravující členy Českého a Slovenského legionu tedy do Równého již nestihl dorazit a skupina musela zvolit jinou cestu.

Vedení jednotky se však rozhodlo oblasti Hluboczek Wielki dlouho nesetřávat a raději se přesunout jižněji do strategicky výhodnějšího Borszczowa. Ten, v případě nutnosti, poskytoval možnost rychlého přechodu buď rumunských, nebo ruských hranic a na rozdíl od Hluboczek Wielki neležel na hlavní trati, jež se mohla snadno stát cílem německých náletů.¹⁷⁸ Ještě předtím, než Prchala stihl získat k tomuto přesunu povolení, však skutečně došlo k leteckému útoku, jež zasáhl i oblast, ve které se nacházel legion. Stalo se tak v neděli 17. září a během útoku došlo k lehkému zranění dvou vojínů ze skupiny. Tato událost pouze potvrdila, že okamžitý přesun jednotky na jiné místo je nezbytně nutný.¹⁷⁹

Situace se však ještě více zkomplikovala 17. září, kdy Sovětský svaz napadl na základě spojenecké smlouvy s Německem sousední Polsko.¹⁸⁰ To se tak dostalo do smrtelného tlaku dvou proti sobě postupujících armád; německé ze západu a Rudé z východu, kterému nemohla ochromená polská armáda dlouho vzdorovat. Do tohoto tlaku se dostal také čs. legion, který začal pod velením Svobody ustupovat na jih směrem k rumunským hranicím. Situaci, ve které se jednotka ocitla, osvětluje jeden z členů transportu pozdější gen. just. Eugen Esteřák¹⁸¹: „Postupovali jsme směrem na

¹⁷⁶ NĚMEČEK, Jan: *Armádní generál Lev Prchal*, s. 119.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 120.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 120-21.

¹⁷⁹ SVOBODA, Ludvík. [Ed.]: Klusáková-Svobodová, Zoe. *Deník z doby válečné: červen 1939 – leden 1943*. Praha 2008, s. 56.

¹⁸⁰ Slovníkové heslo *Český a Slovenský legion v Polsku*. In: Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945. In: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf [cit. 18. 2. 2014].

¹⁸¹ JUDr. Eugen Esteřák, narozený 25. května 1891 v Olomouci, vystudoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a v letech 1922 až 1939 pracoval v Olomouci jako advokát. V srpnu 1939 odešel do Polska, kde se přidal k vojenské skupině a velmi podobně jako Oldřich Maláč následně prodělal

Rumunské hranice. Tehdy však již bojující jednotky německé polské a ruské byly v takové blízkosti, že po třiceti hodinovém pochodu plk. SVOBODA nařídil odjezd škpt. SCHWEITZEROVI do Rumunska, aby jednal s naším vyslancem o získání pomoci ruského vyslance v Rumunsku přátelskému přijetí naší jednotky a umožnění odchodu na západní bojiště.“¹⁸²

Ludvík Svoboda se po zvážení situace rozhodl, že jednotka bude dále postupovat směrem k blížící se Rudé armádě. Jelikož sám transport předjel, aby mohl s Rudou armádou vyjednávat dopředu, zastupujícím velitelem skupiny byl určený škpt. František Fanta.¹⁸³ „Nějak se stalo v noci, že jsme si spletli cestu, takže nakonec jsme se ubytovali na návrší u rybníka, rozdělali ohně a zpívali, aby se předešlo střelbě. Když po nějaké kratší době byla proti nám spuštěna palba z pušek, šel škpt. FANTA se dvěma četníky s bílým praporem vstříc střílejícím Rusům, aby zastavili palbu a aby nás ohlásil [...] Po nějaké době jsme byli obklíčeni a zavřeni na noc do stodol, protože, jak nám FANTA sdělil, Rusové neměli žádných zpráv o pplk. SVOBODOVI a o nás. Ráno však ruský velitel nám sdělil, že věc je vysvětlena, Svoboda se štábem jel jinou cestou než my a je už v Kamenci Podolském.“¹⁸⁴

Skupina se tak dostala do zajetí a pod dozorem vyrazila pochodem na východ k hranicím se Sovětským svazem. Na sovětském území se jednotka ocitla krátce po překročení řeky Zbruž a v další cestě pokračovala sovětskými vojenskými povozy.¹⁸⁵ V Kamenci Podolském pak jednotka strávila několik měsíců¹⁸⁶ a byla ubytovaná v prostorách nových kasáren.¹⁸⁷ V tomto táboře také členové vojenské skupiny oslavili 28. září svátek sv. Václava, zpívali různé písně a recitovali.¹⁸⁸ Již v druhé polovině října¹⁸⁹ se čs. legion přesunul dále do Olchovců a členové skupiny byly internovány v chátrající budově divadla. I přes špatný počáteční stav se Čechoslovákům podařilo

ústupovou anabází přes Sovětský svaz a Francii do Velké Británie. Viz ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2/40. Československá vojenská emigrace v Londýně, zpravodajští orgánové, svazek č. 2, Protokol s gen.just. ESTEŘÁKEM Eugenem. 23. února 1950.

¹⁸² ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2/42. Československá vojenská emigrace v Londýně, zpravodajští orgánové, svazek č. 2, Protokol s gen.just. ESTEŘÁKEM Eugenem. 23. února 1950.

¹⁸³ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁸⁴ ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2/42. Československá vojenská emigrace v Londýně, zpravodajští orgánové, svazek č. 2, Protokol s gen.just. ESTEŘÁKEM Eugenem. 23. února 1950.

¹⁸⁵ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2/42. Československá vojenská emigrace v Londýně, zpravodajští orgánové, svazek č. 2, Protokol s gen.just. ESTEŘÁKEM Eugenem. 23. února 1950.

¹⁸⁸ SVOBODA, Ludvík. [Ed.]: Klusáková-Svobodová, Zoe. *Deník z doby válečné : červen 1939 – leden 1943*. Praha 2008, s. 58.

¹⁸⁹ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a*, s. 438.

budovu částečně opravit, a také zajistit přísun elektrického proudu, takže pak dokonce „[...] vesele svítili“. Ani v Olchovcích však čs. legion nezůstal déle než několik týdnů a v zimních měsících roku 1940 se skupina přesunula na východ do Jarmolinců, kde se ubytovala v místním klášteře.¹⁹⁰

Internace pro skupinu znamenala značné omezení osobního pohybu, který byl možný pouze v určených místech. Jednotka čs. legionu podléhala kontrole především Lidového komisariátu vnitřních záležitostí Sovětského svazu (NKVD), jejíž zástupci se však vyjádřili v tom smyslu, že internace je myšlena spíše formálně, přičemž ve skutečnosti skupina zůstala legionem a její členové nebyli kontrolováni velmi přísně.¹⁹¹ To potvrzuje i detailní popis Eugena Esteráka týkající se činnosti jednotky a celkové atmosféry panující v internačním táboře v Jarmolincích:

„Po celou dobu jednotka byla zaměstnána jednak opravami traktorů, přednáškami, cvičeními, pochody, vůbec byla zaměstnávána tak, aby byla fyzicky i duševně způsobilá a byla na výši. Z počátku nás hlídali vojáci, později komsomolci, ale nedělo se to nějak přísně, tím spíše, že provinilci jakmile řekli, že jsou Čechoslováci, nebyli trestaní. Zásobování bylo podle vojenské normy a bylo lepší než civilní. Peníze, co si vojáci vydělali a pokud někdo ještě prodal své věci, dávalo se s velké části plk. SVOBODOVI, který určil škpt. HLEVENKU,¹⁹² aby s těmito penězi hospodařil. Každý týden dostali jsme si vypůjčit 10 rublů, za což jsme si na volném trhu kupovali máslo, maso, cukr a tím jsme si ještě přilepšovali. Mezi tou dobou co jsme byli v Jarmolincích, byl pplk. Svoboda odvolán do Moskvy a skutečné velení v táboře měli vlastně škpt. KRČEK, FANTA a BAUER jako nejstarší. V této době také přijeli k nám ruští úředníci, kteří s námi sepisovali protokoly a fotografovali nás a činili tak některé přípravy, aby nám umožnili odjezd z Ruska na západní frontu.“¹⁹³

Zdá se, že jak Eugen Esterák, tak i Oldřich Maláč se ve svých vzpomínkách na oba internační tábory záměrně vyhnuli popisu otřesných podmínek, ve kterých se čs. skupina ocitla. Vojáci měli v mnoha případech nedostatečnou obuv a jejich pomalu se rozpadající oblečení, které je nemohly ochránit před chladem nadcházející zimy. V chátrajícím divadle, které bylo podle Maláče sice ve velmi špatném stavu, ale po

¹⁹⁰ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁹¹ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a*, s. 437.

¹⁹² Esterák uvádí chybně uvádí jméno, správně se jednalo o Kajetána Hlavenku.

¹⁹³ ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2/43. Československá vojenská emigrace v Londýně, zpravodajští orgánové, svazek č. 2, Protokol s gen.just. ESTEŘÁKEM Eugenem. 23. února 1950.

obnovení přívodu elektrického proudu se zde vojáci měli celkem dobře, se však ubytování museli často vypořádávat s nepříjemným hmyzem v podobě štěnic a vši. Situace se bohužel příliš nezlepšila ani následně v Jarmolincích, kde vojáci museli spát na pryčnách položených na zemi a v mnoha případech neměli ani pokrývky. Nadále byli navíc sužováni útoky dotěrného hmyzu a měli nedostatečnou stravu. Vyjednávání se sovětskou stranou bohužel nepřinášelo větší výsledky, a vojáci proto i nadále setrvali ve velmi špatných podmínkách, ve kterých navíc mnoho z nich onemocnělo chřipkou či trpělo průjmem.¹⁹⁴ Pocity nejistoty způsobené zdlouhavým jednáním se sovětskými úřady, ale také odhodlání bojovat za okupovanou vlast shrnul plukovník Ludvík Svoboda v jednom ze svých deníkových zápisů z 20. listopadu 1939 (pondělí):

„Stále čekáme a čekáme. Zprávy o odjezdu žádné – přece však neztrácíme naději, že nás bratrské Rusko odešle k našim do Francie co nejdříve, abychom se mohli spolu s ostatními připravovat na veliký boj s naším nepřítelem a zúčastniti se tak vysvobození z jeho zlodějských a vranovských drápů naší drahé republiky. Z domova dochází čím dál tím smutnější zprávy o popravách, arestování a jiných drastických opatřeních.“¹⁹⁵

Jak však zmínil Eugen Esterák ve své výpovědi týkající se období stráveného v Jarmolincích, plukovník Svoboda se 29. prosince 1939 vydal na jednání do Moskvy, odkud měl přivést jasné stanovisko o dalších osudech jednotky. V Moskvě se Ludvík Svoboda setkal se zástupcem komisariátu zahraničních věcí Orlovem, což bylo s nejvyšší pravděpodobností krycí jméno úředníka zpravodajského oddělení tohoto komisariátu.¹⁹⁶ Svoboda jednal s Orlovem o možnosti transportu legionu z území Sovětského svazu přes Rumunsko. Tento původní plán však ztroskotal na odmítnutí rumunské strany přistoupit k této možnosti, a proto došlo mezi oběma muži k domluvě, že členové legionu budou přesunuti na Západ v několika menších transportech.¹⁹⁷ S touto informací se následně Ludvík Svoboda vrátil na začátku února 1940 do Jarmolinců a značně pozvedl celkovou náladu jednotky.

První z těchto plánovaných transportů byl připraven v březnu 1940. Oldřich Maláč se stal jedním z dvaceti osob (19 mužů a 1 žena), které v rámci tohoto prvního

¹⁹⁴ KREISINGER, Pavel: *Plukovník generálního štábu Jan Krček (1901-1961). Dlouhá cesta účastníka zahraničního odboje k rehabilitaci*, s. 7.

¹⁹⁵ SVOBODA, Ludvík. [Ed.]: Klusáková-Svobodová, Zoe. *Deník z doby válečné: červen 1939 – leden 1943*. Praha 2008, s. 72.

¹⁹⁶ KREISINGER, Pavel: *Životní osudy zpravodajského důstojníka plk. gšt. Jana Krčka*. Bakalářská diplomová práce. FF MU, Brno 2009, s. 28.

¹⁹⁷ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a*, s. 438.

transportu vyrazily 20. března 1940 vlakem z Jarmolinců do Oděsy. Odtud vojáci pokračovali lodí do Istanbulu a následující den se nejprve za pomoci úředníka konzulátu KYSELKY přepravili lodí a následně vlakem do Bejrútu. Oldřich Maláč označuje vlak, kterým skupina odcestovala do Bejrútu za „Orient expres“.¹⁹⁸ Toto vyjádření však pravděpodobně odkazuje spíše na luxusní zařízení daného vlaku, než na skutečnou linku Orient Express spojující Evropu s Balkánem, která do Bejrútu nevedla.¹⁹⁹ V Bejrútu strávila dvacetičlenná skupina asi deset dnů, během kterých probíhaly přípravy na její další transport do Evropy: „V Bejrútu nás čekal konsul BARTOŇ, který nás zavedl na velitelství francouzské cizinecké legie. Tam po lékařské prohlídce jsme podepsali závazek do služeb cizinecké legie, protože jinak nás nebylo možno přepravit do Francie. Francouzi nás ubytovali v hotelích a čekali jsme [...]“²⁰⁰

Oldřich Maláč se nahlásil u čs. konzulátu v Bejrútu 25. března 1940.²⁰¹ Několikadenní pobyt v této metropoli ležící na březích Středozemního moře však významně zasáhl především do Maláčova osobního života, neboť se zde s největší pravděpodobností seznámil se svojí budoucí druhou manželkou²⁰² „Lidkou“. Ludmila (rozená Lípová) se narodila 29. června 1914 v Praze rodičům Richardovi a Else (roz. Stránské) Lípovým. Z prostudovaných dokumentů vyplývá, že Ludmila měla také mladšího bratra Mirko Stránského-Lípu, který pracoval jako obchodník. Ludmilin otec, MUDr. Lípa, zemřel roku 1921 na následky neoperované apendicitidy a matka se znovu provdala za JUDr. Richarda Stránského. V jeho advokátní kanceláři začala Ludmila po vystudování reálného gymnázia v Českém Brodě a absolvování právnické fakulty v Praze pracovat. Ludmila se hlásila (stejně jako Oldřich Maláč) k církvi českobratrské a z cizích jazyků ovládala angličtinu, francouzštinu, rumunštinu a částečně němčinu. Ludmila byla od roku 1936 provdaná za Ing. Alexandra Kubína, se kterým odešla roku 1937 do Rumunska a po vypuknutí války začala pracovat v Bukurešti u zastupitelských

¹⁹⁸ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

¹⁹⁹ Viz ZAX, David: *A Brief History of the Orient Express*. 1. března 2007. In: <http://www.smithsonianmag.com/history/a-brief-history-of-the-orient-express-149702768/> [cit. 1. 2. 2016].

²⁰⁰ ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2/44. Československá vojenská emigrace v Londýně, zpravodajští orgánové, svazek č. 2, Protokol s gen.just. ESTEŘÁKEM Eugenem. 23. února 1950.

²⁰¹ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Osobní vložka ke kmenovému listu.

²⁰² Ludmila Maláčová později uvedla, že se s Oldřichem seznámila až během pobytu v Británii. Viz ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317 Oldřich Maláč a spol., Skupinový spis štátněbezpečnostného vyšetřování proti: Maláč Oldřich a spol.

úřadů a u Československého výboru tamtéž.²⁰³ Manželé Kubínovi se ale v březnu 1940 museli z bezpečnostních důvodů přesunout do libanonského Bejrútu, kde Ludmila pomáhala na místním čs. konzulátě při odbavování československých uprchlíků a jejich transportu na Západ.²⁰⁴

K prvnímú „zběžnému“ setkání Oldřicha a Ludmily pak došlo až během společné plavby z Bejrútu do Marseille, neboť ve stejné době, kdy byl Maláč transportován do Francie se i manželé Kubínovi rozhodli opustit Bejrút. Hlavním důvodem pro odchod do Francie byla skutečnost, že manžel paní Ludmily „Saša“, jak ho později v dopisech často oslovovala, získal pracovní místo v československé zbrojovce v Paříži. Manželé Kubínovi a Oldřich Maláč tak společně dorazili na lodi *Compiègne* plavící se z Bejrútu přes egyptskou Alexandrii²⁰⁵ do jihofrancouzského přístavu Marseille někdy v druhé polovině dubna 1940.²⁰⁶ Ludmila následovala svého muže do Paříže a Oldřich Maláč se vydal do vojenského tábora zřízeného v Agde. Jejich cesty se tak ještě na několik měsíců rozdělily, neboť z dochovaných materiálů vyplývá, že během pobytu ve Francii neudržovali žádný kontakt.

Přesvědčení nezůstávat v okupované zemi, ale odejít nejrychlejší možnou cestou na Západ a bojovat zde proti nepříteli všemi možnými způsoby tedy Oldřicha Maláče neopustilo ani po pádu Polska. S velkým osobním přesvědčením se společně s několika stovkami dalších vojáků vydal směrem na západ, kde začala nová, neméně vzrušující etapa jeho působení v zahraničním odboji během druhé světové války.

2.2. Pobyť a činnost ve Francii (duben 1940–červen 1940)

Francie byla dalším z významných exilových center, kam po březnových událostech roku 1939 zamířilo mnoho Čechoslováků. Existovala zde již poměrně široká základna

²⁰³ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1 – 3, nezpracovaný materiál. Viz také NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního v Praze s Oldřichem Maláčem a Ludmilou Maláčovou, 11. 5.-18. 5.1949.

²⁰⁴ NA Praha, f. SSNV, Žádost Ludmily Maláčové o odčinění křivd a odškodnění adresované ministerstvu vnitra v Praze, 21. 3. 1990.

²⁰⁵ PANOCHA, Václav: *Krakovská šestka. Vzpomínka dr. Oldřicha Maláče, v roce 1939 podporučíka dělostřelectva*. In: Večerní Praha: List všech Pražanů, 29. dubna 1968, roč. 14, č. 101.

²⁰⁶ Podle Maláče dorazila jejich skupina do Marseille na konci dubna, ale v jiných dokumentech se vyskytuje datum 14. dubna. Viz JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8. Viz také VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Pokračování záznamu o důstojníku. Nedatováno.

vytvořená z různých krajanských hnutí, jež pro nově příchozí vytvářely dobré podmínky. Představitelé Československa nejen ve Francii, ale i ve Velké Británii se již od jara 1939 snažili dosáhnout mezinárodního uznání československých úřadů v zahraničí a také vytvořit na území těchto států vojenské jednotky. Edvard Beneš si uvědomoval důležitost československých vojenských jednotek, které se měly zapojit do bojů proti nepřátelskému Německu, zvýšit optimistické vyhlídky odboje, ale také dokázat Západu, že boj proti německému agresorovi myslí nanejvýš vážně.²⁰⁷ Francouzská vláda se nejprve k formování vojenských jednotek cizího státu na svém území stavěla odmítavě. Především díky četným jednáním čs. vyslance Štefana Osuského s francouzskou stranou se však již v květnu 1939 podařilo docílit dohody o tom, že čs. vojáci mohou vstupovat do francouzské Cizinecké legie s tím, že po vypuknutí válečného stavu budou tito vojáci uvolněni pro boj ve svých vojenských jednotkách.²⁰⁸ Důležitým mezníkem ve vývoji československých vojenských jednotek v zahraničí pak byl 2. říjen 1939, kdy francouzský ministerský předseda Édouard Daladier a Štefan Osuský podepsali Dohodu o obnovení československé armády ve Francii. Tento vstřícný krok ze strany Francie podpořený obavami z postupující německé armády mimo jiné znamenal také uznání čs. zahraniční zatímní vlády, která obnovenou armádu ve Francii řídila. V souvislosti s tím byl také v Paříži ustanoven Československý národní výbor vedený Edvardem Benešem, který byl „především oprávněn uskutečnit dohodu z 2. října týkající se obnovení československé armády.“²⁰⁹

Na základě ujednání o Cizineckých legiích bylo až do konce srpna 1939 z Polska do Francie transportováno 1159 mužů.²¹⁰ Přesun vojáků na Západ byl poté přerušeno vypuknutím války a znovu se rozběhl v jarních měsících roku 1940, kdy do Francie dorazily další tři transporty ze SSSR.²¹¹ Mezi prvními z těch, jež se v dubnu 1940 vyloďovali v Marseille, byli i Oldřich Maláč a Eugen Esteřák, který popsal nastalou situaci následovně: „Po příjezdu do Marseille jsme byli ubytováni na pevnosti v kasárnách cizinecké legie. Tam se za námi dostavil konzul ZNOJEMSKÝ, provedl znovu formální odvody do armády a odeslal 16 osob k náhradnímu tělesu do Agde a mne, por.

²⁰⁷ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a*, s. 286, 428.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 430.

²⁰⁹ SVOBODA, Gustav: *1. československá divize ve Francii (1939-1940)* (Dále jen: *1. československá divize ve Francii*). Praha 2010, s. 17-18.

²¹⁰ Některé prameny udávají číslo 1 192 mužů (k 21. srpnu 1939). Srovnej NĚMEČEK, Jan – KUKLÍK, Jan: *Zpráva o činnosti úřadu československého vojenského ataše v Paříži po 15. březnu 1939*. HaV 49, 2000, č. 4, s. 780-805.

²¹¹ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a*, s. 431.

PETERKU a por. FANFULE odeslal do Paříže, kde jsme se měli hlásit u ČSVS [Československá vojenská správa, pozn. autorky].“²¹²

V Marseille se tedy cesty Oldřicha Maláče a Eugena Esteřáka rozdělily. Zatímco druhý jmenovaný odešel do Paříže, ppor. děl. v záloze Oldřich Maláč byl 16. dubna 1940 prezentován v jihofrancouzském výcvikovém táboře v Agde,²¹³ jehož velitelem byl francouzský generál Jules Mativet.²¹⁴ První českoslovenští dobrovolníci ochotni bojovat proti nepříteli do tohoto výcvikového tábora dorazili v září 1939, kdy se Agde stalo centrem nově vzniklé Československé vojenské mise.²¹⁵ Tábor nebyl zpočátku pro výcvik vojenských jednotek velmi vhodný, neboť baráky určené pro ubytování vojáků byly ve velmi špatném stavu a jen zčásti obyvatelné. Vojáci se také museli potýkat se závažnými problémy týkajícími se zásobování pitnou vodou, neboť do podzemních pramenů vody pronikala sůl z nedalekého moře. Ideální nebyly ani prostory sloužící pro výcvik a zásobování vojenskou výbavou a materiálem.²¹⁶ I přes všechny uvedené problémy byl však tábor v Agde důležitou základnou a cvičištěm stále rostoucí čs. vojenské skupiny na území Francie. Maláč se po svém příchodu do tohoto tábora setkal s „několika kamarády“, kteří sem dorazili již před ním.²¹⁷ Dlouho se však v táboře nezdržel, neboť nebyl zařazen do bojové jednotky, ale 1. května 1940 nastoupil k výkonu činné vojenské služby u velitelství 1. čs. divize 1. oddělení v nedalekém Béziers.²¹⁸ 1. československá divize ve Francii vznikla po reorganizaci stávajících vojenských jednotek 15. ledna 1940 a její velitelství se nalézalo právě v Béziers.²¹⁹ Prvním velitelem divize se stal Rudolf Viest, kterého v červnu 1940 vystřídal generál Bedřich Neumann, v dokumentech podepisovaný a známý spíše jako gen. Miroslav.²²⁰

²¹² ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2/44. Československá vojenská emigrace v Londýně, zpravodajští orgánové, svazek č. 2, Protokol s gen. just. ESTEŘÁKEM Eugenem. 23. února 1950.

²¹³ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Kmenový list Oldřich Maláč.

²¹⁴ SVOBODA, Gustav: *1. československá divize ve Francii*, s. 21.

²¹⁵ Po vypuknutí války byla ve Francii ustanovena Prozatímní československá vláda Československá vojenská mise pod vedením generála Sergeje Ingra, která se stala jedním z pilířů československého vojenského odboje v zahraničí. Viz Slovníkové heslo *Československé pozemní jednotky ve Francii*, In: Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945. In: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf [cit. 18. 2. 2014].

²¹⁶ VUK, Václav: *Proti přesile. Kapitoly z československých vojenských osudů od Mnichova po La Manche*. Londýn 1942, s. 86-87.

²¹⁷ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

²¹⁸ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Pokračování záznamu o důstojníku. 1. 5. 1940.

²¹⁹ SVOBODA, Gustav: *1. československá divize ve Francii*, s. 58.

²²⁰ Slovníkové heslo *Československé pozemní jednotky ve Francii*. In: Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945. In: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf [cit. 18. 2. 2014].

V Maláčově kmenovém listu tak k druhému květnovému dni roku 1940 přibyl přípis „vtělen ke štábní rotě 1. divize“.²²¹

V Béziers vykonával Oldřich Maláč službu zapisovatele u vojenského soudu²²² při zpravodajských protokolech s uprchlíky z Protektorátu Čechy a Morava.²²³ Právě zde Maláče zřejmě zasáhla zpráva o tom, že „10. května 1940 Němci zahájili svou ofenzivu na západní frontě a vpadli do Nizozemska, Belgie a Francie.“²²⁴ Další postup francouzských vojenských jednotek a jejich soustředění na severu Francie vyplývalo z domněnek vedení francouzské armády, že hlavní německý útok je nutno očekávat z oblasti severní a střední Belgie.²²⁵ Zejména z těchto důvodů se tehdejší vrchní francouzský velitel Maurice Gamelin rozhodl rozmístit nejlépe trénované jednotky v oblasti severní a střední Belgie, zatímco ty nejslabší, především 9. armáda vedená generálem André Corapem, zaujaly pozice v belgických Ardenách.²²⁶ Právě odtud ale o několik dnů později přišel jeden ze zdrcujících útoků, který pomohl německému wehrmachtu prorazit vítěznou cestu do srdce Francie.²²⁷ Z uvedené francouzské taktiky také vyplynulo umístění československých pěších jednotek, které byly rozkazem ze dne 31. května přesunuty do francouzského severovýchodního departementu Côte d'Or, kde měly nejprve dokončit výcvik a poté se zúčastnit bojů na severovýchodní frontě.²²⁸ Tento postup byl však narušen rychle postupující německou armádou a stále se zhoršující kritickou situací, ve které se francouzská vojska ocitla.

Z dochovaných dokumentů vyplývá, že i Oldřich Maláč v uvedeném období žádal, aby se mohl společně s dalšími vojáky zúčastnit bojů v severní Francii. Jeho odhodlání bojovat na frontě proti nepříteli nebylo v řadách Čechoslováků ojedinělé. „Přestože příslušníci pozemních jednotek neměli dostatečnou výzbroj ani výstroj a neprošli odpovídajícím výcvikem, projevovali odhodlání postavit se po bok francouzské armády. Rozkaz k odchodu na frontu se nemohl týkat celé divize. Proto začátkem června 1940 vybralo její velení nejschopnější vojáky a vytvořilo z nich divizní pěchotu[...] Čekaly je

²²¹ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Kmenový list.

²²² ABS Praha, f. 302, sign. 302-72-1/602-603, Protokol s plk. Janem Krčkem, 2. 6. 1950, s. 133-134.

²²³ ABS Praha, f. Z, sign. Z-6-314/2/359, Seznam zpravodajsky činných osob žijících na území ČSR, Záznam č. 264 Oldřich Maláč.

²²⁴ JACKSON, Julian: *Pád Francie. Nacistická invaze 1940*. Praha 2006, s. 22.

²²⁵ Tamtéž, s. 48.

²²⁶ Tamtéž, s. 57.

²²⁷ Tamtéž, s. 67.

²²⁸ SVOBODA, Gustav: *1. československá divize ve Francii*, s. 138.

však už jen ústupové boje[...]²²⁹ Velitelství divize však Maláčovu žádost o odeslání na frontu zavrhlo, čímž zůstal až do pádu Francie v Béziers.²³⁰ Zde se mezitím začaly hromadit skupiny uprchlíků z Belgie, která před německým agresorem kapitulovala již 28. května, a také z postupně dobývané severní Francie, takže ve městě vznikl nepřehledný chaos. Ten pouze vyjadřoval celkovou situaci, jež zavládla v celé ochromené zemi galského kohouta. Předzvěstí blízké porážky se poté stal rychlý odjezd francouzské vlády z Paříže 10. června a následné ovládnutí této metropole Němci o čtyři dny později. „Nejvíce ponižující vojenská katastrofa ve francouzských dějinách“ pak byla dokonána 22. června 1940, kdy země podepsala příměří s Německem.²³¹ Tato zdrcující zpráva československou armádu velmi zasáhla, avšak nezlomila. Československé jednotky byly rozhodnuté pokračovat v boji proti nepříteli, a proto bylo na rozkaz představitele Československé vojenské správy generála Ingra²³² přikročeno k okamžité evakuaci československých vojáků z Francie do Velké Británie.²³³

Na svízelnou situaci, jež v Béziers nastala v posledních červnových dnech, později vzpomínal opět Eugen Esterák, který zde pomáhal obnovit radiové spojení s Velkou Británií a následně vyjednával podmínky transportu členů náhradního tělesa a vojáků z fronty: „[...] Po třiceti hodinové jízdě jsme se dostali do Béziers, kde jsme spatřili mnoho příslušníků čs. armády na ulicích. Do Béziers jsme přijeli asi ve 4 hodiny odpoledne, byl tam zmatek, protože neměli žádné spojení, stanici, kterou jsme jim předtím poslali nedovedli obsluhovat nebo nefunkovala. Postavili jsme jim ihned stanici a o páté hodině jsme již měli spojení s Anglií [...] Odsun byl skončen 28. června 1940. Jednotky projely Gibraltarem a přistály v Plymouthu a malá část v Liverpoolu.“²³⁴ Na konci června tak začaly z francouzského města Sète ležícího na pobřeží Středozemního moře vyplouvat první lodě převážející československé vojáky a civilisty do Velké Británie, ale také do Afriky. Právě v tomto přístavu²³⁵ nastoupil Oldřich Maláč v neděli 23. června²³⁶ na „loď s velkou obložeností“ nazývanou Mohamed Ali El-Kebir,²³⁷ která

²²⁹ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a*, s. 459.

²³⁰ Maláč bydlel v tomto období v centru Béziers na adrese 5 Rue des Vieilles Prisons. Viz ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317 Oldřich Maláč a spol. Evidenční list. Nedatováno.

²³¹ JACKSON, Julian: *c. d.*, s. 22.

²³² Tamtéž, s. 464.

²³³ VUK, Václav: *c. d.*, s. 126-27.

²³⁴ ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2/44. Československá vojenská emigrace v Londýně, zpravodajští orgánové, svazek č. 2, Protokol s gen. just. ESTERÁKEM Eugenem. 23. února 1950.

²³⁵ Ve svých vzpomínkách uvádí název přístavu nepřesně jako „Ste“, ale zcela určitě se jedná o Sète. JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

²³⁶ Podle jiných zdrojů k nalodění došlo 24. června. Viz SVOBODA, Gustav: *I. československá divize ve Francii*, s. 185.

společně s dalšími loděmi vyrazila jižním směrem ke Gibraltaru. Sem konvoj dorazil 26. června, aby se po nějaké době vydal do vod Atlantiku směrem k britským břehům.²³⁸

Přestože ke krátkému a pouze přechodnému pobytu Oldřicha Maláče ve Francii není dochováno mnoho informací, Maláčovu činnost v rámci čs. odboje ve Francii nám může pomoci přiblížit hodnocení velitele 1. divize gen. Neumanna (podepsaný Miroslav). Generál hovoří o „pilném“ důstojníkovi, „svědomitém v kanceláři, energickém při vystupování, přesném ve styku s podřízenými.“ Dodává také, že Maláč je „oddaný věci národní a československé, obětavý, dobrého chování a zevnějšku. Vytrvalý ve službě, bez nároku na úlev na pohodlí.“²³⁹

2.3. Pobyt a činnost ve Velké Británii (červenec 1940–1945)

Oldřich Maláč dorazil do přístavu v anglickém Liverpoolu 7. července 1940 a byl přiřazen k náhradnímu tělesu čs. armády.²⁴⁰ Z Liverpoolu byly skupiny Čechoslováků transportovány do Cholmondeley nedaleko Chesteru, kde v parku místního zámku (zřejmě díky přátelství Jana Masaryka s majitelkou zámku markýzou Sybilou a jejím mužem)²⁴¹ vzniklo stanové město plně sloužící účelům československé armády. „Byl to opravdu anglický park, s úctyhodnými duby na zelených paloučích, s pěkně udržovanými cestičkami, které se ztrácely i vynořovaly za háječky mladého lesa, v pozadí pak prokukovalo starobylé šlechtické sídlo [...] jakési britské Agde.“ Přestože se jednalo pouze o provizorní ubytovací zařízení, jeho kvalita byla velmi dobrá a strava „výborná“.²⁴² Tento výraz náklonnosti a přátelství ze strany Britů nebyl ojedinělý. Kvůli rychlému přesunu čs. jednotek do Británie a také značným nedostatkům ve vojenské výbavě poskytla britská vojenská správa Čechoslovákům své stany a pomáhala jim s výstavbou a organizací tohoto parku. Velmi vřelé přijetí čs. vojáků na britských

²³⁷ VUK, Václav: *c. d.*, s. 135.

²³⁸ KINDELL, Donn: *British and Other Navies in World War 2 Day-by-Day. Naval Events June 1940, Saturday 22nd – Sunday 30th*. In : <http://www.naval-history.net/xDKWW2-4006-19JUN04.htm> [cit. 6. 2. 2016].

²³⁹ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Velitelství 1. divize, záznam o důstojníku podepsaný gen. Miroslavem, 25. 7. 1940.

²⁴⁰ Tamtéž, Kmenový list Oldřicha Maláče. Nedatováno.

²⁴¹ ČAPEK, Jaromír – VONDRÁŠEK, Václav: *Bojovali za Československo. Příběh bratrů Bernasových v čs. odboji*. Brno 2012, s. 207.

²⁴² SACHER, Vilém. *c. d.*, s. 87-88.

ostrovech potvrzoval i článek uveřejněný v periodiku Times, podle kterého „je Velká Británie hrda, že může přivítati tyto neohrožené československé jednotky.“²⁴³ Jednotka však trpěla mnoha vnitřními problémy způsobenými vyčerpáním, dlouhou cestou a vystupňovaným radikalismem několika členů. Vyostřená situace mezi vojáky byla způsobená rozlišnými „ideovými, národnostními i antisemitskými názory“, kterou začala ještě zhoršovat stále častěji se ozývající komunistická propagace.²⁴⁴ Zhoršující se stav jednotky měl pomoci uklidnit Edvard Beneš, který navštívil Cholmondeley Park 26. července 1940. V návaznosti na jeho projev opustilo jednotku o dva dny později přes pět set²⁴⁵ převážně levicově orientovaných vojáků, kteří nesouhlasili s velením jednotek a raději vstoupili do britských pracovních oddílů.²⁴⁶

Torzo 1. čs. divize, které se usídlilo v Cholmondeley prošlo počátkem srpna 1940 důležitou reorganizací, na jejímž základě vznikla 1. čs. smíšená brigáda vedená gen. Bedřichem Neumannem. Oldřich Maláč během svého působení v „Čomly Parku“, jak vojáci začali své nové útočiště důvěrně nazývat,²⁴⁷ vykonával od července do září různé přípravné práce. Začal také s výcvikem na velitele tanku či tankové čety u výcvikové pěší roty organizované u náhradního tělesa vedené mjr. pěch. Vladimírem Bartoškem. Z hodnocení svých nadřízených vystupuje jako muž „tiché, uzavřené povahy, bystrý s dobrých chováním ve službě i mimo službu“. Celkový posudek poté Maláče popisuje jako „velmi čestného a oddaného“.²⁴⁸ Po prodělaném výcviku byl dne 27. září ustanoven velitelem 3. tankové čety pěší výcvikové roty²⁴⁹ a jeho nadřízeným se stal kapitán Řežábek.²⁵⁰

V říjnu téhož roku se podařilo vyjednat přesun čs. smíšené brigády do lépe vyhovujících výcvikových prostor v hrabství Warwick. Velitelství brigády se štábem a štábními útvary se přesunulo do města Leamington Spa nacházejícím se ve stejném hrabství nedaleko Coventry.²⁵¹ V okolí Coventry se vojáci museli zpočátku potýkat se zdánlivě jednoduchým problémem. Britové totiž v rámci proti invazivních opatření

²⁴³ Citováno podle ŠPANIEL, Otakar: *Československá armáda druhého odboje*. Chicago 1941, s. 74.

²⁴⁴ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV. a*, s. 465.

²⁴⁵ Podle Viléma Sachera se jednalo o 527 vojáků, kteří se ale na Vánoce 1941 po obratu sovětské politiky opět vrátili k jednotce. Viz SACHER, Vilém. *c. d.*, s. 153. Srovnej s ŠOLC, Jiří: *Po boku prezidenta. František Moravec a jeho zpravodajská služba ve světle archivních dokumentů*, Praha 1994, s. 163. Šolc uvádí počet vojáků 560.

²⁴⁶ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV. a*, s. 465-466.

²⁴⁷ ČAPEK, Jaromír – VONDRÁŠEK, Václav: *c. d.*, s. 207.

²⁴⁸ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Pokračování záznamu o důstojníku. 24. 10. 1940.

²⁴⁹ Tamtéž, Kmenový list Oldřich Maláč. Zápis ke dni 27. 9. 1940.

²⁵⁰ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

²⁵¹ SACHER, Vilém. *c. d.*, s. 88.

odstranili všechny dopravní ukazatele a přeměnili „Anglii v bezejmennou zemi“.²⁵² Čs. vojáci se tak museli rychle naučit orientovat po okolí i bez dopravních značení. Oldřich Maláč, který byl s platností od 1. listopadu povýšen na poručíka dělostřelectva v záloze,²⁵³ odešel s velitelstvím do Leamington Spa a od konce října 1940 až do 10. července roku následujícího zde velel četě pěší výcvikové roty.²⁵⁴ Podle velitele náhradního tělesa plk. děl. Petra Nováka a velitele pěší výcvikové roty Vladimíra Bartošky měl Maláč „dobré odborné dělostřelecké znalosti, dobrý postřeh, byl svědomitý a pilný. Při přeškolení na velitele tanku [...] projevil velkou snahu, pílí a svědomitost.“²⁵⁵

Českoslovenští vojáci usazení v oblasti střední Anglie se však kromě vojenských záležitostí věnovali ve volném čase i kultuře a sportu. Tuto skutečnost demonstruje novinový článek, jehož autor informuje čtenáře o „československém týdnu“ odehrávajícím se v Shakespearově rodišti Stratford-upon-Avon ve dnech 14. - 19. ledna 1941. V rámci této akce se místní městská hala proměnila ve výstaviště fotografií a obrazů pořízených československými vojáky, na nichž byly zachyceny nejen krásy jejich vlasti, ale také každodenní život československé armády v zahraničí. Tato výstava, která byla již předtím (na konci roku 1940) představena ve Wolverhamptonu a setkala se u britského publika s velkým úspěchem, však nebyla jediným kulturním počinem československých vojáků. Ti totiž pro britské diváky připravili na neděli 19. ledna hudební a sportovní vystoupení ve stratfordském divadle „Shakespeare Memorial Theatre“. Během něho uvedl Sbor československé armády tradiční československé písně jako například „Narodil se Kristus Pán“ či „Já bych rád k Betlému“ a písně vojáků „Slovan jsem“ či „Travička zelená“.²⁵⁶ Hudební vystoupení bylo vystřídáno sportovním představením vedeném členy spolku Sokol.²⁵⁷ Díky dochovaným poznámkám neznámého autora víme, že „vzdor poměrně dokonalejšímu sestavení a přípravě poměrně menší ohlas u obecnstva. Příčina spočívá v tom, že ohromná většina obecnstva nemá skutečného vzdělání hudebního a uměleckého a cení

²⁵² Tamtéž, s. 125-126.

²⁵³ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Kmenový list Oldřich Maláč. Zápis ke dni 28. 10. 1940.

²⁵⁴ Tamtéž, Evidenční list k vojenské knížce série H číslo 710398 JUDr. Maláč Oldřich.

²⁵⁵ Tamtéž, Návrh na povýšení důstojníků na poručíka, 8. 10. 1940.

²⁵⁶ VÚA-VHA, f. Ministerstvo národní obrany v Londýně, sign. 20-36/8/5, Programme of the Concert by the Czechoslovak Army. 19. 1. 1941.

²⁵⁷ VÚA-VHA, f. Ministerstvo národní obrany v Londýně, sign. 20-36/8/5, Novinový článek „Czechoslovak Week for Stratford,“ In : The Stratford-upon-Avon Herald, Friday, January 3, 1941.

hudební výkony primitivně“.²⁵⁸ Ze sportovních událostí, kterých se čs. vojáci v Británii zúčastnili, jmenujme například fotbalový turnaj, který se odehrál na počátku února 1941. Tehdy se v Leamingtonu uskutečnil zápas mezi týmy spojeneckých armád v Británii, ve kterém českoslovenští vojáci poměřili své síly s hráči norské armády.²⁵⁹ Výsledky tohoto zápasu se bohužel mezi archiváliemi nedochovaly.

Maláčovo působení v Leamington Spa v pozici velitele čety pěší výcvikové roty bylo zřejmě díky jeho právníkému vzdělání a zkušenostem získaným na policejním ředitelství přerušeno výnosem z 11. července 1941, kdy byl povolán do funkce zástupce vojenského prokurátora polního soudu I. stolice²⁶⁰ v Leamington Spa.²⁶¹ Zřízení polního soudu, které vycházelo z mimořádného rozkazu Edvarda Beneše o „nutnosti plné kázně u všech příslušníků [čs.] armády“, bylo důležitým momentem v existenci 1. samostatné čs. brigády. Pomohl totiž zlepšit morálku vojáků v Leamingtonu a předcházet vzniku závažnějších problémů v jednotlivých útvarech. Důležitým byl i dodatek E. Beneše, podle kterého platily tresty udělené polním soudem „při návratu do vlasti [...] v plném rozsahu.“²⁶² Svoji činnost pro polní soud vylíčil Maláč následovně: „V Leamingtonu jsme soudili přestupky našich kluků, ale všechny vynesené rozsudky byly jen symbolické, proto, aby se udržela kázeň. Žádné drastické tresty nebyly, naši kluci nebyli žádní zločinci.“²⁶³ V období od 22. ledna 1941 do 31. ledna 1942 ohodnotil polní prokurátor, poručík justice JUDr. Karel Trojánek především výtečné výsledky, kterých Maláč při výkonu funkce zástupce vojenského prokurátora dosáhl. JUDr. Trojánek ve své zprávě vyzdvihl zejména Maláčovy „mravní a státoobčanské hodnoty“, spolehlivost, vojenské vystoupení či chování ve službě i mimo ní.²⁶⁴

Ve sledovaném období se však Maláč nezabýval pouze vojenskými a právníkými záležitostmi, ale ve volných chvílích poznával britské ostrovy, jejich kulturu

²⁵⁸ VÚA-VHA, f. Ministerstvo národní obrany v Londýně, sign. 20-36/8/5, Poznámky k vystoupení. Nedatováno. Nepodepsáno.

²⁵⁹ Tamtéž, sign. 20-36/8/5, Vzor plakátu na fotbalový turnaj spojeneckých armád v Anglii.

²⁶⁰ Tento soud byl součástí 1. samostatné čs. brigády vytvořené v létě 1940. Viz ČAPEK, Jaromír – VONDRÁŠEK, Václav: *c. d.*, s. 210.

²⁶¹ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Kmenový list Oldřich Maláč. zápis ke dni 11. července 1941.

²⁶² SACHER, Vilém. *c. d.*, s. 126.

²⁶³ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

²⁶⁴ Na Praha, f. MV-L, ka 64, sign. 2-1-929/7/18, Opis kvalifikační listiny por. just. JUDr. Oldřicha Maláče. Nedatováno.

a obyvatele. Skrze jeho vzpomínky na zimní dovolenou²⁶⁵ strávenou na přelomu let 1940 a 1941 ve společnosti přátel můžeme blíže nahlédnout nejen na to, jak vypadal jeho život mimo službu, ale také na to, jak vnímal britské prostředí, v němž se ocitl:

„Neděle 29. 12. odpoledne čaj u Lady Curre (Itton) ve White Housu. Stará šlechtická rodina. Větší společnost význačných sousedů. Velký zájem o moji cestu kolem Evropy atd. s hlediska čistě turistického. Seznámení s australským důstojníkem, sloužícím nyní v Anglii. Pozvání na lišku a lunch. Večeře doma s anglickými důstojníky [...]

Pondělí 30. 12. Ráno štvance na lišku. Odpoledne prohlídka nového sídla, kam se má rodina zanedlouho přestěhovat. Nádherný dům v lese s jedinečnou vyhlídkou, tenisovým courtem, garážemi a růžovými zahradami. Jsem pozván sem na příští dovolenou a musím si vybrat svůj příští pokoj. Na to bridge v dámské společnosti, spojený s čajem [...]

Úterý 31. 12. Pozdní snídaně a nákup ve městě. Na obědě s Virginií u Lady Curre. Předmět rozhovoru koně, sport, střelení, lov, závody (Velká pardubická) v rozhovoru nenápadně a taktně zmenšuji jejich neznalosti o Československu [...] Po večeři sylvestr, uzavřená společnost, skotští důstojníci. Představení angl. plukovníků, [...] Tanec, loterie, [...] skotské národní tance (nejlepší sólový tanec nad zkříženým mečem) za doprovodu dud [...]

1. 1. 1941. [...] Od hostitelky jsme dostali oba stříbrné podkovy pro štěstí. Na revanche dali jsme jim vánoční odznak čs. a velké důstojnické odznaky [...] Na zpáteční cestě prohlédli jsme si zříceniny Tintern Abbey. Večer kino a společenské hry.

2. 1. 1941. [...] příprava na odjezd [...] K obědu české knedlíky, dle receptu, který jsem řekl hostitelce ráno, nevěda, proč se na to ptá. Byly výborné. Po obědě odjezd.“²⁶⁶

V září 1941 se Oldřich Maláč rozhodl zvýšit svoji odbornou způsobilost a začal navštěvovat přípravnou soudcovskou službu jako aspirant na důstojníka justiční

²⁶⁵ Svoji zimní dovolenou strávil Maláč společně s npor. Oldřichem Vecerkem (či Večerkem, v textu chybí interpunce) u hostitelky Luise du Pont Forster-Brown ve dnech 28. prosince 1940 až 2. ledna 1941. Maláč ve zprávě nezmiňuje přesný název místa, kde pobývali, ale díky zmínce o návštěvě zříceniny opatství Tintern Abbey v hrabství Monmouthshire ležícímu ve Walesu lze s určitou pravděpodobností předpokládat, že dovolenou strávili v této oblasti.

²⁶⁶ VÚA-VHA, f. MNO-L, sign. 20-36/8/5, Hlášení o dovolené por. Dr. Oldřich Maláč a npor. Vecerek Oldřich. Nedatováno.

služby.²⁶⁷ Tento kurs však přerušil brigádní rozkaz z 1. února 1942, jež na základě usnesení čs. ministerské rady v Londýně zprostil Maláče vojenské činné služby a přiřadil ho k výkonu služby u Ministerstva vnitra v Londýně.²⁶⁸ Maláč tak měl opustit vojenské prostředí a naplno začít využívat své právnické vzdělání. Tím se také uzavřela další kapitola Maláčova působení v druhém československém zahraničním odboji.

2.3.1. Ministerstvo vnitra (únor 1942–1943)

Ministerstvo vnitra, pro které začal Oldřich Maláč na začátku února 1942 pracovat, tvořilo společně se čtyřmi dalšími ministerstvy prozatímní československou vládu v exilu ustanovenou Edvardem Benešem 22. července 1940. Předsedou této vlády, která navazovala na Československý národní výbor v Londýně, se stal zakladatel a předseda Československé strany lidové Msgre. Jan Šrámek.²⁶⁹ Jednotlivými resortními ministry byli jmenováni Jan Masaryk (ministr zahraničních věcí), Eduard Outrata (ministr financí), generál Sergej Ingr (ministr národní obrany), František Němec (ministr sociálních věcí) a Juraj Slávik (ministr vnitra). Kromě nich na ministerstvech působili také tři ministři bez resortu (Jaromír Nečas, Štefan Osuský, Ladislav Feierabend) a čtyři státní tajemníci (generál Rudolf Viest, Jan Běčko, Ján Pauliny Toth a Hubert Ripka), jejichž úkolem bylo ve většině případů zastupování zájmů Slovenska.²⁷⁰ Britské uznání čs. exilové vlády významně podpořilo další kroky čs. odboje, neboť se otevřela možnost vytvořit důležité státní instituce, které se staraly o Čechoslováky v zahraničí, ale také připravovaly vše nezbytné pro návrat do vlasti a opětovné nastolení demokracie.

Hlavními úkoly nově zřízeného exilového MV, které sídlilo v srdci britské metropole poblíž Hyde Parku,²⁷¹ byly mimo jiné podle Juraje Slávika „evidence československých uprchlíků, vyřizování žádostí lidí uvězněných a jejich přátel a příslušníků, kteří se domáhají pomoci. [Vyřizování] žádostí o udělení státního občanství, [...] změnu jména a podobě [...] Zaškolení československých dětí [...]

²⁶⁷ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Kmenový list Oldřich Maláč. Zápis ke dni 24. září 1941.

²⁶⁸ ABS Praha, f. 52, sign. 52-46-1/72, Protokol sepsaný s trestancem Oldřichem Maláčem, 13. 1. 1950.

²⁶⁹ O J. Šrámkovi podrobně viz KONEČNÝ, Karel – MAREK, Pavel – TRAPL, Miloš: *Politik dobré vůle. Život a dílo Msgra Jana Šrámka*. Praha 2013.

²⁷⁰ KUKLÍK, Jan: *Londýnský exil a obnovení čs. státu za 2. světové války*, Praha 1998, s. 52-53.

²⁷¹ Československé MV sídlilo v Londýně na adrese 62 Princes Gate, Exhibition Road, SW 7. Viz NA Praha, f. MV-L, sign. 2-1-683/1. Dopis adresovaný ministerstvu vnitra v Londýně.

Kulturní úkoly.²⁷² Tyto úkoly zajišťovaly čtyři odbory, které v rámci MV postupně vznikly. Jednalo se o první odbor – Prezidium MV, druhý odbor administrativně právní vyřizující pasové záležitosti československých občanů a záležitosti spolků, školský odbor a od roku 1942 také čtvrtý odbor zabývající se otázkami státní bezpečnosti a politického zpravodajství.²⁷³ Přestože tedy vojenskou zpravodajskou službu zajišťoval tradičně II. odbor MNO vedený plk. gšt. Františkem Moravcem, od roku 1942 byla tato zpravodajská služba doplněna ještě o speciální oddělení zpravodajství politického podřízeného exilovému MV.²⁷⁴

Přednostou IV. odboru MV byl 1. února 1942 jmenován pplk. Josef Bartík, který měl zejména s obrannou zpravodajskou činností bohaté zkušenosti. Od svého příchodu do Británie v březnu 1939 Bartík pracoval pro zpravodajské oddělení vedeného Františkem Moravcem. Do sekce obranného zpravodajství se dostal již v roce 1940, kdy zřejmě po roztržce s nadřízeným plk. Moravcem odjel na žádost generála Sergeje Ingra do Francie, kde působil u II. oddělení Československé vojenské správy.²⁷⁵ Po pádu Francie v létě 1940 se vrátil zpět do Velké Británie k Moravcovi a od podzimu 1940 se stal přednostou obranného zpravodajství II. odboru MNO.²⁷⁶ Zřejmě pro pokračující vzájemné neshody s plk. Moravcem nakonec Josef Bartík zpravodajský odbor na MNO definitivně opustil a přešel k MV.²⁷⁷

Zpravodajský odbor MV pod vedením pplk. J. Bartíka se dělil na dva referáty; referát studijní v čele s přednostou mjr. gšt. Janem Krčkem²⁷⁸ a referát státně bezpečnostní, jehož přednostou se „jakožto právník“ stal JUDr. Oldřich Maláč převedený z MNO. Do nového oddělení přešli z MNO kromě Maláče také štábní rotmistr v záloze Vojtěch Čurna a rotný v záloze JUDr. Josef Dubský.²⁷⁹ Po vytvoření

²⁷² NĚMEČEK, Jan: *Ve vedení československého zahraničního odboje v Londýně*. In: Michálek, Slavomír a kolektiv (eds.): *Juraj Slávik Neresnický. Od politiky cez diplomaciu po exil (1890–1969)*. Bratislava 2006, s. 216-217.

²⁷³ NA Praha, f. MV – L, kart. 238, sign. 2-59/1/11/11-13, Organizace Ministerstva vnitra, 10. 2. 1943.

²⁷⁴ KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík.*, s. 85.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 68-69.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 85.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 90.

²⁷⁸ Jan Krček (1901-1961) působil v době druhé republiky jako přednosta Předsunuté agenturní ústředny v Podkarpatské Rusi. Během druhé světové války odešel do zahraničí, nejprve působil v Polsku v čs. legionu a poté byl se skupinou pplk. Svobody internován v SSSR. Od června 1940 byl ve Velké Británii, kde nejprve pracoval jako přednosta druhého oddělení štábu brigády a v lednu 1942 si ho vyžádal gen. Bartík pro svůj IV. odbor MV. Viz. KREISINGER, Pavel: *Životní osudy zpravodajského důstojníka plk. gšt. Jana Krčka* (dále jen *Životní osudy plk. gšt. Jana Krčka*). Bakalářská diplomová práce, FF MU, Brno 2009.

²⁷⁹ KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík*, s. 92.

nového zpravodajského odboru se však v exilových, ale i domácích kruzích začaly objevovat rozporuplné názory na to, zda bylo zřízení zpravodajského oddělení opravdu nutné. I z důvodu této kontroverze byla pro oba zpravodajské referáty MV vydána směrnice stanovující jejich úkoly.²⁸⁰ Mezi kompetence studijního referátu spadalo především shromažďování a vyhodnocování zpráv či dokumentárního materiálu, který byl následně využíván vládními činiteli při řešení důležitých otázek.²⁸¹ Úkoly státně bezpečnostního referátu byly formulovány následovně:

„Složitě a mimořádné úkoly celostátní povahy vyžadují s hlediska nynější situace i přípravných prací pro domov, pevné základy ve studijní a exekutivní činnosti politického a státně-bezpečnostního odboru ministerstva vnitra. Přihlížíme-li k tomu, jeví se organizace tohoto odboru v hlavních rysech takto:

2./ Státně-bezpečnostní referát.

a/ osobní ochrana pana presidenta republiky a členů vlády./ Spolupráce s vojenskou a civilní kanceláří pana presidenta republiky a pana předsedy vlády./

b/ evidence československých státních příslušníků v Anglii a jiných státech. Posudky o čs. státních příslušnících. Evidence trestních a protistátních činů čs. státních příslušníků.

c/ evidence čs. státních příslušníků v internačních táborech v Anglii a ve Spojených státech.

d/ Součinnost s 2. odborem MNO při perlustraci čs. příslušníků, přicházejících do Anglie [...]

e/ vydávání posudků o čs. státních příslušnících podle usnesení vlády ze dne [nedoplněno]

f/ pasové záležitosti čs. státních příslušníků

g/ vydávání pátracích a státně-bezpečnostních oběžníků a vyhlášek.

²⁸⁰ ABS Praha, f. 302, sign. 302-59-1/43-44, Pojednání o politickém zpravodajství a jeho úkolech. Nepodepsáno. Nedatováno.

²⁸¹ NA Praha, f. MV – L, kart. 246, sign. 2-59-6: Zpravodajská služba, Problém politického zpravodajství. Nepodepsáno. Nedatováno.

h/ evidence čs. státních příslušníků – zrádců ve službách říšsko-německého výzvědného zpravodajství a Gestapa ve Vlasti a v cizině. Spolupráce s Mezinárodním tribunálem pro stíhání zločinů spáchaných Němci v okupovaných zemích.

ch/ Výslechy čs. státních příslušníků, podezřelých z trestných činů.

i/ Součinnost při výsleších a pátrání o čs. státních příslušnících, zatčených anglickými státně-bezpečnostními úřady.

j/ Dozor nad spisovnou a fotodílnou politického odboru.“

Z Maláčova pohledu a zkušenosti byly zpravodajské odbory vedené Bartíkem a Moravcem „konkurenční podniky,“ které si ale zároveň často pomáhaly, především „když byl velký nápor příchozích do Anglie.“²⁸² Jak vyplývá z výše uvedených bodů, kompetence státně bezpečnostního referátu IV. odboru MV byly velmi široké a významným způsobem doplňovaly činnost ostatních zpravodajských služeb čs. exilové vlády, přičemž s nimi zároveň i spolupracovaly.

Mimořádná důležitost otázek, jimiž se IV. odbor MV zabýval, obhajovala jeho vznik i před nesouhlasnými názory. Vytvoření nového odboru však přineslo také značné komplikace z hlediska personálního obsazení jednotlivých úřadů. Ministrovi Slávikovi se po domluvě s MNO a vojenskou správou podařilo získat nejnútnejší počet osob, které svými zkušenostmi a kvalifikací vyhovovaly úkolům, jež měly vykonávat. Vybrané osoby také zaručovaly, že „minimálními prostředky bude dosaženo maximálního výkonu.“²⁸³ Dochovaný proces výběru vhodného kandidáta do funkce přednosty státně bezpečnostního referátu zpravodajského odboru pak poskytuje velmi zajímavý zdroj informací o Maláčových profesionálních, vysoce hodnocených kvalitách. Ministerstvo vnitra zaslalo Ministerstvu národní obrany již v únoru 1941, tedy rok před Maláčových nástupem do úřadu, žádost o uvolnění osoby „s teoretickou a praktickou zkušeností v policejní službě získanou na některém policejním ředitelství...[čemuž] vyhovoval by – podle soudu MV – npor. Dr. Malač.“²⁸⁴ Ten vynikal svými teoretickými znalostmi a získanou praxí z policejního ředitelství, díky čemuž se stal první volbou MV pro obsazení nové pozice. MNO však tento návrh neschválilo s odpovědí, že „npor. Dr.

²⁸² JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

²⁸³ NA Praha, f. MV – L, kart. 45, sign. 11-9/1/19, Zpráva ministra o činnosti ministerstva vnitra, ve Státní radě, 2. 6. 1943.

²⁸⁴ NA Praha, f. MV – L, kart. 44, sign. 2-1-683/7/7, Žádost MV o přidělení kvalifikované síly, 28. 2. 1941.

Maláčem disponuje již jinak“ a pro výkon této funkce doporučilo Maláčova přítele JUDr. Karla Zavadila. Ani ten se však přednostou nového oddělení nestal a 24. února 1941 se do budovy MV v Londýně dostavil na brigádní rozkaz nadporučík v záloze Ludovít Bederka, který podle úsudku MNO vyhovoval předloženým požadavkům. MV však s touto volbou nesouhlasilo a ve svém vysvětlení k tomu uvedlo, že Bederkovi schází nutné odborné školení, vykonané zkoušky a také znalost právních ustanovení. Současně opět apelovalo na uvolnění Oldřicha Maláče či Karla Zavadila, neboť i přesto, že nebylo „v zájmu věci [snižovat] počet osob konajících vojenskou službu“, MV doufalo, že „nalezne dostatečného pochopení pro své potřeby, jejichž zdárné plnění zajišťuje vyšší společné zájmy.“²⁸⁵ MNO se nakonec rozhodlo uvolnit oba jmenované. Oldřich Maláč se tak stal přednostou státně bezpečnostního referátu a jeho přítel Karel Zavadil, jež byl přiřazen ke stejnému referátu, se tak stal Maláčovým podřízeným.²⁸⁶

Z uvedeného popisu výběru vhodného kandidáta pro funkci přednosty státně bezpečnostního referátu vyplývá, že pplk. Bartík si Maláče nejen vybral, ale i po odmítavé odpovědi MNO na svém výběru trval a spatřoval v něm nejlepšího možného kandidáta. Vztah, který mezi Bartíkem a jeho podřízeným v Londýně později vznikl, lze však těžko s přesností definovat. Oldřich Maláč v březnu 1948 během výslechu u MV v Praze uvedl, že jeho „poměr ke gen. Bartíkovi rozhodně nelze nazvati poměrem přátelským, jednak pro velký věkový rozdíl, jednak pro vzájemný [...] úřední poměr. [...] znovu zdůrazňuji, že s Bartíkem jsem nebyl přítelem, což nejlépe plyne z toho, že tento byl v mém bytě toliko jednou [...] u příležitosti mé svatby, které se zúčastnil jako svědek.“²⁸⁷ Podle uvedeného vylíčení se zdá, že Maláče s Bartíkem nepojily jiné než pracovní vztahy. Je však nutné přihlídnout ke skutečnosti, že Maláčova výpověď proběhla již v době po komunistickém převratu, kdy se Bartík stal jedním z cílů komunistické moci, jež měl být jako „nespolehlivý“ odstraněn z politické a vojenské scény.²⁸⁸ Můžeme tak předpokládat, že Oldřich Maláč byl během výslechu velmi opatrný a informace týkající se jeho osobního vztahu k Bartíkovi nebyly uvedeny zcela podle pravdivosti. Vzniku přátelství mezi Maláčem a Bartíkem může nasvědčovat právě

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2, Z protokolu s plk. Janem Krčkou, 2. 6. 1950, s. 55-57.

²⁸⁷ ABS Praha, f. 215, sign. 215-193-5/20-22, Protokol sepsaný dne 16. března 1948 s JUDr. Maláčem.

²⁸⁸ KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík*, s. 110.

i skutečnost, že se Bartík společně s Karlem Zavadilem stal roku 1945 svědkem manželů Maláčových během svatebního obřadu.²⁸⁹

Na začátku února 1942 se tedy Oldřich Maláč přestěhoval z Leamington Spa do hlavního města monarchie.²⁹⁰ Maláč nastoupil na post referenta státně bezpečnostního oddělení s vojenskou hodností poručíka děl. z povolání, která mu byla přidělena MNO z administrativních důvodů kvůli jeho probíhajícím přípravám na povýšení do funkce důstojníka justiční služby. Jeho nástup na MV a následné přerušení přípravné soudcovské služby však vedlo k tomu, že Maláč aktivován nebyl a později byl na vlastní žádost opět přeložen do zálohy. Po služebním přeřazení z MNO k MV byl také podle platných předpisů čs. branné moci zproštěn činné vojenské služby. Důležité však je, že během svého působení na MV vystupoval ve funkci přiděleného důstojníka Ministerstva vnitra, neboť vykonával zpravodajské výsledky osob vstupujících do čs. armády, což mohl provádět jen důstojník sloužící v čs. armádě.²⁹¹

Prošetřování spolehlivosti osob přicházejících do Británie a hlásících se do Československé armády, byl jeden z hlavních úkolů, jež Oldřich Maláč po nástupu do nové funkce vykonával.²⁹² Kromě vojáků vstupujících do Československé armády však Maláčovo oddělení prošetřovalo i případy Čechoslováků, kteří se hlásili do britské armády, a bylo nutno ověřit jejich spolehlivost. Tuto skupinu případů demonstruje případ vojáka Aloise Jedličky, kinooperátora původem z Opavy, jehož příběh začneme sledovat v březnu 1939, kdy po okupaci Československa odešel jako mnoho ostatních do Polska. Odtud byl následně poslán do Francie, kde vstoupil do Cizinecké legie. Na frontě však ztratil svoji jednotku a Francouzi ho demobilizovali. Přes marockou Casablanku a Oran poté uprchl do Alžíru, kde byl internován, aby ho konečně Spojenci po invazi do Afriky odeslali do Británie, kde chtěl podle vlastních slov vstoupit do Československé armády. Jedličku, který připlul k anglickým břehům 2. března 1943, však nedoprovázela velmi dobrá pověst. Podle výpovědí několika vojáků již ve Francii platil za „raubíře a zloděje“ a v Alžíru měl okrádat české i francouzské rodiny.²⁹³ Ke

²⁸⁹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 2, nezpracovaný materiál. Oddací list Oldřicha Maláče a Ludmily Kubínové (Opis), 19. 11. 1945.

²⁹⁰ Maláč v Londýně bydlel na adrese 75 Marsham Court, Marsham Street S W 1. Viz NA Praha, f. MV – L, kart. 238, sign. 2-59-1/4a/41. Evidence zaměstnanců Ministerstva vnitra v Londýně, květen 1942.

²⁹¹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Kpt. děl. v zál. Dr. Oldřich Maláč – služba v čs. zahraniční armádě – žádost, 15. ledna 1947.

²⁹² ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V – 5317 Oldřich Maláč a spol., Operativní podsvazek, Záznam o provedeném pohovoru s Dr. Maláčem Oldřichem, 3. 7. 1957.

²⁹³ NA Praha, f. MV – L, kart. 22, sign. 2-1/395/3, Evidenční list Aloise Jedličky. Zápis ze dne 4. 1. 1944.

špatné pověsti po příchodu do Británie přibyla ještě skutečnost, že se po příchodu do země nehlásil u čs. jednotek, ale u britské Immigration Office zažádal o vstup do Royal Pioneers Corps [sbor Britské armády využívaný pro lehčí technické úkoly, pozn. autorky]. Při přijímacím pohovoru uvedl, že „nechce mít nic společného s Čechy, poněvadž prý neudělali nic, aby pomohli jemu a jeho kamarádům po pádu Francie“.²⁹⁴ Immigration Office si proto na československém MNO v Londýně vyžádala Jedličkovo prošetření a tím se rozběhl proces spolupráce nejen MNO a IV. oddělení MV, ale také Ministerstva zahraničních věcí, které se zajímalo o Jedličkovo působení na konzulátě v Marseille a vyžadovalo od Maláčova státně bezpečnostního oddělení podrobné zprávy. Oldřich Maláč se s Jedličkou s jistotou setkal alespoň jednou 11. března 1943, kdy s ním sepsal oficiální protokol, ale vyslýchaný ho odmítl podepsat. Výsledkem nakonec bylo Jedličkovo propuštění ze služeb čs. armády se statutem „refugee“ dne 23. března 1943²⁹⁵ a prohlášení MNO o tom, že „nečiní překážek ve vstupu jmenovaného do britské armády, ale upozorňuje, že je k tomu zapotřebí povolení pres. rep. [prezidenta republiky dr. Beneše, pozn. autorky].“²⁹⁶ Jedlička toto povolení zřejmě získal, neboť do Pioneer Corps opravdu vstoupil. I přesto ale nejméně do roku 1944 pokračoval v zasílání žádostí československým úřadům v exilu, v nichž vyžadoval vyplácení podpory a sociálních dávek, na které již neměl nárok.²⁹⁷ O jeho dalších osudech se ale prostudované materiály již nezmiňují.

Uvedený případ ukazuje, že práce zpravodajského oddělení vedeného Oldřichem Maláčem byla několikastupňová a vyžadovala častou spolupráci s dalšími odbory čs. ministerstev v exilu. Právě tato spolupráce jednotlivých rezortů a podpora IV. odboru byla podle ministra spravedlnosti Juraje Slávika klíčová v dosáhnutí co největšího podchycení všech československých příslušníků na území Velké Británie a jejich případných trestných činů, neboť „je nemyslitelné, aby na tuto ich trestnou činnost bolo zabudnuté“.²⁹⁸ Pozice přednosta státně bezpečnostního referátu však vyžadovala

²⁹⁴ Tamtéž, sign. 2-1/395/3, Dopis Ministerstvu sociální péče v Londýně, 23. 3. 1944.

²⁹⁵ NA Praha, f. MV – L, kart. 22, sign. 2-1/395/3, Hlášení o Aloisi Jedličkovi nadiktované npor. ing. Wiesnerem, 8. 2. 1944.

²⁹⁶ Tamtéž, sign. 2-1/395/3, Dopis ministerstva národní obrany ministerstvu vnitra, 19. března 1943.

²⁹⁷ Tamtéž, sign. 2-1/395/3, Dopis adresovaný ministerstvu sociální péče, 23. 3. 1944.

²⁹⁸ NA Praha, f. MV – L, kart. 45, sign. 11-9/1/20, Zpráva ministra o činnosti ministerstva vnitra, ve Státní radě, 2. 6. 1943.

i spolupráci s britskými úřady, což zřejmě Oldřichu Maláčovi nedělalo žádné problémy. Podle Jan Krčka byl totiž „velmi šikovný právník, [který] znal velmi dobře anglicky“.²⁹⁹

Vedení výslechů s Čechoslováky přicházejícími do Británie však nebyl jediný úkol, který Maláč pro MV v období let 1942-1943 vykonával. Ustanovením Ministerstva spravedlnosti se totiž stal také členem speciálního týmu sestaveného Právní radou a Ministerstvem spravedlnosti v červnu 1942. Účelem vytvoření tohoto týmu bylo vypracování osnov na postup stíhání zločinů spáchaných nacisty na území Československa v období obsazení republiky. Organizačně se jednalo o tři subkomise, 1. komise materiálně-právní, 2. komise formálně-právní a 3. komise extradiční, přičemž Maláč byl zvolen členem první i druhé subkomise. Tyto komise předložily Právní radě návrh osnovy materiálně právního zákona čítající 14 paragrafů a také osnovu zákona o zřízení zvláštních soudů obsahující 18 paragrafů. Zmíněné osnovy měly vyjádřit „revoluční snahy“ a měly zároveň zajistit, aby „trestní retribuce nacistického řádění byla nerozpačitá a rychlá“.³⁰⁰

Maláč se tak podílel na velmi důležitém úkolu československé exilové vlády, neboť pomáhal formulovat znění zákonů, které měly ihned po obnovení republiky vejít v platnost a na jejichž základě měly být trestány zločiny páchané na území bývalého Protektorátu. Hlavním cílem poradních subkomisí nebylo vytvářet nové skutkové podstaty, ale upravovat již existující zákony podle aktuálních potřeb. V říjnu 1942 tak například Maláč zaslal Ministerstvu spravedlnosti svůj návrh stylistických a gramatických změn pro úpravu návrhu materiálně právní komise, ve kterém doplňoval dosavadní paragrafy a používal nové formulace podle něho sporných nebo problematických znění.³⁰¹ Oldřich Maláč k období před rokem 1944 a své činnosti v Británii později ještě dodal, že působil jako instruktor při výcviku styčných důstojníků, kterým přednášel o samosprávných a politických úřadech v Československu. K této skutečnosti se však mezi prostudovanými materiály více podrobností nedochovalo.³⁰²

Všudypřítomná válka, která v podobě bombardování Londýna a dalších důležitých center ochromila i britské ostrovy, zasáhla ve sledovaném období let 1942-1943 i do

²⁹⁹ ABS Praha, f. 302, sign. 302-72-1/602-603, Protokol s plk. Janem Krčkou, 2. 6. 1950, s. 133.

³⁰⁰ NA Praha, f. MV – L, kart. 212, sign. 2-34-19, Zákony – Dekrety, potrestání válečných zločinců 1942-44, Dopis ministra spravedlnosti Dr. J. Stránského ministru vnitra J. Slávikovi, 25. 7. 1943.

³⁰¹ Taměž, Zákony – Dekrety, potrestání válečných zločinců 1942-44, Dr. Oldřich Maláč – poznámky k návrhu materiálněprávní komise. Nedatováno.

³⁰² ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317 Oldřich Maláč a spol., operativní podsvazek, JUDr. Maláč Oldřich – návrh na provedení osobního kontaktu, 21. 3. 1957.

Maláčova života. Po příchodu do Londýna zažil několik bombardování a několikrát se dokonce dostal do blízkosti těžkého zásahu. Těmto hrůzným zážitkům Maláč o několik let později přičítal vinu za nervové problémy a deprese, kterými od roku 1944 trpěl. Jeho pobyt v Británii měl však i svá pozitiva. Zřejmě již v Leamington Spa se totiž opět setkal s paní Lidkou. Ta žila od svého příchodu do Francie s manželem Alexandrem v Paříži, ale po jeho rozhodnutí vstoupit do československé zahraniční armády ve Francii se ho rozhodla nenásledovat. Odešla proto na jih Francie, odkud s československou armádou odjela do Británie. K bližšímu seznámení Oldřicha a Ludmily a navázání známosti došlo až v roce 1943, kdy se Ludmila po vzájemné domluvě s prvním mužem v Británii rozvedla. Oldřich Maláč tak poznal svoji životní partnerku, která mu nejen během pobytu na britských ostrovech a v USA, ale i vždy v budoucnu stála pevně po boku, a byla jeho důležitou oporou i ve velmi těžkých chvílích. Vraťme se ale do čtyřicátých let, kdy paní Ludmila po příchodu do Británie začala pracovat pro Československý Červený kříž³⁰³ a později také ve válečném průmyslu, kdy byla přiřazena do účtárny sídlící poblíž města Coventry. Přibližně po roce přešla do jiné pobočky válečného průmyslu v Londýně, kde strávila dalších 13 měsíců. Jak později uvedla, Oldřichovi se po přiřazení k MV v Londýně podařilo vyjednat pracovní místo i pro ni, takže začala pracovat pro československé Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností v exilu,³⁰⁴ kde pomáhala organizovat „přípravy pro zahraniční obchod [...] republiky po skončení války“³⁰⁵. Informace týkající se osobního života paní Ludmily v Británii jsou velmi kusé, ale s jistotou lze říci, že se u ní postupně začaly projevovat první příznaky zánětu sedacího nervu, který ji v pozdějších letech velmi trápil, a po příchodu zpět do Československa kvůli němu strávila téměř rok upoutaná na lůžko.³⁰⁶

Maláčova činnost v letech 1942-1943 pro MV byla poznamenána aktuálními potřebami čs. exilové vlády. Během tohoto období navázal mnoho kontaktů s jejími představiteli a díky činnosti pro uvedené subkomise získal další cennou praxi v oblasti právnictví. Toho se rozhodl jeho nadřízený pplk. Bartík využít při řešení mnohem

³⁰³ NA Praha, f. SSNV, Žádost Ludmily Maláčové o odčinění křivd a odškodnění adresované ministerstvu vnitra v Praze, 21. 3. 1990.

³⁰⁴ Tamtéž, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního v Praze s Oldřichem Maláčem a Ludmilou Maláčovou, 11. 5.-18. 5.1949.

³⁰⁵ Tamtéž, Žádost Ludmily Maláčové o odčinění křivd a odškodnění adresované ministerstvu vnitra v Praze, 21. 3. 1990.

³⁰⁶ Tamtéž, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního v Praze s Oldřichem Maláčem a Ludmilou Maláčovou, 11. 5.-18. 5.1949.

závažnějších úkolů zpravodajského oddělení, jimiž bylo vyšetřování zločinců a zločinů spáchaných v Československu, stejně tak jako shromažďování důležitých usvědčujících materiálů. Tyto úkoly však na Maláče musely počkat, neboť na konci roku 1943 byl vyslán jako reprezentant Čechoslováků a zástupce čs. vojáků na speciální kurz do Spojených států amerických.

2.3.2. Účastníkem důstojnického kurzu v americkém Charlottesville (1943–1944)

Vzdělávání čs. vojáků v Británii, které měl mimo jiné na starosti třetí odbor MV (školství a osvěty), nebylo ničím výjimečným. Mezi vojáky - studenty vynikalo například mnoho mediků, kterým bylo ve válečných letech umožněno studovat na čtrnácti různých britských univerzitách, kde také mohli složit závěrečné zkoušky a získat plnou lékařskou kvalifikaci. Existovaly také vzdělávací programy pro studenty práv, pro něž byl roku 1942 uspořádán speciální kurz v Leamingtonu a 15 dalších vojáků se na dva semestry stalo studenty *London School of Economics* v Cambridge. K dalším oblastem, ve kterých se mohli českoslovenští vojáci v Británii vzdělávat, patřily také technické obory, teologie nebo orientální jazyky, při jejichž studiu na univerzitách nejen v Londýně dotyční dosahovali velmi dobrých výsledků. Ti, kteří nemohli být uvolněni z vojenské služby, mohli využít nabídky „externích“ studijních programů a do škol docházeli pouze ve zkouškovém období. Ministerstvo vnitra hradilo všem těmto studentům veškeré výdaje spojené s platbou školného či poplatky za vykonání zkoušek.³⁰⁷ Důstojnický kurz v Charlottesville, do něhož byl roku 1943 vybrán Oldřich Maláč, se od zmíněných kurzů v Británii velmi lišil. Tento důstojnický kurz zaměřený na aspekty vojenské správy v okupovaných územích byl mimořádnou a prestižní záležitostí. Vyslaný jedinec do USA navíc odjížděl nejen jako student a posluchač, ale také jako reprezentant Československa.

Již na konci dubna 1943 obdržel ministr národní obrany v Londýně generál Sergej Ingr depeši od československého vojenského a leteckého ataše v Kanadě podplukovníka

³⁰⁷ NA Praha, f. MV – L, kart. 45, sign. 11/9/1/30-32, Zpráva ministra o činnosti ministerstva vnitra, ve Státní radě. 2. 6. 1943.

Jána Ambruše,³⁰⁸ jež ho informoval o speciálním kurzu pro důstojníky okupovaných území pořádaném na *School of Military Government* v Charlottesville ve Virginii.³⁰⁹ Ambruš v depeši uvádí, že kurz již absolvovali tři polští důstojníci a zároveň apeluje na MNO, aby i československá exilová vláda vybrala z řad svých důstojníků vhodné kandidáty pro tento kurz. Jak uvedl, „vyslání čs. důstojníků by bylo velmi užitečné pro naši věc, nejen proto, aby se dozvěděli o smýšlení amerických důstojníků, ale také proto, aby poznali směr a ducha, kterým je tato škola řízena. Jsem přesvědčen, že naši důstojníci mohli by mnohé věci objasniti, případně působiti v tom smyslu, aby naše ideje a stanovisko byly šířeny zejména v těchto kruzích, které budou míti po vojně [myšleno válce, pozn. autorky] jistě značný vliv.“³¹⁰ MNO zřejmě zmíněný kurz zaujal a obratem proto zaslalo dotaz československému vojenskému a leteckému atašé ve Washingtonu Oldřichu Španielovi,³¹¹ zda by bylo možné vyslat čs. důstojníky do zmíněného kurzu.³¹² Další, velmi zajímavý důvod, proč měl být do USA poslán čs. pozorovatel, uvedl v poválečných letech Oldřich Maláč během jednoho z výslechů, jež absolvoval. Československá vláda v Londýně měla obdržet zprávu o tom, že se *Allied Military Government of Occupied Territories* (AMGOT) pořádající zmíněný důstojnický kurz chystá podniknout kroky pro převzetí moci ve Francii. Představitelé Československa se proto chtěli ujistit, že se podobné akce nechystají ve vztahu k jejich vlasti. Vyslaný zástupce měl proto velmi pozorně vnímat celkovou náladu americké strany a důkladně zaznamenávat jakékoliv zmínky o Československu, které by mohly poskytnout cenné informace o plánovaných akcích.³¹³

³⁰⁸ genplk. Ján Ambruš (1899-1994) byl československý letecký akrobat, první velitel 312. čs. stíhací perutě RAF a od roku 1942 až do konce války čs. vojenský a letecký atašé v Kanadě. Ambruš emigroval roku 1948 do Chicaga, kde mu byl roku 1992 uděleno vyznamenání M. R. Štefánika II. třídy.

³⁰⁹ V prostudovaných archiváliích se někdy vyskytuje chybná verze Charlottenville.

³¹⁰ VÚA-VHA, f. Ministerstvo národní obrany v Londýně (dále jen MNO-L), sign. 20-5/7/33-34, Depeše vojenského a leteckého atašé pplk. Jana Ambruše S. Ingrovi. 21. 4. 1943.

³¹¹ Oldřich Španiel (1894-1963) byl československý generál, který za první světové války působil jako legionář v Rusku. V letech 1932-1939 byl profesorem Vysoké školy válečné v Praze a po odchodu do emigrace v roce 1939 působil až do roku 1944 jako československý vojenský atašé v USA. V letech 1944-1946 byl přednostou Vojenské kanceláře prezidenta republiky a v období dubna až května 1945 velitelem 1. čs. samostatné brigády. Viz ČECHUROVÁ, Jana – KUKLÍK, Jan – ČECHURA, Jaroslav – NĚMEČEK, Jan (eds.): *Válečné deníky Jana Opočenského*. Praha 2001, s. 483.

³¹² VÚA-VHA, f. MNO-L, sign. 20-5/7/34, Dopis Ministerstva národní obrany vojenské kanceláři prezidenta republiky. 20. 5. 1943.

³¹³ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., Operativní podsvazek, Záznam o provedeném pohovoru s Dr. MALÁČEM Oldřichem, 3. července 1957.

Přestože pátrání po podrobnějších informacích o spojenecké vojenské vládě okupovaných území (AMGOT) přineslo pouze skromné výsledky,³¹⁴ můžeme její činnost a podobu alespoň částečně rekonstruovat z několika zmínek v zahraniční literatuře a člancích, ale především pak z líčení Oldřicha Maláče. Hlavním úkolem této vojenské vlády měla být příprava speciálně vyškolených důstojníků, kteří měli v případě spojenecké okupace jakéhokoli území převzít ihned moc, vytvořit organizační struktury na daném území a zajistit jejich fungování. Ve spojitosti s tím se zdá, že v roce 1943 opravdu vzniklo na americké straně reprezentované Franklinem D. Rooseveltem přesvědčení, že AMGOT a jeho úředníci by měli po osvobození Francie převzít v této zemi dočasně moc. Přestože k realizaci návrhu nikdy nedošlo, zapříčinil vznik jakéhosi „mýtu“, jež v americko – francouzských vztazích rezonoval ještě několik let po ukončení války.³¹⁵ Dále také víme, že na jaře 1943 vznikl při velitelství AMGOT speciální úřad, tzv. *Office of Adviser on Fine Arts and Monuments*, jehož úkolem bylo vyhledávání a záchrana uměleckých děl na územích okupovaných nepřítelem.³¹⁶

Jak ale byla informace o plánovaném vyslání československého zástupce do USA na tento kurz přijata čs. vojáky? Jejich reakci můžeme označit za směs nadšení a zvědavosti, které však zřejmě pramenily spíše z možnosti vycestovat do Spojených států amerických jako velmi zajímavé a exotické destinace. Nechme opět promluvit Eugena Esteřáka, který se o důstojnický kurz také zajímal: „V roce 1943 přišel nějaký přípis do MNO, že v Americe se bude konat kurs pro důstojníky určené pro správu obsazeného území. Kurs měl trvat několik měsíců [...] Bližšího o programu atd. nevím, ale když jsem se o tom dověděl, informoval jsem se protože jsem toužil poznat Ameriku, bylo mi však řečeno, že není nikoho kdo by mne zastoupil v oddělení a na kurs byl odeslán npor. děl. v zál. Dr. MALAČ od vojenské skupiny u Ministerstva vnitra [...].“³¹⁷

³¹⁴ Dokumenty týkající se AMGOT jsou uloženy v Národním archivu Spojených států amerických v Marylandu (The National Archives at College Park, Maryland). Viz fond Judge Advocate General Law Library, 1944-1949 (Entry 135), ka 64, lokace 270/1/6/07, označení L-380.

³¹⁵ ROBERTSON, Charles, L.: *When Roosevelt Planned to Govern France. The intriguing tale of an important but nearly forgotten episode in French-American relations*. Massachusetts 2011, s. 104.

³¹⁶ BRADSHER, Greg: *Mason Hammond - The Early Activities of the First American Monuments Man in the Field*. In: <https://text-message.blogs.archives.gov/page/15/> [cit. 8. 4. 2016].

³¹⁷ ABS Praha, f. 302, sign. 302-96-2/43. Československá vojenská emigrace v Londýně, zpravodajští orgánové, svazek č. 2, Protokol s gen.just. ESTEŘÁKEM Eugeniem. 23. února 1950.

Na začátku října 1943 došlo ke vzájemné dohodě mezi MV a MNO o tom, že na tento speciální administrativní kurz v USA bude vyslán Oldřich Maláč.³¹⁸ Co však o jeho volbě rozhodlo? Podle svých pozdějších slov „byl vybrán, proto, že při meziministerském jednání byl dán požadavek, aby to byl důstojník znalý cizích řečí a měl přehled a zkušenosti z administrativy,“ čemuž vyhovoval.³¹⁹ Jelikož se však kurzu mohly zúčastnit pouze vojenské osoby, Maláč byl výnosem MNO z 10. listopadu 1943 opět povolán do činné vojenské služby, přestože zůstal i nadále fakticky přidělený k MV.³²⁰ Další organizační zajištění se týkalo Maláčovy vojenské hodnosti; pro období trvání kurzu v USA mu byla propůjčena hodnost kapitána.³²¹ Podle dalších ujednání měl Maláč během pobytu v USA získávat plat „2. stupně s obvyklým drahotným přídavkem pro dotyčnou oblast“ od čs. velvyslanectví ve Washingtonu. Tyto náklady mělo za Maláče později refundovat Ministerstvo financí v Londýně.³²²

Jelikož byl Oldřich Maláč s největší pravděpodobností „z čsl. občanů jediný, který tento kurs absolvoval,“³²³ jsou jeho ličení a postřehy získané během pobytu USA velmi cenným zdrojem informací nejen o důstojnickém kurzu, ale také o vztazích československé reprezentace se Spojenými státy americkými, jež se skrze Maláče podařilo navázat či upevnit. První kurz pro vyšší důstojníky ve *School of Military Government* organizovaný pod záštitou AMGOTu, se uskutečnil v květnu 1942 v budově *University of Virginia* ve městě Charlottesville.³²⁴ Hlavním cílem tohoto kurzu byl „výcvik důstojníků v plánování a výkonu Vojenské vlády.“ Kromě důstojníků pozemní armády, pro které byl kurz přednostně určen, zde studovalo i několik důstojníků námořnictva.³²⁵ Vedoucím této školy byl od roku 1942 brigádní generál

³¹⁸ NA Praha, f. MV-L, kart. 64, 2-1-929/7/38, Dopis Ministerstva financí adresovaný Ministerstvu zahraničních věcí. 8. 10. 1943.

³¹⁹ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V – 5317, Oldřich Maláč a spol., Operativní podsvazek, Záznam o provedeném pohovoru s Dr. Maláčem Oldřichem, 3. 7. 1957.

³²⁰ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Kmenový list Oldřich Maláč. Zápis ke dni 10. listopadu 1943.

³²¹ Tamtéž, Návrh na povýšení důstojníka, 30. 9. 1944.

³²² Na Praha, f. MV-L, kart. 64, sign. 2-1-929/7/38, Dopis Ministerstva financí Ministerstvu zahraničních věcí v Londýně, 8. 10. 1943.

³²³ Toto Maláčovo tvrzení se nepodařilo ověřit v žádném jiném dokumentu. Viz ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V – 5317 Oldřich Maláč a spol., Operativní podsvazek, Záznam o provedeném pohovoru s Dr. Maláčem Oldřichem, 3. 7. 1957.

³²⁴ Virginská univerzita v Charlottesville (*The University of Virginia*) byla založena roku 1819 a od roku 1987 je jako jedna z mála univerzit na světě zapsaná na seznam světového dědictví UNESCO.

Přístupné na: <http://www.virginia.edu/> [cit. 11. 3. 2016].

³²⁵ VÚA-VHA, f. MNO-L, sign. 20-5-26/8, Kpt. Dr. Oldřich Maláč – hlášení o průběhu šestého kursu školy vojenské vlády. 19. 5. 1944.

Cornellius Wendel Wickersham, kterého 23. ledna 1944 vystřídal bývalý americký atašé v Praze plk. E. R. Warner McCabe.³²⁶

Oldřich Maláč se stal účastníkem tříměsíčního, v pořadí již šestého, kurzu v Charlottesville, jehož oficiální název zněl „*Public Administration in Occupied Territories*“ a po menší úpravě v prosinci 1943 pouze „*Administration in Occupied Territories*.“³²⁷ Z Londýna odjel Maláč 29. listopadu 1943³²⁸ a na Mezinárodní letiště ve Washingtonu dorazil i se svojí partnerkou paní Ludmilou 2. prosince 1943.³²⁹ Rozdíl několika dnů mezi odjezdem z Británie a příletem do Washingtonu pomáhá vysvětlit Maláčovo stručné konstatování, že letěl přes Jižní Ameriku.³³⁰ Z Washingtonu se zřejmě okamžitě přesunul do Virginie, neboť téhož dne, tj. 2. prosince, byl na univerzitě v Charlottesville oficiálně zahájen kurz.

Jací byli podle Oldřicha Maláče účastníci šestého důstojnického kurzu v Charlottesville? Z celkového počtu 225 posluchačů jich o několik týdnů později ukončilo studium 175. Z velké většiny se jednalo o důstojníky v záloze s vojenskými hodnostmi od kapitána po podplukovníka. Povolání účastníků kurzu byla velmi různorodá, podle Maláče zde byli právníci, lidé věnující se obchodu, průmyslu, politice, tisku a také technici, lékaři a další. „Každý z nich byl hotovým mužem ve svém oboru a mohli z nich býti vybráni odborníci pro každé odvětví Vojenské vlády. Byli zřejmě vybráni vzhledem ke své kvalifikaci z občanského povolání. S amerického hlediska byli to lidé s velkými zkušenostmi a rozhledem. U každého bylo možno nalézt ještě jiné pozadí, proč byl vybrán k výcviku ve škole pro Vojenskou vládu, buď znalost jazyků, pobyt v cizině, znalost určitého území atd. Vždy se našel někdo z frekventantů, kdo měl lepší znalost přednášené látky než přednášející, což bylo přednášejícími několikrát spontánně a otevřeně přiznáno.“³³¹ Účastníci tohoto kurzu včetně Maláče tedy byli

³²⁶ Plukovník E. R. Warner McCabe byl krátce po jmenování vedoucím školy v Charlottesville povýšen na brigádního generála. V letech 1920-1922 působil jako americký atašé v Praze a podle Maláče byl „skvělý jako důstojník i jako člověk“. Viz VÚA-VHA, f. MNO-L, sign. 20-5-26/10, Kpt. Dr. Oldřich Maláč – hlášení o průběhu šestého kursu školy vojenské vlády. 9. 5. 1944. Viz také <http://smahistory.com/sma-history/the-superintendents/> [cit. 23. 2. 2016].

³²⁷ NA Praha, f. MV-L, kart. 78, sign. 2-1/944/1c, inventární číslo 828, Memorandum to members of the staff and faculty all students officers. 20. 12. 1943.

³²⁸ NA Praha, f. MV-L, kart. 64, sign. 2-1/929/7/17, inv. č. 846, Dr. O. Maláč, návrat ze služební cesty. 14. 3. 1944.

³²⁹ NA Praha, f. MV-L, kart. 78, sign. 2-1/944/1c-59, inv. č. 828, Zpráva z letiště ve Washingtonu po Maláčově příletu do USA z 2. 12. 1943.

³³⁰ PANOCHA, Václav: *Krakovská šestka. Vzpomínka dr. Oldřicha Maláče, v roce 1939 podporučíka dělostřelectva*. In: Večerní Praha: List všech Pražanů, 29. dubna 1968, roč. 14, č. 101.

³³¹ VÚA-VHA, f. MNO-L, sign. 20-5-26/8, Kpt. Dr. Oldřich Maláč – hlášení o průběhu šestého kursu školy vojenské vlády. 19. 5. 1944.

vysoce kvalifikovaní jedinci s vysokými vojenskými hodnostmi, jež pocházeli z Kanady, Francie, Velké Británie, Norska či Lucemburska. Z Maláčova líčení vyplývá, že to bylo vůbec poprvé, co se tohoto kurzu zúčastnili zástupci z Lucemburska a Československa.³³²

K organizační struktuře kurzu můžeme opět nechat promluvit Oldřicha Maláče popisujícího jednotlivé části výcviku: „Kurz byl rozdělen na dvě části, jež nebyly nijak ostře rozlišeny a určitou dobu probíhaly souběžně. První z nich, která trvala přibližně 1 a ½ měsíce, můžeme nazvat mechanikou Vojenské vlády. V druhé byli účastníci obeznámeni s charakteristikou jistých území, která přicházejí v úvahu pro obsazení USA vojskem, a řešili praktické problémy se vztahem k těmto územím. Druhé údobí začalo v lednu a trvalo až do skončení školy,“³³³ tedy do 24. ledna 1944.³³⁴ Zaměřme se nejprve na první období, které se týkalo především organizace vojenské vlády na okupovaných územích. Těmto tématům odpovídaly následující přednášky tvořící náplň první části kurzu:³³⁵

I. Úvod a orientace seznamující studenty s náplní kurzu, vyučujícími a výukovými prostorami

II. Organizace armády a funkce štábu

III. Vojenské tribunály zahrnující podrobné informace o vojenských tribunálech, polních soudech a vojenských komisích.

IV. Vláda v obsazeném území /všeobecně/ zaměřující se na metody a zásady výcviku pro výkon vojenské vlády podle vojenského předpisu FM 27-5 /Military Government and Civil Affairs/ a FM 27-10/Rules of Land Warfare/

V. Vláda v obsazeném území /dějiny/ zkoumající a analyzující předchozí i současné vojenské vlády

VI. Veřejná správa v obsazeném území týkající se personálního obsazení civilních úřadů, veřejné bezpečnosti, zdravotnictví a finanční správy

³³² Tamtéž, sign. 20-5-26/13, Kpt. Dr. Oldřich Maláč – hlášení o průběhu šestého kursu školy vojenské vlády. 19. 5. 1944.

³³³ Tamtéž, sign. 20-5-26/8, Kpt. Dr. Oldřich Maláč – hlášení o průběhu šestého kursu školy vojenské vlády. 19. 5. 1944.

³³⁴ NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1/944/2, Special School Report of The School of Military Government Charlottesville, Virginia. 24. 1. 1944.

³³⁵ VÚA-VHA, f. MNO-L, sign. 20-5-26/9-10, Kpt. Dr. Oldřich Maláč – hlášení o průběhu šestého kursu školy vojenské vlády. 19. 5. 1944.

VII. Styk a spojení s civilními úřady

VIII. Problémy hospodářské a fiskální zabývající se problémy měny, bank, daní a dalších

IX. Zásobování a jeho problémy u vojska a civilního obyvatelstva

X. Různé přednášky na téma dějin, náboženství, rasových problémů či psychologie vojenských správ

XI. Politicko-vojenské pozadí – hlavní území zabývající se vojenskými, historickými, vládními aj. činiteli mezi znepřátelenými zeměmi

XII. Jazykové školení pro němčinu, japonštinu a francouzštinu

Jak bylo uvedeno v bodě IV., vojenská vláda se v pojetí Spojených států řídila dvěma základními vojenskými předpisy; předpisem FM-27-5/United States Army and Navy Manual of Military Government and Civil Affairs a FM 27-10/Basic Field Manual – Rules of Land Warfare. Tyto směrnice se staly jedněmi z hlavních studijních materiálů účastníků kurzu, kteří si měli uvedené body osvojit a osvědčit jejich znalost v druhé části kurzu a v závěrečné zkoušce. Oldřich Maláč po svém návratu do Londýna vypracoval příručku sestavenou podle těchto předpisů, jež měla čs. exilovou vládu informovat o úkolech vojenské vlády v okupovaných územích. Maláčova relace měla také sloužit jako studijní materiál pro účastníky speciálního kurzu uspořádaného v roce 1944 v rámci Náhradního tělesa čs. armády v Británii. Maláč v této příručce nejprve stručně charakterizuje pojem vojenská vláda, která je chápána jako „nejvyšší autorita vykonávaná ozbrojenou mocí nad územím, majetkem a obyvateli nepřátelského území nebo spojeneckého neb domácího území, získaného zpět z okupace nepřitelem nebo rebely, kteří jsou považováni za válčící stranu.“ Směrnice dále na jedné straně nabádají k pevné a přísné vládě daného území, ale také zdůrazňují důležitost navázání spolupráce mezi okupantem a okupovanými, jež má eliminovat vzájemné nepřátelství a s tím spojené nepříjemnosti. Studie se poté věnuje především civilním záležitostem v okupovaných územích a důstojníkům, jež mají svými odbornými znalostmi z různých oborů a dodatečným speciálním výcvikem zajišťovat všechny složky veřejného života obyvatel obsazené země.³³⁶

³³⁶ VÚA-VHA, f. Ministerstvo národní obrany v Londýně, sign. 20-5-26/15-32, Organisaace Vojenské vlády /Military Government/. 19. 5. 1944.

Vraťme se ale k uvedeným přednáškám první části kurzu. Jako přednášející často vystupovali vojenští odborníci na jednotlivá témata, kteří studentům předávali nejen teoretické znalosti, ale také mnoho cenných poznatků z praxe. Z listu jmen sepsaného Maláčem uvedme například plk. Alexandra W. Chiltona, jež studentům přednášel o vojenské organizaci a funkci štábu, plk. Samuela J. Heidnera demonstrujícího vojenskou vládu na praktických ukázkách, pplk. Josepha P. Harrise přednášejícího na téma veřejné správy na obsazeném území či „výborného právníka v oboru mezinárodního práva“ pplk. Edwarda R. Morana, jež hovořil o vojenských tribunálech. Mezi jmenovanými odborníky nechyběli ani specialisté na konkrétní území jako například mjr. Boude C. Moore, který v kurzu působil jako zvláštní poradce a expert na japonská studia a zajišťoval výuku japonštiny nebo por. Homer G. Richey vedoucí kurz němčiny. Mezi přednášejícími, kteří vedli semináře pouze příležitostně, se v Maláčově hlášení vyskytuje plk. Blakeney, jež přednášel na téma organizace zásobování vojska nebo Mr. Grew, bývalý americký vyslanec v Japonsku, který uspořádal mimořádnou přednášku o specifikách této země. Dne 25. října 1943 se Oldřich Maláč zúčastnil také přednášky Mr. Biddla,³³⁷ bývalého pověřence americké vlády u spojeneckých vlád v Londýně, který hovořil o vynikajících výsledcích některých států v budování vojenských a politických informačních služeb. Vyzvedl přitom také úspěchy Edvarda Beneše a čs. exilové vlády, jež podle jeho slov „vytvořili skvělou službu“ získávající zprávy využívané i Británií a Spojenými státy.³³⁸

Z civilních osob, se kterými se Maláč během kurzu setkal, bychom neměli opomenout Dr. Arnolda Wolfse. Tento původem švýcarský odborník na Německo a pozdější profesor na Yaleově univerzitě v Connecticutu byl „mistrem anglické řeči i bezvadným řečníkem po stránce technické i obsahové. Mezi frekventanty školy měl největší popularitu ze všech přednášejících“.³³⁹ Sám Maláč uspořádal v Charlottesville zřejmě několik přednášek týkajících se okupace ČSR, páté kolony v ČSR (přívrženci nacistického Německa v Československu), jeho útěku do Polska v roce 1939, vývoje

³³⁷ Anthony Joseph Drexell Biddle, Jr. (1897-1961) byl americký diplomat. V letech 1937-1939 působil jako vyslanec ve Varšavě, 1939-1940 vyslanec u polské exilové vlády ve Francii, 1940-1944 vyslanec u exilových vlád v Londýně a od roku 1941 také vyslanec u prozatímní československé exilové vlády v Londýně. Viz ČECHUROVÁ, Jana – KUKLÍK, Jan – ČECHURA, Jaroslav – NĚMEČEK, Jan (eds.): *Válečné deníky Jana Opočenského*. Praha 2001, s. 444.

³³⁸ ABS Praha, f. 302, sign. 302-91-6/29, Dopis Ministerstva zahraničních věcí Ministerstvu vnitra a MNO, 17. 1. 1944.

³³⁹ VÚA-VHA, f. Ministerstvo národní obrany v Londýně, sign. 20-5-26/10-13, Kpt. Dr. Oldřich Maláč – hlášení o průběhu šestého kursu školy vojenské vlády. 19. 5. 1944.

nacistické strany v Československu a německých úřadů v Protektorátě.³⁴⁰ Poté, co studenti získali teoretickou základnu o způsobech vojenské vlády a systému řízení okupovaných území, se kurz přehoupl do své druhé poloviny, v níž měli studenti řešit praktické úkoly spojené s problematikou vojenské vlády.

Tyto praktické úkoly studenti zpracovávali v rámci komitétů; pracovních skupin, které na základě instrukcí o politických, sociálních a hospodářských poměrech v daných státech sestavovaly podrobné plány pro správu místních civilních záležitostí. Každý člen daného komitétu přitom dostal na starost zpracování určitého oboru. V přípravě těchto návrhů měla studentům pomoci konference uspořádaná ve dnech 17. a 18. února 1944, kdy školu navštívilo několik osob z Úřadu pro strategické služby (*Office of Strategic Services*) ve Washingtonu³⁴¹ a poskytlo frekventantům důležité informace o situaci v Nizozemsku a Belgii. Podle Maláče měli členové jednotlivých komitétů možnost klást přítomným odborníkům otázky a zjistit tak více nejen o situaci v Nizozemsku a Belgii, ale také Maďarsku a Československu.³⁴²

Přestože se k osobnímu životu a volnočasovým aktivitám Oldřicha Maláče v USA nedochovalo mnoho záznamů, můžeme říci, že kromě studia a školních povinností občas se svými spolužáky a přáteli strávil i příjemné chvíle u hudby a tance. Sobotní noci 4. prosince 1943 se tak například s největší pravděpodobností zúčastnil taneční zábavy uspořádané pro účastníky šestého kurzu a jejich partnerky v tanečním klubu na Madison Lane v Charlottesville.³⁴³ První předepsanou zkoušku pak Maláč úspěšně absolvoval v lednu 1944. Kurz, jež měl podle původního plánu trvat tři měsíce, musel být v průběhu konání z neznámých důvodů zkrácen pouze na 9 týdnů „výsledkem čehož bylo přirozeně větší tempo, které se v mnohých případech projevilo na zdravotním stavu posluchačů“ [Maláč tuto poznámku v hlášení přeškrtl, pozn. autorky].³⁴⁴ O tom, že se nejednalo pouze o vtipné konstatování na okraj, svědčí poznámka v záznamu o zdravotním stavu Oldřicha Maláče v té době zadrženého u Krajského soudu v Praze,

³⁴⁰ ABS Praha, f. 302, sign. 302-91-6/29, Dopis Ministerstva zahraničních věcí Ministerstvu vnitra a MNO, 17. 1. 1944.

³⁴¹ Úřad pro strategické služby ve Washingtonu byla vojenská zpravodajská služba USA v době druhé světové války. Položila základy dnešní americké Ústřední zpravodajské službě CIA (Central Intelligence Agency).

³⁴² VÚA-VHA, f. MNO-L, sign. 20-5-26/1-143, Kpt. Dr. Oldřich Maláč – hlášení o průběhu šestého kursu školy vojenské vlády. 19. 5. 1944.

³⁴³ NA Praha, f. MV-L, kart. 78, sign. 2-1-944/1a, inv. č. 894, Pozvánka na taneční zábavu konanou 4. 12. 1943.

³⁴⁴ NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1/944/2, Hlášení O. Maláče o průběhu kurzu v Charlottesville. Nedatováno.

podle které „v Americe pracoval denně do dvou hodin v noci a úplně se nervově zhroutil.“³⁴⁵ Ve stejné době se také dozvěděl o údajném přesunu účastníků kurzu do Británie, kde měl být jejich výcvik dokončen. V dopise pro ministerstvo zahraničních věcí čs. vlády v Londýně proto žádal o povolení případného návratu do země s ostatními kurzisty, neboť „je nemožné, aby se oddělil od kursu.“³⁴⁶

K avizovanému odjezdu do Británie však v očekávané době nedošlo, neboť kurz byl ukončen již po devíti týdnech 24. ledna 1944. V tento den v 10 hodin proběhlo slavnostní ukončení studia účastníků kurzu v Maury Hall nacházející se v kampusu Virginské univerzity. Této události se kromě ředitele školy plk. E. R. W. McCabea zúčastnili i přednášející a rodinní příslušníci frekventantů.³⁴⁷ Ve stejný den získal kapitán Oldřich Maláč osvědčení o absolvování kurzu hovořící o jeho vynikajícím prospěchu. Podobné hodnocení Maláčových dosažených studijních výsledků podalo také americké Ministerstvo války (*War Department*), které chválilo nejen jeho vynikající studijní výsledky, ale také osobní vlastnosti, jež „ostatní studenty přesvědčily o vysoké kvalitě důstojníků československé armády“ (viz obrazové přílohy).³⁴⁸ Oldřich Španiel v depeši adresované do Londýna Sergeji Ingrovi dodává, že Maláč „byl jedním z nejlepších frekventantů ze všech cizinců, co ve škole byli. Je klidný, věcný, s velikým odborným vzděláním, společensky sebevědomý a s dobrou znalostí způsobů života a jednání anglosaského [podtrženo plk. Španielem, pozn. autorky]. Volba tohoto důstojníka byla nanejvýš šťastná, i soudím, že i pro budoucnost bude vždy užitečné dát tomuto schopnému muži co největší příležitost uplatnit se v jakémkoliv oboru státní správy.“³⁴⁹

S ukončením kurzu vyvstala otázka, zda se Oldřich Maláč vrátí zpět do Londýna či zda se přihlásí do dalšího tříměsíčního kurzu pro důstojníky, který začínal 1. února 1944. Tento kurz měl však zcela stejnou náplň a nebylo jisté, zda také nebude zkrácen. Jako nejvhodnější řešení se tedy zdálo ukončit Maláčovu misi ve Spojených státech a odeslat ho zpět k MV. Oldřich Španiel, který se ujistil o vysoké kvalitě Maláčových

³⁴⁵ NA Praha, f. SSNV, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního v Praze s Oldřichem Maláčem a Ludmilou Maláčovou, 11. 5.-18. 5.1949.

³⁴⁶ ABS Praha, f. 302, sign. 302-91-6/29, Dopis Ministerstva zahraničních věcí Ministerstvu vnitra a MNO, 17. 1. 1944.

³⁴⁷ NA Praha, f. MV-L, kart. 78, sign. 2-1-944/1d/367, inv. č. 894, Graduation Exercises 6th class, 22. 1. 1944.

³⁴⁸ ABS Praha, f. 302, sign. 302-91-6/13, Dopis F. N. Leonarda z War Department plk. gšt. Oldřichu Španielovi, 5. 2. 1944.

³⁴⁹ ABS Praha, f. 302, sign. 302-91-6/12, Dopis Oldřicha Španiela diviznímu generálovi S. Ingrovi, 10. 2. 1944.

schopností, však londýnskému MV navrhl, aby směl dotyčný zůstat ve Spojených státech o dva týdny déle a během exkurze v New Yorku se seznámit s činností amerických státně bezpečnostních služeb a organizací ústředního úřadu pro politické zpravodajství.³⁵⁰ MV s návrhem souhlasilo s tím, že Maláč bude po dvoutýdenním pobytu v New Yorku odeslán zpět do Londýna.³⁵¹

Než budeme sledovat Maláčovy další kroky, věnujme ještě krátkou pozornost osudům dalších členů šestého kurzu. Ti se, jak se Maláč o několik týdnů později dozvěděl, přesunuli z Charlottesville do výcvikového tábora Reynolds v severní Pensylvánii. Během čekání na povolení transportu do Velké Británie podstoupili „tuhý vojenský výcvik. Měli noční cvičení, denní cvičení s použitím ostrého střeliva, při čemž musili se brodit několik set metrů zamrzlým potokem, zatím co nad hlavami měli ostrou palbu, takže celou cestu musili vykonat sehnutí. Mnozí z nich ještě dnes mají z toho následky a dodnes trpí nachlazením.“ Maláčovi bývalí spolužáci přiletěli do Británie na začátku března 1944 a v Shrivenhamu prodělali společně s důstojníky - absolventy kurzu CATS (*Civil Affairs Training Schools*) a také britskými důstojníky - další výcvik ve vojenské vládě a civilních záležitostech. Tento výcvik připomínal druhou část školení v Charlottesville s tou odlišností, že práce komitétů se zaměřovala spíše na balkánské země. K Maláčovu lehkému překvapení se účastníci kurzu kromě japonštiny a němčiny na vlastní přání učili také rusky.³⁵² Maláče, který se svými spolužáky již fyzický trénink v náročných podmínkách neabsolvoval, však čekala návštěva New Yorku, kde se měl blíže seznámit s americkými bezpečnostními a zpravodajskými službami. Pro člověka jeho vzdělání a profesionálního zaměření to musela být bezesporu jedinečná a nezapomenutelná příležitost.

2.3.3. New York a návštěva FBI ve Washingtonu D. C. (únor 1944)

Po ukončení kurzu v Charlottesville odjel kapitán Oldřich Maláč 3. února 1944 přes Washington do New Yorku. Jak později uvedl, ještě před odjezdem na důstojnický kurz v Charlottesville ho plk. Bartík požádal, aby se „v USA porozhlédl po zkušenostech

³⁵⁰ ABS Praha, f. 302, sign. 302-91-6, Depeše plk. gšt. O. Španiela pro MV, 21. 1. 1944.

³⁵¹ ABS Praha, f. 302, sign. 302-91-6/9, Dopis Ministerstva vnitra Ministerstvu národní obrany v Londýně, 31. 1. 1944.

³⁵² NA Praha, f. MV-L, ka 79, sign. 2-1-944/2/48, inv. č. 894, Zpráva O. Maláče o pobytu v New Yorku a Washingtonu. Nedatováno.

tamní policie.³⁵³ Ve Washingtonu získal Maláč od čs. velvyslanectví doporučení, na jehož základě pro něho čs. generální konzul v New Yorku Karel Hudec vyjednal exkurzi v newyorských policejních úřadovnách. Svoje velmi pozitivní dojmy a poznatky z návštěvy policejních oddělení později Maláč zachytil ve zvláštní zprávě pro MV, z níž se mezi ostatními dokumenty dochovala pouze část pojednávající o organizaci a službě letecké policie USA.³⁵⁴ Z jeho zběžných poznámek k vykonané prohlídce můžeme usoudit, že Maláč hodnotil organizaci americké policie a vybavenost jejích úřadoven velmi kladně. Ke své několika denní návštěvě New Yorku poté poznamenal, že byla dostatečná s tím, že času „plně využil dle daných pokynů“.³⁵⁵ Dalším z Maláčových úkolů před odjezdem z USA byla ještě návštěva centrály Federálního úřadu pro vyšetřování (FBI) sídlící ve Washingtonu u ministerstva spravedlnosti a zajišťující politické zpravodajství. Povolení k návštěvě měl získat od velvyslance Vladimíra Hurbana,³⁵⁶ který však jeho žádosti nevyhověl a povolení Maláčovi nedal.³⁵⁷ Maláč se proto rozhodl využít svého přátelství se speciálním agentem FBI E. B. Calderem, se kterým se stihl seznámit během svého krátkého pobytu v New Yorku. Ten mu potřebné povolení pro vstup do centrály FBI vyjednal.³⁵⁸

Historie amerického úřadu pro vyšetřování sahá do roku 1908, kdy tehdejší ministr spravedlnosti Charles J. Bonaparte založil ve svém rezortu speciální oddělení pro vyšetřování zločinu. Do té doby se zločiny spáchané na území USA vyšetřovaly pouze na regionální úrovni a v případě potřeby prošetřování porušení federálních zákonů byli povoláni agenti Tajné služby ministerstva financí. Roku 1909 byl s nástupem nového ministra spravedlnosti George W. Wickershama ustanoven oficiální název tohoto úřadu – Úřad pro vyšetřování (*The Bureau of Investigation*, BOI), který byl roku 1935 přejmenovaný na Federální úřad pro vyšetřování (*Federal Bureau of Investigaion*,

³⁵³ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., Operativní podsvazek, Záznam o provedeném pohovoru s Dr. MALÁČEM Oldřichem, 3. července 1957.

³⁵⁴ ABS Praha, f. 2M, sign. 2M 13507, Poznatky O. Maláče o organizaci a službě letecké policie v USA. Opis, 9. 8. 1946.

³⁵⁵ NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1-944/2/46, inv. č. 894, Zpráva O. Maláče o pobytu v New Yorku a Washingtonu. Nedatováno.

³⁵⁶ Maláč uvádí chybnou podobu jména Urban.

³⁵⁷ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., Operativní podsvazek, Záznam o provedeném pohovoru s Dr. MALÁČEM Oldřichem, 3. července 1957

³⁵⁸ NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1-944/2/46, inv. č. 894, Zpráva O. Maláče o pobytu v New Yorku a Washingtonu. Nedatováno.

FBI).³⁵⁹ Úřad pro vyšetřování, jehož pravomoci rychle narůstaly, se brzy přeměnil z celostátní policie zabývající se běžnými kriminálními případy na „útvár pro vyšetřování špionáže, odpovědný za vnitřní bezpečnost země.“ Od roku 1919 poté začalo v rámci BOI fungovat Oddělení radikálů, základ pozdějšího Všeobecného zpravodajského oddělení, do jehož čela byl jmenovaný John Edgar Hoover. Ten byl v květnu 1924 ustanoven ředitelem celého Úřadu pro vyšetřování a v této funkci setrval až do své smrti v roce 1972.³⁶⁰

Maláčova první návštěva centrály FBI se uskutečnila 22. února 1944, kdy se setkal se zástupcem tohoto úřadu E. C. Kennelym. Tomu během jejich druhého setkání, které proběhlo o čtyři dny později, předal „úřední materiál 4. odboru MV dle předchozích instrukcí přednosta tohoto odboru, tedy pplk. Josefa Bartíka. Oldřich Maláč obdržel 2. března dopis od J. E. Hoovera, ve kterém mu vedoucí FBI osobně děkoval za předané materiály a vyjadřoval zájem o další spolupráci s československou zpravodajskou službou.³⁶¹ Z uvedeného vyplývá, že Maláčova návštěva FBI, během které shromažďoval poznatky o řízení této instituce pro čs. vládu, měla ještě jeden důležitý účel, kterým bylo předání blíže nespecifikovaných materiálů úřední povahy americkým kolegům. Ve své zprávě pro MV později Maláč vyzdvihl především vybavení úřadu pro politické zpravodajství a oceňoval, že se jeho činnosti zabývá i problematikou Československa.³⁶²

Kenellym však výčet zajímavých a vlivných osobností, se kterými se Maláč ve Washingtonu seznámil, nekončí. Již 26. února se v soukromé společnosti neuvedeného názvu seznámil s kongresmanem Karlem Stefanem,³⁶³ Američanem českého původu, se kterým „měl rozhovor částečně v českém jazyku“. Stefan projevil velký zájem o Maláčovu činnost pro MV v Londýně a pozval ho do své kanceláře v sídle Sněmovny reprezentantů na Kapitolu. Této schůzky, jež se uskutečnila v pondělí 28. února, se kromě Maláče zúčastnil také nově zvolený první chargé d'affaires³⁶⁴ u československé

³⁵⁹ George W. Wickersham (1858-1936) byl americký právník a otec výše zmíněného brigádního generála C. W. Wickershama, prvního ředitele školy School of Military Government ve Virginii (v letech 1942-1944).

³⁶⁰ KESSLER, Ronald: *Úřad: Tajné dějiny FBI*. Praha 2004, s. 15-17.

³⁶¹ NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1-944/2/34, inv. č. 894, Zpráva O. Maláče o pobytu v New Yorku a Washingtonu. Nedatováno.

³⁶² NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1-944/2/46, inv. č. 894, Zpráva O. Maláče o pobytu v New Yorku a Washingtonu. Nedatováno.

³⁶³ Člen kongresu za Third Nebraska District.

³⁶⁴ Americkým zástupcem u čs. vlády v Londýně byl do roku 1944 Anthony Joseph Drexell Biddle. Poté se americká vláda rozhodla jmenovat u všech spojeneckých vlád v Londýně chargé d'affaires (vedoucí

vlády v Londýně John Herman Bruins.³⁶⁵ V nevázané a přátelské konverzaci, jež se mezi účastníky schůzky rozprostřela, měl Bruins Stefanovi v žertu navrhnout, zda by se po válce nechtěl stát prvním americkým velvyslancem v Praze. Stefan však „odmítl tento návrh slovy, že „má po válce již něco jiného, že se bude věnovat letecké dopravě.“³⁶⁶

Stefan také Maláčovi nabídl sjednání osobní schůzky J. Edgarem Hooverem. Ta se měla uskutečnit o několik dnů později, ale jelikož byl Hoover kvůli naléhavému případu odvolaný na Floridu, setkal se Maláč pouze s jeho zástupcem Cunninghamem. Tomu během společné schůzky vyjádřil své nadšení s „možnostmi, metodami, organizací a moderním vybavením FBI.“ Zdá se, že Maláč byl činností americké zpravodajské služby opravdu nadšený, neboť již během této schůzky seznámil představitele FBI se svým plánem, jež se po návratu do Londýna chystal představit čs. vládě. Tento plán se týkal možnosti budoucího výcviku československých instruktorů ve škole FBI ve Washingtonu. Cunninghamovi se návrh líbil a za vedoucího úřadu Hoovera Maláče ujistil, že „jest nutno rozšířiti mezinárodní spolupráci“.³⁶⁷ Z uvedeného popisu vystupuje plný obraz kapitána Maláče a jeho činnosti ve Spojených státech. Působil zde totiž nejen jako student, pozorovatel shromažďující důležité informace o vojenském smýšlení Američanů a reprezentant Československa, ale navazoval zde také velmi důležité politické kontakty, které měly mít do budoucna pro vládu Maláčovy vlasti velký význam. Možná se tak na okamžik alespoň částečně přiblížil svému snu z mládí, kdy toužil po diplomatické kariéře.

úřadu), čímž chtěla docílit užší spolupráce s jednotlivými vládami a zlepšení získávání zpráv z obsazených zemí. Úkolem jednotlivých *chargé d'affaires* bylo vybudování úřadu s tím, že po uklidnění situace a nastolení normálních poměrů budou jmenováni velvyslanci v daných zemích. Viz NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1-944/2/34, inv. č. 894, Zpráva O. Maláče o pobytu v New Yorku a Washingtonu. Nedatováno.

³⁶⁵ John H. Bruins (1896-1954) americký diplomat, který byl od konce roku 1934 do roku 1937 konzulem v Praze. Jako zástupce amerických zájmů působil také v Singapuru, Hamburku, Hongkongu a dalších. Od roku 1945 působil v osvobozeném Československu jako rada amerického vyslanectví v Praze, funkci *chargé d'affaires* v této době zastával Alfred W. Klieforth. Viz LUKES, Igor: *Československo nad propastí*, s. 53.

³⁶⁶ NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1-944/2/34, inv. č. 894, Zpráva O. Maláče o pobytu v New Yorku a Washingtonu. Nedatováno.

³⁶⁷ NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1-944/2/47-48, inv. č. 894, Zpráva O. Maláče o pobytu v New Yorku a Washingtonu. Nedatováno.

2.3.4. Ministerstvo vnitra po návratu z USA (1944–květen1945)

Oldřich Maláč opustil Spojené státy americké 25. února 1944.³⁶⁸ Podle předchozí domluvy zamířil zpět do Londýna, kde se hlásil u MV a stal se opět členem Bartíkova zpravodajského odboru, který byl v roce 1943 během reorganizace přejmenován na Odbor pro politické zpravodajství a věci státně bezpečnostní.³⁶⁹ Oldřich Maláč se do Británie vrátil s vojenskou hodností kapitána, kterou mu před zahájením kurzu zapůjčilo MNO. Rozhodnutím tohoto ministerstva byl 13. března 1944 opět zproštěn činné vojenské služby a propuštěn na trvalou dovolenou.³⁷⁰ Vojenská hodnost kapitána mu byla, jak sám poznamenal, „plk. Moravcem odebrána a to proto, aby se nemohl stýkat s vedoucími a absolventy AMGOTu, kteří měli vysoké hodnosti.“³⁷¹ Oldřich Maláč tedy získal zpět svoji původní vojenskou hodnost poručíka dělostřelectva v záloze, s čímž však MV nesouhlasilo. Ještě v září téhož roku proto podpořilo návrh na Maláčovo povýšení do hodnosti nadporučíka dělostřelectva v záloze. V přímluvném dopise zaslaném MNO uvedlo, že „všem, kdo byli jeho [Maláčovými, pozn. autorky] představenými je znám jako důstojník velmi schopný [...] obzvlášť je nutno poukázat na velmi dobré služby, které vykonal v době své zkušební praxe pro přeřazení do skupiny justičních důstojníků [...] je jedním z nejlepších úředníků-právníků [ministerstva vnitra, pozn. autorky] [...]“ a také připomnělo „s jakým úspěchem absolvoval kurs ve Spojených státech [...].“ Maláčovo povýšení do hodnosti nadporučíka tak mělo být pokládáno pouze za „uznání již vykonaných služeb.“³⁷² Přestože se o Maláčově povýšení do hodnosti nadporučíka nedochoval žádný doklad, můžeme předpokládat, že k němu v letech 1944-1945 opravdu došlo. K tomuto tvrzení nás vede skutečnost, že roku 1946 byl Maláč rozkazem MNO za neznámých okolností povýšen ještě o stupínek výše, zpět do hodnosti kapitána v záloze.³⁷³

Ani po návratu do Británie se Maláč nepřestal vzdělávat, neboť dochované záznamy potvrzují, že se zúčastnil minimálně jednoho kurzu pro důstojníky čs. armády, jež se konal 15. května 1944. Zmíněný kurz proběhl ve čtvrti Chalkwell tvořící část

³⁶⁸ ABS Praha, f. 302, sign. 302-91-6/11, Potvrzení zaslané MNO Londýn, 26. 2. 1944.

³⁶⁹ KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík*, s. 95.

³⁷⁰ VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Osobní vložka ke kmenovému listu Dr. Oldřicha Maláče, záznam k 13. 3. 1944.

³⁷¹ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., Operativní podsvazek, Záznam o provedeném pohovoru s Dr. MALÁČEM Oldřichem, 3. července 1957.

³⁷² NA Praha, f. MV-L, kart. 79, sign. 2-1/944/2/86, Dopis ministerstva vnitra ministerstvu národní obrany o povýšení O. Maláče. 30. 9. 1944.

³⁷³ VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč. Přihláška pro důstojníky, rotmistry a poddůstojníky aspiranty v záloze. 21. 8. 1947.

města Southend-on-Sea, přímořském letovisku asi 60 kilometrů vzdáleném od Londýna.³⁷⁴ Maláčova činnost pro zpravodajského oddělení v tomto období byla spjatá s vyšetřováním případu nacisty vyhlazené obce Lidice, jehož vyšetřování se stalo alfou i omegou práce především státně bezpečnostního referátu. Tyto tragické události následující jako tvrdá odplata nacistů za úspěšně spáchaný atentát na říšského protektora a šefa Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (RSHA) Reinharda Heydricha, k nímž v Československu v roce 1942 došlo, jsou v literatuře podrobně zpracované, a proto se jimi na tomto místě nebudeme zabývat.³⁷⁵ Zaměříme se spíše na Maláčovu roli v rámci rozsáhlého vyšetřování, jež bylo u MV v Londýně zahájeno. Maláč vylíčil situaci panující na oddělení na jaře 1944 následovně:

„Když jsem se vrátil, přišel gen. Bartík za mnou a za dr. Zavadilem, který dělal se mnou, že teď je naprosto nutné pracovat na zničení Lidic a sebrat proti německým válečným zločincům co nejvíce materiálu. Tak jsme potom shromažďovali materiály pro dr. Bohuslava Ečera, a ten je použil před mezinárodní komisí pro stíhání válečných zločinců.“³⁷⁶

Zmíněný Bohuslav Ečer (1893-1954) pocházel z Hranic na Moravě a po získání doktorátu na právnické fakultě Karlovy Univerzity v roce 1920 vystřídal několik zaměstnání u soudu a také v advokátní kanceláři. Ečer, který se zaměřoval především na trestní právo, odešel v roce 1939 do Francie, kde nejprve působil z pověření čs. vyslance Štefana Osuského v mezinárodním právním oddělení čs. zahraniční správy a později na čs. konzulátě v Marseille. Francii opustil roku 1942, kdy byl povolán do služeb Ministerstva zahraničních věcí a následně Ministerstva spravedlnosti v Londýně. Díky výborným právnickým znalostem a získaným zkušenostem byl JUDr. Ečer ustanoven zástupcem čs. vlády v Komisi Spojených národů pro vyšetřování válečných zločinů a shromažďoval usvědčující materiál týkající se zločinů spáchaných proti československým občanům na území okupovaného Československa. V květnu 1945 pak Ečer velel jako plukovník justiční služby čs. vyšetřovací skupině ve Wiesbadenu, kde jednotlivé národní vyšetřovací týmy „pomáhaly americkým a britským vojenským

³⁷⁴ NA Praha, f. MV-L, kart. 64, sign. 2-1/929/7-37, inv. č. 846, Účet na služební cestu O. Maláče, 22. 5. 1944.

³⁷⁵ Operaci Anthropoid a její následky pro obyvatele Československa podrobně zpracovává kolektiv autorů BURIAN, Michal, KNÍŽEK, Aleš – RAJLICH, Jirí – STEHLÍK, Eduard v knize *Atentát: operace Anthropoid 1941-1942*, Praha 2002. Srovnej s: ŠOLC, Jiří: *Přijďeme za svítání*, Praha 2005 či REICHL, Martin: *Cesty osudu*, Cheb 2004.

³⁷⁶ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

úřadům při stíhání válečných zločinců.“ V říjnu téhož roku následovalo také Ečerovo předsednictví čs. delegace u proslulého Mezinárodního vojenské tribunálu v Norimberku.³⁷⁷ Pro výkon této funkce, kterou vykonával až do října 1946, mu byla propůjčena hodnost generála justiční služby.³⁷⁸

Z uvedeného vyplývá, že Maláčovo pověření shromažďovat důkazní materiál a spolupracovat s Ečerem bylo mimořádně důležité a mělo přednost před jakýmkoliv dalšími úkoly. Jednalo se však o velmi náročnou práci trvající „řadu dní“, neboť Maláč i Zavadil měli s opatřováním příslušných materiálů značné potíže. Nejprve se rozhodli vytvořit podklad o Lidicích zahrnující původní počet obyvatel, počty obětí nacistického útoku, podobu Lidic před a po tragédii apod. Tento podklad byl vytvořený na základě protokolů sepsaných s letci čs. armády v Británii pocházejícími z Lidic, s Josefem Horákem a Josefem Stříbrným. Právě tito dva letci měli být hlavním vodítkem, které dovedlo gestapo při pátrání po lidech zodpovědných za atentát na protektora Heydricha až k nevinným obětem v obci Lidice. Jejich údajné napojení na atentátníky mělo za následek nejen zatčení a popravu všech členů jejich rodin v Praze-Kobylisích (s výjimkou sestry Josefa Horáka Anny provdané Nešporové, která zůstala v Lidicích kvůli pokročilému stádiu těhotenství), ale také vyhlazení celé obce Lidice, z níž pocházeli.³⁷⁹ Josef Horák i Josef Stříbrný opustili svoji vlast 28. prosince 1939 a vydali se na „strastiplnou cestu přes Slovensko, Maďarsko, Jugoslávii, Řecko, Turecko, Sýrii a Libanon do Francie, kde [...] nastoupili v Agde činnou službu v čs. armádě.“ Podobně jako ostatní čs. vojáci se v červnu 1940 dostali oba lidičtí důstojníci do Británie. Horák zde absolvoval pilotní výcvik a mimo jiné podnikl několik desítek operačních letů pro *Royal Air Force (RAF) Coastal Command* létajících při ponorkových patrolách. Stříbrný působil od roku 1942 u 311. čs. bombardovací peruti RAF, v níž „platil za jednoho z nejlepších navigátorů.“³⁸⁰ Informace, které Maláč a Zavadil získali od obou letců, poté doplnili o materiál obsažený v dokumentech různé povahy, jež jim poskytla ostatní ministerstva a také britská zpravodajská služba. Ze všeho, co se k případu podařilo dohledat, sepsal Karel Zavadil rozsáhlý elaborát, který předložili 5. května

³⁷⁷ NOVOTNÁ, Monika: *Život a dílo prof. JUDr. Bohuslava Ečera*. Brno 1993, s. 3-5.

³⁷⁸ MASKALÍK, Alex: *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918-1992*. Banská Bystrica 2012, s. 168.

³⁷⁹ *Pravda o vyhlazení Lidic. Paměti Anny Nešporové (rozené Horákové)*.

In: <http://www.czsk.net/svet/clanky/ct/lidicepravda.html> [cit. 20. 3. 2016].

³⁸⁰ STEHLÍK, Eduard: *Lidice. Příběh české vsi*. Praha 2004, s. 58-59.

1944³⁸¹ Bohuslavu Ečerovi. Ten později použil zmíněný dokument jako podklad pro stíhání a žalobu nacistických zločinců.³⁸²

Po odevzdání elaborátu o Lidicích pokračoval Maláč i Zavadil v činnosti pro státně bezpečnostní oddělení. Z případů, se kterými se Maláč během svého dalšího působení na MV setkal, později vyzdvihoval především dva, jež podle něho měly zvláštní význam a důležitost. Prvním z nich byl případ říšského Němce jménem Haase, který byl poslán do Británie jako špion. Podrobné informace a záznam z vyšetřování však existují pouze k druhému případu, na jehož vyšetřování se Maláč podílel. Jednalo se o případ říšskoněmeckého státního příslušníka Alfreda Helmuta Naujockse, který byl obviněn z vraždy ing. Rudolfa Formise.³⁸³ O Naujocksovi se MV dozvědělo skrze zástupce čs. armády působící právě u MV v Londýně Václava Slámu³⁸⁴ a ing. Bedřicha Wiesnera.³⁸⁵ Ti ze spolupráce se zpravodajským oddělením britské armády zjistili, že Britové zadrželi jakéhosi Naujockse, který se během výslechu zmínil o činnosti členů či bývalých členů Národněsocialistické německé dělnické strany (NSDAP) v Československu v letech 1934-1935. Naujocks se tak okamžitě dostal do středu zájmu čs. vlády a po vzájemné domluvě s Brity byl dohodnut jeho výslech, který proběhl 6. března 1945 v *Central Oratory School* v Londýně, nedaleko hlavního sídla MV. Právě tohoto výslechu se kromě gen. Bartíka a zmíněných mjr. Václava Slámy a kpt. Bedřicha Wiesnera zúčastnil také Oldřich Maláč, jež měl za úkol pořídit podrobný zápis a poznámky k celému výslechu.³⁸⁶

³⁸¹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, Karton 2, nezpracovaný materiál. Zápis v Maláčově deníku ke dni 5. 5. 1944.

³⁸² JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

³⁸³ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Operativní podsvazek, Záznam o provedeném pohovoru s Dr. MALÁČEM Oldřichem, 3. července 1957.

³⁸⁴ Václav Sláma (1893-1956) byl československý zpravodajský důstojník, který v meziválečném období působil v sekci obranného zpravodajství 2. oddělení Hlavního štábu. Dne 14. března 1939 odletěl společně s dalšími spolupracovníky jako jeden z členů „Moravcovy jedenáctky“ do Londýna, kde po celé trvání války působil u II. odboru MNO jako zpravodajský důstojník.

³⁸⁵ Ing. Bedřich Wiesner (1893-1949) emigroval v roce 1939 do Británie, kde vstoupil do čs. armády. Jako npor. pěchoty v záloze byl přiřazen k obranné skupině II. odboru MNO. Po nástupu komunismu k moci v únoru 1948 se stal jako bývalý zpravodajský důstojník jednou z obětí tajné akce StB, tzv. akce Lux, kterou vedl předseda Obranného zpravodajství Bedřich Reicin. Během výslechu byl ubit k smrti nechvalně proslulým vyšetřovatelem kpt. Miroslavem Pichem – Tůmou a zemřel 19. 11. 1949 na následky protřetí jater (jako úřední příčina smrti byl uveden pád ze schodů).

³⁸⁶ ABS Praha, f. 325, sign. 325-21-6/28-30. Výslech svědka Oldřicha Maláče v trestní věci A. Naujockse. 17. března 1966.

2.3.4.1. Naujocksův výslech a jeho činnost proti ČSR

Alfred Naujocks se narodil v roce 1911 v severoněmeckém městě Kiel. Jako svobodný mechanik lékařských nástrojů vstoupil 1. srpna 1931 do NSDAP a od stejného dne se stal i členem Allgemeine SS [Allgemeine Schutzstaffel, jedna ze součástí ozbrojené organizace NSDAP, tzv. Ochranného oddílu] s pořadovým číslem 26 240. Roku 1934 pak v hodnosti Scharführera [odpovídá hodnosti rotného] vstoupil do řad SD [Sicherheitsdienst, bezpečnostní zpravodajská služba NSDAP a SS]. Jeho členství u SS později potvrzovalo mimo jiné i nenápadné modré písmeno „A“ vytetované v horní části Naujocksovi levé paže, jež odpovídalo jeho krevní skupině. Jak Maláč poznamenal, tato praktika byla běžná u všech členů SD a Gestapa a v případě nouze měla svému nositeli posloužit jako legitimace, v případě zajetí nepřitelem však naopak sloužila jako neklamný důkaz příslušnosti dané osoby k těmto jednotkám.³⁸⁷ Během své činnosti v rámci SD Naujocks často vystupoval pod různými krycími jmény. V letech 1934-1935 přijel do Československa s falešným cestovním pasem vystaveným na jméno Hans Müller a mezi jeho další krycí jména patřilo i jméno Alfred Bonsen či Rudolf Mobert, kterého používal jako krycí adresu v Berlíně.³⁸⁸

Naujocks byl v Československu činný již v roce 1934, kdy dostal od Reinharda Heydricha za úkol najít a zavraždit Ottu Strassera tou dobou pobývajícího v Praze. Otto Strasser byl mladším bratrem Hitlerova původního stoupence a člena NSDAP Georga Strassera, který byl pro své postoje a názory společně se stovkami dalších zavražděn během noci dlouhých nožů 30. června 1934. Otto, také původní člen NSDAP, byl ale již době zavraždění svého bratra v Rakousku a později hlavně Československu, kde založil a organizoval opoziční hnutí „revolučních nacistů“ Černá fronta.³⁸⁹ Strasser tak představoval jednoho z mnoha nepřátel Hitlera a celé Říše, který měl být co nejrychleji odstraněn. V chystaném činu měl Naujocksovi pomoci jeho přítel, taktéž člen SD Werner Göttisch, který pocházel stejně jako Naujocks z Kielu. Přestože Naujocks vystupující pod jménem Müller a Göttisch, na jehož krycí jméno si Naujocks během výslechu nemohl vzpomenout, Strassera v Praze vyhledali a nějakou dobu sledovali, od plánu na jeho odstranění nakonec upustili. K tomuto rozhodnutí měla jmenované členy SD vést skutečnost, že „STRASSER byl slušný člověk, dobrý Němec a [...] osobnost.“

³⁸⁷ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/33-34, Výslech říšskoněmeckého státního příslušníka Alfreda NAUJOCKSe (Dále jen *Výslech Alfreda Naujockse*). 5. 3. 1945.

³⁸⁸ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/35, *Výslech Alfreda Naujockse*.

³⁸⁹ KLIMEK, Antonín: *Vítejte v první republice*. Praha 2003, s. 251.

Pádým důvodem však byla také nedůvěra v německého agenta Huberu pobývajícího v Praze,³⁹⁰ jenž měl podle Heydrichových instrukcí Naujocksovi podat podrobné informace týkající se Strassera. Poté, co se Heydrich dozvěděl o nesplnění úkolu „Naujocksovi nadával, nazýváje ho zbabělcem a svinským psem a řekl, že to ohlásí [Heinrichu] Himmlerovi a že brzy Naujocksovi ukáže, co to znamená nesplnit daný rozkaz.“³⁹¹ Záhy se však objevila další osoba, jejímž úspěšným zlikvidováním si měl Naujocks u rozezleného nadřízeného vylepšit reputaci.

Již v roce 1934 se říšská vláda dozvěděla o tajné vysílačce umístěné na území Československa, která vysílala rozhlasové pořady do nacistického Německa, nabádala k „atentátům na Adolfa Hitlera a [provozovala] propagandu proti nacistické straně.“³⁹² Hlasatelem této tajné vysílačky byl ing. Rudolf Formis (1894-1935), který původně působil jako vedoucí rozhlasové stanice ve Stuttgartu a byl odborníkem na radiofonii. Kvůli aféře, která se rozpoutala po jeho údajném úmyslném vypnutí elektrického proudu a následném zmaření vysílání Hitlerova projevu se Formis ocitl v koncentračním táboře. Z toho se mu podařilo utéci a z původního Hitlerova přívržence se stal jeho zapřísáhlým odpůrcem. Na jaře 1934 odešel Formis do Československa, kde spolupracoval se Strasserovou organizací Černá fronta a od listopadu 1934 řídil protinacistická vysílání do Německa.³⁹³ Podle instrukcí, které Naujocks od Heydricha v Berlíně obdržel, měl, opět za využití informačního kanálu v podobě agenta Hubera, vypátrat lokaci nežádoucí vysílačky, zničit ji a odvézt ing. Formise do Říše. **Zdůrazněme také, že „HEYDRICH nedal rozkaz** [podtrženo autorem protokolu, pozn. autorky] k zavraždění resp. zastřelení inž. Formise.“ Naujocks s navrhovanou akcí souhlasil a i přes Heydrichův zákaz se do Československa nevydal sám, nýbrž se svojí přítelkyní, učitelkou gymnastiky z Berlína Edith Käsbachovou, která znala Naujockse pouze pod jeho krycím jménem Hans Müller a o jeho činnosti pro SD neměla tušení. Tato dcera umělce a přísná katolička byla podle Naujockse „velmi excentrická a umělecky založená.“³⁹⁴ Naujocks a Käsbachová, s největší pravděpodobností vášnivá lyžařka, tak odjeli do Československa pod záminkou zimní dovolené strávené

³⁹⁰ Franz Josef Huber (1902-1975) působil od roku 1926 u politické policie v Bavorsku, kde mimo jiné také vykonával dohled nad pravicovými stranami, včetně NSDAP. Od roku 1942 působil také jako inspektor Bezpečnostní policie a SD se sídlem ve Vídni. Poslední dva válečné roky poté Huber strávil jako náčelník Bezpečnostní policie a SD a přestože byl po roce 1945 několikrát vyšetřován, nikdy nebyl potrestán.

³⁹¹ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/37, *Výslech Alfreda Naujockse*.

³⁹² Tamtéž, sign. 300-7-3/38, *Výslech Alfreda Naujockse*.

³⁹³ KLIMEK, Antonín: *c. d.*, s. 251-252.

³⁹⁴ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/38, *Výslech Alfreda Naujockse*.

v horských oblastech v okolí Prahy. Podle Naujockse měla přítomnost Käsbachové pomoci zamaskovat jeho skutečný důvod pro cestu do Československa, a také potlačit jakékoli podezření ze strany Formise či některého z jeho kolegů.³⁹⁵

Franz Huber, kterého Naujocks v Praze opět vyhledal, neměl o umístění tajné vysílačky přesné informace. Naujocks během výslechu uvedl, že mu zmíněný agent během jedné schůzky na mapě označil dvě místa, kde by se vysílačka mohla vyskytovat. S přesností si byl schopný vybavit pouze název jednoho z těchto míst, kterým byl Hotel Záhoří ve Slapech.³⁹⁶ Lze však předpokládat, že i název druhého místa bylo Záhoří odkazující k obci v jižních Čechách nedaleko Písku. Naujocks se rozhodl prozkoumat nejprve bližší z udaných míst, tedy hotel Záhoří nedaleko Prahy. Zde se s Käsbachovou ubytovali jako turisté a ihned vyrazili na lyžařský svah. Během sjezdování si Naujocks všiml nápadně dlouhé antény, která prozrazovala přítomnost hledané vysílačky. O výběru tohoto místa jako vhodné lokace pro umístění tajné vysílačky rozhodl podle historika Antonína Klimka sám šéf Černé fronty Otto Strasser, který měl v Praze na počátku třicátých let vztah s „pohlednou vdovou Hanou Brodskou“, jejíž otec Jan Gráf pronajímal právě tento hotel.³⁹⁷ Naujocks se poprvé osobně setkal s Formisem, kterého do té doby znal pouze z fotografií, během oběda v hotelové restauraci. Jelikož v hotelu nebyl kromě Formise a hotelového personálu tvořeného hostinským, jeho manželkou, číšníkem, sluhy a dvěma služkami nikdo jiný, dal se Formis s Naujocksem a jeho společníci rychle do řeči a po obědě je dokonce provedl po Svatojánských proudech. Na potvrzení přítomnosti vysílačky nemusel Naujocks dlouho čekat, neboť ještě téhož večera po deváté hodině uslyšel, jak Formis opouští svůj pokoj a jde do druhého patra hotelu. Krátce na byl slyšet známý bzukot, který prozradil, že Formis zapnul v místnosti v druhém poschodí motor a začal s vysíláním.³⁹⁸ Povzbuzený tímto zjištěním se Naujocks následující den odvážil nahlédnout do Formisova pokoje, kde objevil gramofon a vysílač, další předměty neklamně potvrzující přítomnosti tajné vysílačky.

³⁹⁵ Tamtéž, sign. 300-7-3/39, *Výslech Alfreda Naujockse*.

³⁹⁶ Hotel Záhoří, ve kterém se nacházela také restaurace, byl postaven místním statkářem Rudolfem Bártou roku 1914 na turisticky oblíbeném místě nedaleko Svatojánských proudů mezi Štěchovicemi a Slapy u Prahy. Podrobnější informace o Svatojánských proudech viz TURNOVSKÝ, Josef, Ladislav: *Z Prahy do Svatojánských proudů: Příruční knížka pro výletníky*. Praha 1898. Dostupné též online In: <http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=6617> [cit. 1. 3. 2016].

³⁹⁷ KLIMEK, Antonín: *c. d.*, s. 252.

³⁹⁸ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/41, *Výslech Alfreda Naujockse*.

Během toho, co služka uklízela Formisův pokoj, pak stihl Naujocks rychle vytáhnout klíč od pokoje a vytvořil jeho voskový otisk, který chtěl brzy využít.³⁹⁹

V této fázi již Naujocks věděl, že musí začít rychle jednat. Odhalil proto Käsbachové skutečnost o své příslušnosti u SD a řekl jí také o Formisovi, ve kterém „poznal nepřítele Hitlera a Německa“ a musí se tudíž urychleně vrátit do Berlína a Formisovu přítomnost v Záhoří nahlásit. Během krátkého pobytu v Berlíně si obstaral silnou kyselinu, kterou chtěl vysílač zničit a vyjednal si také přidělení spolupracovníka, který mu měl v této akci pomoci. Tímto spolupracovníkem se nestal nikoho jiný než Naujocksův starý přítel Werner Göttisch.⁴⁰⁰ Plán, který společně vypracovali, vypadal následovně: „Naujocks a Edith Käsbachová se měli opět na výletě zastavit a ubytovat v hotelu [Záhoří, pozn. autorky]. Göttisch se měl po setmění vyšplhat po laně do Naujocksova pokoje, aby ho nikdo neviděl. Göttisch měl venku čekat, až mu Naujocks dá znamení krátkým rozsvícením a zhasnutím světla ve svém pokoji. Bylo nemožné vejít do hotelu nepozorovaně, protože na dveřích hotelu byl automatický zvonek [...] Dále bylo k vykonání činu plánováno omámit inženýra Formise přineseným étherem, potom ho spoutat, zničit celou vysílačku, nechat inženýra Formise spoutaného ležet v pokoji a nezavléci ho do Německa, jelikož se jeho únos zdál příliš nebezpečným a neproveditelným.“⁴⁰¹

Naujocksovu naději na úspěch celé akce podpořilo také zjištění, že po jejich návratu, 23. ledna 1935, Formis v hotelu nebyl. To se však změnilo v podvečerních hodinách, kdy se Formis vrátil a choval se k Naujocksovi i jeho společníci velmi „rezervovaně“. Naujocks tak z nastalé situace vyvodil, že byl jejich plán prozrazen a Formis vše ví. Rozhodl se však v připraveném plánu pokračovat a okolo půl deváté večer spustil podle domluvy z okna svého hotelového pokoje lano, po kterém nahoru vyšplhal již připravený Göttisch. Společně pak čekali, až Formis opustí pokoj a začne s vysíláním v druhém patře, aby se mezitím mohli dostat do jeho pokoje a zničit zde vysílací techniku. Naujocks přenechal Göttischovi svoji zbraň typu Walter ráže 7,65 mm a vydal se do Formisova pokoje jako první. „Käsbachová, která byla přítomna celému jednání, byla hrozně nervosní a úplně zničená.“⁴⁰² Formis však o tajném plánu na zničení vysílačky zřejmě opravdu věděl, neboť již na Naujockse čekal a ihned poté, co

³⁹⁹ Tamtéž, f. 300, sign. 300-7-3/42, *Výslech Alfreda Naujockse*.

⁴⁰⁰ Tamtéž.

⁴⁰¹ Tamtéž, f. 300, sign. 300-7-3/44, *Výslech Alfreda Naujockse*.

⁴⁰² ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/45, *Výslech Alfreda Naujockse*.

vstoupil do dveří, na něho vystřelil. Jeden výstřel zasáhl Naujockse do pravé ruky a druhý, jež ihned následoval, prošel botou a lehce mu zranil palec pravé nohy. Překvapený Naujocks začal s Formisem zápasit s úmyslem vytrhnout mu zbraň z ruky, ale ve stejný okamžik dorazil do pokoje Göttisch a zásahem do hlavy Formise zastřelil.⁴⁰³ Formisovo tělo bylo poté pohřbeno ve Slapech, ale náhrobek z jeho hrobu byl ještě za války odstraněn.⁴⁰⁴

Zvuk střelby přilákal také vyděšený hotelový personál, kterému Naujocks s Göttischem nařídili přesunout se do sklepa a počkat tam, dokud neopustí hotel. Předtím ještě stihli zničit vysílačku a gramofon, na které vylili nejprve připravenou kyselinu a pro jistotu i éter a vše zapálili. Kvůli spěchu, ve kterém bylo vše provedeno, si Naujocks potřísnil ruku kyselinou, která mu způsobila bolestivé popáleniny. Následky po tomto zranění byly podle Maláče viditelné i po několika letech během výslechu v Londýně. Oba aktéři se poté vydali společně s Käsbachovou, která utrpěla nervový otřes, směrem k Praze. Zde se jejich cesty rozdělily, neboť Käsbachová pokračovala z hlavního nádraží vlakem do Berlína a Naujocks s Göttischem jeli automobilem.⁴⁰⁵ Heydrich byl výsledkem celé akce „velmi potěšen“ a poznamenal, že „to nevadí,“ že byl během ní Formis⁴⁰⁶ zastřelen.⁴⁰⁷

Zabývat se na tomto místě dopodrobna Naujocksovými dalšími osudy není nezbytně nutné.⁴⁰⁸ Uveďme však jen, že vražda Rudolfa Formise nebyla zdaleka jediným zločinem, kterého se Naujocks během svého života dopustil. V poválečné literatuře začal být, snad s trochou nadsázky, označován jako „muž, který zahájil druhou světovou válku,“ neboť vedl oddíl členů SS, jež převlečení do polských uniforem přepadli v rámci operace Himmler vysílač v Gliwiti a zavdali tak Německu záminku k přepadení Polska a rozpoutání světového konfliktu.⁴⁰⁹ Jak však Naujocks

⁴⁰³ Tamtéž, sign. 300-7-3/46, *Výslech Alfreda Naujockse*.

⁴⁰⁴ KLIMEK, Antonín: *c. d.*, s. 252.

⁴⁰⁵ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/47-48, *Výslech Alfreda Naujockse*.

⁴⁰⁶ Vražda Rudolfa Formise byla jednou z tzv. fémových vražd (féma jako tajná nacistická důstojnická organizace odstraňující politické odpůrce v Německu po první světové válce). Mezi autory, kteří se tímto případem zabývali, patří historik Dušan Uhlíř, viz UHLÍŘ, Dušan: *Anály ze Spálené ulice*. Mladá fronta, Praha 1979, s. 193-199. Podrobněji vraždu Rudolfa Formise zpracovává publicista Roman Cílek, v jeho podání se však bohužel jedná v obou případech o tzv. literaturu faktu v beletristicko-detektivní podobě. Srovnej CÍLEK, Roman: *Mordcentrála X. Léta 1933-1935. Stopami dvou nacistických vražd*. Epocha Praha 2004; CÍLEK, Roman: *Muž, jehož řemeslem byl zločin. Z historie nacistické špionáže*. Praha, Ostrov 2006.

⁴⁰⁷ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/49, *Výslech Alfreda Naujockse*.

⁴⁰⁸ Životní příběhy Alfreda Helmuta Naujockse byly beletristicky zpracovány v knize Guntera Peise *The True Story of the Man Who Started the War* (New York 1962), která však nebyla přeložena do češtiny.

⁴⁰⁹ KLIMEK, Antonín: *Vítejte v první republice*. Praha 2003, s. 253.

uvedl, postupně se mezi ním a říšským protektorem Heydrichem začalo objevovat stále více problémů. Na začátku ledna 1941 byl na základě podle Naujockse nepravdivých obvinění ze zpronevěr a neuposlechnutí rozkazů degradován z hodnosti Sturmbannführera (odpovídá hodnosti major) a přeložen jako „obyčejný SS Mann [...] na východní frontu.“⁴¹⁰ Po německé invazi Francie a Belgie byl Naujocks přeložen z východní fronty zpět do Berlína, odkud se vydal do Vídně, aby vyhledal svého přítele Wenera Götsche. Společně pak přešli ke Spojencům, kterým vypověděli vše o svých zločinech.⁴¹¹ Jelikož se ale Naujocksovi po válce podařilo uprchnout, nebyl za své činy nikdy souzen.⁴¹²

Podle Oldřicha Maláče Naujocks po celou dobu výslechu spolupracoval a vypovídal „spontánně, ochotně a pravdivě.“ Zdálo se navíc, že se nesnažil nic skrývat a byl připravený nést za svoje činy následky.⁴¹³ Zápis z výslechu vyhotovil Bedřich Wiesner v němčině a Maláčovým úkolem ho poté bylo přeložit do češtiny.⁴¹⁴ Naujocksova výpověď měla čs. orgánům pomoci doplnit mozaiku událostí, k nimž došlo na území Československa ještě před vypuknutím války a také rozšířit poznatky o nacistických zločinech, jejichž šetření mělo pro poválečné období mimořádný význam. Kromě Naujocksova vyšetřování se tak Maláč po svém návratu na MV v Londýně podílel i na řadě dalších velmi důležitých případů, mezi které patřily popravy českých vysokoškolských studentů, jež následovaly po událostech 17. listopadu 1939, zpracovával informace o koncentračním táboře v Terezíně či se zabýval činností německých speciálních soudů nazývaných Sondergericht.⁴¹⁵ K těmto případům se v dostupných archiváliích nedochovalo více podrobnějších informací, ale i bez detailnějšího popisu jeho právnícké činnosti v letech 1944-1945 můžeme s jistotou říci, že v tomto období dosáhl tehdy čtyřicetiletý Maláč vrcholu své profesní kariéry.

⁴¹⁰ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/34, *Výslech Alfreda Naujockse*.

⁴¹¹ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/52, *Výslech Alfreda Naujockse*.

⁴¹² KLIMEK, Antonín: *Vítejte v první republice*. Praha 2003, s. 253.

⁴¹³ ABS Praha, f. 300, sign. 300-7-3/54, *Výslech Alfreda Naujockse*.

⁴¹⁴ ABS Praha, f. 325, sign. 325-21-6/28-30. Výslech svědka Oldřicha Maláče v trestní věci A. Naujockse. 17. března 1966.

⁴¹⁵ NA Praha, f. Oldřich Maláč, Karton 1, nezpracovaný materiál. Rozhovor s Oldřichem Maláčem, 23. 3. 1968.

2.3.4.2. Příprava na návrat do ČSR (1944–1945)

S koncem roku 1944 se představitelé čs. vlády v exilu a jednotlivá ministerstva začali připravovat na návrat zpět do vlasti. V lednu 1945 podalo MV zprávu o svém inventáři a jeho uspořádání pro přepravu do Československa. „Vzhledem k poměrům, které šlo očekávat v osvobozené vlasti“ se MV při rozhodování, které věci z Londýna odveze a které zde zanechá, omezilo pouze na nejnnutnější. Veškerý materiál byl rozčleněn do tří skupin; materiál ve skupině A., který měl být odeslán z Londýna co nejdříve, skupina B, jejíž obsah mohl do Československa dorazit až později a skupina C tvořená nejrůznějšími psacími stroji a kancelářským nábytkem, jež měl zůstat v Londýně. Spisový materiál ze skupin A a B byl zaměstnanci MV uložen do dřevěných a plechových beden a připraven k transportu.⁴¹⁶ O spisovém materiálu, jež byl převezen zpět do Československa se Maláč vyjádřil následovně: „Spisový materiál z londýnského ministerstva vnitra přišel hned, jinak tam zůstali mjr.⁴¹⁷ [Jan] Krček a mjr. [Jaroslav] Kašpar, aby tam vše zlikvidovali. Ty materiály by všechny měly přijít do Československa. Bylo toho mnoho beden, ovšem něco zcela jiného než to, co přivezli po válce Moravcovi zpravodajci. Moravec měl svůj archív a my také svůj.“⁴¹⁸

V čele IV. odboru MV stanul v březnu 1945 Jan Krček, neboť původní přednosta tohoto oddělení Josef Bartík byl povolán do tzv. Osvobozeného území do Košic, kde se měl jako představitel exilového MV podílet na formování poválečné československé vlády.⁴¹⁹ Po odjezdu ministra Slávika se dalším Krčkovým úkolem stala již zmíněná likvidace dokumentů MV v Londýně, kvůli čemuž se nevrátil do vlasti už v květnu, jako většina jeho kolegů, ale až na konci června 1945, přičemž po pár dnech opět odjel do Británie, aby v likvidaci materiálu pokračoval.⁴²⁰ Oldřich Maláč opustil Londýn v březnu 1945. K jeho odjezdu se dochovalo pouze potvrzení o pojištění zavazadla na částku £250 od společnosti G. May Insurance Broker v Londýně, které mělo krýt veškerá rizika spojená s probíhající válkou (pouze v případě lodní dopravy),

⁴¹⁶ NA Praha, kart. 238, sign. 2-59/1/3, Dopis Ministerstva vnitra Ministerstvu financí o věcné likvidaci. 12. 1. 1945.

⁴¹⁷ Maláč chybně uvádí Krčkovu hodnost, neboť Jan Krček získal 28. 10. 1944 hodnost podplukovníka generálního štábu. Viz KREISINGER, Pavel: *Životní osudy plk. gšt. Jana Krčka*, s. 74.

⁴¹⁸ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

⁴¹⁹ KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík*, s. 96.

⁴²⁰ KREISINGER, Pavel: *Životní osudy plk. gšt. Jana Krčka*, s. 48.

stávkami, nepokoji nebo násilným zničením, jež mohla zavazadlo po cestě postihnout.⁴²¹

Oldřich Maláč však kontakt s britským prostředím zcela neztratil ani po návratu do Československa. Stal se totiž čestným členem (*Overseas Honorary Member*) britské cestovní asociace s názvem *The Travel Association of Great Britain and Ireland*.⁴²² Tato asociace založená roku 1929 a hlásající, že „společné porozumění a vědomosti získané cestováním jsou nejlepším základem opravdového a trvajícího míru“ [překlad autorky],⁴²³ si kladla za cíl především zaujmout cestovatele z celého světa a představit jim všechny cestovatelské možnosti, které jim Velká Británie nabízela. S koncem války se asociace zaměřila také na čtené vojáky opouštějící zemi, kterým skrze speciální zahraniční členství nabízela možnost poskytování informací o aktuálním dění na britských ostrovech. Členové také mohli využívat řadu výhod a služeb nejen v centrále této asociace nalézající se v Londýně, ale také v dalších státech, kde existovaly její informační kanceláře.⁴²⁴

Oldřich Maláč se na jaře 1945 vracel do Československa po dlouhých šesti válečných letech, během kterých svojí činností podporoval čs. zahraniční odboj a svými znalostmi a právníckými zkušenostmi přispíval k přípravám obnovení samostatnosti Československa. Za tyto zásluhy byl 26. června 1944 oceněný čsl. vojenskou medailí II. stupně, jež mu na návrh vlády udělil prezident Edvard Beneš. Za svoji službu v zahraniční armádě v druhém odboji pak Maláč získal také čs. pamětní medaili.⁴²⁵ Oldřich Maláč se do Československa vracel společně se svojí partnerkou Ludmilou, se kterou plánovali společný život v českém prostředí, jež oba bezesporu postrádali. A bylo to právě toto natolik známé prostředí, ve které na Maláčovi čekaly další útrapy, tentokrát již ne válečné, ale spojené se zrádnými nástrahami komunistické strany, která se již od roku 1945 připravovala na smrtelnou ránu, kterou měla za pár let udělit československé demokracii a všem, kteří ji podporovali.

⁴²¹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Cestovní pojištění zavazadla O. Maláče, 28. 3. 1945.

⁴²² NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 2, nezpracovaný materiál, Certifikát osvědčující Maláčovo členství v *The Travel Association of Great Britain and Ireland*. Nedatováno.

⁴²³ Originální znění: „Mutual understanding and knowledge acquired through travel is the best basis of true and lasting peace“

⁴²⁴ *The Travel Association of Great Britain and Ireland Invites you to accept this offer of Honorary Membership Overseas*. In : *Life*, 3. června 1946, s. 131.

Přístupné online: <https://books.google.cz/> [cit. 2. 3. 2016].

⁴²⁵ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny, Oldřich Maláč, Protokol s JUDr. Oldřichem Maláčem. 6. 8. 1947.

3. Poválečné období (1945–1956)

3.1. Návrat do Československa a situace na Ministerstvu vnitra (květen 1945–1948)

Maláčův návrat do Československa měl hořkosladkou příchuť. Není pochyb o tom, že do své vlasti přicházel s nadšením a také s vidinou společné budoucnosti s paní Lidkou, která se do Československa vrátila v červnu 1945.⁴²⁶ Po vyřízení všech formalit a Ludmilině rozvodu s prvním mužem Alexandrem Kubínem,⁴²⁷ byli Oldřich a Ludmila slavnostně oddáni dne 5. listopadu 1945 na Magistrátu hlavního města Prahy.⁴²⁸ Podle vlastních slov byl pak v manželství „vždy velmi spokojen“.⁴²⁹ Ani tyto chvíle radosti však nedokázaly potlačit dopad tragických zpráv o osudech Oldřichových a Ludmiliných příbuzných, jež během války zůstali v Československu. Oldřich Maláč se až po návratu do Československa dozvěděl, že oba rodiče byli roku 1942 kvůli jeho odbojové zahraniční činnosti internováni v koncentračním táboře ve Svatobořicích nedaleko Kyjova.

Svatobořice začaly sloužit jako internační tábor v roce 1942 jako reakce na „akci E“ (akce emigranti), v rámci níž byli na popud K. H. Franka zatýkáni rodinní příslušníci českých vojáků bojujících na východní frontě, váleční letci působící v Británii, ale i další osoby zapojené do odboje.⁴³⁰ Představu o životě rodičů Oldřicha Maláče během období stráveném v tomto táboře, jehož velitelem byl nechvalně proslulý František Císař (Kaiser) a od roku 1943 Bořivoj Schuster, nám může pomoci vytvořit Jan Kropáč. Podle něho byli „muži již od počátku internace zaměstnáni přímo v táboře na stavbách nových baráků, dále vykonávali práce řemeslnické nebo na konci války pracovali na polích [...] Ženy z tábora byly ponejvíce zaměstnány pletením vložek do bot, tašek a čepic pro německé vojáky, dále pracoval v krejčovně, v kuchyni a jinde.“ Tábor ve Svatobořicích, kterým prošlo na tři tisíce vězňů, byl evakuován 19. dubna 1945 Rudou

⁴²⁶ V jednom z výslechů je uvedeno, že Oldřich i Ludmila se z Británie vrátili společně 20. června 1945. To však odporuje Maláčově výpovědi z roku 1968, podle které do Československa přišel již v březnu 1945 „krátce po příchodu E. Beneše.“ Viz ABS Praha, f. 305, sign. 305-30-1/81. Ludmila Maláčová – šetření. 2. 6. 1948 a viz také NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Rozhovor s Oldřichem Maláčem, 23. 3. 1968.

⁴²⁷ Manželé Kubínovi byli rozvedeni 22. října 1945.

⁴²⁸ Na Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 2, nezpracovaný materiál. Oddací list Oldřicha Maláče a Ludmily Kubínové (Opis), 19. 11. 1945.

⁴²⁹ NA Praha, f. SSNV, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního v Praze s Oldřichem Maláčem a Ludmilou Maláčovou, 11. 5.- 18. 5. 1949.

⁴³⁰ ČERMÁKOVÁ, Klára: *Internační tábor Svatobořice*. Odborná práce. Gymnázium Bučovice, s. 10.

armádou.⁴³¹ Není však zřejmé, zda se zde František a Ludmila Maláčovi v této době ještě nalézali, neboť o jejich propuštění se mezi prostudovanými materiály nedochoval žádný záznam. Prožitá traumata a „řádění Gestapa“ způsobila Maláčově matce Ludmile otřes, po kterém se nervově zhroutila. Nějakou dobu tak poté pobývala v Praze v bytě s Maláčovými, kteří se o ni starali zřejmě až do roku 1948, kdy zemřela v ústavu pro choromyslné.⁴³² Pohnutý osud měla také rodina Ludmily Maláčové. Její matka, která se po smrti svého muže podruhé provdala za advokáta židovského původu JUDr. Richarda Stránského, byla během války společně se Stránským z důvodů židovského původu transportována do ghetta v polské Lodži, kde oba zemřeli.⁴³³ V neurčeném koncentračním táboře zemřela také Ludmilina babička z matčiny strany, a jelikož její prarodiče z otcovy strany zemřeli ještě dříve, než je stihla poznat, po návratu do Československa se zde setkala pouze se svým mladším bratrem Mirko Stránským-Lípou, se kterým udržovala písemnou korespondenci.⁴³⁴

Jelikož Maláčovi neměli kde bydlet, byl jim Bytovým odborem hlavního města Prahy přikázán k „prozatímnímu užívání“ byt „pro osoby bez přístřeší“ nalézající se v Praze 7 na adrese Kamenická ulice 365/1.⁴³⁵ Tento třípokojový vybavený byt, který patřil Pražskému spolku pro lidové byty, byl za okupace obývaný německým občanem Braunschweigem a Maláčovi zde setrvali až do osudových událostí v roce 1948.⁴³⁶ V dubnu 1947 ale Magistrát města Prahy Maláčovým odebral část nábytku, který v bytě zůstal po Braunschweigovi. Oficiálním důvodem pro tento čin měla být skutečnost, že Maláčovým nábytek nevyhovoval. Důležitější pohnutkou však zřejmě byla potřeba Magistrátu vybavit své nové kanceláře a nábytek z bytu Maláčových jim pro tyto účely vyhovoval.⁴³⁷ Odebráním majetku potíže manželům Maláčovým neskončily, neboť jim na konci března 1947 neznámý pachatel ukradl automobil typu Tatra 57 v hodnotě asi 50 000 Kčs. Obě uvedené události znamenaly pro Maláčovy značné finanční zatížení,

⁴³¹ KROPÁČ, Jan: *Z dějin internačního tábora ve Svatobořicích*. In: *Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*. roč. 31, 1995, čís. 4, s. 16.

⁴³² Na Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál, Koncept obhajujícího dopisu O. Maláče. Nedatováno.

⁴³³ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317 Oldřich Maláč a spol., podsvazek, Zpráva Ředitelství národní bezpečnosti v Praze o šetření L. Maláčové. 12. 6. 1946.

⁴³⁴ Na Praha, f. SSNV, Protokol sepsaný s Ludmilou Maláčovou a JUDr. Oldřichem Maláčem. 18. 5. 1949.

⁴³⁵ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál, Dopis bytového odboru hlavního města Prahy, 11. 6. 1945.

⁴³⁶ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál, Dopis O. Maláče bytovému odboru v Praze, květen 1965.

⁴³⁷ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál, Dopis pražského Magistrátu Maláčovým, 16. 4. 1945.

a proto se Oldřich Maláč rozhodl zažádat u Národní banky o výběr částky 15 000 Kčs ze své vkladní knížky na nákup nového nábytku. Jak je patrné z dochované korespondence mezi paní Ludmilou a jejím bývalým mužem Alexandrem Kubínem, manželé Maláčovi trpěli v prvních měsících po návratu do Československa i přes počáteční vybavení přiděleného bytu nedostatkem prostředků do domácnosti.⁴³⁸ Ludmila tak začala vyjednávat co nejrychlejší transport svých osobních věcí uložených v Bukurešti, ale také v Nîmes ve Francii, které kvůli nemožnosti odvést jich s sebou do Británie ještě před svým odchodem uložila u jisté madam Fabrège. Z Kubínových dopisů vyplývá, že v Bukurešti po svém návratu z Francie objevil z Ludmilina majetku pouze pár kusů jejího nábytku a navrhl jí, že ho odprodá. S tím paní Ludmila nesouhlasila a žádala, aby jí byl odeslán do Prahy. Obsah zavazadel uložených v Nîmes tvořený z velké části především oděvy, obuví a některými drobnými předměty pro vybavení bytu⁴³⁹ paní Ludmila nakonec obdržela skrze čs. konzulát v Paříži, kam zavazadla na její žádost zaslala paní Fabrège.

Profesní život Oldřicha Maláče zůstal i po návratu do Československa spjat s vládním prostředím a MV. První poválečná vláda, vláda Národní fronty Čechů a Slováků, byla vyhlášena Edvardem Benešem 4. dubna 1945 a vycházela z Košického vládního programu.⁴⁴⁰ Národní fronta (NF), která hrála hlavní roli při sestavování vlády, představovala koalici čtyř českých politických stran (Československá strana lidová, Československá strana sociálně demokratická, Československá strana národně socialistická a Komunistická strana Československa) a dvou stran slovenských (Komunistická strana Slovenska a Demokratická strana). Budoucí demokratické zřízení československého státu přitom již od počátku existence NF ohrožovaly dvě skutečnosti; majoritní vliv komunistické strany v NF a neexistence politické opozice.⁴⁴¹ Již při obsazování ministerských pozic v roce 1945 byl tedy patrný vliv komunistické strany velmi znatelný.

Na MV začal Oldřich Maláč pracovat v odboru pro politické zpravodajství MV s krycím názvem odbor „Z“ (od prosince 1946 přejmenovaný na VII. odbor ministerstva vnitra),⁴⁴² který byl zřízený výnosem MV z 25. května 1945. Odbor „Z“, jehož

⁴³⁸ Korespondence uložena v NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál.

⁴³⁹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál, Seznam věcí u Mme Fabrège v Nîmes patřící pí Maláčové, dříve Kubínové. Nedatováno

⁴⁴⁰ KAPLAN, Karel: *Národní fronta 1948-1960*. Praha 2012, s. 17.

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 10-11.

⁴⁴² DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 66.

přednostou se stal „bývalý významný zpravodajec londýnské vlády a chráněncem prezidenta Beneše“ plk. Josef Bartík,⁴⁴³ se dělilo na deset oddělení. Kromě Bartíka obsadili již od počátku téměř všechny důležité posty v oddělení „Z“ příslušníci KSČ, mezi nimiž jmenujme především Bartíkova zástupce JUDr. Zdeňka Tomana či přednostu sekce obranného zpravodajství kpt. Bedřicha Pokorného.⁴⁴⁴ Oldřich Maláč byl ustanoven vedoucím sekretariátu přednosta odboru, kam nastoupila také jeho (v té době ještě snoubenka) Ludmila Kubínová.⁴⁴⁵ Ta na sekretariátu zajišťovala překlady dokumentů z a do angličtiny a po uzavření sňatku s Oldřichem byla ze služebních důvodů přeložena do oddělení Státního občanství. To sídlilo v Ústavu šlechticů na Hradčanech a jeho vedoucím byl Dr. Josef Krejčí starší.⁴⁴⁶ Roku 1946 došlo na návrh Josefa Bartíka k reorganizaci odboru „Z“, po které toto oddělení čítalo odborů dvanáct.⁴⁴⁷

Silné pronikání komunistického vlivu do organizačních složek MV a její touha po ovládnutí vznikajícího státněbezpečnostního aparátu byla patrná již od roku 1945, kdy byly zrušeny původní bezpečnostní orgány jako četnictvo a uniformovaná státní policie. Namísto nich byl vytvořen centrální orgán nazývaný Sbor národní bezpečnosti (SNB), jehož členy se v mnoha případech stávali prověřeni a spolehliví členové KSČ. SNB se dělil na dvě základní části, na tzv. Veřejnou bezpečnost (VB, uniformovaná sekce) a Státní bezpečnost (StB, neuniformovaná část). Činnost SNB dále probíhala skrze čtyři hlavní složky: zpravodajskou, státněbezpečnostní, kriminální a pořádkovou.⁴⁴⁸ Kromě tohoto orgánu však v říjnu 1945 vznikla výnosem ÚV KSČ další důležitá zpravodajská instituce, Zemský odbor bezpečnosti (ZOB) u zemského národního výboru, která byla podle Jiřiny Dvořákové „čistě politickou záležitostí [...] a jakási protiváha státní bezpečnosti, která byla v té době pod vlivem národních socialistů.“ ZOB se organizačně dělil na čtyři oddělení, z nichž je pro další sledovaný vývoj událostí nutné zmínit především jeho druhé zpravodajské oddělení, tzv. ZOB II. Toto oddělení bylo přímo podřízené zemskému národnímu výboru v Praze, Brně a Ostravě, ale nejvyšší

⁴⁴³ Tamtéž, s. 54.

⁴⁴⁴ HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1948-1950*. Praha 2003, s. 57.

⁴⁴⁵ Tamtéž s. 50.

⁴⁴⁶ NA Praha, f. SSNV, L. Maláčová – Žádost o odčinění křivd a odškodnění u MV. 21. 3. 1990.

⁴⁴⁷ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 53.

⁴⁴⁸ KALOUS, Jan: *Štěpán Plaček* (Dále jen: *Štěpán Plaček*). In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra 4*, 2006, s. 122.

nadřízenou instancí ZOBu II představoval odbor „Z“ MV.⁴⁴⁹ V roce 1947 pak došlo k reorganizaci národní bezpečnosti, kdy ZOB splynula s StB a ZOB II se pak stal součástí oddělení pro politické zpravodajství MV, v této době již nenazývaného odbor „Z“, ale VII. odbor.⁴⁵⁰ Je tedy patrné, že KSČ se poměrně úspěšně podařilo vybudovat hustou zpravodajskou síť, která ji později velmi usnadnila vyhledávání a zajišťování nežádoucích prvků v budovaném systému, které byly nejrůznějšími cestami rychle likvidovány.

Vraťme se ale k Oldřichu Maláčovi a jeho působení na MV, kde přicházel do častého kontaktu nejen s Josefem Bartíkem, ale také se starým přítelem Karlem Zavadilem, který měl v jeho životě zanedlouho sehrát velmi důležitou roli. Maláč i Zavadil byli na žádost MV u hlavního štábu MNO v červnu 1945 zproštěni vojenské služby v mobilizaci. Jako hlavní důvod uvedlo MV nebezpečí, které by vzniklo náhlým odchodem úředníků politického zpravodajství z oddělení.⁴⁵¹ Karel Zavadil se stal přednostou 4. oddělení (agenturní a pátrací) odboru „Z“, v rámci čehož navázal na svoje zkušenosti z Británie. I nadále tak například pokračoval ve spolupráci s JUDr. Bohuslavem Ečerem, který ho zřejmě ke konci roku 1945 požádal, aby vypracoval trestní oznámení proti bývalému říšskému protektorovi Konstantinu von Neurathovi jako podklad pro soudní řízení v rámci norimberského procesu. K Zavadilovu značnému pracovnímu vytížení přispívalo také to, že členy jeho oddělení, „na jejichž výběr a přidělení neměl žádný vliv, byli (až na Dr. Edmunda Žáka) převážně nováčci⁴⁵² bez zkušeností s administrativní prací.⁴⁵³

K Maláčově činnosti pro sekretariát zpravodajského oddělení se dochovalo pouze několik velmi kusých informací. Dvořáková však uvádí, že „Dr. Oldřich Maláč se údajně nijak netajil tím, že prodělal za války školu IS [...] a na vnitru působil jako vedoucí studijního oddělení.“⁴⁵⁴ Na podzim roku 1945 se Maláč, který byl do té doby nestraník, stal členem Československé strany národně sociální. Jak uvedl, „veřejně se pro tuto stranu neexponoval,“ ale přiznal, že se několikrát zúčastnil jednání

⁴⁴⁹ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 26-27.

⁴⁵⁰ KALOUS, Jan: *Štěpán Plaček*, s. 123.

⁴⁵¹ ABS Praha, f. 2M, sign. 2M 11516/25, Žádost MV o zproštění vojenské služby v mobilisaci, 1. 6. 1945.

⁴⁵² Členy 4. oddělení odboru „Z“ dále byli: Dr. František Petřek, Antonín Junger, Josef Černý, Jaroslav Stoklasa, Vítězslav Jandák, Karel Zbytek, Josef Křeček, Rudolf Klusáček a Dr. Mojmir Vavřík. Viz DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 52.

⁴⁵³ ABS Praha, f. 215, sign. 215-193-5/23-24, Protokol sepsaný s JUDr. Karlem Zavadilem, 16. 3. 1948.

⁴⁵⁴ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 54.

bezpečnostní komise při Ústředním výboru této strany a podával návrhy připravovaného zákona o ustanovení Státní národní bezpečnosti. Se sekretariátem národně sociální strany také jednal v případě organizace bezpečnostní služby – zpravodajského ústředí, které mělo být podle návrhu brig. gen. Josefa Bartíka centralizováno a podřízeno nikoli MV, ale samotnému předsednictvu vlády.⁴⁵⁵ Maláčovým úkolem v této otázce bylo předat národním socialistům návrh na reorganizaci zpravodajského oddělení a v případě nutnosti podrobně vysvětlit jednotlivé body.⁴⁵⁶ Jako člen československé vlády, ale také člověk s velmi dobrou znalostí angličtiny a anglosaského prostředí se Maláč zúčastnil návštěvy bývalého britského velvyslance u čs. exilové vlády v Londýně Sira Philipa B. Nicholse.⁴⁵⁷ Ta proběhla ve dnech 6. – 8. prosince 1946 ve Zlíně. Během této návštěvy byl Siru Nicholsovi představen národní podnik Baťa a v neděli poté následoval slavnostní oběd s představiteli podniku a dalšími přizvanými hosty, mezi nimiž nechyběl ani Oldřich Maláč.⁴⁵⁸ Z dochovaných zpráv se také dozvídáme, že v roce 1947 Maláč uspořádal speciální přednášku na téma organizace americké FBI, která se uskutečnila v nejmenovaném „kině v Praze“ poté, co na jeho doporučení úředníci zpravodajského odboru shlédli film *Dům na 92. ulici* natočený podle skutečných událostí a zabývající se činností FBI.⁴⁵⁹

Organizační plánování, vytváření úřadů a osvojování nových úkolů československé vlády zaměstnávalo své členy na plný výkon. Tato situace perfektně nahrávala komunistickým silám, které zatím stály spíše nenápadně v pozadí, ale připravovaly si kvalitní základy pro rychlé a pevné uchopení moci v zemi. Důvody posilování vlivu komunistické moci nejen v Československu, ale v celé Evropě, je však nutno hledat již v letech válečných a předválečných. Historik Karel Kaplan k situaci, ve které se Evropa v letech 1945-1948 ocitla, výstižně poznamenal: „Mnichovské brýle, které politikové nasadili sobě i společnosti, zaostřovaly pohled do minulosti, zatemňovaly však výhled do budoucna. Nekomunistickým politikům ztěžovaly, ba znemožňovaly poznat procesy,

⁴⁵⁵ Centralizace zpravodajského oddělení MV a jeho podřízení přímo předsednictvu vlády mělo vést k tomu, že informace spravované tímto oddělením budou přístupné celé vládě a ne pouze MV tvořenému z velké části členy KSČ. Jelikož provedením této reorganizace pověřený byl Josef Bartík, jednalo se zřejmě o jeden z hlavních důvodů, které vedly k jeho odvolání z funkce přednosta odboru „Z“. Viz KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík*, s. 105.

⁴⁵⁶ NA Praha, f. SSNV, Zápis o inspekci ministra vnitra a výpovědi Oldřicha Maláče. 7. 1. 1966.

⁴⁵⁷ Sir Philip Bouverie Bowyer Nichols (1894-1962) byl britský diplomat, který působil v Central Department a v letech 1942-1945 byl velvyslancem u československé exilové vlády v Londýně.

⁴⁵⁸ ABS Praha, f. 302, sign. 302-189-3/18, Zpráva o návštěvě velvyslance Nicholse ve Zlíně. 8. 12. 1946.

⁴⁵⁹ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., podsvazek, Opis pojednání „Dr. Malač, úředník III. odboru ministerstva vnitra uprchl za hranice a nabídl spolupráci americké výzvědné službě. Nedatováno.

kteří v Evropě probíhaly, zejména od roku 1947.⁴⁶⁰ V rámci posilování pozic začali komunisté z vedoucích pozic jednotlivých ministerských rezortů odstraňovat „Benešovi“ příznivci, kteří nezapadli do jejich konceptu nové vlády. Tak přišla řada i na přednostu Odboru pro politické zpravodajství brigádního generála Josefa Bartíka, o kterém se mezi členy KSČ u MV diskutovalo již delší dobu. Bartíkovo odvolání z funkce přednosty bylo výsledkem pečlivě připravených intrik v režii přednosty obranného zpravodajství Bedřicha Pokorného a jeho blízkého přítele JUDr. Štěpána Plačka. Ti skrze bývalého agenta SD Josefa Vondráčka podsouvali Bartíkovi důležité vnitropolitické informace, které Bartík předával britské IS (zpravodajské službě) bez vědomí komunistického ministra Václava Noska. Odhalení této činnosti nakonec vedlo k jeho sesazení z výkonu funkce přednosty odboru „Z“, ve které ho již 15. ledna 1946 vystřídal právě Bedřich Pokorný.⁴⁶¹ Než budeme pokračovat v líčení Maláčových osudů, věnujme jménům Plaček a Pokorný, jež svého času působila jako synonyma oddaných členů KSČ, větší pozornost. Oba jmenovaní totiž sehráli důležitou roli také v případě Oldřicha Maláče a jeho přítele Karla Zavadila, který opustil MV ve stejnou dobu jako Bartík.⁴⁶²

Bývalý prvorepublikový zpravodajský důstojník a zemský velitel SNB na Moravě Bedřich Pokorný setrval ve funkci přednosty odboru „Z“ pouze do 3. listopadu 1946. Od roku 1948 se pak Pokorný stal jedním ze zástupců Jindřicha Veselého,⁴⁶³ který řídil Velitelství StB vytvořené v lednu téhož roku v rámci Skupiny I-Bezpečnost. Pokorného kariéra však zaznamenala strmý pád v roce 1951, kdy byl odsouzený k 16 letům těžkého žaláře (trest mu byl roku 1953 amnestií prezidenta republiky prominut) za sabotáž a údajnou spolupráci s Němci, ke které mělo docházet v letech okupace.⁴⁶⁴ Podle Jiřiny Dvořákové se dochovalo i několik potvrzení o Pokorného podpoře odbojové činnosti na území Československa ve stejném období, ale až dodnes se kolem jeho činnosti v letech 1939-1945 vznášejí řada otazníků. Ještě v době Pokorného působení ve funkci přednosty obranného zpravodajství byla jeho domnělá spolupráce s gestapem důkladně

⁴⁶⁰ KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha 1990, s. 21.

⁴⁶¹ KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík*, s. 104. Podrobněji o odstranění J. Bartíka ze zpravodajského odboru viz KALOUS, Jan: *Štěpán Plaček. Život zpravodajského fanatika ve službách KSČ*. Praha 2010. Srovnej KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o únoru*, Brno 1997.

⁴⁶² ABS Praha, f. 215, sign. 215-193-5/23, Protokol s JUDr. Karlem Zavadilem. 16. 3. 1948.

⁴⁶³ Jindřich Veselý (1906-1964) pracoval od roku 1933 pro Ústřední sekretariát KSČ a v letech 1939 až 1945 byl vězněn v koncentračním táboře Buchenwald. Po svém propuštění se stal v říjnu 1945 příslušníkem SNB a vrcholu své kariéry dosáhl v letech 1948-1950, kdy byl ustanoven velitelem Státní bezpečnosti.

⁴⁶⁴ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Bedřich Pokorný – vzestup a pád*. In: Sborník Archivu Ministerstva vnitra 2, 2004, s. 239.

prověřována. Jedním ze zaměstnanců, kteří pro přednostu zpravodajského odboru Josefa Bartíka obstarávali zprávy z Pokorného osobní minulosti, byl právě Oldřich Maláč, což Pokornému s největší pravděpodobností nezůstalo utajeno.⁴⁶⁵ Spolupracovníkem a blízkým přítelem Bedřicha Pokorného na MV se stala „jedna z nejzajímavějších a také z nejtajemnějších osobností předúnorového [...] Ministerstva vnitra [...] fanatický komunist“ Štěpán Plaček.⁴⁶⁶ Plaček se narodil 30. srpna 1909 v Brně a roku 1933, tedy pouhý rok před Maláčem, získal na Karlově univerzitě titul doktora práv.⁴⁶⁷ Plaček sympatizoval s komunistickou ideologií již před válkou a v srpnu 1946 začal pracovat pro zpravodajskou instituci ZOB II, která se po roce 1947 stala pevnou součástí VII. zpravodajského odboru MV. Plaček získal na MV na starost vedení vnitřního zpravodajství tohoto odboru, v rámci čehož se zapojil do mnoha akcí vedených proti nespolehlivým jedincům. Mezi ty patřil i případ generála Josefa Bartíka a Oldřicha Maláče.⁴⁶⁸

„Následující léta [po Bartíkově odchodu] na MV byla věnována postupné a promyšlené eliminaci vlivu probenešovsky zaměřených zpravodajců.“⁴⁶⁹ Maláč byl na začátku roku 1946 přerazen ke studijnímu oddělení jako referent. Jeho práce spočívala ve vyřizování záležitostí menší důležitosti, a jak sám uvedl, „setrval [...] na svém místě na žádost [...] býv. nadřízeného a na žádost lidí z národně socialistické strany, zejména ministra [Prokopa] Drtiny a jiných vedoucích členů strany [...]“ Maláč však měl před svým konečným vyloučením z MV projít ještě jedním oddělením. V lednu 1948 byl přeložen do Ústředny státní bezpečnosti V, kde však neměl přístup k téměř žádným dokumentům, z čehož vyvodil, že se jednalo pouze o přechodné místo.⁴⁷⁰

Maláčovy další kroky vedly na krátkou dobu také na učiliště Státní národní bezpečnosti v Praze Vršovicích, jehož ředitelem byl jmenován 23. února 1946. Výkon jeho funkce spočíval v „řízení studia [...] a v koordinaci školení všech složek národní

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 244.

⁴⁶⁶ KALOUS, Jan: *Štěpán Plaček* s. 116. Podrobněji se osobností a životními osudy Štěpána Plačka zabývá autor ve své monografii viz KALOUS, Jan: *Štěpán Plaček: život zpravodajského fanatika ve službách KSČ*. Praha 2010.

⁴⁶⁷ Matrice doktorů Univerzity Karlovy uvádí, že Štěpán Platschek získal titul doktora práv 28. června 1933. Viz Archiv- Univerzity Karlovy Praha, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 8, Matrika doktorů Univerzity Karlovy VIII., folio 3806.

Dostupné též online na

<https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1513001005202135/411/?lang=cs> [cit. 8. 4. 2016].

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 126-127.

⁴⁶⁹ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 54.

⁴⁷⁰ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317 Oldřich Maláč a spol., skupinový spis, Úřední překlad zprávy sepsané s Maláčovými na falešné celnici ve Všerubech. 1. 5. 1948.

bezpečnosti.“ Popis jeho funkce pokračoval: „Zejména rozvrhuje učební látku a navrhuje jednotlivé přednášející. Pečuje o odborné vzdělání stálého učitelského sboru a o školení instruktorů. Dohlíží na školení ve všech kursech a navrhuje případná zlepšení. Seznamuje učitele s nejnovějšími zahraničními metodami školení bezpečnostních orgánů [...] a pečuje o to, aby úroveň bezpečnostního učiliště vyhovovala se novým zásadám moderních zahraničních škol [...]“⁴⁷¹ Z uvedeného popisu Maláčovy nově získané ředitelské pozice vyplývají dvě zajímavé skutečnosti. Za prvé si můžeme všimnout, s jakým důvtipem byl Maláč „odklizen“ ze scény. Vedoucí osobnosti KSČ ve vedení MV totiž využily Maláčových zkušeností z Británie, absolvovaného důstojnického kurzu v Charlottesville, ale také exkurze u bezpečnostních složek v New Yorku a udělily mu post, který měl jeho schopnostem perfektně vyhovovat. Za druhé je nesporné, že Maláč měl být tímto krokem odstraněn do ústraní a uvolnit tak cestu komunistické moci, která se připravovala na svoje závěrečné tažení proti demokracii. Povrchnost a průhlednost Maláčova přeložení na bezpečnostní učiliště ve Vršovicích se ukazují v plném světle, pokud vezmeme v potaz, že již týden po Maláčově jmenování ředitelem (4. března 1948) byl jmenovaný „vyrozuměný poslem MV, že akční výbor na MV [ho] dal na dovolenou s čekatelným.“⁴⁷² Akční výbory, které začaly hromadně vznikat u obcí, okresů, krajů a nejrůznějších institucích po 21. únoru 1948 na výzvu Klementa Gottwalda, „zajišťovaly [...] absolutní ovládnutí všech mocenských, politických i zájmových institucí komunisty.“⁴⁷³ Do centra jejich pozornosti se tak dostal i Oldřich Maláč, který byl kvůli svému předválečnému a válečnému působení ve zpravodajství osobou, jež věděla „příliš mnoho“.

Jak se ukazuje z pozdějších četných pramenů, v nichž se Maláč vyjadřoval k důvodům vedoucím ho k rozhodnutí opustit ilegální cestou Československo, právě jeho odvolání z MV a následné přeložení do trvalé dovolené odstartovaly sérii pochyb a obav o budoucí existenci. V těchto chvílích proto můžeme oprávněně hledat počátky jeho pozdější osobní tragédie. K situaci, ve které se Maláč ocitl, uvedl: „Ztráta existence a možnosti obživy v únoru 1948 byla pro mne velkým zklamáním po opětovném návratu do vlasti, k mému duševnímu rozpoložení přistupovala ještě nemoc manželky“⁴⁷⁴

⁴⁷¹ NA Praha, f. SSNV, Dopis ministerstva vnitra o jmenování O. Maláče ředitelem bezpečnostního učiliště ve Vršovicích. 19. 2. 1948.

⁴⁷² NA Praha, f. SSNV, Zápis o inspekci ministra vnitra a výpovědi Oldřicha Maláče. 7. 1. 1966.

⁴⁷³ KAPLAN, Karel: *Národní fronta 1948-1960*. Praha 2012, s. 35, 40.

⁴⁷⁴ U paní Ludmily se po návratu do Československa znovu projevil pravostranný zánět sedacího nervu, a od listopadu 1946 až do července 1947 byla léčena silnými léky a nesměla opouštět lůžko. V roce 1947

a smrt mé matky.“⁴⁷⁵ Dodal také, že „tímto opatřením [přeřazením do dovolené, pozn. autorky] moje existenční vyhlídky zůstaly velmi temné. Nemohl jsem dostat žádného zaměstnání. Neměl jsem osvědčení o národní spolehlivosti, neboť toto mě nemohlo být vydáno v důsledku uvedeného opatření MV.“⁴⁷⁶ Maláčovou první reakcí na zprávu o přeřazení na dovolenou byl pocit křivdy. Jak uvedl, neztrácel však naději, že se celá situace nějak vyřeší, a proto asi měsíc vyčkával, aniž cokoliv podnikl. Poté navštívil předsedu akčního výboru NF Proseru, který však Maláčovi odvětil, že měl přijít dříve, neboť nyní již v jeho věci nelze nic změnit. 11. září poté Maláč obdržel dopis, ve kterém ho MV informovalo o změně statutu z „přeložen na dovolenou“ na „suspendován“ s přípisem, že mu od 31. srpna 1948 bylo pozastaveno vyplácení čekatelného.⁴⁷⁷ Maláč tak zůstal nezaměstnaný s tím, že „přesné důvody [...] vyakčnění [mu] nebyly nikým sděleny.“ S jakou přesností a podobností probíhaly tyto procesy „vyakčňování“ nepohodlných osob dokládají slova gen. Bartíka, kterého cituje Pavel Kreisinger: „[...] Důvod mého odvolání ze služeb ministerstva vnitra nebyl mi nikdy sdělen [...]“⁴⁷⁸

Právě na Maláčově odvolání z MV měly podle pozdějších slov Ludmily Maláčové lví podíl právě důmyslné intriky zaměstnanců MV – komunistů, pro které Maláč (po Bartíkově odstranění) představoval další potencionální hrozbu. Ludmila k celému případu uvedla: „Manžel [...] stál svým nekompromisním postojem v cestě zrádcům a rozvratníkům lidově-demokratického režimu /Pokorný, Šváb⁴⁷⁹ a spol./“. Tito se v březnu 1948 postarali o jeho odstranění z ministerstva vnitra prostředky, které se neztotožňují s demokratickými zákony našeho státu [...] Bedřich Pokorný, Dr Placzek a spol, zneužívající svého vysokého postavení v bezpečnostním odboru [MV], vybrali si individua, [...] které očekává persekuce a koncentrační tábory v lidově-

odjela na léčení do lázní v Trenčianských Teplicích zaměřujících se na léčbu pohybového aparátu, kde strávila čtyři týdny, načež se její nemoc zlepšila. I poté však došlo k několika recidivám a nemoc Ludmilu trápila dále. Viz NA Praha, f. SSNV, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního v Praze s Oldřichem Maláčem a Ludmilou Maláčovou, 11. 5.-18. 5.1949.

⁴⁷⁵ NA Praha, f. Oldřich Maláč, Karton 1, nezpracovaný materiál, Koncept dopisu O. Maláče vysvětlujícím svoji situaci před rozhodnutím odejít do zahraničí v roce 1948. Nedatováno.

⁴⁷⁶ ABS Praha, f. 305, sign. 305-30-1/12, Ministerstvo vnitra - Informace o O. Maláčovi. Nedatováno.

⁴⁷⁷ NA Praha, f. SSNV, Oznamení akčního výboru NF o suspendování O. Maláče (opis). 11. 9. 1948.

⁴⁷⁸ KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík*, s. 104.

⁴⁷⁹ Karel Šváb (1904-1952) člen KSČ a pozdější náměstek ministra národní bezpečnosti, který byl v únoru 1951 zatčen v rámci rozsáhlých čistek mezi členy KSČ a popraven.

demokratickém státě [...] z obav před persekucí Pokorného, který veřejně po únoru 1948 vyhlášoval likvidování všech úředníků státně-bezpečnostního aparátu [...]"⁴⁸⁰

Manželé Maláčovi se na podzim roku 1948 ocitli ve velmi těžké životní situaci. Oldřich přišel o zaměstnání a paní Ludmila trpěla vážnými zdravotními problémy. Nejasné vyhlídky do budoucnosti, hluboké zklamání s politickým vývojem v zemi, do které se roku 1945 vracel z Británie pln optimismu, ale i dřívější poučení o zhoubné síle totalitního režimu deroucího se k moci Maláče přesvědčily o nevyhnutelném. Plný napětí, obav a snad i očekávání se tak začal připravovat na odchod. Odchod zpět na Západ.

3.2. Oběti akce Kámen (30. duben–1. květen 1948)

„Trestní právo představuje od svého vzniku základ ochrany společnosti před zločinem [...] Z dnešního pohledu lze ustanovení trestněprávních norem z doby po roce 1948 charakterizovat jako předpisy chránící především politický systém nastolený komunistickou stranou. Zájmy jednotlivce, jeho život a zdraví ustoupily kolektivistickému pojetí a přední místa v hierarchii trestním právem chráněných zájmů obsadily zájmy státu [...]"⁴⁸¹

Jedna z prvních opatření komunistické moci, která se dostala v Československu oficiálně k moci v únoru 1948, se týkala úprav právních předpisů. Důležitým opěrným bodem KSČ při budování monopolu neomezené moci se stal zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, který sice navazoval na podobný prvorepublikový zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky, ale operoval přísnějšími tresty a „novými činy definovanými jako trestné.“ Po roce 1948 pak rapidně narostl především počet obvinění z velezrady, která byla trestaná mnoholetými tresty. Tyto případy byly navíc často vykládány pomocí tzv. notoriety, tedy „obecných znalostí a zkušeností, u kterých nebylo třeba bližšího dokazování [a] její použití zakrývalo nedostatek zákonných důkazů.“ U obviněného z velezrady se tedy předpokládalo, že pachatel ví o možnosti spojit se v zahraničí s cizí mocí proti republice a navíc že za

⁴⁸⁰ NA Praha, f. SSNV, Žádost Lidky Maláčové o revisi procesního řízení v trestní věci Oldřicha Maláče. 5. 6. 1956.

⁴⁸¹ BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – KUKLÍK, Jan – ŠOUSA, Jiří a kol.: *Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha 2013, s. 63.

tímto účelem chce svoji vlast opustit.⁴⁸² Tato notorieta se stala osudnou i Oldřichu Maláčovi, který se stal vhodným kandidátem pro přísně utajovanou provokatérskou akci Státní bezpečnosti (StB) a tajné politické policie známou pod názvem akce KÁMEN někdy též označovaná jako akce KAMENY.⁴⁸³

Akce Kámen, „detailní a promyšlená akce komunistických bezpečnostních složek,“⁴⁸⁴ navazovala na poměrně dlouhou tradici provokatérských akcí prováděných nejen Sovětským svazem, ale také gestapem v době okupace. S tímto systémem provokativních akcí původně přišla sovětská bezpečnost (OGPU) na počátku dvacátých let a využívala ho k odstraňování nepohodlných osob a ruských emigrantů v evropských zemích. Mezi nejvýznamnější akce tohoto druhu, které byly později nejrůznějšími způsoby zdokonalovány, patří podle historika Igora Lukeše akce TRUST, již ve dvacátých letech v Sovětském svazu padly za oběť vysoce postavení členové protikomunistického odboje.⁴⁸⁵ Jednou z provokativních akcí, které byly po roce 1945 realizovány také v Československu, se stala známá akce SVĚTLANA vedená proti členům (většinou bývalým partyzánům) ilegální odbojové organizace stejnojmenného názvu, jež po únoru 1948 představovala největší skupinu tohoto druhu na území Československa. Výsledkem akce Světlna bylo přes dvě stě trestů odnětí svobody a také několik poprav.⁴⁸⁶ Akce Kámen tak byla jednou z dalších pečlivě připravovaných akcí, v rámci nichž měly být co možná nejnápadněji a pod rouškou legality odstraněny nepohodlné osoby. Historik Petr Blažek se o celém případě vyjadřuje jako o „dábelské akci,“ jejíž zrádnost vycházela především ze tří skutečností. Na vybrané jedince byl obvykle vytvářen soustavný nátlak, aby nakonec pod tíhou různých pohrůzek a záminek dobrovolně svolili k odchodu z republiky. Převaděči, kteří měli daným osobám pomoci, byli předem pověřenými tajnými agenty. Oběti poté byly přivedeny na falešné hranice, kde byl se zmatenými a často vyděšenými jedinci

⁴⁸² Tamtéž, s. 54-55.

⁴⁸³ Dokumentární pořad ČT 24 Historie.cs: *Akce Kámen*. Vysíláno 26. 4. 2014
Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/214452801400017> [cit. 8. 3. 2016].

⁴⁸⁴ Tamtéž.

⁴⁸⁵ JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen*, s. 7.

⁴⁸⁶ Podrobněji o odbojové skupině Světlna viz ŠEDIVÝ, Zdeněk F. *Světlna. I. čsl. partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova ve třetím odboji*. Vimperk 1997. Viz také LIŠKOVÁ, Michaela: *Organizace Světlna. Studie o působení protikomunistické odbojové skupiny na Zlínsku v letech 1948-1952*. Bakalářská diplomová práce, MU FF, Brno 2011. Akci SVĚTLANA se zabývá také pořad České televize Tajné akce StB: Akce Světlna (díl 14)

In: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221014-akce-svetlana/> [cit. 7. 3. 2016].

sepisován podrobný protokol. V něm tyto osoby často uváděly nejen své důvody pro odchod ze země, ale také jména těch, kteří jim v tom pomáhali. StB tak velmi snadno získávala poměrně kompletní seznamy dalších osob, na které se poté v mnoha případech dále zaměřila.⁴⁸⁷

Akce Kámen byla přísně utajovaným počinem bezpečnostních složek, takže do dnešní doby není známý přesný počet jejích obětí, ale také míst, na kterých falešné přechody hranic probíhaly.⁴⁸⁸ Z dochovaných dokumentů přesto vyplývá, že falešné hranice neexistovaly pouze u obce Všeruby na Domažlicku, které se staly osudnými pro manžele Maláčovi, ale vznikly také v Chebu, Mariánských Lázních, Domažlicích a jinde.⁴⁸⁹ Komunistická strana začala Akci Kámen využívat především pro odstranění politicky nespolehlivých osob, které mohly pro budovaný režim dříve nebo později znamenat značné nebezpečí. Výjimku z tohoto pravidla však potvrzuje hned první oběť Akce Kámen na Domažlicku, rodina továrníka a zakladatele společnosti ETA Jana Prošvice.⁴⁹⁰ Jeho vyprovokování k přechodu státních hranic na Západ bylo s největší pravděpodobností motivováno zejména ekonomicky, neboť Prošvic zaplatil falešným převaděčům okolo 70 000 Kčs, které skončily v jejich kapsách.⁴⁹¹ Oldřich Maláč pak nevyhovoval zejména z politických důvodů. Díky několikaleté zpravodajské praxi v Československu i zahraničí, působení u MV v Londýně a také vytvoření mnoho kontaktů se Západem byl klasickým příkladem „zakukleného revolucionáře“,⁴⁹² který musel být odstraněn. Přitěžující okolností se pro Maláče stalo také jeho poválečné členství ve straně národně socialistické. Maláč se pravidelně účastnil schůzí bezpečnostního výboru této strany a na žádost generálního tajemníka strany Vladimíra Krajiny vypracoval několik blíže neurčených „zpráv a elaborátů.“ Kromě těch vzpomenu Maláč v protokolu sepsaném již během domnělého přechodu hranic na falešné celnici ve Všerubech na Domažlicku také „několik zpráv o poměrech v ministerstvu vnitra a v administrativě vůbec“ a uvedl, že v jedné ze svých zpráv doslova „varoval [...], že komunisté se snaží zkomunizovati celou administrativu

⁴⁸⁷ Dokumentární pořad ČT 24 Historie.cs: *Akce Kámen*. Vysíláno 26. 4. 2014

Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/214452801400017> [cit. 8. 3. 2016].

⁴⁸⁸ Tamtéž.

⁴⁸⁹ LUKEŠ, Igor: *KÁMEN: Studenoválečná akce* s. 44.

⁴⁹⁰ Podrobněji o Janu Prošvicovi a jeho osudech viz JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen. Svědectví hlavního aktéra akce „Falešné hranice“ u Všerub na Domažlicku*. Domažlice 2013.

⁴⁹¹ JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 77.

⁴⁹² ABS Praha, f. 305, sign. 305-30-1/82, Šetření ve věci Ludmila Maláčová v Oblastní úřadovně Státní bezpečnosti v Praze. 2. 6. 1948.

v takové míře, že budou schopni zmocnit se vlády v okamžik, když se budou domnívati, že doba je zralá [...]“ K činnosti své manželky, paní Ludmily, na pasovém oddělení uvedl, že se podílela na „zamítání žádostí Poláků z nichž mnozí byli komunisté a kteří žádali o udělení československého státního občanství.“ Je nesporné, že obsah výše zmíněného protokolu, v jehož závěru Maláč ujišťuje o své touze „být nápomocen při znovuvytvoření pravé demokracie a svobody v Československu a pomoci americké zpravodajské službě bude-li si toho přátí,“ poskytl později vyšetřovatelům dostatečné množství usvědčujícího materiálu.⁴⁹³ Jak ale v závěru této kapitoly ukážeme, i tato slova a proklamace se zcela nezakládala na pravdě, ale Maláč k nim byl z velké části donucen. Tato zpráva měla zkreslit skutečnost tak, aby co dala později co nejlépe využít v Maláčův neprospěch.

Jak ale byla akce Kámen organizovaná? Na přípravách a zajišťování se podílelo mnoho lidí a při bližším pohledu zjistíme, že složky zapojené do této akce prostupovaly celou tehdejší společnost. V nejvyšších kruzích se jednalo o přednostu (od roku 1949) zpravodajské služby III./A Jindřicha Veselého a jeho zástupce majora Bedřicha Pokorného,⁴⁹⁴ kteří spolupracovali s oblastní úřadovnou (OÚ) StB v Klatovech, stanicí SNB ve Všerubech a členy hlídky Pohraniční stráže v oblasti Všerubského průsmyku.⁴⁹⁵ Právě hranice Československa, jejichž až úzkostlivá ochrana se stala po roce 1948 jednou z hlavních priorit režimu, hrály v akci Kámen zásadní roli. Ochranu státních hranic zajišťovaly v meziválečném období jednotky četnictva a Finanční stráže, která měla za úkol kontrolovat především celní hranici. Již od roku 1945 začala být ochraně státních hranic věnována vysoká pozornost a v prosinci 1948 vznikla ze sloučené Finanční stráže a pohraničních útvarů SNB nová jednotka s označením Pohraniční stráž SNB. Dověšením celého procesu znemožnění nedovoleného opuštění republiky pak byl proslulý zákon o ochraně státních hranic č. 69/1951 Sb., který na dlouhá léta neprodyšně uzavřel Československo.⁴⁹⁶

⁴⁹³ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317 Oldřich Maláč a spol., skupinový spis, Úřední překlad zprávy sepsané s Maláčovými na falešné celnici ve Všerubech. 1. 5. 1948.

⁴⁹⁴ Tamtéž, Oldřich Maláč a spol., skupinový spis. Organizace ministerstva vnitra. 26. 4. 1949.

⁴⁹⁵ Dokumentární pořad ČT 24 Historie.cs: *Akce Kámen*. Vysíláno 26. 4. 2014

Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/214452801400017> [cit. 8. 3. 2016].

⁴⁹⁶ TOMEK, Prokop: *Ochrana státní hranice a Pohraniční stráž* (Dále jen: *Ochrana státní hranice*). In: HaV 60, č. 3, 2011, s. 27-28.

Nechme ale o počátcích akce Kámen promluvit JUDr. Štěpána Plačka, který společně s Bedřichem Pokorným v celém procesu sehráli důležitou roli. Podle Plačka, který ve své výpovědi z roku 1966 akci elegantně nazývá „zvláštní metodou“, Maláčovu zatčení na konci dubna 1948 „předcházela návrh dvou uniformovaných příslušníků Národní bezpečnosti, kteří vykonávali službu na hranicích, aby se ve zvláštních zdůvodněných případech používala zvláštní metoda, která by umožnila získat důležité informace o činnosti ilegálních skupin na území našeho státu. Bylo to v době, kdy prakticky nebylo ještě možno všem tehdy masovým útěkům zabránovat. Zmínění orgány, na jejichž jména si již nepamatují, navrhli, aby prchající osoby byly uvedeny do klamné představy, že již překročily hranice a aby byly vyslýchány našimi orgány, kteří by však předstírali, že jsou orgány německými a nebo americkými [...] Ministerstvo vnitra si vyhradilo, že navrhovaný postup použije jen v ojedinělých zvláštních případech, kdy prchající osoby opouštějí republiku z vlastního podnětu a kdy fiktivním výsledkem [...] může zpravodajská služba získat důležité poznatky o ilegálních spojeních [...] Za mého působení na MV bylo zhora uvedené metody použito asi třikrát a ze zpráv, které jsem dostal, nemám dojem, že by bylo docházelo k provokacím [ze strany orgánů bezpečnosti, pozn. autorky].“⁴⁹⁷

Odpověď na to, kdo byli tito dva záhadní „uniformovaní příslušníci Národní bezpečnosti“, na jejichž jména si Plaček při výslechu nemohl vzpomenout a kteří zřejmě iniciovali vznik akce Kámen, poskytuje výpověď dalšího významného aktéra akce Kámen, velitele stanice SNB ve Všerubech, Stanislava Lišky. Toho cituje Václava Jandečková, která uvádí, že původní návrh na vytvoření falešných hranic v oblasti Všerub vzešel z dohody mezi vedoucím zpravodajského referátu OÚ StB v Klatovech Jaroslavem Němcem a okresním velitelem SNB v Domažlicích Františkem Zlatníkem.⁴⁹⁸ Byli to pravděpodobně oni, kdo kontaktovali další osoby, jež později v celé akci sehrály důležitou roli. Mezi tyto osoby patřil především Evžen Abrahamovič⁴⁹⁹ vystupující pod jménem „Dr. Breza“, Emil Orovan⁵⁰⁰ užívající krycího

⁴⁹⁷ NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy, Osobní spis Oldřicha Maláče. Zápis o výpovědi Štěpána Plačka u Ministerstva vnitra. 11. 1. 1966.

⁴⁹⁸ JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 79.

⁴⁹⁹ Evžen Abrahamovič (1921-2014) byl v letech 1942-1945 vězněn v koncentračních táborech. Od roku 1946 se stal členem KSČ a po krátkém působení u ZOB II se stal roku 1948 velitelem 3. oddělení (výpadového) IV. sektoru vnitřní státní bezpečnosti (označení BAa). Abrahamovič byl v říjnu 1949 zraněn během přestřelky vedené mezi dvěma skupinami StB v Praze, na základě čehož odešel do výslužby a podle Igora Lukeše „si užil dlouhý a šťastný život jako ředitel obchodního domu“. Viz TOMEK, Prokop: *Amon Tomašoff* s. 10. Viz také LUKEŠ, Igor: *KÁMEN: Studenoválečná akce*, s. 46.

jména „Oliva“ či „Oto“ a František Hejný⁵⁰¹ známý jako „Jonny“. Je zajímavé, že k odhalení pravé identity Jonnyho došlo až díky Václavě Janděčkové v roce 2013. Ta ve své knize uvádí, že totožnost toho tajného agenta zůstávala po dlouhá léta tajemstvím a někdy byla pro nedostatek důkazů dokonce zaměňována s totožností dalšího aktéra akce Kámen, Josefem Janouškem.⁵⁰² Evžen Abrahamovič, jeden z hlavních řídicích center celé akce, přijel na zmíněný podnět do Všerub, zkontroloval vhodné místo k vytvoření falešné hranice, vše zdokumentoval a poté i osobně dohlížel na průběh přechodů.⁵⁰³ František Hejný dostal na starost další velmi důležitý úkol. Měl proniknout do vznikající ilegální organizace Československé strany národně socialistické nabízející pomoc lidem přecházejícím státní hranice a zároveň měl působit jako prostředník zajišťující ilegální dovoz zbraní do Československa. Provokatérovi Jonnymu se s členy ilegální organizace podařilo nejen navázat kontakt, ale také získat důvěru jednoho z jejích členů, Josefa Janouška, který měl sloužit jako hlavní převaděč.⁵⁰⁴

Ještě než se detailně zaměříme na Maláčův případ, je nezbytné seznámit se s osobami Josefa Janouška a Stanislava Lišky, kteří, i když v jednom případě nevědomě a v druhém z donucení, významným způsobem přispěli k Maláčovu zadržení a odsouzení. Josef Janoušek narozený 19. března 1920 v Českých Budějovicích pracoval v poválečných letech pro velkoobchod s chemikáliemi s názvem Řivnáč a spol. Koncem roku 1946 však zkusil štěstí v podnikání a uvedl na trh hru, podle jeho slov podobající se známému „Člověče, nezlob se“, s názvem „Boj o Berlín a invaze“. Kvůli nepovedeným obchodům však brzy začal trpět značnými finančními problémy a nabídka Františka Hejného na převádění osob přes hranice mu měla pomoci splatit přibývajících dluhy. Tato pohnutka se poté několikrát opakuje v dalších protokolech

⁵⁰⁰ Úkolem Emila Orovana (1922 - ?) bylo dohlížet během průběhu akce na dva vybrané příslušníky SNB převlečených do německých uniforem (viz dále). Později se stal hlavním recepčním v pražském hotelu Alcron a v červenci 1969 odjel se svojí ženou do Izraele, přičemž se do Československa už nevrátili. Viz JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 80. Viz také LUKÉŠ, Igor: *KÁMEN: Studenoválečná akce*, s. 46.

⁵⁰¹ František Hejný (1916-?) povoláním údržbář žijící ve 40. letech v Praze. Z výsledku provedeného s Hejným v roce 1966 vyplývá, že v celém případě vystupoval jako spojka mezi Josefem Janouškem a Evženem Abrahamovičem, kterého podrobně informoval o průběhu akcí a převáděných osobách. Viz NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy, Osobní spis Oldřicha Maláče. Zápis o výpovědi Františka Hejného u Ministerstva vnitra, 11. 1. 1966.

⁵⁰² JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen*, s. 44.

⁵⁰³ JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 79-80.

⁵⁰⁴ Dokumentární pořad ČT 24 Historie.cs: *Akce Kámen*. Vysíláno 26. 4. 2014

Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/214452801400017> [cit. 8. 3. 2016].

sepsaných s Janouškem v pozdějších letech.⁵⁰⁵ Jak však uvádí Václava Jandečková, tato „údajná finanční motivace měla zřejmě zakrýt skutečnost, že chtěl [...] lidem napomáhat [...]“.⁵⁰⁶ Janoušek, který se stal pouze jednou z figurek na šachovnici mistrně rozehrané hry bezpečnostních složek a o svém zapojení do ní neměl nejmenší tušení, se tak stal ideálním typem převaděče, kterému měly vybrané osoby plně důvěřovat. Jeho úkolem bylo dovézt tyto osoby do obce Kdyně, jež byla vzdálená necelých osm kilometrů od Všerub, a zde je předat Stanislavu Liškovi. Liška se narodil 27. srpna 1911 v Pištěvíně u Českých Budějovic a jako zkušený četník působil od 10. května 1945 jako velitel stanice SNB ve Všerubech. Václava Jandečková Lišku popisuje jako „manžela a otce tří malých dětí, dobrého kamaráda a člověka, který si uměl zjednat respekt [...] byl ochoten pomáhat lidem při ilegálních přechodech státních hranic, což bylo v jeho postavení nanejvýše troufalé a nebezpečné.“⁵⁰⁷ Liška, jako osoba dobře znalá místního prostředí, dostal za úkol samotný převod přivedených osob přes falešnou hranici. Měl také zaručit, že se tyto osoby dostanou až do malé a nenápadné budovy č. p. 14, bývalého výminku na břehu Myslívského rybníka, který byl důmyslně a s co největší přesvědčivostí přeměněn na falešnou celnici.⁵⁰⁸ Liška, který neměl na výběr a ke spolupráci na připravované akci byl donucen, měl však v celém příběhu více rolí. Bylo to především jeho zásluhou, že se americká strana o několik měsíců později o nekalých praktikách československých bezpečnostních složek dozvěděla a mohla na ně reagovat. Liška byl totiž od roku 1945 členem tajné sítě shromažďující zprávy pro americkou zpravodajskou službu CIC (*Counter Intelligence Corps*), kterou o akci Kámen podrobně informoval.⁵⁰⁹

Vraťme se ale ještě jednou k nevinně znějící výpovědi Štěpána Plačka o „zvláštní metodě“, v níž mimo jiné také uvedl, že za jeho působení na MV k provokacím osob, jež pak měly přejít hranice, nedocházelo. Z vyprávění Ludmily Maláčové však vyplývá pravý opak. Podle ní to byl právě Plaček, Pokorný a další členové KSČ působící na MV, kteří vytvořili prvotní impulz, jež nakonec dovedl Maláče k souhlasu s navrhovaným převodem přes státní hranice. Citujme na tomto místě vzpomínky paní Lidky: „Bedřich Pokorný, Dr Placzek a spol., zneužívající svého vysokého postavení

⁵⁰⁵ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317 Oldřich Maláč, skupinový spis, Výslech Josefa Janouška u Odbočky štátnej bezpečnosti v Bratislave. 15. 5. 1948.

⁵⁰⁶ JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 77.

⁵⁰⁷ JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen*, s. 23.

⁵⁰⁸ JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 80.

⁵⁰⁹ LUKES, Igor: *KÁMEN: Studenoválečná akce*, s. 44.

v bezpečnostním odboru ministerstva vnitra, vybrali si individua a předstírala, že pomohou k útěku do zahraničí osobám, které očekává persekuce a koncentrační tábory v lidově-demokratickém státě [...] Pokorný, Placzek a spol. docílili, že i můj manžel dal se svěsti touto provokací z obavy před persekucí Pokorného, který veřejně v únoru 1948 vyhlášoval likvidování všech úředníků státně-bezpečnostního aparátu [...]“⁵¹⁰ Z uvedeného textu vyplývá preciznost a důkladnost spolupráce jednotlivých složek zapojených do příprav akce Kámen. Pokorný a Plaček měli na Maláče a další nepohodlné osoby ve svém okolí vytvářet nenápadný, ale soustavný nátlak, který u jejich obětí vyvolal pocity nejistoty a strachu. V této situaci pak na scénu vstupoval nic netušící Josef Janoušek a všudypřítomný Jonny, kteří pochybujícím a tápajícím jedincům nabídli nápomocnou ruku při řešení jejich problémů.

Po rodině Jana Prošvice se převaděči zaměřili na „velké úlovky“ v podobě Oldřicha Maláče a Karla Zavadila. Maláč ke svému rozhodnutí opustit republiku uvedl: „Když mi Dr Zavadil sdělil, že nám oběma hrozí bezdůvodné zatčení a nabídl mi, že nám zařídí odchod do ciziny, dal jsem se přemluvit k odchodu za hranice [...] měl jsem přislíbenou práci v Kolumbii [...] cesta, kterou jsme použili, byla řízena čs. bezpečnostními orgány a byla doporučena Dru Zavadilovi, který v celém případě měl iniciativu.“⁵¹¹ K plánování svého odchodu do ciziny ještě dodává: „ZAVADIL získal spojení přes svého známého Emanuela HACKELA,⁵¹² který seznámil ZAVADILA s Josefem JANOUŠKEM, který organizoval útky do zahraničí. S ním také ZAVADIL projednával podrobnosti a sám jsem se zúčastnil schůzky s JANOUŠKEM až těsně před naším odchodem do zahraničí. Jednalo se o tom, co za cestu zaplatíme JANOUŠKOVI, co si vše máme na cestu vzít a které si máme vzít doklady a legitimace.“⁵¹³ Kromě oficiálních míst byl tedy Oldřich Maláč k přechodu hranic přesvědčen svým dlouholetým přítelem Karlem Zavadilem, kterému bezesporu důvěřoval. Byl to nakonec Zavadil, který Maláčovi v roce 1939 pomohl s přechodem hranic do Polska ještě

⁵¹⁰ ABS Praha, f. 319, sign. 319-22-6, Opis žádosti Ludmily Maláčové o revizi případu O. Maláče zaslané Nejvyššímu soudu v Praze, 5. 6. 1956.

⁵¹¹ NA Praha, f. SSNV, Osobní spis Oldřicha Maláče. Žádost Oldřich Maláč ke Krajskému soudu v Praze o obnovu trestního řízení. 12. 11. 1964.

⁵¹² Emanuel Hackel (1902-?) byl přítelem Josefa Janouška, přes kterého se seznámil se Zavadilem a Maláčem. Hackel znal prostředí Šumavy a Domažlicko velmi dobře, neboť jeho příbuzní žili v Koutě u Domažlic. Měl tak pomoci celou skupinu dopravit do Kdyně s tím, že pouze svezl známé na své cestě za návštěvou příbuzných. Viz ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., skupinový spis, Protokol sepsaný s Emanuelem Hackelem. 3. 5. 1949.

⁵¹³ NA Praha, f. SSNV, Osobní spis Oldřicha Maláče. Zápis o výpovědi JUDr. Oldřicha Maláče u Ministerstva vnitra. 7. 1. 1966.

předtím, než sám opustil Němci obsazené Československo. O zmiňované práci v Kolumbii víme pouze to, že se jednalo o zaměstnání v zemědělském sektoru a také, že Maláčovi měli v Jižní Americe i Austrálii známé, kteří jim měli pomoci se v nové zemi adaptovat.⁵¹⁴ Co se týče Maláčova prvního setkání s Janouškem, které proběhlo v Praze 12 na Korunní třídě, později k němu nejasně uvedl, že „už [při tomto setkání] v Praze měl určité podezření, které se postupně zesilovalo [...]“.⁵¹⁵

Zajímavý pohled na Maláčův případ nabízí svědectví Jana Krčka, který s Maláčovými nebyl po návratu do Československa v častém kontaktu a o jejich pohnutém osudu se dozvěděl až z doslechu. Podle něho byl totiž jedním z důvodů pro Maláčovo a Zavadilovo opuštění Československa tzv. štěchovický případ nebo jak uvádí Igor Lukeš „štěchovická aféra“⁵¹⁶ a v americké interpretaci operace „hidden documents“. Případ Štěchovice se začal odehrávat na začátku října 1945, kdy československé Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) obdrželo od francouzského velvyslanectví zprávu o zadržení Němce Günthera Achenbacha. Ten mimo jiné během výslechu prozradil, že se na konci války podílel na ukrytí několika beden obsahujících důležité dokumenty pocházející z dob okupace, jež gestapo zakopalo v tajné šachtě nedaleko Štěchovické přehrady u Prahy. MZV si však s touto informací nevědělo rady, a proto poslalo její opis na MV. Podle historika Slavomíra Michálka převzal tuto důležitou zprávu „zaměstnanec oddělení politického zpravodajství Antonín [špatně uvedené jméno, ve skutečnosti Karel, pozn. autorky] Zavadil,“ který podal hlášení svému nadřízenému generálu Bartíkovi, ale ani jeden z nich situaci dále neřešili. Případem, kterým se nezabývalo ani československé MNO, jemuž Francouzi zaslali další zprávu, se tak rozhodli zabývat Američané.⁵¹⁷ Organizaci vyzvednutí tajných dokumentů ze štol u Štěchovic řídilo oddělení vojenského zpravodajství G-2 u Velitelství sil Spojených států v Evropě (USFET). Do Československa, které nemělo o chystané akci sebemenší ponětí, se tak vypravilo jedenáct vojáků americké příslušnosti pouze s turistickými vízy pod vedením kapitána Stephen M. Richardse. Eminentní zájem Američanů o záhadné dokumenty ukryté na území Československa zřejmě podporovalo podezření, že se v nitru beden nachází velmi cenné dokumenty

⁵¹⁴ NA Praha, f. SSNV, Osobní spis Oldřicha Maláče. Zpráva o prošetření trestní věci JUDr. Oldřicha Maláče inspekcí Ministerstva vnitra. 28. 1. 1966.

⁵¹⁵ NA Praha, f. SSNV, Osobní spis Oldřicha Maláče. Zamítnutí návrhu O. Maláče na obnovu trestního řízení. 17. 2. 1966.

⁵¹⁶ LUKEŠ, Igor: *Československo nad propastí*, s. 162.

⁵¹⁷ MICHÁLEK, Slavomír: *Kovbojská akcia Američanov. Štěchovický prípad z roku 1946* (Dále jen: *Kovbojská akcia Američanov*). HaV 60, č. 1, 2011, s. 8-9.

pojednávající o německém nukleárním programu.⁵¹⁸ Dne 11. února 1946 tak skupina amerických vojáků za pomoci Achenbacha odhalila zasypanou štolu u Štěchovic, jejíž obsah byl chráněný důmyslně nastraženým systémem výbušnin. Připraveným a zkušeným vojákům se však tento systém podařilo úspěšně zneškodnit a následně odvezli všech, přibližně třicet beden, do americké zóny v Německu.⁵¹⁹ Odhalení celého případu vyvolalo u československé vlády rozhořčení a vedlo téměř k okamžitému odeslání protestní nóty do Washingtonu, ve které Československo požadovalo navrácení dokumentů. Bedny s veškerým spisovým materiálem, jež dorazily na Pražský hrad 2. března 1946, obsahovaly „archiv prezidenta Beneše od roku 1920, korespondenci a tajný archiv K. H. Franka, spisy Gestapa a protektorátní spisy o činnosti a charakteristikách českých osob, inventáře českých korunovačních klenotů a českých zámků“.⁵²⁰ Přestože tedy Američané dokumenty vrátili a snažili se nastalou situaci co nejrychleji vyřešit, krize vyvolaná touto tajnou akcí ještě po nějakou dobu rezonovala ve vzájemných vztazích. Jak navíc uvádí historik Lukeš, štěchovická aféra měla dalekosáhlé dopady především na vnímání amerických sil operujících na území Československa po roce 1945, jejich profesionalitu a důvěryhodnost.⁵²¹

Z jakých důvodů MV ihned nezareagovalo na zprávu tak vysoké důležitosti, jakou je podezření na výskyt tajných dokumentů ukrytých nacisty na čs. území? Jako možné vysvětlení se nabízí skutečnost, že doba, ve které MV příslušné hlášení obdrželo, byla na všech jeho odděleních velmi chaotická, neboť se zajišťovala jeho organizační struktura, fungování, rozdělování pravomocí a také stěhování materiálu z Londýna. Hlášení o ukrytých dokumentech tak mohla, ač stále neomluvitelně, zaniknout mezi ostatními dokumenty, jichž se v této době na daném ministerstvu hromadilo bezesporu bezpočet. Kontroverzní zapojení MV do případu Štěchovice tak měl kromě negativního dopadu na československo-americké vztahy ještě jeden, pro Bartíka, Maláče i Zavadila, klíčový rozměr. Komunisté totiž tohoto skandálu plně využili ve svůj prospěch a získali další pádné důvody pro výslechy a důkladné prověřování tří zmíněných zaměstnanců MV, kteří očividně zanedbali své povinnosti. Všechny uvedené indicie se však s naprostou přesností propojí ve smysluplný celek, pokud doplníme, že převzetím a zajištěním archivu štěchovického materiálu nebyl pověřen nikdo jiný než Bedřich

⁵¹⁸ LUKEŠ, Igor: *Československo nad propastí*, s. 163-164.

⁵¹⁹ MICHÁLEK, Slavomír: *Kovbojská akcia Američanov*. s. 7.

⁵²⁰ Překlad autorka. Tamtéž, s. 14.

⁵²¹ LUKEŠ, Igor: *Československo nad propastí*, s. 167-168.

Pokorný. Ten tak získal důležitá esa, která se mu bezesporu velmi hodila do rozehrané partie politických intrik.⁵²² Nastalé období popsal Maláč ve svých vzpomínkách následovně: „Napřed jsem měl výslechy, jednou šla dokonce žena se mnou až do Bartolomějské [Bartolomějská ulice, kde se nacházelo hlavní sídlo StB, pozn. autorky] a čekala na mne několik hodin, dokud mě nepustili. Jindy jsme si zase před mým výslechem šli sednout na Vikárku [restaurace nalézající se v areálu Pražského hradu, pozn. autorky] na oběd, kdy jsem jí dal prstýnky a hodinky. Ona pak s hrůzou čekala, co bude. Nakonec jsme narazili na provokatéra, který nabídl přechod hranic [...]“⁵²³

Vypjatou situaci, ve které se manželé Maláčovi ocitli, pomáhají dokreslit slova paní Lidky: „Dne 30. dubna 1948 přišel můj manžel domů a řekl mně, abych sbalila věci, že pojedeme za hranice. Odmítla jsem nejprve odjezd a poukazovala na svůj špatný zdravotní stav a na to, že není důvod odjíždět [...] Dále jsem nechtěla opustit domov, kde přece jen mám několik dobrých známých, kdežto v zahraničí celkem nikoho neznám. Manžel mně nato řekl, že v případě, když nepojedu, že se již nikdy nevidíme, a když ho nechám odjet samotného, že mohu klidně žádat to rozvod. Proto jsem pak nakonec souhlasila s odchodem za hranice.“⁵²⁴ Silně rozrušený Oldřich Maláč tedy musel za účelem přesvědčení své nemocné a značně vyděšené manželky přistoupit k výhrůžce rozvodu. Tato metoda nátlaku se ukázala jako efektivní, neboť jak později paní Ludmila uvedla, s manželem vždy žila ve spokojeném manželství, měla ho ráda a nechtěla ho opustit, proto s jeho návrhem opustit Československo nakonec souhlasila.⁵²⁵

Osudný den nastal 30. dubna 1948. V dopoledních hodinách proběhla v bytě u Hackela v Praze na Vinohradech schůzka, které byla přítomna, kromě Hackela, Janouška a Jonnyho, také rodina Karla Zavadila, která měla být převedena přes hranice ve stejný den jako Maláčovi. Karla Zavadila doprovázela jeho manželka Štěpánka (rozená Kolmašová)⁵²⁶ a jejich dvě děti, dcera a malý syn. Maláč později uvedl, že

⁵²² DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Bedřich Pokorný – vzestup a pád*. In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra 2*, 2004, s. 245.

⁵²³ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

⁵²⁴ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., skupinový spis, Protokol sepsaný u Oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Praze. 9. 7. 1948.

⁵²⁵ NA Praha, f. SSNV. Osobní spis Oldřicha Maláče. Protokol sepsaný s O. Maláčem a L. Maláčovou ve dnech 11. 5. – 18. 5. 1949.

⁵²⁶ Karel Zavadil se oženil se Štěpánkou Kolmašovou zřejmě v roce 1930. Štěpánka pocházela z jedné z nejbohatších rodin ve Vratimově u Ostravy, jelikož její otec podnikal jako pekař a vlastnil zároveň

Františka Hejného coby Jonnyho poznal teprve během této schůzky a, „jelikož ho neznal, pojal k němu nedůvěru.“ Celá skupina se pak vydala dvěma automobily do Plzně. Jedno z těchto vozidel byla nájemní drožka, ve které cestoval Oldřich s Ludmilou, Janoušek a Jonny.⁵²⁷ Po cestě do Plzně, v obci Žebrák ležící přibližně na polovině cesty mezi Prahou a Plzní, zastavila skupinu policejní hlídka. Silniční kontrola však proběhla rychle a bez problémů, neboť Jonny předložil strážníkům svoji legitimaci a „osazenstvo vozu vesele sdělilo orgánům SNB, provádějícím kontrolu, že jedou na svatbu.“⁵²⁸ Jak Maláč později vzpomínal, vypil během cesty do Plzně (zřejmě na kuráž) „poměrně velké množství alkoholu,“ které na něho později jako na „nepijáka“ silně působilo.⁵²⁹ Odpoledne pokračovali všichni zmínění z Plzně do Kdyně, kam dorazili ve večerních hodinách a ubytovali se v místním hotelu Bubák.⁵³⁰ Zde byli ten den jedinými hosty, neboť převody osob čekajících v tomto hotelu do večerních hodin na příchod převaděče Stanislava Lišky, byly naplánovány vždy na dny, kdy měl majitel Bubák zavřeno. Organizátoři akce se tím vyhnuli zbytečným svědkům a pozornosti.⁵³¹

Maláčovi v hotelu nejprve povečeřeli a pak se přemístili do jednoho z pokojů, kde si mohli na chvíli odpočinout. V noci je pak vzbudil pravděpodobně Jonny s tím, aby se nachystali k odchodu, neboť pro ně brzy přijde Stanislav Liška. Ten přišel do hotelu okolo 22. hodiny a podle předchozí dohody vyzvedl nejprve Maláčovi a po nich pak měli jet i Zavadilovi. Jak se později ukázalo, toto rozhodnutí mělo dalekosáhlé důsledky pro obě rodiny; zatímco Maláčovi se vydali vstříc nastražené pasti, Karel Zavadil s rodinou zůstal v hotelu, kde ho o několik okamžiků později zastihla varovná zpráva. Josef Janoušek, který dovezl Maláčovi i Zavadilovi do Kdyně se poté hned vrátil do Prahy, kde se od příbuzných Jana Prošvice převáděného o týden dříve dozvěděl, že Prošvic i jeho manželka Jiřina byli při pokusu o přechod státních hranic zadrženi hlídkou StB. Janoušek se proto pln neblahých tušení okamžitě vydal zpět do Kdyně, aby Maláče i Zavadila varoval. V hotelu však zastihl už pouze rodinu Karla Zavadila, které

několik domů. Viz ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., operativní podsvazek, Poznátky o Dr. ZAVADILOVI, 3. 5. 1954.

⁵²⁷ Tamtéž, Zápis o výpovědi JUDr. Oldřicha Maláče u Ministerstva vnitra. 7. 1. 1966.

⁵²⁸ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., operativní podsvazek, Dodatek k T. P., ilegální přechod do Německa, 30. 4. 1948.

⁵²⁹ NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy, Záznam o hlavním přelíčení s JUDr. O. Maláčem. 3. 6. 1948.

⁵³⁰ Tento hotel, který byl později přejmenován na hotel Modrá hvězda, vlastnil František Bubák. Viz JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 78.

⁵³¹ NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy. Osobní spis Oldřicha Maláče. Zápis o výpovědi Františka Hejného u Ministerstva vnitra. 11. 1. 1966.

se na základě tohoto varování podařilo z hotelu uprchnout. Díky Emanuelu Hackelovi se pak dostali do Klatov, kde měli v hotelu Bílá růže čekat na příjezd Janouška. Toho se však nedočkali, neboť Josef Janoušek byl 1. května v noci zadržen v Plzni a společně s dalšími převezen do Oblastní úřadovny StB (OÚ StB) v Klatovech.⁵³² Na začátku května 1948 měl Zavadil podle několika zlomkovitých informací odjet ke známým do Frýdku,⁵³³ kde se jeho stopy ztrácí v nedostatku archivních materiálů a nedůvěryhodnosti materiálů dochovaných. Pouze na okraj výsledového protokolu sepsaného s Karlem Zavadilem v březnu 1948 kdosi později rukou připsal, že jmenovaný v červnu 1948 utekl do zahraničí.⁵³⁴ Roku 1951 poté Štěpánka Zavadilová čs. úřadům předložila úmrtní list svého manžela s požadavkem na změnu rodinného stavu z „vdaná“ na „vdova“. Podle tohoto úmrtního listu měl Karel Zavadil, který odešel do Británie a zanechal svoji rodinu v Československu, zemřít 18. února 1951 v Londýně na rakovinu plic.⁵³⁵ Tyto informace jsou však velmi nespolehlivé, neboť je nelze porovnat s žádným jiným dokumentem potvrzujícím Zavadilovo úmrtí a mohli bychom se také domnívat, že tato zpráva měla pomoci ochránit Štěpánku Zavadilovou před další perzekucí ze strany KSČ. Osudy Karla Zavadila jsou tak nejasné a jejich objasnění zůstává předmětem dalšího bádání. Zdá se však, že hotel Bubák v Kdyni se stal svědkem posledního rozloučení dvou dlouholetých přátel, Oldřicha Maláče a Karla Zavadila, jejichž cesty se poté definitivně rozdělily.

Jak se ale vyvíjela situace pro Oldřicha a Ludmilu, kteří bohužel neměli to štěstí, a Janoušek je nestihl upozornit na hrozící nebezpečí? Nic netušící nasedli do připraveného automobilu a se Stanislavem Liškou, kterého všichni oslovovali familiárně Standa, se vydali na cestu za domnělou svobodou. Za obcí Všeruby Liška odbočil ze silnice a zastavil na louce. Odtud se již celá posádka vozu vydala pěšky okolo Myslívského rybníka. Liška na chvíli Maláčovi opustil s tím, že musí jít napřed a zkontrolovat, zda před nimi nečeká pohraniční hlídka, která by je mohla odhalit. Po chvíli se vrátil se sdělením, že cesta je volná a Maláčovi mohou pokračovat. Podle Maláče byli oba s manželkou „ve stavu krajního tělesného i duševního vyčerpání [jejich] cestou a u [paní Lidky] se k tomu přidružovala ještě její choroba.“ Cestu jim po

⁵³² JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen*, s. 97-98.

⁵³³ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., podsvazek. Zpráva o domovní prohlídce v bytě Dr. Zavadila. 19. 5. 1948.

⁵³⁴ ABS Praha, f. 215, sign. 215-193-5/23, Protokol sepsaný s JUDr. Karlem Zavadilem. 16. 3. 1948.

⁵³⁵ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., operativní podsvazek. Poznatky o Karlu Zavadilovi. 3. 5. 1954.

dalších několika metrech zatarasily „nápadně primitivně provedené závory, nikdo tam u nich nebyl a ani hraniční kameny.“⁵³⁶ Zde se Liška zastavil s tím, že dále je již doprovázet nebude a musí jim proto předat další instrukce. Maláčovi měli za závorou postupovat dále po „mezinárodní cestě“ a po pár metrech u stromu odbočit doprava, kde se již měli nacházet na německém území. Na vyjádření vděku za pomoc předal Maláč při loučení Liškovi 1500 Kčs - jako odměnu, ale také proto, že si myslel, že tyto peníze již nebude potřebovat. Po několika okamžicích narazili Maláčovi za závorou na dva muže v „ošumělých uniformách bez označení“ patřících německé finanční hlídce,⁵³⁷ na jejichž přítomnost je Liška upozornil. „[...] jeden z nich se ptal zda přicházíme z Prahy. Když jsem přisvědčil, vyzval nás dosti dobrou němčinou, abychom šli s ním, že nás zavede k americkému důstojníkovi, který úřaduje nedaleko. Druhý člen hlídky vůbec nemluvil a na naše dotazy odpovídal jednoslabičně špatnou němčinou.“⁵³⁸ Kdo byli tyto dva muži vydávající se za německou hlídku? Nejednalo se o nikoho jiného než o Liškovy kolegy ze stanice SNB ve Všerubech, štábního strážmistra Václava Strouhala, který se narodil ve Vídni a byl proto vybraný pro tuto akci díky perfektní znalosti němčiny a praporčíka Václava Šnaidra.⁵³⁹ Z uvedeného popisu je pravděpodobné, že Maláč hovořil právě se Strouhalem, a jako člověk s dobrou znalostí němčiny si všiml nedokonalých jazykových schopností druhého „člena finanční stráže“ alias Šnaidra. Ten společně se Strouhalem dovedl manžele Maláčovi podle předem domluveného scénáře do malého domku na břehu Myslívského rybníka, na jehož dveřích se vyjímal nápis CIC. Uvnitř se nacházela osoba oblečená do americké uniformy a civilista „menší a slabší postavy v černých brýlích, o kterém mi [Maláčovi] anglicky mluvící řekl, že je to Litevec. Do výsledku však vůbec nezasahoval.“⁵⁴⁰ Údajným Litevcem byl převlečený Karel Kocina, příslušník SNB Klatovy, jehož úkolem bylo dohlížet na provedení akce.⁵⁴¹ Vyčerpaná Ludmila si lehla na přichystanou

⁵³⁶ NA Praha, f. SSNV. Osobní spis Oldřicha Maláče. Zápis o výpovědi JUDr. Oldřicha Maláče u Ministerstva vnitra. 7. 1. 1966.

⁵³⁷ Tamtéž.

⁵³⁸ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., skupinový spis. Protokol sepsaný s JUDr. Oldřichem Maláčem u Oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Praze, 12. 7. 1948.

⁵³⁹ JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen*, s. 49.

⁵⁴⁰ NA Praha, f. SSNV. Osobní spis Oldřicha Maláče. Zápis o výpovědi JUDr. Oldřicha Maláče u Ministerstva vnitra. 7. 1. 1966.

⁵⁴¹ JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 80.

pohovku (v té době byly asi 4 hodiny ráno) a americký úředník začal s jejím manželem Oldřichem sepisovat protokol.⁵⁴²

Kdo se skrýval pod rouškou záhadné osoby amerického důstojníka? Tuto klíčovou roli v celé akci sehrál Amon Tomašoff, známý pod krycí značkou F-7 nebo jako agent Tony, světoběžník a dobrodruh narozený roku 1922 v Bratislavě do bohaté židovské rodiny. Díky studiu v Británii, četným zaměstnáním v zahraničí, ale zřejmě také mimořádným jazykovým schopnostem velmi dobře ovládal angličtinu a několik dalších cizích jazyků, což byl bezesporu jeden z hlavních důvodů, proč byl vybrán právě pro tuto roli.⁵⁴³ Tomašoff, který znal dobře nejen organizaci CIC, ale dokonce některé její příslušníky, se během svého působení u Oblastní zpravodajské odbočky (OZO) v Praze zřízené roku 1946 v rámci ZOB II seznámil s mnoha důležitými osobnostmi, mezi nimiž byl i shora zmíněný Evžen Abrahamovič.⁵⁴⁴ Byl to zřejmě právě Tomašoff, kdo významným způsobem ovlivnil podobu celé akce Kámen. Při svém pobytu v Pasově v březnu 1948 se totiž v baru náhodně seznámil s americkým příslušníkem CIC, jistým Bruckerem všemi oslovovaným jako „Frenchie“, který Tomašoffovi prozradil, že působí jako field officer na česko-německých hranicích a společně s dalšími provádí výslechy všech emigrantů vstupujících na území Německa. Dále Tomašoffovi popsal, jak tyto výslechy probíhají a kam jsou posílány podezřelé osoby.⁵⁴⁵ Všechny tyto informace později Tomašoff využil v praxi, když předstíral, že je sám jedním z členů americké zpravodajské služby. Ani jeho znalost angličtiny však nemohla Maláče, pro kterého bylo anglofonní prostředí velmi známé a strávil několik měsíců na kurzu v Americe, zmást. Jak později uvedl, „všiml jsem si ihned, že přízvuk, kterým ona osoba mluvila není vůbec americký a tím a dalšími okolnostmi bylo zesilováno moje podezření, že jde o provokaci[...] Z dalších známek se to pak stalo zřejmým.“ Při sepisování protokolu postupoval údajný americký úředník velmi pomalu a nervózní Maláč začal ztrácet trpělivost. Nabídl proto Tomašoffovi, že protokol dopíše sám. S tímto návrhem Tomašoff zřejmě nesouhlasil, ale Maláč si stihl všimnout, že klávesnice používaného psacího stroje obsahuje neamerické typy s háčky i čárkami, což

⁵⁴² ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., skupinový spis. Protokol sepsaný s Ludmilou Maláčovou u Oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Praze. 9. 7. 1948.

⁵⁴³ TOMEK, Prokop: *Amon Tomašoff*, s. 5-7.

⁵⁴⁴ Tamtéž, s. 8, 14.

⁵⁴⁵ Tamtéž, s. 14-15. O Tomašoffovi viz také JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen*.

pouze podpořilo jeho rostoucí obavy.⁵⁴⁶ Je nesporné, že tato maličkost, která unikla jinak perfektně připraveným aktérům akce Kámen, měla uniknout i každému příchozímu, jež s americkým prostředím neměl žádné zkušenosti a jedině, na co se v danou chvíli mohl soustředit, bylo co nejrychlejší opuštění republiky. O tom, že se opravdu nachází v americké úřadovně, je měly přesvědčit důmyslně rozestavěné maličkosti, jako například láhev americké whisky a balíček cigaret nenápadně umístěné na stole či portréty prezidentů Trumana a Roosevelta visící na zdi.⁵⁴⁷ Atmosféru panující při sepisování protokolu přibližují opět slova Oldřicha Maláče, podle kterého si „vyšetřující orgán pohrával s pistolí a byla celkově vyvolána taková atmosféra, v níž jsem se bál o svoji osobní bezpečnost.“⁵⁴⁸

Paní Ludmila, která byla vyčerpaná a protokol za ni proto sepsal její manžel, později vzpomínala na to, jak jim americký úředník sdělil, že „lidé, kteří nejsou prověřeni musí zůstat tři měsíce v Německu, kdežto ti, kteří dokáží, že nespolupracovali s komunisty, mohou během tří dnů odejít z Německa dále.“ Na to Tomašorff i s „Litevcem“ Karlem Kocinou na chvíli opustili místnost, snad za účelem poskytnutí Maláčovým dost času promyslet si, co do protokolu napíší. Lidka této soukromé chvílky okamžitě využila k pobídnutí svého muže, „aby toho do protokolu hodně nalhal, protože nechce na žádný pád sedět někde v Německu.“⁵⁴⁹ Tak můžeme vysvětlit shora uvedená tvrzení Oldřicha Maláče o touze pomáhat americké zpravodajské službě a o Ludmilině protikomunistické činnosti na pasovém oddělení objevující se v překladu protokolu sepsaném nad ránem 1. května 1948 nedaleko česko-bavorských hranic s manželi Maláčovými. Jen těžko si lze představit, jaké chvíle museli oba prožívat. Přestože Maláč byl zkušený zpravodajec a jeho instinkt mu napovídal, že něco není v pořádku, ocitl se s manželkou uprostřed zlověstné akce, v níž byly všechny otázky pokládány s předem promyšleným záměrem, jež nemohl ve svém psychickém stavu zcela prohlédnout.

V protokole sepsaném s Maláčovými v angličtině, se Tomašoff kromě jejich důvodů pro odchod z republiky a plány pro pobyt v zahraničí vyptával také na jejich

⁵⁴⁶ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., skupinový spis. Protokol sepsaný s JUDr. Oldřichem Maláčem u Oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Praze, 12. 7. 1948.

⁵⁴⁷ JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948*, s. 85.

⁵⁴⁸ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Žádost O. Maláče k Nejvyššímu soudu v Praze o podání stížnosti o porušení zákona. Nedatováno.

⁵⁴⁹ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., skupinový spis. Protokol sepsaný s Ludmilou Maláčovou u Oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Praze. 9. 7. 1948.

politickou příslušnost a činnost pro MV. Maláč uvedl několik jmen lidí, se kterými spolupracoval či které znal. Mezi uvedenými se mimo jiné vyskytlo například jméno jeho bývalého nadřízeného z londýnského i pražského MV, brigádního generála Josefa Bartíka, ministra spravedlnosti a člena předsednictva národně socialistické strany Prokopa Drtiny a dalších funkcionářů této politické strany jako Františka Ambrože a Oty Hory.⁵⁵⁰ Maláč měl definovat svůj vztah k těmto osobám a uvést, jakým způsobem s nimi spolupracoval. Bezpečnostní složky si tak vytvářely podklady pro pátrání po dalších nespolehlivých osobách. Po sepsání protokolu bylo Maláčovým řečeno, že budou příslušníky německé finanční hlídky odvedeni do jakéhosi hostince. Po chvíli však byli zastaveni hlídkou SNB s tím, že jsou stále na území ČSR a musí proto hlídku následovat zpět do Všerub na stanici SNB.⁵⁵¹ Maláč jako zkušený právník věděl, že se s manželkou ocitli ve velmi kritické situaci, a přestože se přítomné od samého začátku snažil přesvědčit o své nevině, mohl již pouze přihlížet dokonání zkázy.

Akce Kámen se v době svého trvání na konci čtyřicátých a počátku padesátých let stala velmi produktivním způsobem umělého vytváření nepřátel režimu a jejich následného potrestání. Mezi jejími oběťmi nalezneme nejen politicky nespolehlivé osoby s kontakty na Západě, ale také členy čs. politických stran či důstojníky armády a podnikatele. Jak paradoxní, že podle vnímavých postřehů Oldřicha Maláče právě pohraniční kameny, podle nichž získala akce název, v místě údajného pomezí Čech a Německa chyběly. I přes přísné utajení se informace o nekalých praktikách československých bezpečnostních složek dostaly až do USA. Již 15. června 1948 proto Američané na tuto skutečnost reagovali v nótě zaslané do ČSR a odmítali „zneužívání insignií a symbolů Spojených států.“ V nótě byly události odehrávající se na česko-německých hranicích popsány do značných podrobností, což u zodpovědných míst vyvolalo podezření. Nakonec se ukázalo, že citlivé informace se do Spojených států dostaly skrze Stanislava Lišku, jehož napojení na americkou zpravodajskou službu CIC jsme zmínili již výše. Liška byl za tuto svoji činnost v prosinci 1948 zatčen, ale pro nedostatek důkazů následovalo v květnu 1949 jeho propuštění. Zřejmě díky vědomí

⁵⁵⁰ Tamtéž, Protokol sepsaný s JUDr. Oldřichem Maláčem u Oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Praze, 12. 7. 1948.

⁵⁵¹ Tamtéž, Protokol sepsaný s Ludmilou Maláčovou u Oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Praze. 9. 7. 1948.

nebezpečnosti situace, ve které se ocitl, poté sám urychleně ilegálním přechodem opustil Československo.⁵⁵²

3.2.1. Na cestě do žaláře (květen 1948–červen 1949)

Na stanici SNB ve Všerubech byl s Maláčovými sepsán další protokol, tentokrát již v češtině. Jeho sepsání se značně protáhlo, takže Maláčovi byli až v 8 hodin ráno eskortováni z Všerub do vazby OÚ StB v Klatovech, kde Maláčovi navštívil sám Jindřich Veselý.⁵⁵³ Obsah jejich rozhovoru však zůstává neznámý, neboť k těmto událostem Maláč pouze dodal: „Zavření jsme byli nejprve v Klatovech, kam jsme byli odvezeni v poutech jako těžcí zločinci [...] Měl jsem to s manželkou v poutech jako doživotně. Já bych ji ale stejně nikdy neopustil. A ona zase mne.“⁵⁵⁴ Z Klatov byli Maláčovi převezeni 7. května za dohledu praporčíka SNB Rudolfa Ždycha a strážmistra Josefa Tůmy do stanice OÚ StB v Praze, kde se ocitli pod dohledem přednosta referátu B/1 a velitelem této úřadovny Dr. Pech.⁵⁵⁵ Do Prahy dorazili manželé Maláčovi před 23. hodinou a ve věznici nacházející se na Karlově náměstí je přijal strážmistr Pakandl. Zatímco Oldřich získal vězeňské číslo 73 a byl umístěn do cely číslo 84, Ludmilino vězeňské číslo bylo 74 a její cela nesla číslo 48.⁵⁵⁶ Situaci, ve které se Maláčovi ocitli, nám může pomoci přiblížit korespondence mezi Dr. Pechou a Štěpánem Plačkem. Pech kontaktoval Ústřednu StB s tím, že 7. května převzal zadrženého Oldřicha Maláče s jeho manželkou, ale kromě informace, že se jedná o „případ ministerstva vnitra“, neobdržel žádné pokyny k dalšímu postupu. Netušil proto, z jakého důvodu se Maláčovi ve vazbě nalézají a „nemohl s úspěchem vyslyšet.“⁵⁵⁷ Je tedy patrné, že Maláčovi setrvali ve vyšetřovací vazbě v Praze minimálně týden, po který s nimi nebyly vedeny žádné výsledky, ale jelikož nikdo nevěděl, co se skutečně děje, nemohly jim být ani sděleny žádné podrobnější informace. Podle Václavy Janděčkové byl Dr. Pech jedním

⁵⁵² LUKEŠ, Igor: *Československo nad propastí. Selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945-1948*. Praha 2014, s. 295-296.

⁵⁵³ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., operativní podsvazek, Dodatek k T. P. 625/48, ilegální přechod do Německa. 4. 5. 1948.

⁵⁵⁴ JELÍNEK, Z.: *U Maláčových*, s. 8.

⁵⁵⁵ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol. operativní podsvazek, Opis potvrzení Oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Praze o přijetí O. Maláče a L. Maláčové. 7. 5. 1948.

⁵⁵⁶ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., skupinový spis, Záznam o zadrženém Ludmile Maláčové, Záznam o zadrženém O. Maláčovi. 7. 5. 1948.

⁵⁵⁷ Tamtéž, operativní podsvazek, Dopis OÚ StB v Praze adresovaný Ústředně státní bezpečnosti při ministerstvu vnitra. 12. 5. 1948.

z příslušníků StB, kteří upozorňovali na nesrovnalosti v organizaci celé tajné akce a kvůli nízké informovanosti kladli otázky týkající se její efektivity. „Teprve postupem času zjišťoval [Dr. Pech], že výsledky mohou být vedeny pouze za přítomnosti zpravodajských orgánů a že je to právě ministerstvo vnitra, které za Oblastní úřadovnu Státní bezpečnosti v Praze přebírá veškerou odpovědnost.“⁵⁵⁸ Toto tvrzení podporuje záznam z 15. května 1948 o průběhu telefonického rozhovoru mezi Pechou a Štěpánem Plačkem, který přednostovi referátu B/1 dal tyto instrukce: „Ve věci O. M. [Oldřicha Maláče] a manželky a ve věci J. P. [Jana Prošvice] vám zdělují, že zodpovídáte za naprostou izolaci dotyčných osob. K výsledkům se přistoupí až později a tyto budou řízeny přímo ministerstvem vnitra pravděpodobně majorem Pokorným. Znemožněte jakoukoliv kolusi a styk s vnějším světem [...] Sami k výsledkům nepřistupujte.“⁵⁵⁹ Je tak zřejmé, že OÚ StB měla sloužit pouze jako místo izolace jmenovaných od okolního světa, ale všechny akce řídilo MV. Podrobný protokol, v němž jsou detailně popsány dubnové události spojené s přechodem hranic, byl poté s Oldřichem Maláčem sepsán v místní úřadovně pražské OÚ StB až 9. července a s Ludmilou o tři dny později.⁵⁶⁰

Paralelně s tím se rozeběhla další akce bezpečnostních složek, která se zatčením Maláčových úzce souvisela. Jejím hlavním úkolem bylo odhalení místa úkrytu Karla Zavadila a vyhledání dalších spojek zajišťujících a poskytujících ilegální převody přes hranice. V centru zájmu komunistických složek se tentokrát ocitla přítelkyně Ludmily Maláčové, Anastázie Schulzová (narozena roku 1901 jako Moravcová) bydlící na Přemyslovské ulici 9 v Praze 12.⁵⁶¹ Ta se s Maláčovými znala od roku 1945, neboť její manžel byl příbuzný Ludmily Maláčové. Jako jediná také věděla o plánovaném odchodu Maláčových do zahraničí a jak Ludmila uvedla v protokole sepsaném na falešné celnici 30. dubna 1948, byla zpravodajsky napojena na kapitána americké armády Richarda Steffla. Ten pobýval v německém Frankfurtu a každá osoba, jež přicházela do Německa z ČSR a znala Anastázii Schulzovou, měla Steffla vyhledat a prokázat se heslem „Friedom Steffl“. Poté, co se Richard Steffl vrátil do USA, předal informace o emigrantech z ČSR společně s tajným heslem svému nástupci kapitánovi Minaříkovi. Toto heslo znali zřejmě i Maláčovi, kteří se u Minaříka měli po příchodu do

⁵⁵⁸ JANDEČKOVÁ, Václava: *Operativní akce StB s využitím metody „Kámen“ na hranicích u Mariánských Lázní*. In: *Securitas Imperii*, Sv. 25/2, 2014, s. 240.

⁵⁵⁹ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol. operativní podsvazek, Zápis telefonátu Štěpána Plačka. 15. 5. 1948.

⁵⁶⁰ Tamtéž, podsvazek, Výslech O. Maláče. 12. 7. 1948.

⁵⁶¹ V dokumentech se vyskytuje i česká forma příjmení Šulcová.

Německa hlásit. Dne 7. května Schulzovou navštívil „americký státní občan“ a tajný agent Státní bezpečnosti, který se prokazoval vizitkou JUDr. Maláče s tím, že Oldřich i Ludmila se již nachází v bezpečí ve Frankfurtu. Pod údajnou záštitou kapitána Minaříka měl však dotyčný zjistit více informací o Karlu Zavadilovi, který se u daných orgánů nehlásil. Tajný agent se ho měl proto pokusit najít a zajistit jeho bezpečný odchod z ČSR. Schulzová však již v tuto dobu měla spolehlivé informace o tom, že Maláčovi byli na falešné hranici zadrženi a do zahraničí neodešli, o čemž ji měl informovat anonymní dopis napsaný strojopisem a odeslaný z Klatov, podle slov Schulzové snad napsaný samotným Oldřichem Maláčem. Přesto však, pravděpodobně záměrně, neznámému muži slíbila, že se pokusí s Karlem Zavadilem domluvit schůzku v hotelu Ambassador v Praze. Ke značnému zklamání bezpečnostních složek však tato schůzka nikdy neproběhla a Anastázie Schulzová vyšetřovatelům v případě Karla Zavadila nijak významně nepomohla.⁵⁶²

K OÚ StB v Praze dorazila 19. května žádost úředníka Ministerstva vnitra Jaroslava Plevy o provedení domovní prohlídky v bytě JUDr. Oldřicha Maláče. Účelem domovní prohlídky, která proběhla ještě za účasti tajemníka ministra vnitra Skály, bylo „pátrání po protistátních tiskovinách a písemném materiálu, jelikož jmenovaný ilegálním způsobem přešel hranice státu a dosud se nevrátil.“⁵⁶³ Během domovní prohlídky vyšetřovatelé pátrali především po důkazních materiálech potvrzujících Maláčovu spolupráci se Západem, které by mohly posloužit jako podklad pro Maláčovo usvědčení z protistátní činnosti. V bytě byly nalezeny některé blíže nespecifikované dokumenty týkající se Británie, k čemuž Pleva dodal, že existuje „silná indicie, že tyto zprávy dodával britským místům.“⁵⁶⁴ Přestože se pověřeným místům nepodařilo objevit nic konkrétního, ještě před úředním zapečetěním bytu bylo Maláčovým zabaveno mnoho předmětů zahrnujících několik kusů nábytku, potravinové konzervy, zavařeniny a doutníky.⁵⁶⁵

To, jak byli Maláčovi vnímáni představiteli komunistické strany v době jejich zatčení, dokazují dochované stručné posudky, kterým, podobně jako stovkám dalších posudků tohoto typu, dominuje slovo „záporný“. Maláč je popisován jako „člověk dvojitý

⁵⁶² ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., podsvazek. Illegální přechody do Německa. 10. 5. 1948.

⁵⁶³ Tamtéž, Úřední záznam o žádosti na provedení domovní prohlídky u JUDr. O. Maláče. 19. května 1948.

⁵⁶⁴ Tamtéž, Zpráva o průběhu domovní prohlídky bytu O. Maláče. 21. 6. 1948.

⁵⁶⁵ Tamtéž, Seznam věcí, které byly převzaty Ministerstvem vnitra z bytu Dr. Maláče. 19. 5. 1948.

tváře inklinující k západní ideologii,“ jehož postoj k „pokrokově demokratickému režimu je naprosto záporný.“⁵⁶⁶ Ludmila Maláčová z těchto posudků vystupuje jako „vášnivá antikomunistka zneužívající svoji úřední funkci a bojující kde jí to bylo možno proti komunismu.“⁵⁶⁷ Z velmi podrobných protokolů sepsaných s Maláčovými v květnu 1949 lze navíc poměrně dobře rekonstruovat, v jakém stavu se Maláčovi téměř rok po zadržení nacházeli. Ludmila trpěla po návratu do Československa nejen zdravotními problémy, ale kvůli značnému psychickému vypětí, stresu a šoku z tragických osudů své rodiny trpěla i nervovými problémy. „Znalci se přesvědčili o tom, že jest povahy velmi lítostivé. Během vyšetřování propukla opakovaně v usedavý pláč a nebylo možno ji uklidnit a jí domluvit. Muselo být značnou dobu posečkáno, než bylo možno s vyšetřením dále pokračovat.“ Ani Oldřich nebyl v dobrém zdravotním a psychickém stavu, což v protokolu přičetl pracovnímu vytížení, ztrátě zaměstnání a smrti matky.⁵⁶⁸

Po několika měsících strávených ve vazbě OÚ StB na Karlově náměstí v Praze byli nakonec Maláčovi 20. července předáni do řádné vazební věznice na Pankráci. Ještě předtím obdržela paní Ludmila oznámení o rozvázání pracovního poměru s MV⁵⁶⁹ a 16. července 1948 bylo na Maláčovi podáno Státním zastupitelstvím v Praze trestní oznámení podle zákona 50/1923 Sb⁵⁷⁰. Toto trestní oznámení obdrželo také devět dalších osob zatčených na základě akce Kámen.⁵⁷¹ Všichni uvedení se měli dopustit trestného činu ilegálního přechodu hranic, který byl klasifikován ještě podle starého zákona na ochranu republiky, neboť jeho aktualizovaná verze zmíněná v úvodu předchozí kapitoly, tedy zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, vstoupil v platnost až v říjnu 1948.⁵⁷² Jak paradoxní, že Maláčovi, stejně tak jako další oběti této předem připravené léčky, území Československa nikdy neopustili, neboť byli zadrženi na falešné hranici nalézající se několik kilometrů od hranice

⁵⁶⁶ Tamtéž, operativní podsvazek, Prověření národní a státoobčanské spolehlivosti Dr. Maláče. 23. 3. 1948.

⁵⁶⁷ Tamtéž, podsvazek. Záznam o zadržených osobách. Nedatováno.

⁵⁶⁸ NA Praha, f. SSNV, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního v Praze s Oldřichem Maláčem a Ludmilou Maláčovou, 11. 5.-18. 5.1949.

⁵⁶⁹ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., podsvazek, Dekret o zproštění služby L. Maláčové, 9. 8. 1948.

⁵⁷⁰ Tamtéž, Hlášení o O. Maláčovi a L. Maláčové ministerstvu vnitra. 20. 5. 1949.

⁵⁷¹ Jednalo se o Josefa Janouška, Jana Prošvice, jeho ženu Jiřinu a dceru Věru, dále Karla Zavadila, Karla Haška a Miroslavu Haškovou, Emanuela Hackela a Františka Klofandu. Viz ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., podsvazek, Záznam o archivním svazku číslo 13065. 30. 10. 1956.

⁵⁷² Text zákona č. 231/1948 Sb. dostupný na: http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-231.pdf [cit. 14. 3. 2016].

skutečné. Žalobu na Oldřicha a Ludmilu Maláčovi, ale také Jana Prošvice a Josefa Janouška pak podala Státní prokuratura v Praze téměř o rok později, 9. dubna 1949.⁵⁷³

Státní prokuratura byla stejně jako instituce Státního soudu přímým produktem komunistické moci zřízené zákonem 232/1948 Sb. po únoru 1948. Jejich hlavním účelem bylo pomoci upevnit nastolený režim, jeho výlučné postavení ve společnosti a odstranit všechny, kteří by tomuto procesu bránili. Státní prokuratura měla „zajišťovat, prosazovat a upevňovat socialistickou zákonnost, ochraňovat společenský řád a státní zřízení proti jeho odpůrcům,“ přičemž „požadavky politických orgánů týkající se obviněných, [...] se uskutečňovaly [právě] skrze orgány prokuratury.“⁵⁷⁴ Komunisté tak prostřednictvím této instituce a řady právních úprav uvedli v činnost sérii nezákonných procesů, jež měly získat jakýsi punc spravedlnosti a oprávněnosti. Státní soud vznikl jako speciální úřad doplňující třístupňovou soudní organizaci v Československu skládající se z okresních a krajských soudů a Nejvyššího soudu.⁵⁷⁵ Do pravomocí Státního soudu spadalo území celé republiky a i přesto, že jeho hlavní sídlo bylo Praze, další pobočky vznikly také v Brně a Bratislavě. V nutných případech se však senát mohl přemístit do jakéhokoli jiného města a řešit trestné případy „přímo na místě“.⁵⁷⁶ Státní prokuratuře i Státnímu soudu navíc značně nahrával další zákon 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, jehož úkolem bylo mimo jiné také zjednodušení soudního řízení. K nejzásadnějším změnám, jež tento zákon přinesl, patřilo především ustanovení soudců z lidu, kteří ve většině případů tvořili majoritní část senátu, v němž měli rovnocenné postavení se soudci z povolání a účastnili se také hlavních přelíčení.⁵⁷⁷ Soudce z lidu jmenovala vláda na návrh krajských národních výborů a jejich funkční období trvalo jeden rok.⁵⁷⁸

Hlavní přelíčení s manželi Maláčovými a Josefem Janouškem proběhlo 3. června 1949 u Státního soudu v Praze. Složení senátu odpovídalo daným předpisům; předsedou

⁵⁷³ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., podsvazek. Vyhodnocení archivního svazku V-5317-MV. 2. 9. 1966.

⁵⁷⁴ BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – KUKLÍK, Jan – ŠOUSA, Jiří a kol.: *Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha 2013, s. 64.

⁵⁷⁵ MOTEJL, Otakar: *Soudnictví a jeho správa* (Dále jen: *Soudnictví a jeho správa*). In: BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita. Brno 2009, s. 815. Dostupné na: <http://www.komunisticképravo.cz> [cit. 15. 3. 2016].

⁵⁷⁶ ŠKERLE, Michal: *Státní soud a Státní prokuratura a jejich role v politických procesech* (magisterská diplomová práce), PD MU, Brno 2010, s. 24-25.

⁵⁷⁷ Tamtéž, s. 29.

⁵⁷⁸ Úkoly soudců z lidu stanovoval již zákon 232/1948 Sb. Celé znění na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzggq4f6mrtgiwtc> [cit. 14. 3. 2016].

senátu byl správce Krajského soudu Heřman Volf, funkci dvou soudců z povolání zajišťovali JUDr. Karel Zvánovec a major JUDr. Květoslav Dvořák, a dvěma soudci z lidu byli ustanoveni Josef Střeleček a Karel Stropnický. Přiděleným státním prokurátorem pro případ Maláč a spol. byl JUDr. Josef Urválek, kterého později „proslavil“ plamenný projev při politickém monstrprocesu s Rudolfem Slánským a spol., a Maláčovým obhájcem byl JUDr. Jiří Mašek. Také ten byl Maláčovi přidělen a podle nově stanovených principů byl jedním z „vyvolených advokátů zapsaných ve zvláštním seznamu vytvořeném podle §36b zákona č. 231/1948 Sb., vedeném ministerstvem spravedlnosti“.⁵⁷⁹ Z hlavního přelíčení, které začalo v 9 hodin dopoledne, byla na návrh státního prokurátora Urválka z „vojensko-zpravodajských“ důvodů vyloučena veřejnost.⁵⁸⁰ Během tohoto přelíčení měla být mimo jiné také použita výše zmíněná pracovní smlouva s firmou v Kolumbii, pro kterou měl Maláč začít po svém příchodu do zahraničí pracovat. Tato smlouva měla sloužit jako jeden z hlavních důkazů toho, že Maláčovi neopouštěli Československo s úmyslem poškozovat republiku, ale tento důkazní materiál se nakonec během procesu „pro nadbytečnost“ nepoužil.⁵⁸¹

Jen těžko si asi dokážeme představit napětí a obavy, se kterými Oldřich Maláč předstupoval před soudní komisí. K jeho rozpoložení určitě nepřispívalo ani varování přiděleného obhájce JUDr. Maška o tom, že nemůže vyloučit udělení nejvyššího trestu, tedy trestu smrti, čímž chtěl Maláče upozornit na velmi pečlivé zvažování všech svých odpovědí.⁵⁸² Citujme nyní úryvky z Maláčovy obhajoby pronesené před soudem, ve které vyjádřil svůj pohled na celý případ: „Cítím se vinným pouze tím, že jsem měl v úmyslu a pokusil se o ileg. překročení hranic [...] Rozhodně jsem neměl v úmyslu spojit se za hranicemi republiky s nějakými cizími činiteli, zejména zpravodajskými, vojenskými neb finančními, abych jim prozradil nějaké vojenské skutečnosti [...] Rozhodně jsem neměl v úmyslu pracovat proti republice [...] Obsah zprávy, která se mnou byla angl. sepsána po domnělém přechodu hranic mužem v unif. amer. poručíka mohu vysvětliti jedině svým neobyčejně špatným nervovým stavem, byl jsem na pokraji nervového zhroucení a chtěl jsem se se svojí výpovědí co nejrychleji zbýti svého

⁵⁷⁹ BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – KUKLÍK, Jan – ŠOUSA, Jiří a kol.: *Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha 2013, s. 60.

⁵⁸⁰ NA Praha, f. SSNV, Záznam o hlavním přelíčení s JUDr. O. Maláčem. 3. 6. 1949.

⁵⁸¹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Ručně psaná poznámka na okraji žádosti O. Maláče k Nejvyššímu soudu v Praze o podání stížnosti o porušení zákona. Nedatováno.

⁵⁸² Tamtéž, Poznámky O. Maláče k hlavnímu přelíčení konanému 3. 6. 1949.

výslechu [...] Do uvedeného protokolu jsem vypověděl věci, které vůbec neodpovídaly pravdě.“⁵⁸³

I přes návrhy obhájců požadujících uložení mírných podmíněných trestů soud po poradě vynesl nad manželi Maláčovými a Josefem Janouškem ve veřejném zasedání konečné rozsudky. Oldřich Maláč byl prohlášen vinným pokusem o nedovolený přechod hranic za účelem vyzrazení státního tajemství „cizí moci“ a zároveň „úkladům o republiku,“ neboť „předsevzal čin, který ke skutečnému vykonání vede.“ Maláč tak byl ve skutečnosti obviněn z něčeho, co neudělal, ale udělat mohl. Státním soudem byl následně Oldřich Maláč nepodmíněně odsouzen k odnětí svobody v délce trvání patnácti let,⁵⁸⁴ vedlejšímu trestu v podobě finanční pokuty 10 tisíc Kčs, konfiskaci čtvrtiny jmění a ztráty čestných občanských práv na sedm let. Na Josefa Janouška čekal trest čtyř let těžkého žaláře, peněžní trest 5 tisíc Kčs a ztráta občanských práv na čtyři roky. Při posuzování případu paní Ludmily vyšetřovatelé přihlédli k Maláčovu přiznání, že manželku k odchodu za hranice nutil pod pohrůžkou rozvodu a také k Ludmilinu špatnému zdravotnímu stavu.⁵⁸⁵ Konečným rozhodnutím soudu byla nakonec Ludmila Maláčová in dubio reo, tedy pro nedostatek důkazů, zproštěna obžaloby. Dalších zřejmě pět měsíců však ještě strávila na návrh Státní prokuratury ve vazbě.⁵⁸⁶ Pro Oldřicha Maláče pak v polovině roku 1949 začalo zřejmě nejtěžší období jeho života.

3.2.2. Tvrdá léta vězeňská (červen 1949–1956)

Oldřich Maláč nastoupil k výkonu trestu v pankrácké věznici 3. června 1949 v 16. hodin.⁵⁸⁷ Jako vystudovaný a zkušený právník však věděl, že musí okamžitě jednat a pokusit se o odvolání. V říjnu 1949 tedy společně s Josefem Janouškem zaslal Nejvyššímu soudu v Brně své odvolání k vynesenému rozsudku a uvedl důvody, které by měly být při novém řízení vzaty v potaz. Uvedl také, že „trest, který soud vyměřil, je velmi přísný a neúměrný jeho zavinění a ostatním okolnostem polehčujícím.“⁵⁸⁸ V návaznost na toto odvolání bylo na 11. května 1950 naplánované ústní líčení

⁵⁸³ NA Praha, f. SSNV, Záznam o hlavním přelíčení s JUDr. O. Maláčem. 3. 6. 1949.

⁵⁸⁴ Soud zároveň rozhodl, že se Maláčovi do délky výkonu trestu započítá i doba strávená v zajišťovací a vyšetřovací vazbě. Datem pro nástup k výkonu trestu byl proto určen 1. květen 1949.

⁵⁸⁵ NA Praha, f. SSNV, Záznam o hlavním přelíčení s JUDr. O. Maláčem. 3. 6. 1948.

⁵⁸⁶ JELÍNEK, Z. *U Maláčů*, s. 8.

⁵⁸⁷ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., podsvazek. Zpráva krajského velitele státní bezpečnosti o O. Maláčovi. 21. 2. 1952.

⁵⁸⁸ NA Praha, f. SSNV, Odvolání O. Maláče a J. Janouška k Nejvyššímu soudu. 25. 10. 1949.

s Oldřichem Maláčem a Josefem Janouškem, které mělo proběhnout u Nejvyššího soudu, jež byl přestěhován do Prahy.⁵⁸⁹ Maláč se v této době nalézal v ústavu pro muže na Borech v Plzni, kam dorazil 15. června 1949.⁵⁹⁰ Výsledky ústního líčení z 11. května, v němž Maláče opět zastupoval JUDr. Jiří Mašek,⁵⁹¹ potvrdily rozsudek udělený Státním soudem v červnu 1949. K určitému zlepšení situace však přesto díky tomuto líčení došlo, neboť Nejvyšší soud zrušil pokutu 10 tisíc Kčs, která byla Maláčovi udělena jako vedlejší trest současně s trestem odnětí svobody.⁵⁹²

Ani Bory v Plzni, kde Maláče na konci srpna 1951 zastihla zpráva o smrti otce Františka,⁵⁹³ se tak bohužel nestaly posledním místem jeho věznění. Velmi těžké chvíle a otřesné podmínky svého věznění popsal ve svých vzpomínkách: „Po těch Borech jsem byl vězněn v Ruzyni. Přišel jsem tam asi v prosinci 1949 a pobyl do července 1950. Pak následovaly Kartouzy [věznice v bývalém kartuziánském klášteře ve Valdicích u Jičína, pozn. autorky] a nakonec jsem byl na Jáchymovsku. Nehorší byla Ruzyně. Když jsem odcházel, tak jsem se musil vykrmit, protože jsem vážil 50kg. V Ruzyni byly různé režimy. Ten můj byl šestnáct hodin denně chodit, samozřejmě holá podlaha, žádný slavník nebo tak. To byla mučírna. Absolutní mučírna [...] Spalo se na holé podlaze, to když bylo zostření původního trestu, což bylo velice často. Mám podezření, že zde byly podávány halucinogenní drogy. Přesto ze mne nevyrazili nic. Ani slovo.“⁵⁹⁴ Ke „zpravodajskému výslechu,“ jemuž byl v letech 1949-1950 při pobytu v pankrácké věznici vystaven, později ještě dodal: „Byl jsem nucen k nepravdivému doznání a k výpovědi nelidskými metodami. Příprava k výslechu se skládala z chození ve dne 16 hodin a v noci buzení každé 3 minuty, hladovka, [...] uzavření v neosvětleném prostoru, kde člověk mohl jen stát, atd.“⁵⁹⁵

⁵⁸⁹ Československý Nejvyšší soud byl zřízený v listopadu 1918 a jeho sídlem se stala Praha, ale již v roce 1919 však byl soud novelou zákona přemístěn do Brna. Stalo se tak zřejmě kvůli tomu, aby se bývalí čeští soudci „zaniklého říšského Nejvyššího soudu ve Vídni“ nemuseli stěhovat z Vídně nebo z Moravy do Prahy. Od 1. ledna 1950 bylo rozhodnuto o přesunu Nejvyššího soudu zpět do Prahy, kde se nacházel až do počátku roku 1993. Maláč proto zasílal žádost o nové řízení k Nejvyššímu soudu ještě do Brna, ale samo líčení již proběhlo v novém sídle v Praze. Viz MOTEJL, Otakar: *Soudnictví a jeho správa*, s. 813-814. Dostupné na: <http://www.komunisticképravo.cz> [cit. 15. 3. 2016].

⁵⁹⁰ NA Praha, f. SSV. Osobní arch trestance 681 Oldřicha Maláče. Nedatováno.

⁵⁹¹ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., podsvazek, Zpráva o ústním líčení O. Maláče a J. Janouška. 24. dubna 1950.

⁵⁹² NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Žádost O. Maláče k Nejvyššímu soudu v Praze o podání stížnosti o porušení zákona. Nedatováno.

⁵⁹³ Tamtéž, Vyřizování dědického podílu. 20. 2. 1952.

⁵⁹⁴ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

⁵⁹⁵ NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy. Žádost O. Maláče o rehabilitaci a odškodnění. 10. 9. 1990.

Oldřichu Maláčovi se však v následujících letech nevyhnuly ani nápravně pracovní tábory (NPT).⁵⁹⁶ Fenomén NPT můžeme začít sledovat od roku 1949, kdy nastala první vlna zakládání těchto nápravných zařízení. Podoba těchto táborů se řídila, jako v mnoha jiných případech, vzorem Sovětského svazu a jejich zřizování, lidově řečeno, zabíjelo dvě mouchy jednou ranou. Sovětský svaz nutně potřeboval zásoby kvalitního uranu, který chtěl využít při sestrojení atomové bomby. Jelikož oblast Jáchymovska byla výskytem této radioaktivní a žádané rudy proslulá, došlo v již v listopadu 1945 k uzavření smlouvy mezi SSSR a Československem o tom, že výhradním odběratelem čs. uranu se stane právě východní supervelmoc. Pro komunistický režim vládnoucí v Československu se tím ale zároveň po roce 1948 otevřela možnost vytvářet při uranových dolech speciální trestanecké lágry, které pro formu získaly přídomek nápravné. V letech 1948-1953 tak bylo na Jáchymovsku zřízeno 18 NPT,⁵⁹⁷ z nichž Maláč později vzpomínal na několik z nich, jimiž sám prošel. Jednalo se o pracovní tábory Nikolaj, Vršek-Barbora,⁵⁹⁸ Eliáš (není zřejmé, zda tábor Eliáš I či Eliáš II) a Svatopluk. Posledním místem, kde před propuštěním na svobodu vykonával nucené práce, byl tábor Bytíz na Příbramsku.⁵⁹⁹

Jednotlivá období Maláčova pobytu v různých věznicích a později NPT v dochovaných dokumentech splývají. Víme však, že v roce 1955 pracoval u nejmenovaného závodu, kde byl zařazen mezi pomocné dělníky „na povrchu.“ Posudek vydaný na Maláče v tomto období vyzdvihuje především dobré pracovní výsledky, ale také politické názory: „Vzhledem k jeho zdravotnímu stavu a fyzické zdatnosti dosahuje dobrých pracovních výsledků. V práci projevuje se jako svědomitý a iniciativní pracovník. Jeho pracovní výkon [...] činí 122% [...] Má správné názory na současné politické dění. V dřívější době se rád stýkal s odsouzenými s nepřátelským postojem k dnešnímu lid. dem. zřízení. V poslední době se těmto vyhýbá a zajímá se více o zvyšování svých znalostí jak po stránce politické tak i odborné. Jeho poměr k výkonu trestu je dobrý [...] Povahy je klidné a vyrovnané [...] Výkon trestu po

⁵⁹⁶ Problematikou nápravných pracovních táborů se podrobně zabývá KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice 1993. Srovnej s: BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět, aby nás pronásledovali. Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961*. Praha 2006 či studie PETRÁŠOVÁ, Ludmila: *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949-1961*. In: Sborník archivních prací MV ČR. Praha 1994.

⁵⁹⁷ KUBÍKOVÁ, Markéta: *Podmínky těžby uranu v Jáchymově 1950-1989*. Bakalářská diplomová práce. FF Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2012, s. 6,10.

⁵⁹⁸ Maláč uvádí chybný název Barbara.

⁵⁹⁹ NA Praha, f. SSVV. Žádost O. Maláče o rehabilitaci a odškodnění. 10. 9. 1990.

stránce výchovného účelu na jmenovaného zapůsobil již ve značné míře a byl by zde předpoklad, že by vedl řádný život pracujícího člověka, jest-li že všechny tyto okolnosti jen nepředstírá [...]“⁶⁰⁰ Zdá se tedy, že v roce 1955 se Maláč začínal bezpečnostním složkám jevit jako „napravený“. Velmi kladné hodnocení získal Maláč také v posudku vydaném útvarem nápravného zařízení (ÚNZ) Příbram, kde se později ocitl. Jeho pracovní norma se pohybovala mezi 110 a 243% a často se také účastnil dobrovolných pracovních brigád. Během výkonu trestu navíc neměl žádné kázeňské ani disciplinární problémy.⁶⁰¹ V říjnu roku 1955 podala Ludmila Maláčová žádost k Nejvyššímu soudu na udělení prezidentské milosti pro svého muže. Nejvyšší soud však tento návrh zamítl s tím, že „i když v poslední době nastalo v chování odsouzeného určité zlepšení [...] nelze s jistotou říci, že toto zlepšení je trvalé a že pramení z upřímné snahy odsouzeného svoje pochybení napravit. Je na odsouzeném, aby ve svém nynějším chování pokračoval i nadále, aby v budoucnu po uplynutí poloviny trestu mohlo být uvažováno o podmíněném propuštění.“⁶⁰² Nejednalo se však o první žádost, kterou paní Ludmila k Nejvyššímu soudu zaslala. Žádost o Oldřichovo omilostnění zaslala již v listopadu 1951 ke Státnímu soudu, přičemž v tomto případě obdržela mnohem stručnější odůvodnění pro zamítnutí této žádosti, kterou soud neshledal „důvodnou“.⁶⁰³ Další žádost o milost, která byla odmítnuta pro „vysokou společenskou nebezpečnost trestného činu, kterého se odsouzený dopustil,“ poté následovala roku 1954.⁶⁰⁴

Období let 1949-1956 však nebylo lehké ani pro paní Ludmilu. Ta musela kvůli odvolání Státního prokurátora zůstat ve vazbě v pankrácké věznici až do 28. září 1949. Po propuštění zůstala zcela bez prostředků,⁶⁰⁵ bez zaměstnání i bez bytu, který jim byl i s veškerým vybavením zabaven a nenavrácen. Jak později uvedla, „bytový úřad města Prahy trval na tom, že jen min. vnitra mi může dát náhradní byt. Při mé návštěvě Bytového odb. min. vnitra na mě tamní referent zahulákal, že lidi, jako jsme my, by se měli oběsit a na výzvu *táhněte*, jsem raději odešla, neb mé nervy nebyly po propuštění z vězení v nejlepším stavu.“⁶⁰⁶ Ludmila tak začala bydlet u příbuzných v malém pokoji a v neutěšených podmínkách, jak vyplývá z jejího popisu: „Bydlím v malém pokojíčku

⁶⁰⁰ NA Praha, f. SSNV. Posudek na O. Maláče. 10. 7. 1955.

⁶⁰¹ ABS Praha, f. 319, sign. 319-22-6, Informace o O. Maláčovi. 1. 9. 1956.

⁶⁰² NA Praha, f. SSNV. Usnesení Nejvyššího soudu. 15. 9. 1955.

⁶⁰³ Tamtéž, Zamítnutí žádosti o milost O. Maláče Státním soudem. 16. 11. 1951.

⁶⁰⁴ Tamtéž, Zamítnutí žádosti o milost O. Maláče Krajským soudem v Praze. 30. 6. 1954.

⁶⁰⁵ Později vzpomínala především na zabavené cenné rodinné šperky, obrazy, perské koberce, ale také četné svazky její rozsáhlé knihovny, které byly všechny nenávratně ztraceny.

⁶⁰⁶ NA Praha, f. SSNV. Žádost L. Maláčové o odčinění křivd a odškodnění. 21. 3. 1990.

[...] s malým oknem na sever, takže pokoj nemá nikdy slunečné světlo [...] Mimo to bydlím u rodiny, v nichž jsou 2 osoby postiženy tuberkulosou plic, takže při společném použití kuchyně a ostatního příslušenství je můj zdravotní stav ohrožen, hlavně s přihlédnutím na krajně nehygienické poměry v bytě [...]“⁶⁰⁷ Na základě své žádosti získala zřejmě v roce 1955 „drahý a špinavý podnájem“ na Vinohradech, kde žila až do Maláčova propuštění. Značné problémy pro Ludmilu představovalo také hledání zaměstnání. Jako bývalá studentka práv na Karlově univerzitě s velmi dobrou znalostí cizích jazyků o ni projevila zájem například knihovna Karlovy univerzity či exportní firmy, které ji chtěly okamžitě zaměstnat. Ani jedno z těchto míst však Ludmilu nakonec po „doporučení kádrováků“ [členové KSČ a úředníci zajišťující kádrové posudky, pozn. autorky] nepřijalo, neboť „odpovídalo jejímu vzdělání a schopnostem“. Ludmila tedy nakonec v lednu 1950 nastoupila do podniku Planografie, později Náborového a knihařského podniku hl. m. Prahy sídlícího v Praze 2 na Příkopech. V tomto podniku, kde později postoupila na pozici vedoucí oddělení „brožování a vazba“, byla zaměstnaná až do svého odchodu do Kanady v roce 1968.⁶⁰⁸ Oldřich Maláč se snažil manželku podporovat alespoň nepravidelně zasílanými finančními částkami ze svého výdělků.⁶⁰⁹ Sílu jejich vztahu a Ludmilino odhodlání neopustit manžela potvrzují slova rodinného přítele a zakladatele Společnosti pro vědy a umění (*Czechoslovak Society of Arts and Sciences*) ve Washingtonu D.C. JUDr. Jaroslava Němce pronesená o mnoho let později v soukromém dopise adresovaném paní Ludmile. V něm uvádí: „Když byl Olik [oslovení Oldřicha Maláče používané mezi přáteli, pozn. autorky] zatčen, obdivovali jsme se Tvému odmítání jít do zahraničí. Z toho byla jasně vidět, co Olik pro Tebe znamenal!“⁶¹⁰

Ke všem zmíněným skutečnostem ještě přispíval Ludmilin nezlepšující se zdravotní stav a problémy, do nichž se dostal její mladší bratr Mirko Stránský-Lípa. Ten obdržel 5. května 1951 oznámení o zabavení veškerého majetku podle § 13 zákona 23/1948 Sb. o výkonu trestů postihujících majetek, uložených trestními soudy z února 1948.⁶¹¹ Není

⁶⁰⁷ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál, Žádost L. Maláčové o přidělení bytu. 23. 12. 1954.

⁶⁰⁸ NA Praha, f. SSNV. Žádost L. Maláčové o odčinění krivd a odškodnění. 21. 3. 1990.

⁶⁰⁹ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., Posudek MV na O. Maláče, 22. 3. 1957.

⁶¹⁰ Soukromý archiv prof. PhDr. Františka Hanzlíka, CSc., Dopis JUDr. Jaroslava Němce adresovaný Ludmile Maláčové (opis), 23. 3. 1991.

⁶¹¹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Sdělení Finanční prokuratury v Praze advokátu rodiny Maláčových Dr. Váhalovi. 5. 5. 1951.

zcela zřejmé, co této události předcházelo, avšak díky několika indiciím, které se nabízí, můžeme do této události vnést alespoň trochu světla. Zmíněný paragraf, podle kterého byl Stránskému zabaven majetek, pojednává o „konfiskaci jmění“ v případech, že je jeho majitel podezřelý ze spáchání nějakého trestného činu, vyhýbá se trestnímu řízení či existuje vážné podezření, že „ztíží výkon konfiskace tím, že zničí, poškodí, neupotřebitelným učiní, zcizí nebo odstraní svůj majetek [...]“⁶¹² Další indicií je poznámka připsaná rukou na zmíněném oznámení o konfiskaci majetku, podle které byl na Mirko Stránského vydán 7. června 1950 zatykač a následně došlo k zabavení majetku. Posledním vodítkem zůstává skutečnost, že rodiče Maláčové a Stránského-Lípy zanechali svým dětem před odchodem do koncentračního tábora značné jmění odhadované na 1 milion Kčs společně s parcelou a vilou. Peněžní majetek byl však během války zabaven a k jeho dohledání využívala paní Ludmila služby pražského advokáta JUDr. Rastislava Váhaly. Není zcela zřejmé, od kdy se Maláčovi s JUDr. Váhalou znali a spolupracovali s ním, ale z dochovaných dokumentů vyplývá, že již v roce 1947 zastupoval zmíněný advokát majetkovo-právní záležitosti Oldřicha a Ludmily Maláčových.⁶¹³ Váhala také Maláčovi minimálně jednou v lednu 1949 navštívil ve vazbě a zdá se, že již v této době mezi nimi vznikly přátelské vztahy, které nezpřetrhal ani odchod Maláčových do Kanady.⁶¹⁴ Také Mirko Stránský nakonec vděčil za navrácení většiny rodinného majetku v retribučních řízeních právě JUDr. Váhalovi, který vedl všechny potřebné kroky.⁶¹⁵ Odpověď na otázku, zda mohl tento majetek motivovat komunistickou stranu k zásahu proti Mirko Stránskému a co přesně se uvedeného roku 1951 stalo, však nadále zůstává otevřená a nejednoznačná.

Těžké životní období a odloučení manželů Maláčových spělo v roce 1956 ke svému konci. V Příbrami došlo 15. října k neveřejnému zasedání Komise pro podmíněné propuštění u Krajského soudu v Praze, která projednávala návrh na Maláčovo podmíněné propuštění. „Krajský prokurátor poukázal na kladné výsledky šetření a na skutečnost, že odsouzený během výkonu trestu svou prací a ukázněným chováním prokázal takový stupeň polepsení, že může býti podmíněně propuštěn [...] je

⁶¹² Znění celého zákona č. 23/1948 Sb. dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgg4f6mrtfuya> [cit. 14. 3. 2016].

⁶¹³ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Dopis O. Maláče adresovaný JUDr. Váhalovi. 12. 7. 1947.

⁶¹⁴ NA Praha, f. SSNV. Žádost JUDr. R. Váhaly o mimořádnou návštěvu manželů Maláčových. Nedaťováno.

⁶¹⁵ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart 1, nezpracovaný materiál. Dopis JUDr. R. Váhali O. Stránskému. 27. 9. 1964.

odůvodněná naděje, že povede řádný život pracujícího člověka. Od spáchání trestného činu uplynula značná doba a trestný čin nebyl dokonán. Bylo přihlédnuto též k méně příznivému zdravotnímu stavu odsouzeného.“⁶¹⁶ Oldřich Maláč pak měl svým dalším chováním a pracovním nasazením dokázat, zda je opravdu „napravený“ či zda bude povolán zpět k výkonu trestu. Režim nakonec dospěl k názoru, že další perzekuce Maláče již nebude nutná. 7. června 1961 mu prezident Československé socialistické republiky Antonín Novotný udělením amnestie prominul „zbytek vedlejšího trestu ztráty čestných práv občanských“⁶¹⁷ a v roce 1963 Krajský soud v Praze uvedl, že „provedeným šetřením bylo zjištěno, že odsouzený [Maláč, pozn. autorky] vedl ve zkušební době řádný život pracujícího člověka a vyhověl uloženým podmínkám,“ takže jeho stíhání bylo zcela zastaveno.⁶¹⁸

Oldřich Maláč strávil ve vězení a pracovních táborech 8 a půl let a z původního trestu 15 let si tedy komunistických kriminálech odseděl více než polovinu. Je asi jen těžko představitelné, s jakými pocity po této době opět vstupoval do společnosti, která ho tak zklamala a odsoudila k pobytu ve vězení za čin, který nespáchal. Pobýtem v různých věznicích a prací vyčerpaný Maláč snad tajně doufal, že po boku své trpělivé a obětavé manželky konečně nalezne alespoň trochu klidu. Zakončíme tedy tuto náročnou kapitolu Maláčova života jeho upřímným vyznáním, jež patřilo právě paní Ludmile: „Bez Lidky bych to všechno absolutně nemohl přežít, Lidka, moje paní, to je můj strážný anděl. Co ta pro mne udělala, to se nedá vůbec vypovědět. To by byl román.“⁶¹⁹

⁶¹⁶ NA Praha, f. SSNV. Usnesení Komise pro podmíněné propuštění u Krajského soudu v Praze. 15. 10. 1956.

⁶¹⁷ NA Praha, f. SSNV. Prominutí zbytku trestu O. Maláčovi. 12. 6. 1961.

⁶¹⁸ Tamtéž, Ustanovení Krajského soudu o Maláčově osvědčení. 18. 12. 1963.

⁶¹⁹ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

4. Období let 1956–1968

V prvních letech po propuštění žili Maláčovi velmi prostým a vnějším pozorovateli nenápadným stylem života. Snažili se přitom vyrovnat s novou každodenností, ve které museli těžce pracovat na podřadných místech a plnit představy vedoucích představitelů státu o zapojení do budování spořádané socialistické společnosti. Oldřich Maláč začal krátce po propuštění z vězení, zřejmě díky pomoci Ludmiliných příbuzných, pracovat jako pomocný dělník ve stavební firmě, jež je v pramenech zkratkově označovaná jako „Českomoravská“. Později získal místo ve firmě Plastimat Praha, kde byl zaměstnaný do dubna 1967.⁶²⁰ O osudech Maláčových z tohoto období se dochovaly pouze velmi kusé záznamy, které ve většině případů pochází od nejrůznějších informátorů MV (příslušníků bezpečnostního aparátu či členů KSČ) pověřených pozorováním Maláčových. Ti popsali Maláčovo chování v tomto období následovně: „K celkovému dění na veřejnosti se chová nevšimavě, k veřejným akcím v bydlišti se staví naprosto pasivně [...] Po stránce jeho soukromého života nebylo zjištěno závad ani zvláštních poznatků. Chová se celkem nenápadně, k okolí je nevšimavý, uzavřený. Při setkání se spolubydlícími sotva pozdraví, s nikým se nebaví, hledí si jen svých věcí, působí dojemem měšťáka, který svému okolí nevěnuje pozornost, o kolektivní život nejeví žádného zájmu.“⁶²¹

Krátce po Oldřichově propuštění z vězení se manželé Maláčovi přestěhovali do podnájmu, jež představoval malý byt na ulici Lublaňská v Praze 2. Získaný byt, který patřil referentovi Ústředního televizního studia Bohumilu Kazilovi, však nepředstavoval útulné útočiště, jak dokládá jeden z dopisů paní Lidky zaslaný Bytovému odboru: „[...] bydlím i s manželem v podnájmu. Obýváme jednu místnost o podlahové pl[o]še 9,5 m². V místnosti není pro nedostatek místa možno umístit lůžko pro mého manžela, který spí na zemi, čímž je volný prostor v místnosti úplně vyčerpán. Místnost je tmavá a studená, to způsobuje stálé zhoršování mého zdravotního stavu.“⁶²² Z pozorování dalšího neznámého informátora však zjišťujeme, že i přes špatné ubytovací podmínky Maláčovi pravděpodobně s majitelem bytu, Kazilem, udržovali dobré vztahy: „[...] občas je slyšet

⁶²⁰ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Zpráva o rozvázání pracovního poměru s O. Maláčem. 22. 4. 1967.

⁶²¹ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., Zpráva 2. odboru 2. referátu MV o O. Maláčovi. 9. 3. 1957.

⁶²² NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Žádost L. Maláčové o urychlené zařazení do pořadníku pro přidělení bytu. 1. 8. 1957.

z jejich bytu přátelský hovor mezi oběma rodinami, takže je usuzováno, že spolu dobře vycházejí.“⁶²³

Již v prvních měsících roku 1957 se začala projevovat postupná změna v postojů komunistického režimu vůči Maláčovi. Zdá se, že MV chtělo nejprve zjistit co nejvíce o Maláčových zkušenostech a stycích navázaných během pobytu na Západě, ověřit jeho spolehlivost a popřípadě využít jeho schopnosti ve svůj prospěch. To shrnuje návrh II. odboru MV z března 1957: „Maláč je zpravodajský orgán, který má značné zkušenosti. Za svého pobytu v Anglii přicházel do styku s řadou zpravodajských orgánů jak čs. příslušníků, tak i Angličanů. Vzhledem k těmto skutečnostem pokládám za vhodné vejít s jmenovaným v osobní styk a zjistit možnosti jeho využití. Navázání osobního styku provedu tím způsobem, že jmenovaného navštívím v jeho bydlišti a sjednám s ním schůzku na ministerstvo vnitra v Praze na Letné.“⁶²⁴ Tyto plány však přerušila „nervová nemoc“, kvůli které Maláč strávil pět týdnů v nemocnici a k výslechu se nemohl dostavit. Nadporučík Václav Duchač, Ministerstvem vnitra pověřený příslušník StB, který s Maláčem prováděl výslech již ve valdické věznici, však nehodlal zahálet a Maláčovi navštívili přímo v jejich bytě. K první schůzce došlo hned 15. dubna 1957, v den, kdy byl Oldřich Maláč propuštěn po léčení z nemocnice. Duchačovi sdělil, že je zatím nemožné, aby se dostavil k výslechu u MV, neboť ještě „není zcela v pořádku, musí mít bezpodmínečně naprostý klid a nesmí se rozčilovat.“⁶²⁵ Došlo tedy k dohodě, že Duchač navštíví Maláčovi o měsíc později a podle Maláčova zdravotního stavu dohodnou datum schůzky pro účely MV. Ani 31. května, kdy se Duchač přišel informovat na Maláčův stav, však Oldřich ještě nechtěl slíbit přesné datum své schůzky s vyšetřujícími orgány MV, neboť „byl stále nemocen a ještě nepracoval.“ Je tedy patrné, že Maláčova nemoc odeznívala jen velmi pozvolna a vyžadovala dlouhodobé léčení, které bylo ztíženo nevyhovujícími podmínkami malého pokoje. V této době byla navíc na nemocenské dovolené také paní Ludmila, u které se projevil zdravotní potíže pocházející s největší pravděpodobností z nervového zatížení.⁶²⁶ K Maláčově návštěvě sídla MV v Praze na Letné nakonec došlo 3. července 1957. Z této skutečnosti můžeme odhadovat, že zdravotní stav Oldřicha Maláče se v této době již značně zlepšil, přestože i několik let poté trpěl špatně se hojící ránou na lýtku jedné nohy, která měla být trvalou

⁶²³ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., Zpráva 2. odboru 2. referátu MV o O. Maláčovi. 9. 3. 1957.

⁶²⁴ Tamtéž, Návrh na navázání osobního kontaktu s JUDr. O. Maláčem, 21. 3. 1957.

⁶²⁵ Tamtéž, Kontakt na JUDr. Maláče. 15. 4. 1957.

⁶²⁶ Tamtéž, Hlášení o návštěvě O. Maláče, 31. 5. 1957.

připomínkou útrap, které prožil během komunistického věznění.⁶²⁷ Během oficiálního pohovoru vedeného 2. odborem 2. oddělení MV byl Maláč dotazován především na svoji činnost v Británii a absolvovaný důstojnický kurz v Charlottesville. Díky možnostem Maláčovy další spolupráce s MV se však značná část otázek týkala také jeho současných styků, možností navázat kontakt s osobami, jež poznal v Británii a Americe a jejich zpravodajské využití.⁶²⁸

S postupně se zlepšujícím zdravotním stavem začal Oldřich Maláč shromažďovat podklady pro obnovení svého procesu, v rámci kterého chtěl dosáhnout očištění svého jména od zločinů, za které byl roku 1949 odsouzen. Nové šetření v případě Oldřicha Maláče se poté rozběhlo u Krajského soudu v Praze začátkem roku 1966 a vzešlo z Maláčovy žádosti o obnovu trestního řízení. Během probíhajícího šetření si krajský soud vyžádal přezkoumání klíčových skutečností inspekčním orgánem MV, který znovu prostudoval dokumenty uložené v archivu MV a na v lednu 1966 také provedl podrobný výslech Oldřicha Maláče, ale i dalších účastníků akce Kámen – Josefa Janouška, Františka Hejného a v neposlední řadě i Štěpána Plačka. Šetření této komise však podle oficiálních závěrů nepřineslo žádné nové skutečnosti. Dne 17. února 1966 poté došlo k zasedání Krajského soudu v Praze, jež vedl předseda senátu František Veselý a Maláče zastupoval advokát JUDr. Bohuslav Těšínský. Výsledkem tohoto zasedání, které proběhlo podobně jako předchozí soudní řízení s vyloučením veřejnosti, bylo zamítnutí Maláčova návrhu na obnovu trestního řízení. V následném odůvodnění tohoto soudního rozhodnutí se objevily následující řádky: „Krajský soud dospěl k závěru, že O. Maláč neuvedl ve své návrhu na obnovu trest. řízení takové okolnosti, které by splňovaly podmínky zák. ust. §278/1 tr. ř., a že nevyšly na jeho ani během veřejného zasedání [...] Po posouzení takto zjištěného stavu věci dospěl krajský soud k závěru, že [...] jeho návrh je jako bezdůvodný zamítnut.“⁶²⁹ Uvedené „okolnosti, které by splňovaly podmínky“ příslušného paragrafu trestního řádu pak soud definoval jako „nové skutečnosti, které nebyly známy Státnímu soudu v době vydání rozsudku,“ tedy v roce 1949. Podle krajského soudu Oldřich Maláč žádné takové skutečnosti neposkytl, a proto neměl na rehabilitační řízení nárok.

⁶²⁷ Soukromý archiv prof. PhDr. Františka Hanzlíka CSc., Vzpomínka na O. Maláče v dopise Mirko Janečka. Nedatováno.

⁶²⁸ ABS Praha, Vyšetřovací spis a. č. V-5317, Oldřich Maláč a spol., Dodatek – seznam otázek, na které bude O. Maláč dotazován, 21. 3. 1957.

⁶²⁹ NA Praha, f. SSNV, Usnesení krajského soudu v Praze v případě O. Maláče. 17. 2. 1966.

Ani tato záporná odpověď však Oldřicha Maláče jako zkušeného právníka neodradila od dalšího jednání. Hned 18. února podal prostřednictvím svého obhájce JUDr. Těšínského stížnost na rozhodnutí příslušného soudu. Maláč nesouhlasil se zdůvodněním, že k případu neuvedl žádné nové skutečnosti, jež by opravňovaly soud k zahájení nového řízení. Podle Maláče „je sice pravda, že hned v původním řízení uvedl, že celá akce byla pod kontrolou orgánů státní bezpečnosti, avšak zjištění, že tomu tak skutečně bylo, bylo povedeno teprve nyní na základě [...] návrhu na obnovu trestního řízení a teprve ze zprávy kontrolně inspekčního odboru ministerstva vnitra.“⁶³⁰ Ani tentokrát však Oldřich Maláč neuspěl a odpověď, která ho zastihla v červenci 1966, byla opět zamítavá.⁶³¹

Další osudy manželů Maláčových jsou dochovány pouze ve zlomkovitých zprávách. O životě Oldřicha Maláče v období let 1966-1968 se můžeme dozvědět více z vyprávění Oldřicha Stránského, který uvádí: „Přišel rok 1968. Konečně se dostal ke svému oboru jako právník. Byla projednána jeho rehabilitace. Gen. Svoboda jako prezident pozval zbývající členy krakovské šestky na Hrad. Obyčejným lidem se zdálo, že totalita je zlikvidována a komunismus hodlá ukázat lidskou tvář. Ale dr. Maláč nevěřil.“⁶³² Nevíme bohužel, jaké právnické zaměstnání Oldřich Maláč v roce 1968 získal, ani co bylo předmětem jednání s generálem Svobodou na Pražském hradě. Víme však, že jakmile Maláčovi pocítili první závany uvolňování poměrů obecně známých pod označením pražské jaro, začali opět přemýšlet o odchodu z Československa. Události předcházející a provázející tuto bolestivou kapitolu československých dějin, jež je v současné české historiografii často zpracovávána z různých pohledů, není třeba podrobně rozebírat.⁶³³ Připomeňme však jen, že tzv. pražské jaro přineslo postupné uvolňování centrálně řízeného a strnulého systému, který bránil všestrannému rozvoji nejen progresivního českého hospodářství, ale celé společnosti. Tyto změny měly vést k demokratizaci socialismu, ve kterém se i nadále počítalo s vedoucím postavením KSČ, jejíž působení ve společnosti a na společnost však mělo být „přirozeně

⁶³⁰ NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy, Odůvodnění O. Maláče k stížnosti podané do usnesení ze dne 17. 2. 1966, 18. 3. 1966.

⁶³¹ NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy, Usnesení Nejvyššího soudu v Praze, 21. 7. 1966.

⁶³² STRÁNSKÝ, Oldřich: *Zemřel poslední člen Krakovské šestky*. In: *Národní osvobození*, 23. 4. 1991.

⁶³³ Mezi autory zabývající se událostmi spojenými s rokem 1968, jeho příčinami, průběhem a důsledky se zabývá např. KAPLAN, Karel: *Kořeny československé reformy 1968*. Praha 2000. Srovnej VONDROVÁ, Jitka: *Pražské jaro 1968 a Moskva*. Praha 2006. či ČERMAK, Miroslav a kol: *Olomouc v roce 1968*. Olomouc 2015.

autoritativní“.⁶³⁴ Události let 1967-1968 reflektující reformní vývoj socialistické společnosti v Československu ale byly násilně ukončeny v noci z 20. na 21. srpna, kdy se do „československého vnitrozemí počala valit pancéřová záplava [...] invazivních vojsk“ Varšavské smlouvy.⁶³⁵ Podle historika Antonína Benčíka byl tento zásah pro další fungování socialistické soustavy vytvořené ve východní Evropě životně důležitou záležitostí, neboť Československo bylo jednou z nejvyspělejších částí této soustavy s „rozvinutou zbrojní výrobou a s druhou [...] relativně nejsilnější, nejlépe vyzbrojenou, vycvičenou a nejspolehlivější armádou Varšavské smlouvy [...] Československo navíc leželo na rozhraní dvou největších vojenskopolitických uskupení, NATO a Varšavské smlouvy[...].“⁶³⁶ Reformní vývoj v Československu tak byl nejen zastaven, ale společnost byla podle představ Sovětského svazu donucena vrátit se k obecně přijímanému „normálu“, jež neakceptoval žádné vybočování z řady.

Všechny tyto události silně působily nejen na obyvatele Československa, ale vyvolaly bouřlivé reakce a odmítnutí po celém světě.⁶³⁷ Také Maláčovi s obavami naslouchali zprávám o vojscích Varšavské smlouvy obsazujících důležitá místa Československa, bolestně jim připomínající skutečnost, že žijí v nesvobodné zemi. Jejich rozhodnutí opustit Československo a založit si nový domov v zahraničí tak v druhé půlce roku 1968 získalo konkrétní podobu. Maláčovi odešli v září 1968 nejprve do Vídně a odtud o měsíc později pokračovali do Kanady.⁶³⁸ Oldřich Maláč se tak již potřetí ve svém životě musel připravit na odchod z vlasti. Tentokrát to však bylo navždy.

⁶³⁴ PAUER, Jan: Praha 1968. *Vpád Varšavské smlouvy, pozadí, plánování, provedení*. Praha 2004, s. 24.

⁶³⁵ BENČÍK, Antonín: *Operace „Dunaj“: Vojáci a Pražské jaro 1968, studie a dokumenty*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, svazek 18. Praha 1994, s. 118.

⁶³⁶ Tamtéž, s. 16.

⁶³⁷ Tamtéž, s. 140.

⁶³⁸ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

5. Období let 1968–1991: Život v Kanadě

Komunita Čechů a Slováků v Kanadě měla ve 20. století již dlouhou tradici. Češi a Slováci přicházeli do země javorového listu již od 17. století, přičemž jejich počet začal rychleji narůstat především v 19. století. Zatímco první imigranti byli k odchodu z rodné země motivováni zejména ekonomickými důvody a na americkém kontinentě hledali lepší životní podmínky a pracovní příležitosti, v 19. a hlavně 20. století opouštěli lidé Československo především z politických důvodů.⁶³⁹ S přibývajícím počtem Čechoslováků v Kanadě se také začal postupně organizovat jejich místní spolkový a kulturní život. Podle Jakuba Hoďbodě lze vznik prvních československých krajanových hnutí v Kanadě dosadit do let předcházejících první světové válce. Jmenujme například Československou národní radu, Sokol či školu pro děti krajanů poskytující výuku českého a slovenského jazyka.⁶⁴⁰ Mezi nejvýznamnější organizace však bezesporu patří Masarykův ústav (*Masaryk Memorial Institute Inc.*) založený roku 1946 v Torontu, který dodnes organizuje nejen pro československé krajany mnoho kulturních a sportovních akcí.

Po událostech, jež otřásl československou společností v roce 1968, došlo k celkovému zvýšení vlny emigrantů proudících do země, mezi nimiž nalezneme i Maláčovi. V předchozích kapitolách jsme uvedli, že odchod do zahraničí plánovali pod nátlakem komunistické strany již v kritických okamžicích roku 1948, kdy na jejich pomyslném listu potencionálních destinací figurovala Austrálie či Jižní Amerika. Proč se tedy v roce 1968 rozhodli právě pro Kanadu? Pro vysvětlení této skutečnosti se musíme zaměřit přímo na situaci, která nastala v Kanadě roku 1968. Kanadské úřady a také českoslovenští emigranti, podobně jako zbytek světa, bedlivě sledovali politický vývoj v Československu. Projevy zlepšující se situace a polevujícího komunistického tlaku v nich bezesporu vyvolávaly pozitivní pocity a naděje.⁶⁴¹ Tyto pocity však rychle vystřídalo zděšení a pohoršení, když vojska Varšavské smlouvy vstoupila na území Československa s cílem normalizovat místní poměry. Podle historičky Laury Madoroko se Kanada ocitla před dvěma řešeními, jak se k nastalé situaci v Československu postavit; mohla buď vojensky zasáhnout a vyvolat válečný konflikt, nebo nabídnout

⁶³⁹ MADOROKO, Laura: *Canada and the Prague Spring Refugees* (Dále jen: *Canada and the Prague Spring Refugees*). In: *Refuge: Canada's Journal on Refugees* 2009. roč. 6, čís. 1, s. 163.

⁶⁴⁰ HOĎBOĎ, Jakub: *Politické dimenze československého exilu v Kanadě 1948-1989* (Dále jen: *Politické dimenze československého exilu v Kanadě*). Diplomová magisterská práce. FF Univerzity Karlovy, Praha 2011, s. 25-28.

⁶⁴¹ HOĎBOĎ, Jakub: *Politické dimenze československého exilu v Kanadě* s. 50.

humanitární pomoc lidem prchajícím z okupované země. Konečné rozhodnutí poskytnout emigrantům pomoc vycházela snad především z bohatých zkušeností s řízením hromadného příchodu asi 37 tisíc lidí prchajících z Maďarska v roce 1956, tedy po sovětském radikálním potlačení maďarského povstání proti diktatuře.⁶⁴² Kanadská vláda, které ve zmíněném období předsedal Pierre Trudeau,⁶⁴³ se musela vypořádat s mnoha organizačními úkoly a otázkami spojenými především s tím, jaké uprchlíky z Československa přijme. Mezi vybranými jedinci měl převažovat zejména „dobrý materiál“ v podobě mladých a vzdělaných lidí.⁶⁴⁴ Ke stejné problematice však Jakub Hoďbod' dodává:

„Poté, co se kanadští úředníci seznámili s obecným profilem lidí, kteří utekli z Československa (úroveň vzdělání a pracovní kvalifikace), začalo se na kanadské straně přemýšlet, jak nejlépe využít dané situace. Českoslovenští uprchlíci byli vnímáni jako možný důležitý příspěvek do snahy zajistit růst kanadské ekonomiky. I přesto, že v této době došlo k rozšiřování kanadských univerzit a tím se zvýšil i počet vysokoškolsky vzdělaných Kanad'anů, potřebovala Kanada pro svůj rozvoj stále více vzdělaných lidí.“⁶⁴⁵

Právě do škatulky vzdělaných a kvalifikovaných lidí manželé Maláčovi zapadali. Jak uvádí Zdeněk Jelínek, „oba byli ve věku, kdy se už těžko začíná, navíc v cizím prostředí, ale dokázali to.“⁶⁴⁶ Přestože o pobytu Maláčových ve Vídni nemáme podrobnější informace, můžeme se domnívat, že se zde setkali s jedním z desítek kanadských úředníků,⁶⁴⁷ vyslaných do Rakouska v rámci humanitární imigrační akce *The Czechoslovakian Refugee Movement* vyhlášené 6. září 1968. Kanadská vláda vyhradila pro tyto účely dva miliony dolarů s tím, že předpokládaný počet imigrantů se měl pohybovat okolo dvou tisíc jedinců. Oficiálním úkolem zmíněných úředníků vyslaných do Rakouska bylo informovat československé emigranty o Kanadě, její ekonomické situaci, pracovních příležitostech a mnoho dalším. Nemůžeme však

⁶⁴² MADOROKO, Laura: *Canada and the Prague Spring Refugees*, s. 161-162.

⁶⁴³ Pierre Trudeau (1919-200) byl kanadským předsedou vlády v letech 1968-1979 a poté 1980-1984.

⁶⁴⁴ MADOROKO, Laura: *Canada and the Prague Spring Refugees*, s. 166.

⁶⁴⁵ HOĎBOĎ, Jakub: *Politické dimenze československého exilu v Kanadě*, s. 54.

⁶⁴⁶ JELÍNEK, Z.: *U Maláčů*, s. 8.

⁶⁴⁷ Poměrně ucelený jmenný seznam úředníků, jež se na podzim 1968 ocitli ve Vídni v rámci této akce, se společně s výzvou čtenářům pro hledání dalších zainteresovaných osob, objevil v oběžníku organizace *The Canadian Immigration Historical Society*. Viz MOLLOY, Mike – GUNN, Al – BULLOCK, David: *The Czechoslovakian Refugee Movement 1968*. In: *C.I.H.S BULLETIN*, čís. 47, listopad 2005, s. 1. Přístupné online: <http://cihs-shic.ca/wp-content/uploads/2012/06/Bulletin-47-November-2005.pdf> [cit. 12. 4. 2016].

přehlížet soutěživost a snahu zvítězit nad konkurencí dalších západních zemí nabízejících emigrantům nový domov, se kterou se Kanada ve Vídni prezentovala. „Kanada se potřebovala co nejlépe prezentovat a Vídeň k tomu nabízela perfektní příležitost. Bylo zřejmé, že se v Rakousku shromažďuje výběr inteligence rozhodující se, kde se usadí [...] Kanada, stejně jako další země, po těchto talentovaných lidech toužila [...]“⁶⁴⁸ Výše uvedené řádky tak poskytují jednu možnou odpověď na úvodní otázku, proč se Maláčovi rozhodli pokračovat z Vídně právě do Kanady. Je zřejmé, že se kanadským úředníkům jevíli jako ideální typ emigrantů hledajících nový domov, kteří by mohli, i přes jejich pokročilejší věk, díky svým odborným znalostem a dlouholeté praxi přinést jejich zemi mnoho výhod.

Při hledání odpovědi na položenou otázku však vstupuje do hry ještě jedna, velmi zajímavá skutečnost. Mezi archivními dokumenty se dochoval dopis bratra paní Ludmily, Mirko Stránského-Lípy. Ten byl napsán v listopadu 1957 a v jeho záhlaví je jako odesílací adresa uvedeno Toronto, Ontario. Zdá se tedy, že Mirko Lípa, jehož osudy jsme přestali sledovat v roce 1951, kdy mu byl zkonfiskován veškerý majetek, se ocitl v kanadském exilu o deset let dříve než Maláčovi. Podle jedné zmínky v dopise se také můžeme domnívat, že odtud své sestře a švagrovi nepravidelně do ČSR posílal potravinové balíky. O jeho činnosti v Kanadě nemáme kromě neurčité poznámky o podnikatelské činnosti žádné přesnější informace: „Business teď samozřejmě stojí, což je sezonní, ale asi za dva až tři týdny neb začátkem ledna to má zase začít.“⁶⁴⁹ Je tedy velmi pravděpodobné, že rozhodnutí manželů Maláčových odejít do Kanady bylo z největší míry podpořeno právě skutečností, že se zde nacházeli jejich příbuzní a přátelé, se kterými byli stále v kontaktu a po příjezdu do Kanady spoléhali na jejich pomoc.

První vlna Čechoslováků přišla do Kanady 15. září 1968 a většina z nich se usadila v Ontariu, ale také v Manitobě, Albertě či Saskatchewanu.⁶⁵⁰ O měsíc později následovali tuto skupinu také Maláčovi, jejichž novým domovem se stala ontarijská metropole Toronto.⁶⁵¹ Ludmila Maláčová získala krátce po příjezdu do Kanady zaměstnání jako knihovnice v knihovně *University of Toronto*, kde pracovala až do

⁶⁴⁸ MADOROKO, Laura: *Canada and the Prague Spring Refugees*, s. 165-166.

⁶⁴⁹ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Dopis Mirko Lípy Ludmile Maláčové. 26. 11. 1957.

⁶⁵⁰ Tamtéž, s. 167.

⁶⁵¹ Nová adresa Maláčových zněla: 35 High Park Avenue, Apt. 2105, Toronto M6P 2R6. Viz NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy. Žádost L. Maláčové o odčinění křivd a odškodnění. 21. 3. 1990.

svých 65 let, tedy dalších 11 let.⁶⁵² O povolání Oldřicha Maláče se bohužel nedochovaly žádné zprávy, avšak zdá se, že ještě 11 let po příchodu do Kanady, tedy v roce 1978 byl „stále činný a pracoval“.⁶⁵³ Profesor František Hanzlík ve své soukromé korespondenci vzpomíná, že Oldřich Maláč patřil s největší pravděpodobností „k váženým představitelům, důstojníkům, čs. exilu, v Kanadě a v USA.“ To má potvrzovat zejména mnoho dopisů dochovaných v chicagském archivu, v nichž je často důvěrně osločován jako Olik.⁶⁵⁴ Několik kusých informací o působení Oldřicha Maláče v Kanadě nám poskytuje také svědectví dalšího významného představitele čs. exilu v Kanadě a vydavatele exilového periodika Kanadské listy Mirko Janečka, který se s Maláčovými přátelil. Podle něho se Oldřich Maláč po nějakou dobu účastnil schůzek válečných veteránů v Torontu, na které postupně přestal chodit, neboť se mu příliš nezamlouvalo, jak byla daná setkání veteránů vedena bývalým poručíkem SNB Vladimírem Dufkem.⁶⁵⁵

Maláčovi však v Kanadě neztráceli kontakt ani se starými přáteli z Československa. Jedním z nich byl JUDr. Rastislav Váhalo zmíněný v předchozích kapitolách v souvislosti s vyřizováním majetkových záležitostí Maláčových v době, kdy byli ve vazbě a Oldřich poté ve vězení. Jak potvrzuje Váhalův dopis z roku 1984, Maláčovi využívali jeho právní služby i nadále, neboť ve zmíněném roce Váhalo na základě plné moci udělené Oldřichem Maláčem odprodal Oldřichův podíl na jeho rodném domě ve Valašském Meziříčí.⁶⁵⁶ Z dochované korespondence však vyplývá, že mezi Váhalou a Maláčovými existoval kromě pracovního také velmi vřelý přátelský vztah. Zaměříme se nyní ale na jeden z Váhalových dopisů, jež dorazil do Kanady v říjnu roku 1978. V tomto dopise zmíněný Maláč informoval o dokončování rukopisu zabývajícího se případem justiční vraždy Heliadora Píky z roku 1949.⁶⁵⁷ Jak dále vysvětlil, tato studie vznikla především za využití tajných dokumentů, jejichž fotokopie získal při revizi

⁶⁵² NA Praha, f. SSVV. Žádost L. Maláčové o odčinění křivd a odškodnění. 21. 3. 1990.

⁶⁵³ Soukromý archiv prof. PhDr. Františka Hanzlíka, CSc., Dopis R. Váhalo O. Maláčovi. 9. 10. 1978.

⁶⁵⁴ Soukromý archiv prof. PhDr. Františka Hanzlíka, CSc., Dopis F. Hanzlíka Josefu Škvoreckému. Nedatováno.

⁶⁵⁵ Soukromý archiv prof. PhDr. Františka Hanzlíka, CSc., Dopis Mirko Janečka. Nedatováno.

⁶⁵⁶ NA Praha, f. Oldřich Maláč, Karton 1, nezpracovaný materiál. Dopis O. Maláče R. Váhalovi. 5. 3. 1986.

⁶⁵⁷ Heliodor Píka (1897-1949) vstoupil během první světové války do čs. legií v Rusku a mimo jiné se účastnil známé bitvy u Zborova. V roce 1939 odešel do Bukurešti, odkud řídil odboj a organizoval pomoc uprchlíkům na Balkáně. V tomto období také navázal kontakt s představiteli britské zpravodajské služby, což se během pozdějšího procesu mělo stát jedním z bodů obžaloby a důkazem jeho velezrádné činnosti. Heliodor Píka byl na základě jednoho z prvních zinscenovaných procesů popraven v plzeňské věznici 21. června 1949. Více informací viz VÁHALA, Rastislav: *Smrt generála*. Praha 1992.

případu v letech 1968-1969 a které do případu vnesly mnoho nových a do té doby nezveřejněných skutečností. Váhala, který byl během zinscenovaného procesu Píkovým obhájcem,⁶⁵⁸ také v tomto dopise informoval Maláče o svém záměru pokusit se knihu „dostat ven,“ tedy do Kanady, neboť zakladatel exilového nakladatelství 68 Publishers v Torontu Josef Škvorecký projevil o rukopis a jeho vydání vřelý zájem. Nechme dále promluvit samotného Rastislava Váhalu: „Dal jsem mu [Škvoreckému, pozn. autorky] Tvou adresu, kdyby chtěl o mně něco bližšího vědět [...] O tom, co ti píše, prosím tě, s nikým z ČSR nemluv ani nepiš, nerad bych o materiály přišel, než je dostanu ven. Žijeme v druhé konspiraci [...] Musíme vzpomínky a dokumentaci dostat ven, poněvadž falšování historie [...] je stále intenzivnější [...]“⁶⁵⁹ Téměř přesně rok po tomto dopisu, 17. října 1979, obdržel Oldřich Maláč dopis další, tentokrát od Josefa Škvoreckého. Ten ho kontaktoval s dotazem, zda netuší, co se stalo se zmíněným cenným rukopisem, který měl od Váhaly v létě obdržet, což se však nestalo.⁶⁶⁰ Zdá se, že na tento dotaz Škvorecký odpověď od Maláče nikdy neobdržel. Co se se zmíněným rukopisem stalo? Po Maláčově smrti se s největší pravděpodobností dostal do rukou jeho přítele Mirko Janečka a existuje možnost, že v současné době je uložený v Hoover Institution na Stanfordské univerzitě ve Spojených státech. Váhalovo dílo ale i přesto došlo svého uznání, neboť v roce 1992 vyšlo, zřejmě ve zkrácené podobě a za značného příspěvní jeho dcery, pod jeho jménem jako kniha s názvem *Smrt generála*.⁶⁶¹ Úloha, kterou v celém případě ztraceného rukopisu sehrál Oldřich Maláč, ale i nadále zůstává nejasná a kontroverzní.

Ani s postupujícími léty Maláčovi neztráceli naději na spravedlivé odčinění křivd, kterých se na nich dopustil komunistický režim. Výsledkem opakovaných žádostí zasílaných k čs. soudům bylo jednání o soudní rehabilitaci Oldřicha a Ludmily Maláčových, jež proběhlo v listopadu 1971. Výsledky tohoto jednání se mezi dochovanými dokumenty nenachází, ale vzhledem k tomu, že manželé Maláčovi o rehabilitaci zažádali opět v osmdesátých a devadesátých letech je patrné, že jejich pokusy z let sedmdesátých nepřinesly kýžený výsledek.⁶⁶² Ludmila Maláčová žádala roku 1986 u Ministerstva financí o odškodnění a navrácení majetku, jež jí byl zabaven

⁶⁵⁸ VÁHALA, Rastislav: *Smrt generála*. Praha 1992, s. 9.

⁶⁵⁹ Soukromý archiv prof. PhDr. Františka Hanzlíka, CSc., Dopis R. Váhaly O. Maláčovi. 9. 10. 1978.

⁶⁶⁰ Tamtéž, Dopis J. Škvoreckého O. Maláčovi. 17. 10. 1979.

⁶⁶¹ Tamtéž, Dopis F. Hanzlíka Josefu Škvoreckému. Nedatováno.

⁶⁶² NA Praha, f. SSNV, Zpráva Městského soudu v Praze o rehabilitačním řízení manželů Maláčových. 26. 11. 1971.

po zatčení v roce 1948 a po propuštění jí nebyl nikdy vrácen.⁶⁶³ Jelikož tato výzva zůstala bez odpovědi, odeslala o čtyři roky později další „žádost o odčinění křivd a odškodnění“, tentokrát adresovanou Ministerstvu vnitra. V tomto dokumentu Ludmila mimo jiné zmínila také plánovanou cestu do Československa, jež se měla uskutečnit v létě roku 1990 a Maláčovi během ní chtěli oslavit své 76. a 80. narozeniny.⁶⁶⁴ Zdá se, tato cesta se opravdu uskutečnila, jak potvrzují slova Oldřicha Stránského: „Loni v létě [publikováno roku 1991, pozn. autorky] naposled vstoupil [Oldřich Maláč, pozn. autorky] na půdu své rodné země. Měl radost z toho, co zde viděl.“⁶⁶⁵ Vytoužené rehabilitace se Ludmila dočkala až v dubnu 1993.⁶⁶⁶ V případě Oldřicha Maláče však soudy postupovaly mnohem rychleji, neboť na základě žádosti zasláné Maláčem v září 1990 bylo 2. listopadu 1990 Městským soudem v Praze rozhodnuto o jeho rehabilitaci. Společně s ním pak bylo očištěno také jméno Josefa Janouška, který byl roku 1949 odsouzen ve stejném řízení, jako Maláč.⁶⁶⁷ Tento okamžik tak přišel po dlouhém čekání a upozorňování na neoprávněnost trestu, jež byl Maláčovi rozhodnutím Státního soudu udělen. I přesto se ale stal jedním z mála šťastlivců, kteří byli rehabilitováni ještě za svého života.

Mezi dochovanými dokumenty vztahujícími se ke kanadskému období Maláčova života se také dochovalo mnoho fotografií pořízených z cest do nejrůznějších zemí (některé z fotografií viz přílohy). Lze tedy usuzovat, že Maláčovi žili i ve stáří velmi aktivním životem a poznávali krásny amerického kontinentu. To mimo jiné potvrzuje také zmínka v dopise adresovaném JUDr. Váhalovi z jara 1986, podle kterého byla zima 1985-1986 v Torontu mimořádně těžká, „střídaly se velké mrazy a oblevy,“ a proto se Maláčovi rozhodli jet „zotavit 6. dubna na dva týdny k moři.“⁶⁶⁸ Místem poslední dovolené, na kterou se Maláčovi na počátku roku 1991 společně vydali, pak byla slunná Jamajka. Zde, v místě Montego Bay, však Oldřich Maláč dne 19. března 1991 náhle zemřel ve věku 80 let. Poslední rozloučení s ním proběhlo v kostele čs. baptistického sboru v Torontě 12. dubna 1991.⁶⁶⁹ Podle nepotvrzených informací následně Ludmila

⁶⁶³ Tamtéž, Žádost Ludmily Maláčové o vrácení majetku a odškodnění. 5. 3. 1986.

⁶⁶⁴ Tamtéž, Žádost Ludmily Maláčové o odčinění křivd a odškodnění. 21. 3. 1990.

⁶⁶⁵ STRÁNSKÝ, Oldřich: *Zemřel poslední člen Krakovské šestky*, In: Národní osvobození, 23. 4. 1991.

⁶⁶⁶ NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál. Usnesení Městského soudu o rehabilitaci Ludmily Maláčové. 19. 4. 1993.

⁶⁶⁷ Tamtéž, Usnesení Městského soudu o rehabilitaci O. Maláče a J. Janouška. 2. 11. 1990.

⁶⁶⁸ Tamtéž, Dopis O. Maláče R. Váhalovi. 5. 3. 1986.

⁶⁶⁹ Soukromý archiv prof. PhDr. Františka Hanzlíka, CSc., Smuteční oznámení o úmrtí O. Maláče. Březen 1991.

Maláčová odcestovala do Československa a po návratu do Kanady se nastěhovala „do společné domácnosti s Jiřím Benešem,“ který za druhé světové války působil podobně jako Maláčovi u čs. vlády v Londýně.⁶⁷⁰ Zde se však zprávy o paní Ludmile ztrácí v nedostatku věrohodných informací.

Roku 1991 se tak uzavřel dlouhý, úctyhodný, a v některých okamžicích také velmi strastiplný život posledního z členů legendární krakovské šestky Oldřicha „Olíka“ Maláče. Můžeme jen doufat, že v Kanadě, která se stala jeho druhým domovem, konečně našel klid a smíření, po kterých bezesporu toužil nejen během těžkých chvil strávených ve věznicích či pracovních táborech při uranových dolech v Československu, ale také během bombardování Londýna nebo daleko od rodiny v sovětských internačních táborech. Pro samý závěr snad můžeme parafrázovat slova historika Jiřího Šolce původně patřící Františku Moravcovi:

Oldřich Maláč „nepatřil k těm, kdož šli s proudem okolí a času, nýbrž k oné skupině osobností československého státu, která se pokoušela jeho osudy zvládnout a usměrnit tam, kde předpokládala jeho větší bezpečnost, vnitřní stabilitu a prosperitu, aniž by opouštěla hodnoty a ideály demokratické společnosti. Proto jsou [jeho] životní osudy až příliš podobné a shodné s osudem státu, jemuž [...] věrně sloužil.“⁶⁷¹

⁶⁷⁰ Tamtéž, Dopis Mirko Janečka. Nedatováno.

⁶⁷¹ ŠOLC, Jiří: *Ve službách prezidenta. Generál František Moravec ve světle archivních dokumentů*. Praha 1994, s. 5.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo vytvořit ucelený obraz životních osudů JUDr. Oldřicha Maláče, kterému až doposud nebyla, s výjimkou několika současných studií zabývajících se akcí Kámen, věnována větší pozornost. V rámci zpracování jednotlivých kapitol Maláčova života na pozadí dějinných událostí bouřlivého 20. století však vystoupily do popředí i další velmi zajímavé problémy, jež by si bezesporu zasloužily hlubší analýzu a zpracování. Dalšímu badatelskému zájmu by rozhodně neměla uniknout velmi zajímavá osobnost Karla Zavadila, jehož životní cesty se mnohokrát protnuly s těmi Maláčovými a v mnohém se také podobaly, avšak jeho osudy po útěku ze Všerub na Domažlicku zůstávají i nadále nejasné. Slepá místa také zůstávají v některých oblastech Maláčovy činnosti pro MV v Londýně, především pak jeho proklamovaná pomoc Bohuslavu Ečerovi při shromažďování usvědčujícího materiálu a vytváření elaborátu o lidické tragédii. Dohledání a studium tohoto elaborátu by bylo bezesporu mimořádně cenným příspěvkem nejen k dotvoření představy o Maláčových profesních kvalitách, ale také k rozšíření poznatků o samotném případu Lidic. Důkladnější probádání a doplnění informací by si také zasloužila závěrečná kapitola o pobytu Maláčových v Kanadě, ke které se mi doposud nepodařilo dohledat mnoho informací. S Maláčovým působením v Kanadě také souvisí případ zmizelého rukopisu Rastislava Váhaly přinášejícím nové skutečnosti o procesu s Heliodorem Píkou, ve kterém zřejmě Maláč sehrál zásadní roli, avšak nevíme, do jaké míry nedoručení rukopisu Josefu Škvoreckému ovlivnil a jaké pohnutky ho k tomu vedly.

Oldřich Maláč, který v mládí toužil po kariéře diplomata, získal ještě v předválečných třicátých letech zkušenosti z obranného zpravodajství. Jeho působení na policejním ředitelství v Moravské Ostravě a zapojení do vyšetřování zesilující německé špionáže především v pohraničních oblastech způsobila, že se hned 14. března 1939 stal jedním z prvních zatčených gestapem obsazujícím Ostravu. Po propuštění z vězení ještě krátce působil ve zpravodajské odbojové organizaci Zdeňka Schmoranze, ale ze strachu před německou bezcitností a další perzekucí se rozhodl pro svůj první odchod z Československa. Nejschůdnější a nejrychlejší cestu do emigrace přitom zaručovalo Polsko, kam v roce 1939 mířily početné skupiny lidí prchajících z okupované země. Oldřich Maláč zamířil do Katovic, kde se ocitl na konci dubna 1939. Motivovaný právníckým citem pro spravedlnost a touhou pomoci své zemi se poté zapojil do organizace vznikající československé vojenské jednotky v zahraničí, jež byla

oficiálně ustanovena v Krakově dne 30. dubna 1939. Maláč se tak společně s npor. Jiřím Králem, por. Janem Kaletou, por. Mojmírem Teplým, ppor. Rudolfem Slívou a čet. asp. Milošem Krumlem stal jedním ze šesti zakládajících členů Východní vojenské skupiny, která v budoucnu položila základy 1. československému samostatnému polnímu praporu Ludvíka Svobody v SSSR. Tato skupina šesti zakladatelů začala být později s uznáním označována jako „krakovská šestka“. Kvůli rychle se měnící válečné situaci byl Maláč společně s dalšími členy vojenské jednotky donucen k ústupové anabázi vedené Ludvíkem Svobodou, během níž se dostali do sovětského zajetí a prošli několika internačními tábory v SSSR. Se Svobodovou skupinou se poté rozloučil v březnu 1940, kdy bylo rozhodnuto o jeho transportu do Francie. Začátek této nové životní fáze navíc doprovázelo seznámení s paní Ludmilou, jeho životní partnerkou a velkou oporou, se kterou se roku 1945 oženil.

Ve Francii byl Oldřich Maláč přiřazen k výkonu služby u velitelství 1. čs. divize 1. oddělení v jihofrancouzském městě Béziers, kde vykonával službu zapisovatele u vojenského soudu. Jak krátká byla schopnost Francie vzdorovat německému agresorovi postupujícímu ze severovýchodu, tak rychle se Maláč v červenci 1940 ocitl podobně jako stovky dalších čs. vojáků v Británii. Po původním působení jako velitel tankové čety v proslulém Cholmondeley Park byl Maláč povolán do lázeňského rezortu Leamington Spa, kde se stal zástupcem vojenského prokurátora polního soudu I. stolice. Svého kariérního vrcholu ale Maláč dosáhl v letech 1942-1945, kdy se stal přednostou státně bezpečnostní referátu vytvořeného v rámci IV. (zpravodajského) odboru exilového Ministerstva vnitra v Londýně vedeného pplk. Josefem Bartíkem. V letech 1943-1944 byl poté Maláč s propůjčenou hodností kapitána odeslán na prestižní důstojnický kurz v Charlottesville v americké Virginii, kde získal mnoho zkušeností a reprezentoval zájmy Československa na mezinárodní scéně.

Po návratu do Československa v roce 1945 začal Maláč působit opět pod vedením Josefa Bartíka na MV, tentokrát v tzv. odboru pro politické zpravodajství označovaném jako odbor „Z“. Nejen na MV ovládaném Václavem Noskem však začal být velmi brzy patrný vliv komunistické strany, která se snažila odstranit všechny prozápadně a probenešovsky orientované politiky. Oldřich Maláč tak během několika měsíců zaznamenal rychlý kariérní sestup ukončený jeho „vyakčněním“ a přeložením na dovolenou. Nastalá existenční krize a obavy o budoucí bezpečnost sebe i manželky

dovedly Maláče k rozhodnutí opustit Československo, již podruhé. Ve své zoufalé situaci si ale bohužel neuvědomil, že byl nalákán do důmyslně připravené pasti Státní bezpečnosti a dalších orgánů známé pod názvem akce Kámen. V červnu 1949 tak byl rozsudkem Státního soudu odsouzen k patnácti letům těžkého žaláře za pokus o překročení státních hranic. Díky neutuchajícím snahám paní Ludmily a mnoha žádostem o prominutí trestu byl Oldřich Maláč po osmi a půl letech strávených v různých věznicích a také nápravných pracovních táborech na Jáchymovsku propuštěn na svobodu. Poučen předchozím vývojem a naplněn nedůvěrou k vládnoucímu režimu se při uvolňování poměrů v roce 1968 potřetí ve svém životě rozhodl pro odchod ze své vlasti. Jeho novým domovem se stalo kanadské Toronto, odkud se do Československa již natrvalo nevrátil. Zemřel v březnu 1991 během dovolené na Jamajce.

Oldřich Maláč se bezpochyby řadí mezi mimořádné osobnosti československých dějin, které svými činy a jednáním přispívaly k zachování demokratických ideálů. Zbývá proto jen vzdát Maláčovým činům a statečnosti hold a doufat, že díky této práci bude vzpomínka na ně zachována.

Přehled použitých pramenů a literatury

Prameny

Archiv bezpečnostních složek

fond 2M (Odbor politického zpravodajství MV)

fond Z (Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem Ministerstva vnitra)

fond 52 (Výpovědi zaměstnanců Gestapa a SD)

fond 215 (Různé bezpečnostní složky na Slovensku po roce 1945)

fond 300 (Zemský odbor bezpečnosti)

fond 302 (Hlavní správa vojenské kontrarozvědky)

fond 305 (Ústředna StB po roce 1945)

fond 319 (Vyříděné spisy sekretariátu Ministerstva vnitra)

fond 325 (Správa vyšetřování StB, oddělení válečných zločinců)

Vyšetřovací spis a. č. V-5317 Oldřich Maláč a spol.

Archiv Univerzity Karlovy

Matriky doktorů

In: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1406262209417789/20/?lang=cs> [cit. 20. 1. 2016]

In: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1513001005202135/411/?lang=cs> [cit. 8. 4. 2016].

Národní archiv Praha

fond 1 (Archiv Huberta Ripky)

fond 2 (Ministerstvo vnitra Londýn)

fond 11 (Ministerstvo sociální péče londýnské vlády)

fond 49 (Ministerstvo financí československé vlády v Londýně)

fond 61 (Materiály různých úřadů)

fond 1041 (Správa sboru nápravné výchovy)

fond 1870 (Oldřich Maláč)

Soukromý archiv Mirko Janečka

Rukopis *Zapomenutá výročí*

Soukromá korespondence

Soukromá dokumentace prof. PhDr. Františka Hanzlíka, CSc.

Fotografie

Soukromá korespondence

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha

sbírka 20 (Ministerstvo národní obrany Londýn)

sbírka 24 (Evidence československých vojenských osob v zahraničí za 2. světové války)

sbírka Kvalifikačních listin

Publikované prameny

ČECHUROVÁ, Jana – KUKLÍK, Jan – ČECHURA, Jaroslav – NĚMEČEK, Jan (eds.): *Válečné deníky Jana Opočenského*. Praha 2001.

SVOBODA, Ludvík. [Ed.]: Klusáková-Svobodová, Zoe. *Deník z doby válečné: červen 1939 – leden 1943*. Praha 2008.

Literatura

Monografie

BENČÍK, Antonín: *Operace „Dunaj“: Vojáci a Pražské jaro 1968, studie a dokumenty*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, svazek 18. Praha 1994.

BLÁHOVÁ, Ivana – BLAŽEK, Lukáš – KUKLÍK, Jan – ŠOUSA, Jiří a kol.: *Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha 2003.

ČAPEK, Jaromír – VONDRÁŠEK, Václav: *Bojovali za Československo. Příběh bratrů Bernasových v čs. odboji*. Brno 2012.

DEJMEK, Jindřich – NĚMEČEK, Jan – MICHÁLEK, Slavomír: *Diplomacie Československa. Díl 2., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1922)*. Praha 2013.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Bedřich Pokorný – vzestup a pád*. In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra 2*, 2004, s. 233-279.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953. Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*. Praha 2007.

- FIDLER, Jiří – SLUKA, Václav: *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*. Praha 2006.
- GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV. a 1938–1945*. Praha – Litomyšl 2006.
- GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV. b 1938–1945*. Praha – Litomyšl 2007.
- HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1948-1950*. Praha 2003.
- JACKSON, Julian: *Pád Francie. Nacistická invaze 1940*. Praha 2006.
- JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen. Svědectví hlavního aktéra akce „Falešné hranice“ u Všerub na Domažlicku*. Domažlice 2013.
- KALOUS, Jan: *Štěpán Plaček: život zpravodajského fanatika ve službách KSČ*. Praha 2010.
- KAPLAN, Karel: *Národní fronta 1948-1960*. Praha 2012.
- KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha 1990.
- KESSLER, Ronald: *Úřad: Tajné dějiny FBI*. Praha 2004.
- KLIMEK, Antonín: *Vítejte v první republice*. Praha 2003.
- KUKLÍK, Jan: *Londýnský exil a obnovení čs. státu za 2. světové války*. Praha 1998.
- KUKLÍK, Jan a kol.: *Dějiny československého práva 1945-1989*, Praha 2011.
- KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík. Zpravodajský důstojník a účastník prvního i druhého československého odboje*. Praha 2011.
- LUKEŠ, Igor: *Československo nad propastí. Selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945-1948*. Praha 2014.
- MASKALÍK, Alex: *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918-1992*. Banská Bystrica 2012.
- NOVOTNÁ, Monika: *Život a dílo prof. JUDr. Bohuslava Ečera*. Brno 1993.
- PAUER, Jan: *Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy, pozadí, plánování, provedení*. Praha 2004.
- ROBERTSON, Charles, L.: *When Roosevelt Planned to Govern France. The intriguing tale of an important but nearly forgotten episode in French-American relations*. Massachusetts 2011.
- SACHER, Vilém: *Pod rozstříleným praporem: Vzpomínky*. Praha 1969.
- STEHLÍK, Eduard: *Lidice. Příběh české vsi*. Praha 2004.
- SVOBODA, Gustav: *I. československá divize ve Francii (1939-1940)*. Praha 2010.

ŠOLC, Jiří, *Po boku prezidenta. Generál František Moravec a jeho zpravodajská služba ve světle archivních dokumentů*. Praha 2007.

ŠOLC, Jiří: *Ve službách prezidenta. Generál František Moravec ve světle archivních dokumentů*. Praha 1994.

ŠPANIEL, Otakar: *Československá armáda druhého odboje*. Chicago 1941.

ŠTĚPÁN, Václav: *Alois Vařejka a jeho doba*. Přerov 2007.

UHLÍŘ, Lubomír – MACEK, Pavel: *Dějiny policie a četnictva. Díl 2. Československá republika (1918-1939)*. Praha 1999.

VÁHALA, Rastislav: *Smrt generála*. Praha 1992.

VUK, Václav: *Proti přesile. Kapitoly z československých vojenských osudů od Mnichova po La Manche*. Londýn 1942.

Dílčí studie

BAREŠ, Arnošt – PASÁK, Tomáš: *Odbojová organizace Zdeňka Schmoranze v roce 1939*. Historie a vojenství. Časopis Vojenského historického ústavu (dále jen HaV) 1968, č. 6-7, s. 1003-1033.

ČERMÁKOVÁ, Klára: *Internační tábor Svatobořice*. Odborná práce, Bučovice 2009.

GEIDT, Lenka: *Gestapačkou z lásky i přesvědčení. Sekretářka Gestapa v Moravské Ostravě Magdalena Siwy*. Paměť a dějiny 9, 2015, č. 2, s. 88–97.

HÁJEK, Lukáš: *Nový domov – exilové periodikum Čechoslováků v Kanadě mezi lety 1950-1968*. Středoškolská odborná činnost. Liberec 2010.

HOĎBOŇ, Jakub: *Politické dimenze československého exilu v Kanadě 1948-1989*. Diplomová magisterská práce. Univerzita Karlova, Praha 2011.

JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen“ – Všeruby 1948. Nová odhalení v případě falešné hranice Evžena Abrahamoviče*. Paměť a dějiny VII, 2013, č. 2, s. 75-89.

JANDEČKOVÁ, Václava: *Operativní akce StB s využitím metody „Kámen“ na hranicích u Mariánských Lázní*. In: *Securitas Imperii*, 2014, Sv. 25/2, s. 238-293.

JELÍNEK, Zdeněk: *Kanadská setkání – U Maláčů*. Studentské listy II, 1991, č. 9, s. 8.

KALOUS, Jan: *Štěpán Plaček*. In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra 4*, 2006, s. 107-148.

KUBÍKOVÁ, Markéta: *Podmínky těžby uranu v Jáchymově 1950-1989*. Bakalářská diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2012.

- KREISINGER, Pavel: *Plukovník generálního štábu Jan Krček (1909-1961). Dlouhá cesta účastníka zahraničního odboje k rehabilitaci*". In: Milan Vyhřídál (Ed.): *Možnosti využití vojenské historie v přípravě vojenských profesionálů. Nové poznatky zkoumání v oblasti 2. a 3. odboje. Sborník z vědecké konference pořádané Univerzitou obrany. Brno 2016, rukopis odborné studie, v tisku.*
- KREISINGER, Pavel: *Životní osudy zpravodajského důstojníka plk. gšt. Jana Krčka. Bakalářská diplomová práce. FF MU, Brno 2009.*
- KROPÁČ, Jan: *Z dějin internačního tábora ve Svatobořicích. Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka, 4, 1995, roč. 31, s. 16.*
- LUKEŠ, Igor: *KÁMEN: Studenoválečná akce s americkým rozměrem. HaV, 60, 2011, č. 3, s. 40-46.*
- MADOROKO, Laura: *Canada and the Prague Spring Refugees. In: Refuge: Canada's Journal on Refugees, 2009. roč. 6, čís. 1, s. 161-171.*
- MICHÁLEK, Slavomír: *Kovbojská akcia Američanov. Štěchovický případ z roku 1946. HaV 60, č. 1, 2011, s. 4-23.*
- MOLLOY, Mike – GUNN, Al – BULLOCK, David: *The Czechoslovakian Refugee Movement 1968. In: C.I.H.S BULLETIN, 2005, čís. 47.*
- NĚMEČEK, Jan: *Armádní generál Lev Prchala a čs. odboj v Polsku. HaV 43, 1994, č. 3, s. 107–132.*
- NĚMEČEK, Jan: *Československý odboj v Polsku a Francii 1939-1940. In: Národ se ubránil (1939-1945). Sborník prací historiků a pamětníků k 50. výročí konce druhé světové války. Praha 1995, s. 23-28.*
- NĚMEČEK, Jan: *Československý odboj v Polsku v roce 1939 a arm. Gen. Lev Prchala. In: Hájek, Jan – Kocian, Jiří – Zítka, Milan (eds.): Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta. Praha 2006, s. 283–300.*
- NĚMEČEK, Jan: *Polsko a československá politická emigrace v roce 1939. In: Slovanský přehled. Review for Central, Eastern and Southeastern European History. Praha: Historický ústav AV ČR 92, 2006, č. 2, s. 203-224.*
- NĚMEČEK, Jan: *Ve vedení československého zahraničního odboje v Londýně. In: Michálek, Slavomír a kolektiv (eds.): Juraj Slávik Neresnický. Od politiky cez diplomaciu po exil (1890–1969). Bratislava 2006, s. 215–225.*
- NĚMEČEK, Jan – KUKLÍK, Jan: *Zpráva o činnosti úřadu československého vojenského ataše v Paříži po 15. březnu 1939. HaV, 49, 2000, č. 4, s. 780-805.*

PANOCHA, Václav: *Krakovská šestka. Vzpomínka dr. Oldřicha Maláče, v roce 1939 podporučíka dělostřelectva*. Večerní Praha: List všech Pražanů, 29. dubna 1968, roč. 14, č. 101.

STRÁNSKÝ, Oldřich: *Zemřel poslední člen Krakovské šestky*, Národní osvobození, 23. 4. 1991.

STRAKA, Karel: *Pokusy o integraci československého obranného zpravodajství z let 1929-1938 a příčiny jejich nezdaru*. 1. část. HaV 55, 2006, č. 4, s. 4-19.

STRAKA, Karel: *Pokusy o integraci československého obranného zpravodajství z let 1929-1938 a příčiny jejich nezdaru*. 2. část. HaV 56, 2007, č. 1, s. 4-15.

ŠKERLE, Michal: *Státní soud a Státní prokuratura a jejich role v politických procesech*. Magisterská diplomová práce. PF MU, Brno 2010.

ŠTĚPÁN, Václav: *K historii partyzánské odbojové skupiny „Jiskra-Avantgarda.“* Časopis Slezského zemského muzea. Série B - vědy historické. Slezské zemské muzeum 55, 2006, č. 3 s. 251-270.

TOMEK, Prokop: *Amon Tomašoff - dobrodruh ve službách komunistů*. In: *Securitas imperii. Sborník k problematice bezpečnostních služeb. Sborník k problematice 50. let*, 12, 2005, s. 5-28.

TOMEK, Prokop: *Ochrana státní hranice a Pohraniční stráž*. HaV 60, 2011, č. 3, s. 26-39.

Televizní dokumenty

Dokumentární pořad ČT 24 *Historie.cs: Akce Kámen*. Vysíláno 26. 4. 2014

In: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/214452801400017> [cit. 8. 3. 2016].

Dokumentární pořad ČT 24 *Tajné akce StB: Akce Kameny*. Vysíláno 26. 1. 2009.

In: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221004-akce-kameny/> [cit. 8. 3. 2016].

Dokumentární pořad ČT 24 *Tajné akce StB: Akce Světлана*. Vysíláno 6. 4. 2009.

In: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221014-akce-svetlana/> [cit. 7. 3. 2016].

Internetové zdroje

Encyklopedický slovník českých dějin 1938 – 1945 In:

http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf [cit. 18. 2. 2014].

BRADSHER, Greg: *Mason Hammond - The Early Activities of the First American Monuments Man in the Field*. In: <https://text-message.blogs.archives.gov/page/15/> [cit. 8. 4. 2016].

HRADILOVÁ, Jana: „Domů do Říše!“ *Rok 1938 na Jeseníku ve světle literatury a pramenů Soka Jeseník*.

In: http://www.archives.cz/zao/resources/jesenik/domu_do_rise.pdf [cit. 21. 1. 2016].

KINDELL, Donn: *British and Other Navies in World War 2 Day-by-Day. Naval Events June 1940, Saturday 22nd – Sunday 30th*. In : <http://www.naval-history.net/xDKWW2-4006-19JUN04.htm> [cit. 6. 2. 2016].

MOLLOY, Mike – GUNN, Al – BULLOCK, David: *The Czechoslovakian Refugee Movement 1968*. In: *C.I.H.S BULLETIN*, čís. 47, listopad 2005, s. 1.

In: <http://cihs-shic.ca/wp-content/uploads/2012/06/Bulletin-47-November-2005.pdf> [cit. 12. 4. 2016].

MOTEJL, Otakar: *Soudnictví a jeho správa* In: BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Masarykova univerzita. Brno 2009, s. 813-821. In: <http://www.komunisticképravo.cz> [cit. 15. 3. 2016].

Paměti Anny Nešporové (rozené Horákové) - Pravda o vyhlazení Lidic.

In: <http://www.czsk.net/svet/clanky/cr/lidicepravda.html> [cit. 20. 3. 2016].

STRAKA, Karel: *Unifikace československé branné moci*. In: <http://www.vhu.cz/unifikace-ceskoslovenske-branne-moci/> [cit. 19. 3. 2016].

Text zákona č. 231/1948 Sb. In: http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-231.pdf [cit. 14. 3. 2016].

Text zákona 232/1948 Sb. In: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgg4f6mrtgiwtc> [cit. 14. 3. 2016].

Text zákona č. 23/1948 Sb. In: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgg4f6mrtfuya> [cit. 14. 3. 2016].

The Stauton Military Academy History Project - Plukovník E. R. Warner McCabe

In: <http://smahistory.com/sma-history/the-superintendents/> [cit. 23. 2. 2016].

The Travel Association of Great Britain and Ireland Invites you to accept this offer of Honorary Membership Overseas. In: *Life*, 3. června 1946, s. 131.

In: <https://books.google.cz/> [cit. 2. 3. 2016].

The University of Virginia

In: <http://www.virginia.edu/> [cit. 11. 3. 2016].

TURNOVSKÝ, Josef, Ladislav: *Z Prahy do Svatojánských proudů: Příruční knížka pro výletníky*. Praha 1898.

In: <http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=6617> [cit. 1. 3. 2016].

Velké Karlovice. In: <http://www.velkekarlovice.cz/> [cit. 20. 1. 2016].

VITÁKOVÁ, Alena: Jmenný seznam československých žen bojujících v zahraničních vojenských jednotkách za II. světové války. In: <http://www.zeny-bojujici.cz/seznam> [14. 2. 2016].

ZAX, David: *A Brief History of the Orient Express*.

In: <http://www.smithsonianmag.com/history/a-brief-history-of-the-orient-express-149702768/> [cit. 1. 2. 2016].

Seznam použitých zkratk

ABS – Archiv bezpečnostních složek

a. č. – archivní číslo

AMGOT – Allied Military Government of Occupied Territories (vojenská vláda okupovaných území)

arm. gen. – armádní generál

asp. – aspirant

BOI – The Bureau of Investigation (Úřad pro vyšetřování)

brig. gen. – brigádní generál

CATS – Civil Affairs Training Schools (britský výcvik v civilních záležitostech)

c. d. – citované dílo

CIC – Counter Intelligence Corps (vojenská zpravodajská služba)

čet. asp. – četař aspirant

ČR – Česká republika

ČSR – Československá republika

ČTK – Československá tisková kancelář

děl. – dělostřelectva

Dr. - Doktor

FBI – The Federal Bureau of Investigation (Federální úřad pro vyšetřování)

f. - fond

gen. – generál

gestapo – Geheime Staatspolizei (Tajná státní policie)

HaV – Historie a vojenství

ing. – inženýr

inv. č. – inventární číslo

IS – Intelligence Service (britská zpravodajská služba)

JUDr. – doktor obojího práva

kart. – karton

kpt. – kapitán

KSČ – Komunistická strana Československa

mjr. – major

MNO – Ministerstvo národní obrany

MUDr. – doktor medicíny

MV – Ministerstvo vnitra
MV-L – Ministerstvo vnitra Londýn
MZV – Ministerstvo zahraničních věcí
NA – Národní archiv
NF – Národní fronta
NKVD – Narodnyj komissariat vnutrennich děl (Lidový komisariát vnitřních záležitostí)
NPT – Nápravně pracovní tábory
npor. - nadporučík
NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá strana dělnická)
OBZ – Obranné zpravodajství
OGPU - Obyedinyonnoye gosudarstvennoye politicheskoye upravleniye (sovětská tajná policie)
OÚ StB – Oblastní úřadovna Státní bezpečnosti
OZUs – Odbočka zpravodajského ústředí
PAÚ – Předsunutá agenturní ústředna
plk. – plukovník
por. – poručík
pplk. – podplukovník
RAF – Royal Air Force (britské královské letectvo)
RSHA – Reichssicherheitshauptamt (Hlavní říšský bezpečnostní úřad)
SA – Sturm Abteilung (Úderný oddíl NSDAP)
SD – Sicherheitdienst des Reichsführer der SS (nacistická zpravodajská služba)
SdP – Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)
sign. – signatura
SNB – Sbor národní bezpečnosti
srov. - srovnej
SS – Schutzstaffel (ochranný oddíl)
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
SNSB – Sbor neuniformované stráže bezpečnosti
SUSB – Sbor uniformované stráže bezpečnosti
škpt. – štábní kapitán

ÚNZ – Útvar nápravného zařízení

USFET - Velitelství sil Spojených států v Evropě

VB – Veřejná bezpečnost

VKÚ – Všeobecná kriminální ústředna

VÚA – VHA – Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv

ZOB – zemské odbory bezpečnosti

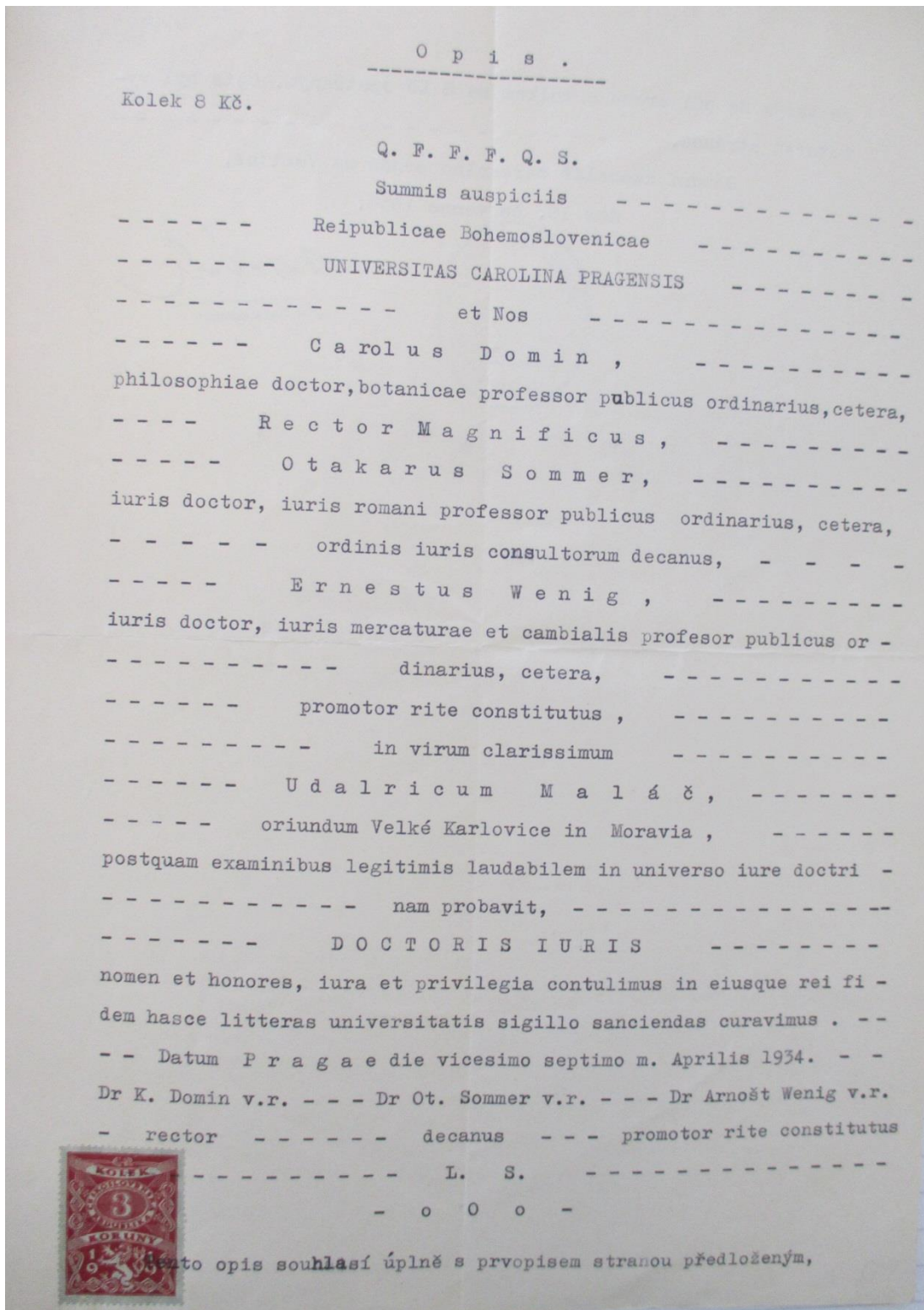
ZOB II – druhé (zpravodajské) oddělení zemských odborů bezpečnosti

ZUs – Zpravodajská ústředna

Resumé

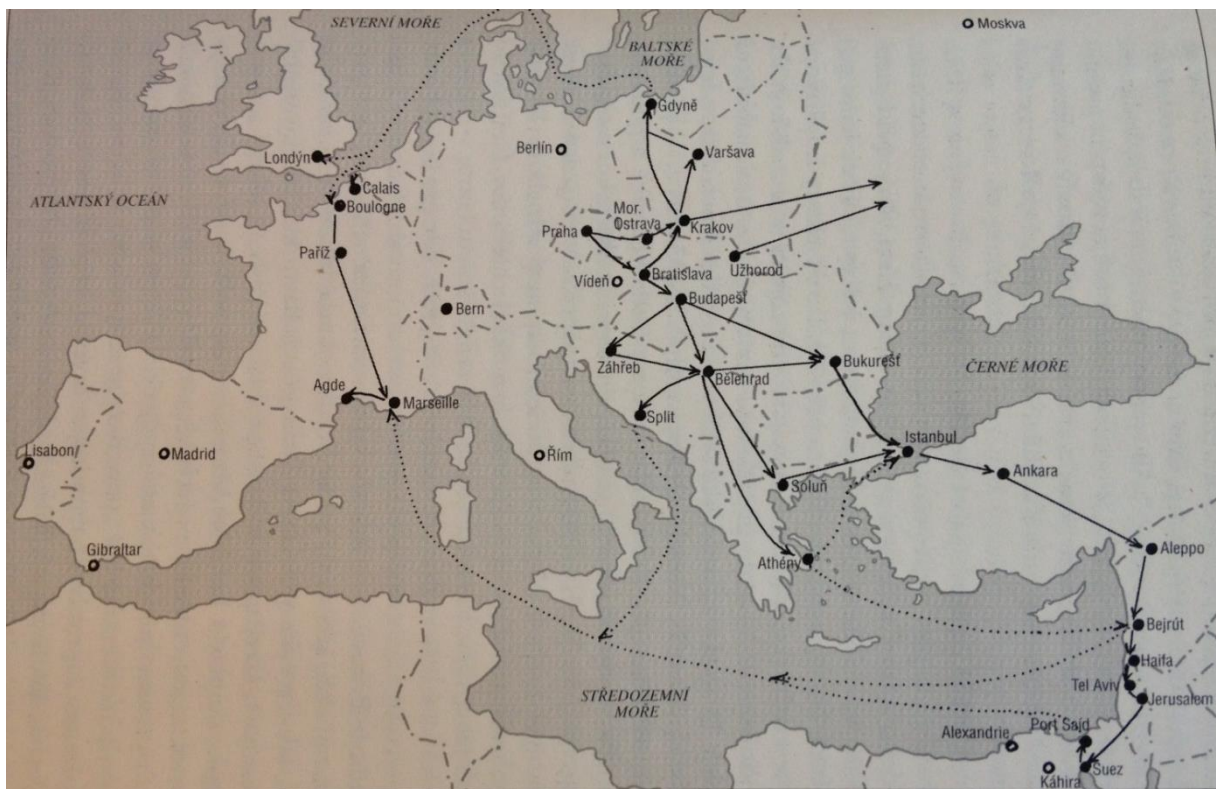
This master thesis deals with the reconstruction of the life story of police officer and secret intelligence agent Oldřich Maláč with the aid of archive documents. The text is divided chronically into four main chapters covering all stages of Maláč's life on the political, economic and cultural background of the 20th century. The first chapter is focused on Maláč's childhood, national service and first job experience as a policeman and secret intelligence agent in Moravská Ostrava shortly before the outbreak of the Second World War. The second chapter depicts his journey full of hardship from Czechoslovakia to Poland, where he participated in the foundation of the famous Czechoslovak Legion and further his military advance to Soviet Russia, France and Great Britain. Between 1942 to 1945 Maláč worked at the Czechoslovakian Ministry of the Interior in London and in 1943-1944 took part in the exclusive course organized by the Allied Military Government of Occupied Territories (AMGOT) in Virginia; he returned to Czechoslovakia in 1945. Shortly afterwards, in April 1948, Maláč and his wife fell into an ingenious trap of illegal border crossing organized by the Communist party and Czechoslovakian secret services known as "dangle operation" Kamen which resulted in eight years and half in prison. The third chapter talks about this operation and describes the years Maláč spent imprisoned. The last section describes Maláč's life after 1968 when he decided to immigrate to Canada. He died during an exotic holiday in Jamaica in March 1991.

Přílohy

Obr. 1: Opis Maláčova titulu doktora práv (duben 1934)

Zdroj: NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál.

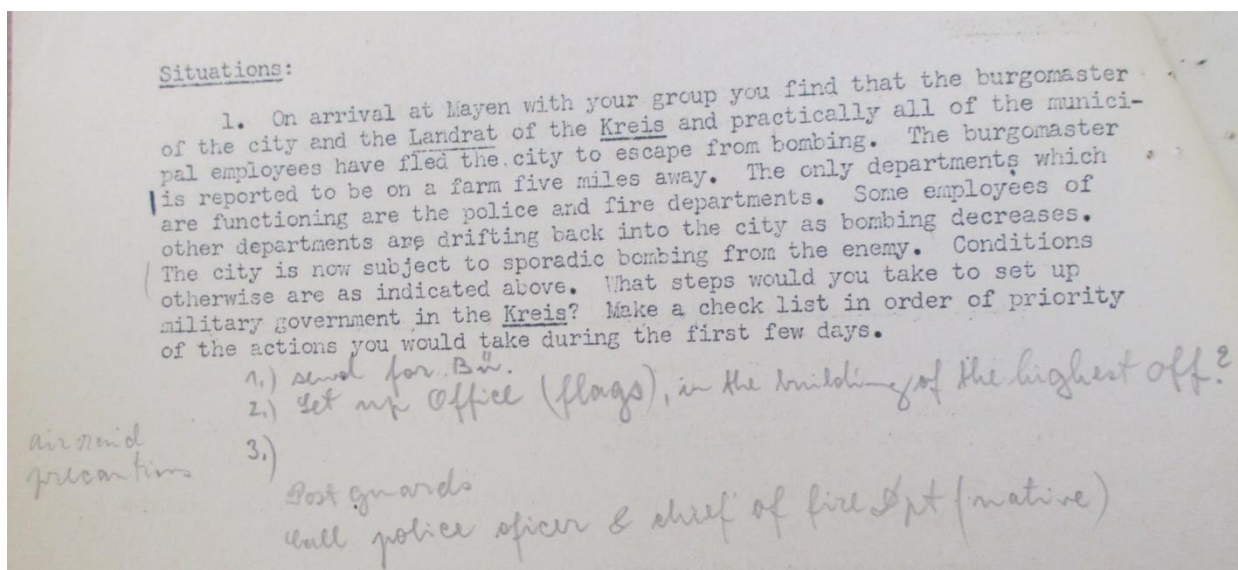
Obr. 2: Hlavní směry odchodu československých dobrovolníků do zahraničí (1939)

Zdroj: GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a 1938–1945.* Praha – Litomyšl 2006.

Obr. 3: Fotografie pořízená v Charlottesville ve Virginii během důstojnického kurzu (1943-1944). Oldřich Maláč se nachází v druhé řadě, první stojící zleva.

Zdroj: NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál.

Obr. 4: Ukázka studijní otázky s návrhem možného řešení od Oldřicha Maláče – kurs v Charlottesville (1943-1944)

Zdroj: NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál.

Obr. 5: Ludmila Maláčová (rozená Lípová)

Zdroj: NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál.

MID 350.2 Czechoslovakia
(16 Nov 43)

3 February 1944.

Colonel Oldrich Spaniel
Military & Air Attache
Czechoslovak Embassy
Washington, D. C.

Dear Colonel Spaniel:

The Commandant of the School of Military Government, Charlottesville, Virginia, has requested that the Czechoslovakian Ministry of War be informed of the excellent manner in which Captain Oldrich Malac performed his duties as a student in the Sixth Class at the School of Military Government.

Captain Malac's work was of a high order. He successfully completed the course, and his diploma as a graduate of the School of Military Government was well earned.

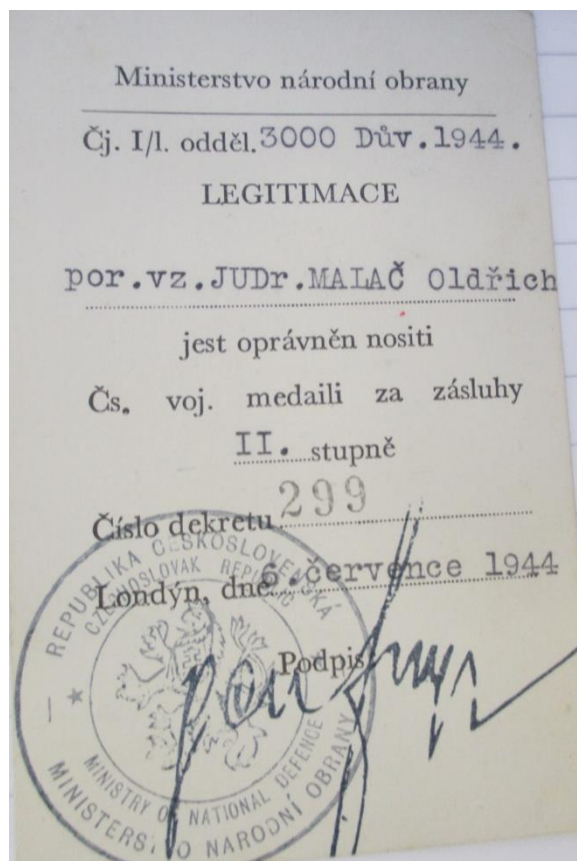
The spirit of cooperation shown by Captain Malac was of real value in cementing good relations and giving our students a knowledge of the fine qualities of officers of the Czechoslovakian Army.

Sincerely yours,

F. N. LEONARD
Lt. Col., G. S. C.
Foreign Liaison Branch

Obr. 6: Maláčovo hodnocení po kurzu v Charlottesville zaslané československému vojenskému a leteckému atašé ve Washingtonu plk. gšt. Oldřichu Španielovi

Zdroj: ABS Praha, f. 302, sign. 302-91-6/13.

Obr. 7: Oprávnění pro JUDr. Oldřicha Maláče nosit čs. vojenskou medaili za zásluhy II. stupně, jež mu bylo uděleno 26. června 1944.

Zdroj: Zdroj: NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál.

Obr. 8: Fotografie Oldřicha Maláče pořízené během pobytu ve vězení (1949-1956)

Zdroj: NA Praha, f. SSNV, spis Oldřich Maláč

7423

Nastoupil(a) trest dne 3. 6. 1949 o 16 h ✓

Dopraven(a) do ústavu dne 1. 5. 1948

Lhůta k podm. propuštění 1. 5. 1958

Trestní ústav pro muže v Plzni
Osobní spisy trestance: 1/2: 1/11 1955 / Dr. Maláček dostal a re. od 1. 5. 1958
 Poz. dne 6. 6. 1952

Maláč **Oldřich**

narozen(a) v Velké Karlovice, okres vsetín 5. 8. 1910

svobodný(á), ženat, vdaná, vdovec(á), náboženství českobratrské zaměstnání odborový rada
 evangelické ministerstva vnitra
 příslušný(á) P r a h a národnost: česká

odsouzen(a) státním soudem v Praze

rozsudkem ze dne 3. 6. 1949 čj. Or I 337/49-89

pro zločin 1/1 § 8 t.z. a § 6/2 zák. č. 50/23 Sb., § 8 t.z. a § 2 zák. č. 50/23 Sb.

Doba trestu 15 roků těž. žal. a 10.000 Kč ² měs. t.z.
 zrušeno rozsudkem NVS ze dne 11. května 1950 čj. 76 334/49-4.

Vpočitatelná od 1. 5. 1948 4-h do 3. 6. 1949 16-h Počátek trestu 1. května 1948 ve 4h

právní zpráva zajišťovací a vyšetřovací přepočítáno na 13 měsíce, 2 dny, 12 hodiny.

2. Zostření trestu 1 půst 1/4 letuě

3. Po odbykaném trestu Konfiskace 1/4 jmen. Ztráta cest. práv. obě na 7 let.

4. Ukončení trestu dne 1. května 1963 ve 4h ✓

5. Vystoupil(a) dne

Poslední bydliště Praha VII., Kamenická č. 1 čp. 365

Třídní postup	
II. tř.	I A
III. tř.	

Obr. 9: První list Osobního spisu Oldřicha Maláče vedeného u Trestním ústavu pro muže v Plzni

Zdroj: NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy, spis Oldřich Maláč

U s n e s e n í .

Krajský soud v Praze rozhodl dne 18/12 1963 v neveřejném zasedání t a k t o :

Vyslovuje se, že Oldřich M a l á č , nar. 5/8 1910 ve Vel. Karlovicích, bytem v Praze 2, Lumírova 10

s e o s v ě d ě l

ve zkušební době stanovené při podmíněném propuštění krajským soudem v Praze usnesením ze dne 15/10 1956 čj. Pp 205/56-12.

Podle § 64/2 tr. z. se má za to, že trest odnětí svobody, který mu byl uložen rozsudkem býv. stát. soudu v Praze ze dne 3/6 1949 čj. Or I 337/49 byl v y k o n á n dnem 15/10 1956.

O d ů v o d ě n í :

Uvedeným usnesením krajského soudu v Praze byl Oldřich Maláč podmíněně propuštěn z výkonu shora uvedeného trestu a stanovena mu zkušební doba na 7 roků.

Provedeným šetřením bylo zjištěno, že odsouzený vedl ve zkušební době řádný život pracujícího člověka a vyhověl uloženým podmínkám.

Krajský prokurátor navrhl vyslovit, že podmíněně propuštěný se osvědčil.

Protože jsou splněny podmínky uvedené v § 64/1 tr. z. a § 332/1 tr. ř., bylo rozhodnuto, jak výše je uvedeno.

Proti tomuto usnesení lze podat stížnost k Nejvyššímu soudu do 3 dnů od oznámení, prostřednictvím krajského soudu v Praze. Podaná stížnost má odkladný účinek.

V P r a z e dne 18. prosince 1963.

Ladislav SOUČEK

prom. právník

Za správnost vyhotovení:

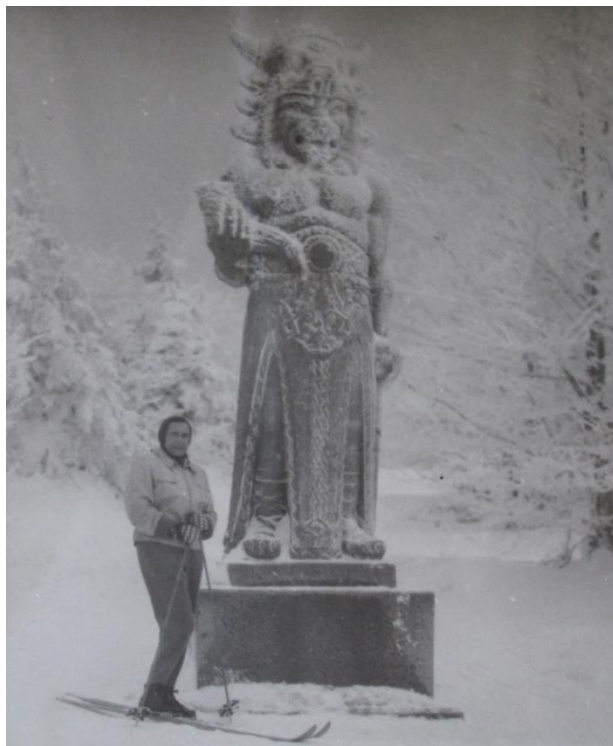
[Handwritten signature]
W. Maláč
 21.8.66

namáhnutí nabylo právní moci
 krajský soud 1964 je vykonatelné.

Obr. 10: Usnesení Krajského soudu v Praze o Maláčově osvědčení (1963)

Zdroj: NA Praha, f. Správa sboru nápravné výchovy, spis Oldřich Maláč

Obr. 11 a 12: Lyžařské fotografie Ludmily Maláčové (nedatováno)

Zdroj: NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál.

Obr. 13: Manželé Maláčovi (Oldřich zachycen pouze z části v levém rohu) s přáteli zřejmě ještě v Československu (nedatováno)

Zdroj: NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál.

Obr. 14, 15 a 16: Manželé Maláčovi na cestách po americkém kontinentě (po roce 1968)

Zdroj: NA Praha, f. Oldřich Maláč, kart. 1, nezpracovaný materiál.

Obr. 17: Manželé Maláčovi a jejich přátelé v Kanadě. Zleva: Ludmila Maláčová, Zdeněk Jelínek a Oldřich Maláč. Vpředu sedí Josef Hynek a v zadní řadě neznámá žena a vedle ní Mirko Janeček.

Zdroj: JELÍNEK, Zdeněk: *Kanadská setkání – U Maláčů*. Studentské listy II, 1991, č. 9, s. 8.

S bolestí oznamují všem přátelům a známým, že 19. března 1991 zemřel v Montego Bay na Jamajce, můj drahý manžel

JUDR. OLDŘICH MALÁČ

narozený 5. srpna 1910 ve Velkých Karlovicích na Moravě, jeden z prvních šesti dobrovolníků v Krakově v r. 1939 a přední pracovník čs. ministerstva vnitra v Londýně za 2. světové války.

Přátelé se mohou se zesnulým rozloučit v kostele čs. baptistického sboru v č. 200 Annette St., roh High Park Ave., v Torontě, v 7 hodin večer v pátek 12. dubna 1991.

S pocitem bezmezné ztráty:

Ludmila Maláčová, roz. Lípová, manželka
Apt. 2105, 35 High Park Ave., Toronto, Ont. M6P 2R6, Kanada.

Obr. 18: Smuteční oznámení (březen 1991)

Zdroj: Soukromý archiv Františka Hanzlíka

Anotace

Jméno a příjmení	Bc. Hana Pospíšilová
Fakulta	Filozofická
Katedra	Historie
Vedoucí práce	PhDr. Pavel Kreisinger
Rok obhajoby	2016

Název práce	Životní osudy policisty a zpravodajského důstojníka JUDr. Oldřicha Maláče (1910-1991)
Název v angličtině	The Life Story of Policeman and Intelligence Officer JUDr. Oldřich Maláč (1910-1991)
Anotace	Práce podává ucelený obraz životních osudů JUDr. Oldřicha Maláče na pozadí dějinných událostí bouřlivého 20. století. Jednotlivé části práce, jež jsou chronologicky řazené, se detailně zabývají jednotlivými obdobími Maláčova života, především jeho válečnou kariérou u čs. exilové vlády v Londýně a zatčením v rámci akce Kámen.
Klíčová slova	politické zpravodajství, krakovská šestka, Český a Slovenský legion, čs. Ministerstvo vnitra Londýn, KSČ, akce Kámen, posrpnová emigrace
Anotace v angličtině	The master thesis deals with the life story of policeman and secret intelligence officer JUDr. Oldřich Maláč in the context of the turbulent course of the 20th century. Chronologically ordered chapters are focused on the detailed description of Maláč's life, particularly his career during the Second World War at the Czechoslovak government in exile in London and arrest within communist secret operation called Kámen.
Klíčová slova anglicky	political intelligence service, Kraków six, Czech and Slovak Legion, Czechoslovak Ministry of the Interior London, Communist Party of Czechoslovakia, operation Kámen, after-August 1968 emmigration
Přílohy vázané v práci	Fotografie
Rozsah práce	161 stran
Jazyk práce	čeština